

НОВЫ ЧАС

ЯКАЎ БАСІН

Стар. 6

ЛІВІЙСКИ ЦУГЦВАНГ

Асаблівасці і магчымыя сцэнары развіцця канфлікта — у размове журналіста «НЧ» Алега Новікава і былога беларускага студэнта ў Трыпалі Аляксандра Валодзіна

Стар. 28

БЕЛАРУСКИ СЛЕД МАСТАКА ДАБУЖЫНСКАГА

Даследчык Сяргей Харэўскі сцвярджае, што ў радаводзе Мсціслава Дабужынскага былі полацкія князі. У спадчыне, якую пакінуў пасля сябе мастак, ёсць каліва беларускага даробку

Стар. 30

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Стар. 9–24

ЧЫТАЙЦЕ
Ў НАСТУПНЫМ НУМАРЫ!

КАМУ ДАСТАНЕЦЦА МЕНШАСЦЬ?

Нарыс Сяргея Нікалюка
з цыклу «Азбука паліталогіі»

3 НАГОДЫ

НЕПАРАЗУМЕННЕ ЯК ЗВЫЧКА

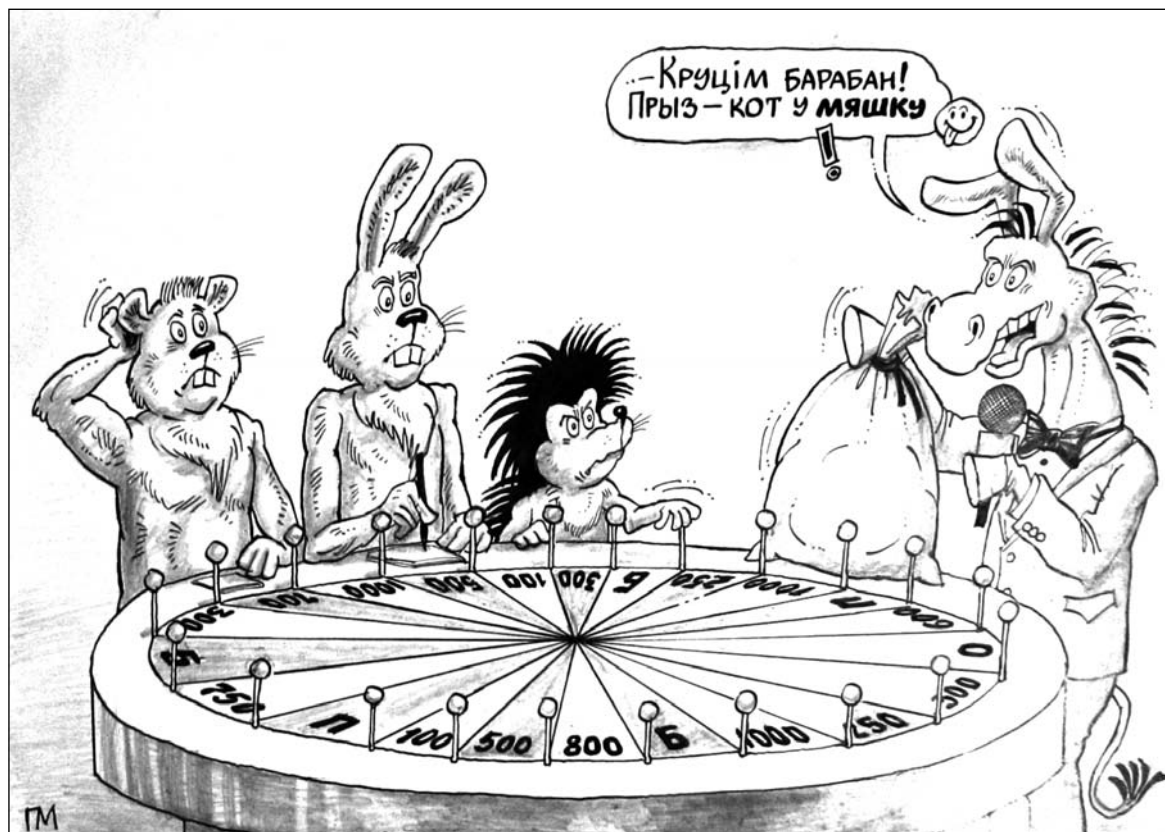
Вольга ХВОІН

Беларуская апазіцыя ўжо які год цяжарная ідэяй аб'яднання. Чарговая спроба стаць пад агульныя штандары пакуль паказвае, што справы кіруюцца ў бок варожасці, але ніяк не да паразумення.

Не прайшло і трох месяцаў ад дня прэзідэнцкіх выбараў, калі актыўны апазіцыі кінулі ў камеры турмаў і следчых ізалятараў, як у шэрагах тых, хто застаўся на волі, абазначыліся два ідэйна супрацьлеглыя лагера — за перамовы з уладамі і актыўны байкот апошніх.

Цэнтр еўрапейскай трансфармацыі распрацаваў дакумент «Стратэгія-2012», які ў значнай ступені прывязаны да выбараў у Палату прадстаўнікоў, што маюць адбыцца ў наступным годзе. «Мы як прадстаўнікі грамадзянскай супольнасці не можам удзельнічаць у вырашэнні самых галоўных, зладзённых праблем, што стаяць перад краінай. Гэтая сітуацыя абсурдная і недапушчальная. І стратэгія акурат скіраваная на аднаўленне інстытутаў нацыянальнай згоды і дыялогу ў краіне. І парламент як адзін з інстытутаў нацыянальнай згоды мусіць вярнуць сабе функцыі ў палітычнай сістэме Беларусі», — рацыянальна, здаецца б, разважае адзін з распрацоўшчыкаў стратэгіі Андрэй Ягораў.

Але вялікае пытанне, навішта дзейным уладам Беларусі сядзець за стол перамоў з апазіцыяй, калі апошняя, трэба гэта прызнаць, на сённяшні дзень сур'ёзнай пагрозы для яе не ўяўляе. І Аляксандру Лукашэнку — рашэнні ўсё ж пакуль прымае ён, а не трэцяя сакратарка пятага аддзела — трэба папросту

жалезабетонныя аргументы, каб пачаць дыялог з тымі, каго ён называе «адмарозкамі» і «пятай калоннай». Такіх аргументаў пакуль ніхто не прад'явіў.

Нельга сказаць, што ідэя «мы адзін народ» не мае ў сабе пазітыўнага зерня, але вялікае пытанне, ці ў тую глебу яго намерваюцца кінуць і на чыю карысць яно ўздыдзе. «Улады здзіўляюць далейшы падзел грамадства. Лукашэнка гаварыў: «Вам не падабаецца тое, што адбываецца ў краіне, шукайце сабе іншую радзіму». Гэта наша Радзіма, але наша не ў тым сэнсе, што нелюкашэнкаўская. Лукашэнка таксама беларус, і мы з Лукашэнкам адзін народ. У нашым народзе ёсць героі, праведнікі, з аднаго боку, і злачынцы, злодзеі — з іншага. Народ не б'вае ні святым, ні богаабраным, а значыць, нам давядзецца выра-

шаць агульныя задачы, а значыць, давядзецца дамаўляцца і з тымі, чые погляды для нас непрымальныя. Дэмакратыя грунтуецца на тым, што нават калі мне брыдкія нечыя перакананні, я мушу даць чалавеку выказацца, выслухаць яго, але тое не значыць прымаць яго перакананні», — разважае адзін з ідэйных бацькоў стратэгіі перамоў Уладзімір Мацкевіч.

Ён адкрыта негатыўна ацэньвае пазіцыю шэрагу апазіцыйных палітыкаў, якія, паводле яго слоў, ёсць недамавоздольнымі. У гэты спіс трапілі Віталь Рышчэўскі, Аляксандр Казулін, Станіслаў Шушкевіч, Мікалай Статкевіч, Яраслаў Раманчук. Паводле слоў Мацкевіча, такімі становяцца найперш палітыкі, якія цалкам залежаць ад знешніх сілаў, і канчатковае рашэнне прымаюць не яны, а іх

патроны. Аднак, накладваючы таўро на тых, хто не падтрымлівае ідэю перамоў, можна паглядзець на сітуацыю пад іншым ракурсам.

Ідэя перамоў з уладамі выглядае як цікавы факт на фоне яшчэ не астылай падтрымкі ўвядзення Захадам санкцый супраць прадстаўнікоў рэжыму Лукашэнка. Атрымліваецца, адну руку працягваем на знак замірэння, а ў іншай трымаем камень. Ізаляцыя цяпер не ў інтарэсах беларускіх уладаў, і не выключана, што аднойчы Лукашэнка з высокай трыбуны заявіць: санкцыі ЕС і ЗША памылковыя, бо нават зрынутая апазіцыя разумее, што з ім лепш гуляць у палітычныя гульні, чым адкрыта дэманстраваць сваё «фэ».

Адначасова група беларускіх палітыкаў і грамадскіх

дзеячаў (сярод якіх старшыня Вярхоўнага Савета XII склікання Станіслаў Шушкевіч, каардынатары грамадзянскай кампаніі «Еўрапейская Беларусь» Яўген Афнагель, Павел Марыніч, прадстаўнік аргкамітэту партыі «Беларускі Рух» Віктар Івашкевіч, кандыдат у прэзідэнты на выбарах 2006 года былы палітвязень Аляксандр Казулін) выступіла з маніфэстам аб неабходнасці негвалтоўнага супраціву ўладам і аб актыўным грамадзянскім супрацьстаянні ўсім дзяржаўным інстытутам. Часткай гэтай кампаніі мусіць стаць байкот выбараў у Палату прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу, што павінны адбыцца ў 2012 годзе.

Ідэю несапраўднасці і бессэнсоўнасці выбараў як палітычнага інструмента ў краіне ўжо не трэба тлумачыць нават прыхільнікам Аляксандра Лукашэнка. Таму з добрай падрыхтоўкай правесці байкот парламенцкіх выбараў больш праўдападобна, чым атрымаць 10–20 працэнтаў месцаў у «палатцы» прадстаўнікам апазіцыі.

Нельга сказаць, што ў пэўны момант не спатрэбяцца людзі, падрыхтаваныя да перамоў з уладамі. І вось тут узнікае пытанне, чаму немагчыма дамовіцца аб стратэгіі дзеянняў у выпадку развіцця падзей у некалькіх кірунках? Пад узаемныя абвінавачванні апазіцыйных лідараў у недзеяздольнасці, пад эпітэты вышэйшага кіраўніцтва дзяржавы «вашывыя блохі» і «адмарозкі» вырасла цэлае пакаленне і ўвабрала думку, што апазіцыя не ў стане нават знайсці агульную мову, не тое што супрацьпаставіць нешта моцнае ўладзе. А прывесці да змены палітычнага ладу можа хіба што ўсёмагутныя фінансавы крызіс, якога некаторыя палітыкі чакаюць, не раўнуючы як дзеці чараўніка ў блакітным верталёце з вядром эскімо.

ФАКТЫ, ПАДЗЕІ, ЛЮДЗІ

▶ САЛІДАРНАСЦЬ

Ута Цапф: «СТРАШНАЯ ПОМСТА...»

Тацяна ШЭЛЕГ

Як вельмі жорсткія прысуды ацаніла вынікі першых судов у «справе 19 снежня» Ута Цапф. Кіраўнік рабочай групы па Беларусі ПА АБСЕ апісала сітуацыю ў Беларусі ў артыкуле пад назвай «Страшная помста Лукашэнкі».

Ён надрукаваны на сайце *www.spd.de* і распавядае пра падзеі трох месяцаў пасля прэзідэнцкіх выбараў у Беларусі.

Ута Цапф піша і пра тое, што да эск-кандыдата Міколы Статкевіча тры месяцы не дапускалі адваката. А да некаторых знявольных адвакатаў да гэтага часу не трапілі яшчэ з канца снежня. Пры гэтым на адвакатаў палітзнявольных ідзе ціск, іх пазбаўляюць ліцэнзій.

Палітык таксама распавяла пра сведчанні экс-кандыдата ў прэзідэнты Аляксея Міхалевіча аб катаваннях, што прымяняліся да яго. Зараз ён у Чэхіі, дзе папрасіў палітычны прытулак.

Узгадвае Ута Цапф і пра збіццё кандыдата Уладзіміра Някляева ў дзень выбараў. Пра тое, што яго забралі ў СІЗА КДБ з бальніцы і пакінулі без медыцынскай дапамогі. А зараз ён знаходзіцца пад хатнім арыштам.

Аўтарка артыкула спасылаецца на даклад арганізацыі *Human Rights Watch* пра становішча з правамі чалавека ў Беларусі. Там адлюстраваны небывалы размах рэпрэсій супраць дэмакратычных арганізацый, праваабаронцаў, журналістаў, студэнтаў і прыхільнікаў кандыдатаў у прэзідэнты.

Ута Цапф заклікае дапамагаць ахвярам палітычных рэпрэсій. І лічыць вельмі важным, каб падзеі ў Беларусі знаходзіліся пад міжнародным назіраннем.

▶ ПРАВА

СУД НАД ЗМІТРОМ ДАШКЕВІЧАМ І ЭДУАРДАМ ЛОБАВАМ

Генадзь КЕСНЕР

Змітру Дашкевічу два гады агульнага рэжыма, Эдуарду Лобаву — чатыры гады ўзмоцненага рэжыму. Такі вердыкт 24 сакавіка вынесла суддзя Маскоўскага раёна Мінска Алена Шылько.

Па версіі абвінавачання, 18 снежня 2010 года, за дзень да прэзідэнцкіх выбараў, у раёне вуліцы Янкі Брыля ў Мінску Зміцер Дашкевіч і Эдуард Лобаў беспадстаўна нанеслі цялесныя пашкоджанні Канстанціну Савіцкаму і Алегу Мальшаву. Дашкевіч і Лобаў даказвалі, што менавіта гэтыя дзве асобы, якія аддзяліліся ад яшчэ большай групы невядомых, пасля пары пытанняў першымі нанеслі ім удары, учыніўшы бойку.

«Пацярпелыя» выступалі ў судзе з-за прыраччэных дзвярэй асобнага пакою, каб не было відаць

іх твараў. Суддзя такім чынам задаволіла іх просьбу аб абароне: маўляў, яны баяцца помсты з боку сваякоў і сяброў абвінавачаных. Савіцкі і Мальшаў сцвярджалі, што ніколі не выступалі ў судах і не маюць юрыдычнай адукацыі, нідзе не працуюць, але іх лексічныя абароты, як адзначыла на судзе адвакат Змітра Дашкевіча Мар'яна Сямешка, вельмі падобныя на мову супрацоўнікаў праваахоўных органаў.

У сваім апошнім слове старшыня зарэгістраванага ў Чэхіі «Маладога фронту» Зміцер Дашкевіч адзначыў, што ён разам з Эдуардам Лобавым займаецца палітычнай дзейнасцю і што для яго важным было «дажыць да 19

снежня». «Кідацца на двух сексотаў пасля іх просьбы «закурыць» было б не разумна», — падкрэсліў Дашкевіч. Ён выказаў упэўненасць, што «ўсёмагутнасць суддзяў, пракурораў хутка абрынецца». Прамову лідара маладафронтаўцаў прысутныя ў зале суда сустрэлі воплескамі, таксама як потым і апошні выступ Эдуарда Лобава, які сказаў, што падзеі 18 снежня былі правакацыяй з боку ўладаў. «Псеўдапацярпелыя, якія хаваюцца за сцяной, баяцца праўды. Я веру, што праўда пераможа і кожны атрымае сваё», — заявіў абвінавачаны.

Пракурор патрабаваў для Лобава пяць гадоў пазбаўлення волі ў калоніі ўзмоцненага рэжыму, а для Дашкевіча — тры гады ў калоніі рэжыму агульнага. Адвакаты Мар'яна Сямешка і Алена Аўсяннікава заяўлялі, што віна іх падабаронных у судзе не знайшла пацвярджэння, і прасілі апраўдаць сваіх мандантаў.

▶ ПРАВА

СУД НАД МІКІТАМ ЛІХАВІДАМ

Генадзь КЕСНЕР

24 сакавіка ў судзе Партызанскага раёна Мінска працягваўся разгляд крымінальнай справы ў дачыненні да актывіста Руху «За Свабоду» Мікіты Ліхавіда. 20-гадоваму хлопцу інкрымінавалі ўдзел у масавых беспарадках, якія нібыта мелі месца ў беларускай сталіцы 19 снежня 2010 года, нанясенне шкоды будынку Дома ўраду і ўзброены супраціў супрацоўнікам міліцыі.

Мікіту Ліхавіда затрымалі 19 снежня на плошчы Незалежнасці і асудзілі на 15 сутак адміністрацыйнага арышту. Але 23 студзеня пастанову аб арышце адмянілі, і Ліхавіда перавялі ў статус абвінавачанага па справе аб масавых беспарадках. З Жодзіна яго перавялі ў СІЗА МУС на вул. Валадарскага ў Мінску.

Адметнасцю гэтага судовага працэсу было тое, што ў ім у

якасці пацярпелых выступалі 29 (!) дужых байцоў спецназа, якім нібыта былі нанесены цялесныя пашкоджанні ўдзельнікамі акцыі пратэсту на Плошчы Незалежнасці. Прычым 15 з іх ужо выступалі ў такой самай якасці падчас разгляду крымінальных справаў грамадзян Расіі Арцёма Брэуса і Івана Гапонава, а таксама сталічнага прадпрыемальніка Дзмітрыя Мядзведзя. Нягледзячы на хаданіцтва адваката Дар'і Ліпкінай вывесці з працэсу новых 14 «пацярпелых», паколькі яны з'явіліся ў справе ўжо пасля перадачы яе ў суд, суддзя Наталля Пыкіна адмовілася гэта зрабіць. Юрыст Гары Паганяйла ўгледзеў у дзеяннях суддзі парушэнне прынцыпа прэюдыцыі. «У гэтым сэнсе мы з'яўляемся сведкамі найгрубейшых парушэнняў крымінальнага працэсу», — адзначыў старшыня юрыдычнай камісіі Беларускага Хельсінскага камітэта.

Сам Мікіта Ліхавід прызнаў, што нанёс некалькі ўдараў па драўляных канструкцыях, якія ўжо былі ля разбітых дзвярэй Дома ўраду, але ніякіх іншых супрацьпраўных дзеянняў, як то падпалы ці ўзброены супраціў праваахоўнікам, ён не чыніў. Варта адзначыць, што ніхто з дапытаных спецназаўцаў не сказаў на судовым паседжанні, што бачыў Ліхавіда на Плошчы Незалежнасці ці што той наносіў ім фізічныя пашкоджанні. Па іншых жа момантах паказанняў міліцыянтаў не супадалі, некаторыя «пацярпелыя» альбо блыталіся ў сведчаннях альбо ўвогуле нічога не маглі сказаць па сутнасці справы. Далейшы разгляд справы перанесены на 29 сакавіка.

▶ 25 САКАВІКА

КАПІТУЛЯЦЫЯ Ў ДЗЕНЬ ВОЛІ

Вольга ХВОІН

Дзень Волі прадстаўнікоў апазіцыі, якія традыцыйна хаця б 25 сакавіка сыходзіліся ў адным месцы, не аб'яднаў.

Аргкамітэт па святкаванні Дня Волі прыняў рашэнне не праводзіць і санкцыянаваны ўладамі мітынг на плошчы Бангалор, і несанкцыянаванае шэсце ад плошчы Якуба Коласа да сквера Янкі Купалы. Людзям прапанавалі на працягу дня 25 сакавіка прыходзіць да помніка Янку Купалы і ўскладаць кветкі. Без мітынгаў і прамоў.

Кіраўніцтва Кансерватыўна-хрысціянскай партыі БНФ, якое

быццам не схільнае шукаць кампрамісаў, таксама прапанавала сваім прыхільнікам адмовіцца ад вулічнага мітыngu і шэсця.

«Надаўнія падзеі ў краіне, што былі звязаныя з чарговай прэзідэнцкай кампаніяй, паказалі: у рэжыму няма мінімальнага маральнага нормаў і прыстойнасці, павагі да закону. Ужыўшы грубую сілу супраць мірнага цывільнага насельніцтва, ён праводзіць цынічныя судзілішчы над пабітымі і зняважанымі людзьмі, выстаўляючы супраць іх абсурдныя і здэклівыя абвінавачанні, — гаворыцца ў звароце КПП БНФ. — Мы лічым, што ў гэтых умовах не маем права заклікаць беларусаў да ўдзелу ў масавых вулічных мерапрыемствах, падстаўляць людзей пад рэпрэсіі

збройных акупантаў... Заклікаем злучацца ў «Рух за новыя выбары без Лукашэнкі», ствараць суполкі руху, сёння рыхтаваць будучыню краіны».

Маладзевыя арганізацыі — «Малады Фронт» і «Еўрапейская Беларусь» заклікалі правесці акцыю пад лозунгамі «Свабоду палітвязням!» і «Патрабуем новых выбараў без Лукашэнкі!». Прадстаўнікі гэтых арганізацый збіраліся а 18-й гадзіне на плошчы Якуба Коласа, нягледзячы на забарону Мінгарвыканкама. «Прапанавана для святкавання Дня Волі плошча Бангалор для нас непрыемная. Аднак яшчэ больш непрыемна акцыя адмяняць», — падкрэсліў прадстаўнік «Маладога фронту» Мікалай Дземідзенка.

▶ ТРАДЫЦЫЯ

КАНАПЛЁЎ СТАЎ ГАНАРОВЫМ

Іван БАРЫСАЎ

Новая традыцыя пачала зараджацца ў Магілёўскай вобласці. Там мясцовыя саветы дэпутатаў пачалі прысвойваць званні «ганаровы грамадзянін» былым буйным чыноўнікам.

Літаральна некалькі дзён таму на чарговай сесіі Бялыніцкага раённага савета дэпутатаў аднагалосна было прынята рашэнне аб прысваенні звання «ганаровы грамадзянін Бялыніцкага раёна» Уладзіміру Канаплёву.

Канаплёў — былы старшыня Палаты прадстаўнікоў Нацы-

янальнага сходу Рэспублікі Беларусь, а зараз значальнае Беларускаю федэрацыю гандбола.

Уладзімір Мікалаевіч стаў першым, хто быў удастоены звання «ганаровы грамадзянін Бялыніцкага раёна» за свае заслугі перад бялынічанамі: за выкананне наказаў выбаршчыкаў раёна, вялікі ўклад ва ўмацаванне матэрыяльнай базы ўстановаў адукацыі, культуры, медыцыны, прадпрыемстваў аграпрамысловага комплексу, жыллёва-камунальнай гаспадаркі, садзейнічанне развіццю сферы культуры і спорту Бялыніччыны.

Хадайнічалі аб прысваенні Уладзіміру Канаплёву высокага звання Бялыніцкага раённага арганізацыя рэспубліканскага

грамадскага аб'яднання «Беларускі саюз ветэранаў вайны ў Афганістане», старшыня мясцовага райсавета Мікалай Гузнякоў і калектыў СШ № 2 г. п. Бялынічы.

Незадоўга да гэтага, згодна з рашэннем Мсціслаўскага райсавета і райвыканкама, званне «ганаровы грамадзянін Мсціслаўскага раёна» было прысвоена Аляксандру Кулічкову. Нагадаю, што Аляксандр Кулічкоў раней працаваў старшынёй Магілёўскага аблвыканкама, памочнікам прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, міністрам гандлю, кіраўніком справам адміністрацыі прэзідэнта. Аляксандру Мікалаевічу першаму прысвоена званне «ганаровы грамадзянін Мсціслаўскага раёна».

ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

ПАРАЗА

Сяргей САЛАЎЕЎ

Інакш як паразай беларускую знешнюю палітыку на гэтым тыдні не назавеш. Афіцыйныя «адэкватныя адказы» на дзеянні міжнародных структур не маюць сэнсу і абгрунтавання, але ўлада спрабуе зрабіць хоць нешта, каб выглядаць прыстойна. Хаця б на экране БТ.

Бадай, варта пачаць з таго, што з 22 сакавіка спіс неўязных у Еўрасаюз дапоўніўся 19-цю асобамі. Сярод іх некалькі кіраўнікоў вышэйшых і сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў, рэктары Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі Міхаіл Батура, Беларускага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя Танка Пётр Кухарчык, Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Пушкіна Мечыслаў Часноўскі. Раней у спіс таксама быў уключаны рэктар БДУ Сяргей Абламейка.

Усе яны выказваюць неразуменне, за што іх уключылі ў гэты спіс. Ніводзін студэнт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі не быў выключаны за ўдзел у падзеях 19 снежня 2010 года ў Мінску, заявіў рэктар БДУІР Міхаіл Батура. Паводле слоў Батуры, усе студэнты, якія бралі ўдзел у акцыі, напісалі тлумачальныя запіскі, у большасці якіх паведамлялася, што маладыя людзі апынуліся на месцы падзей выпадкова. Ён падкрэсліў, што ва ўніверсітэце не задаваліся мэтай адсачыць паспяховасць студэнтаў, якія ўдзельнічалі ў акцыі. Ім была дадзена магчымасць вучыцца, здаваць сесію.

Разам з тым, зазначыў Батура, тое, што здарылася, не паўплывае ні на яго «ўнутраны стан, ні на працу, ні на інтэнсіўнасць сувязяў БДУІР з еўрапейскімі ВНУ». Рэктар выказаў надзею, што ўзаемавыгаднае супрацоўніцтва ўніверсітэта з ВНУ ЕС будзе працягвацца.

Зараз БДУІР супрацоўнічае прыкладна з 10 універсітэтамі Еўрасаюза ў Германіі, Францыі, Італіі. «У мяне добрыя прарэктары, партнёрства з кожнай ВНУ курыруе канкрэтны чалавек. Думаю, узаемавыгаднае супрацоўніцтва будзе набіраць абароты», — сказаў Батура.

Рэктар Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Пушкіна Мечыслаў Часноўскі, які таксама ўключаны ў спіс неўязных у ЕС, заявіў, што не бачыць падставы для ўвядзення такіх абмежаванняў у цэлым і ў дачыненні да сябе ў прыватнасці. «Магу сказаць адназначна, што выключэнняў з універсітэта, звязаных з падзеямі палітычнага характару, я не дапускаў. Такіх фактаў не было», — зазначыў ён.

Выбачайце, але ў спіс неўязных проста так не трапляюць. І гэта нават не звязана з тым, каго адлічылі, а каго не. Гэта звязана з парушэннем фундаментальных правоў чалавека. Напрыклад, на права і Канстытуцыйную норму «абіраць і быць абранымі». Па чымі загадзе заганялі студэнтаў на датэрміновае галасаванне? Чаму ў БДУІР затрымлівалі агітатараў за альтэрнатыўных кандыдатаў у прэзідэнты? Чаму там вольна працавалі агітатары за Лукашэнка, а агітатары за іншых кандыдатаў у студэнцкія інтэрнаты не дапускаліся?

Больш падрабязна пра затрыманні і перашкоды ў вядзенні агітацыі (што, дарэчы, таксама забаронена заканадаўствам) могуць расказаць даволі публічныя асобы. Франак Вячорка, напрыклад. Ці Міхась Пашкевіч. І не трэба з сябе «ляпіць гарбатага». Уключылі ў спіс не з-за таго, што кагосьці выключылі, а за парушэнне правоў чалавека, гарантаваных міжнароднымі нормамі, пад якімі падпісалася Беларусь, і за парушэнне заканадаўства самой Рэспублікі Беларусь.

Беларускі бок прыняў меры ў адказ на санкцыі Еўрапейскага Саюза і ЗША і падрыхтаваў спіс асоб, якім забаронены ўезд на тэрыторыю Беларусі. Пра гэта гаворыцца ў распаўсюджаным 22 сакавіка каментары прэс-сакратара МЗС Беларусі Андрэя Савіных. Паводле яго слоў, у спіс «уключаныя асобы, якія прымаюць дэструктыўныя дзеянні

ў адносінах да Беларусі і наносзяць урон міжнароднаму супрацоўніцтву».

У інтэрнэце гэта выклікала амаль істэрычны рогат. Кштату «Канцлер Германіі Ангела Меркель ужо ніколі не зможа наведаць саўгас «Гарадзец». Ежы Бузеку ніколі не ўбачыць «Лінію Сталіна». Сарказі не пусцяць у Нацыянальную бібліятэку. Еўрапейскія чыноўнікі ў жалобе, закупляюць мыла і вяроўкі, каб павесіцца».

Пытанне глыбейшае: хто аддаў загад на абмежаванне кантактаў з Еўропай? Можна, і па прынцыпу «чорных спісаў» для музыкантаў, будзем складаць «палітсавет» і цэнзураваць іх выступы на сустрэчах? Так і бачу цыдулку: «Спадар Райнер Лінднер, старшыня Германа-беларускага таварыства, арганізатар штогадовага «Мінскага форума!» Вам належыць у трохдзённы тэрмін прадставіць тэкст свайго выступу на ўзгадненне ў Мінгарвыканкам у трох экзэмплярах і ў электроннай версіі. У выпадку, калі Ваш выступ не будзе супадаць з прадстаўленым тэкстам даслоўна, Вы будзеце прыцягнуты да адказнасці па артыкуле 369-1 Крымінальнага кодэкса «Дыскрэдытацыя Рэспублікі Беларусь».

А тым часам экс-кандыдат у прэзідэнты Аляксей Міхалевіч паведаміў жонцы Мілане па электроннай пошце, што атрымаў палітычны прытулак у Чэхіі. Раней пра атрыманне Міхалевічам статусу палітуцэкача паведамлялі нейкія «інфармаваныя крыніцы ў Празе».

Генеральны пракурор Рыгор Васілевіч на прэс-канферэнцыі 23 сакавіка не выключыў, што Беларусь накіруе ў Чэхію запыт аб экстрадыцый Міхалевіча. «Магчыма экстрадыцыя, калі распачата крымінальная справа, такі варыянт напрашваецца: чалавек схаваўся ад следства, значыць, ён будзе абвешчаны ў вышук», — сказаў Васілевіч.

Да ведама спадара Васілевіча. Чалавек, які атрымаў палітычны прытулак, нават пры запыце аб экстрадыцыі, нават пры росшуку праз Інтэрпол, у краіну, з якой ён збег, не выдаецца ні ў якім разе! Што ж у нас за генпракурор, які не ведае элементарных рэчаў?

ФІГУРЫ ТЫДНЯ

ДЗМІТРЫЙ УС

Экс-кандыдат у прэзідэнты Беларусі Дзмітрый Ус праходзіць у якасці падазраванага па крымінальнай справе аб масавых беспарадках у Мінску 19 снежня мінулага года. Як перадае радыё «Свабода», Дзмітрый Ус расказаў, што калі б даў паказанні на экс-кандыдата ў прэзідэнты Мікалая Статкевіча, застаўся б у справе сведкам, а так стаў абвінавачаным у арганізацыі масавых беспарадкаў.

Да ўсяго КДБ дапытвала няпоўнагадовага сына экс-кандыдата і яго жонку. У сына пыталіся, чаму ён 19 снежня хадзіў у краму і чаму лічыў машыны — хлопец па тэлефоне расказаў бацьку, колькі аўтазакаў ён пачыў на вуліцы. «Як выявілася, нас праслухоўвалі без санкцыі пракурора. А цяпер на падставе праслушкі хочучы інкрымінаваць, быццам бы былі супрацьзаконныя дзеянні, змова», — зазначае экс-кандыдат.

У дзевяцінаццаці гадоў у стратах цэнтральнага Макдональдса больш як 8 мільёнаў рублёў з-за правядзення акцыі на плошчы. Ну і, зразумела, у тым, што ён быццам заклікаў грамадзян па першым нацыянальным тэлеканале і радыё прыйсці на мітынг. Але трэба зазначыць, што ў яго відазваротах закліку на плошчу не было, а ад радыёпрамовы Дзмітрый Ус увогуле адмовіўся.

Экс-кандыдат лічыць доказную базу супраць яго «пустой, абы спіхнуць справу ў суд». Ён накіраваў заяву на імя пракурора Мінска Мікалая Куліка са скаргай на дзеянні следчага Анатоля Сукалы, які вядзе яго крымінальную справу. Дзмітрый Ус мяркуе, што дзеянні следчага падпадаюць пад ч. 2 арт. 188 Крымінальнага кодэкса (паклёп, звязаны з абвінавачаннем у здзяйсненні цяжкага ці асабліва цяжкага злачынства).

Дзмітрый Ус — шосты экс-кандыдат на пасаду прэзідэнта Беларусі, якому прад'яўлена абвінавачанне ў арганізацыі масавых беспарадкаў 19 снежня. Яму пагражае зняволенне ад 5 да 15 гадоў.

АНДРЭЙ САВІНЫХ

Беларускія ўлады арганізавалі інтрыгу — распачатыя меры ў адказ на санкцыі Еўрапейскага саюза і ЗША: падрыхтавалі спіс асобаў, якім забаронены ўезд на тэрыторыю Беларусі. Рупарам гэтай навіны стаў прэс-сакратар МЗС Беларусі Андрэй Савіных. Паводле яго слоў, у спіс уваходзяць асобы, якія «робяць дэструктыўныя дзеянні ў дачыненні да Беларусі і наносзяць шкоду міжнароднаму супрацоўніцтву». Таксама будзе ўзмацнены кантроль «за незаконным фінансаваннем на тэрыторыі Беларусі палітычнай дзейнасці праз замежныя грамадска-палітычныя аб'яднанні і фонды, а таксама іх прадстаўніцтва».

На просьбу БелаПАН паведаміць, хто менавіта ўключаны ў «чорны спіс» беларускага боку, Савіных сказаў: «Імёны агучваць не будуць. Асобы, уключаныя ў спіс, змогуць даведацца пра гэта, калі звернуцца па візу ў беларускае пасольства. Польшча і ЗША, калі ўводзілі падобныя спісы, таксама не публікавалі імёнаў». Поле для інтрыгі шырокае, і замежнікам цяпер можна нават з цікаўнасці падаваць дакументы на беларускую візу, каб ведаць, ці з'яўляюцца яны персонамі нон-грата у «апошняй дыктатуры Еўропы».

Прэс-сакратар МЗС зазначаў, што Беларусь будзе працягваць кантакты з заходнімі партнёрамі, аднак «візіты еўрапейскіх і амерыканскіх дэлегацый палітычнага ўзроўню ў нашу краіну будуць ажыццяўляцца пры наяўнасці запрашэння ад органаў заканадаўчай і выканаўчай улады Беларусі».

Па неафіцыйнай інфармацыі, Беларусь у адказ на санкцыі ЕЗ і ЗША падрыхтавала спіс, у які ўваходзяць больш за 150 прадстаўнікоў Еўрасаюза і Злучаных Штатаў. У іх ліку — кіраўнік Еўрапарламенту Ежы Бузэк, вядомы сваімі рэзкімі заявамі ў адрас афіцыйнага Мінску, і іншыя высокапастаўленыя еўрапейскія чыноўнікі.

ДАР'Я ДОМРАЧАВА

Беларуская біятланістка Дар'я Домрачава выйграла гонку з масавым стартам на заключным этапе Кубка свету, што прайшоў у нарвежскім Халменколене, і заваявала Малы крышталёвы глобус.

Дар'я ішла пасля трэцяй стральбы на першым месцы, пасля чацвёртай адкацілася на другое, але здолела на апошнім кіламетры забраць перамогу ў расіянку Ганны Багалій-Цітавец. Гэта адзінае золата Дар'і ў гэтым сезоне (і трэцяе ў кар'еры) на этапах Кубка свету. Дагэтуль беларуска у сезоне 2010/2011 дзевяць разоў узыходзіла на п'едэстал, прычым тройчы на гэтым тыдні (таксама трэцяе месца ў спрынце, другое ў гонцы пераследу).

У агульным заліку гонак Кубка свету Дар'я засталася на 6-м месцы. Першае месца ў Кайсы Мякяр'яйнен.

ПАЛІТЫКА

▶ КАМЕНТАР

Валянцін Стэфановіч: «ПАСЛЯ 19 СНЕЖНЯ МЫ ЖЫВЁМ У ІНШАЙ РЭЧАІСНАСЦІ»

Беларускія праваабаронцы канстатуюць, што «палітычна-крімінальны пераслед набірае абароты: прад'яўлена абвінавачванне па падзеях 19 снежня яшчэ аднаму кандыдату ў прэзідэнты Дзмітрыю Усу, перакваліфікавана абвінавачванне ў дачыненні да экс-кандыдата Мікалая Статкевіча. У межах заведзенай крмінальнай справы працягваліся допыты і ператрусы. Асцерагаючыся новага арышту, Беларусь пакінуў вызвалены раней пад падпіску аб нявыезде Аляксандр Міхалевіч». Ці прадбачыцца «святло ў канцы тунэлю» — падзяліцца сваімі меркаваннямі на гэты конт журналіст «НЧ» Вольга Хвоін папрасіла юрыста праваабарончага цэнтру «Вясна» Валянціна Стэфановіча.

— 19 снежня многа людзей пацярпелі падчас разгону вулічнай акцыі пратэсту — былі пераломы, выбітыя зубы. Ці ёсць прыклады таго, каб супрацоўнікі спецназу былі пакараныя за перавышэнне службовых паўнамоцтваў?

— Фактаў прыцягнення да адказнасці няма. Ведаю, што паступалі скаргі ў пракуратуру, але ніякіх вынікаў не было, не чуў, каб былі заведзеныя крмінальныя справы. Няма ў нас і статыстыкі па колькасці пацярпелых. Адзінае, я даведаўся, што ў бальніцы звярнулася шмат людзей, але нідзе афіцыйнай інфармацыі на гэтую тэму не было.

— Міжнародная назіральная місія настойвала на тым, каб у Беларусь прыехала назі-

ральная місія ад АБСЕ. Патлумачце сэнс гэтай прапановы.

— Яб сказаў, што гэтая прапанова была часткова задаволеная, бо прадстаўнікі БДПЧ АБСЕ цяпер працуюць на судах па падзеях 19 снежня. Мы мелі сустрэчу з гэтымі экспертамі і выказалі ім сваю пазіцыю. Мы не згодныя найперш з тым, што падзеі 19 снежня кваліфікуюцца як «масавыя беспарадкі».

Масавыя беспарадкі — гэта дзеянні, якія суправаджаюцца пагромамі, падпаламі, узброеным супрацівам міліцыі... Нашы назіральнікі, журналісты засведчылі, што шэсце ад Кастрычніцкай плошчы да плошчы Незалежнасці не ўчыняла беспарадкаў. Так, пэўныя дзеянні невялікай групы людзей можна кваліфікаваць як беспарадкі, але пад кваліфікацыю

«масавых» яны не падпадаюць. На судовых працэсах, што прайшлі, доказаў таго, што масавыя беспарадкі мелі месца, не было. Не даказана і віна тых, хто асуджаны за ўдзел у так званых «масавых беспарадках». Мы мяркуем, што следства парушае адно з фундаментальных правоў абвінавачваемых — права на абарону. Двакраты неаднаразова заяўлялі, што не могуць спаткацца са сваімі кліентамі сам-насам, хаця гэта гарантавана Крмінальна-працэсуальным кодэксам Беларусі. Гэта часткова пацвердзіла пракуратура Мінска, якая звярнулася да кіраўніцтва СІЗА КДБ, каб усё ж былі дазволены людзям сустрэчы з адвакатамі. Пасля таго, што агучыў Міхалевіч, у мяне ёсць сур'ёзныя падозрэнні наконт сапраўднасці

доказаў, што здабываліся ў такіх умовах следствам.

Думаю, карысна, што прадстаўнікі АБСЕ будуць прысутнічаць у Беларусі, якая тым больш уваходзіць у гэтую міжнародную арганізацыю і мае пэўныя абавязкі. Гэта можа мець уплыў на якасць разгляду судамі матэрыялаў.

— Ці ёсць у Вас прагноз наконт таго, якімі будуць наступныя прысуды па справе аб падзеях 19 снежня?

— Першы прысуд па справе Парфянкава паказаў, па якой схеме будуць адбывацца суды. Чалавек мае сур'ёзнае абвінавачванне, але разгляд справы адбываецца цягам аднаго дня, не было нават сведак з абвінаваўчага боку. Двое сведак, што былі з ліку дэманстрантаў, увогуле казалі, што Парфянкава не бачылі, не ведаюць і нічога на гэты конт сказаць не змогуць. Не было выяўлена фактаў, што падпадаюць пад класіфікацыю «масавых беспарадкаў». І на такіх фактах судвынес абвінаваўчы прысуд. Па астатніх абвінавачваемых тая ж сітуацыя. Што да Аляксандра Атрошчанкава, прэс-сакратара Саннікава, увогуле не зразумела, у чым доказ яго віны. Атрымалася, што Малчанаву, якія прызнаў сваю віну, тэрмін скарацілі, а Атрошчанкаву, за тое, што адмовіўся ад абвінавачванняў, далі большы тэрмін.

Працэс над грамадзянамі Расіі Гапонавым і Брэусам выбываецца з агульнага кантэксту, хаця спачатку ўсё ішло па агульным сцэнары. Звяртае ўвагу, што 15 амапаўцаў, якія быццам бы пацярпелі ад дзеянняў Гапонава і Брэуса, часам нават фармулёўкі ў пратаколах давалі ідэнтычныя. Да ўсяго іх пацярпелымі прызналі толькі праз два месяцы пасля падзей, калі справа была ўжо ў судзе. Мяккія прысуды Гапонаву і Брэусу, відаць, можна патлумачыць візітам расійскага прэм'ера Пуціна ў Беларусь, то бок гэта вынік уплыву палітычнай сітуацыі.

— Існуюць «чорныя спісы» Еўрасаюзу для беларускіх чыноўнікаў, суддзяў. Ці змыслены яны, бо гэта ж абмежаванне

правоў людзей на свабоднае перамяшчэнне?

— Заўважу, што гэта не пакарэнне, не прысуд. Ніхто гэтых людзей не прызнаў пакуль вінаватымі, хаця адносна некаторых такое пытанне можна ставіць. Думаю, што прыйдзе час, і такія пытанні будуць уздымацца. Цяпер гэта хутчэй знак маральнага асуджэння асобаў, якія ўдзельнічалі ў рэпрэсіях або ў фальсіфікацыі выбараў. Краіны ЕС, як і Беларусь, маюць права абмяжоўваць знаходжанне на сваёй тэрыторыі непажаданых асобаў. Вось у Беларусі ўлады не хочуць бачыць спадара Юрава.

— Нядаўна было прынятае рашэнне аб дэпартацыі двух расійскіх праваабаронцаў. Ці адчуваеце, што стаўленне ўладаў да вас пагоршылася?

— Узаемаадносінны беларускіх уладаў з праваабаронцамі ніколі не былі лёгкімі. Цяпер яны яшчэ больш пагоршыліся, бо мы крытыкуем тое, што тут адбываецца, са многім нягодным, і гэта ўспрымаецца як нейкая варожая дзейнасць. Нядаўна пракуратура вынесла папярэджанне кіраўніку праваабарончага цэнтру «Вясна» Алясцю Бяляцкаму па 193-му артыкулу Крмінальнага кодэкса за дзейнасць ад імя незарэгістраванай арганізацыі. То бок фактычна пастаўлены ўльтыматум, што калі ён працягне сваю працу, то будзе прыцягнуты да адказнасці. Цяпер усё развіваецца ў такім канфрантацыйным ключы. Але ўлады мусяць разумець, што крытыка іх дзеянняў з боку праваабаронцаў — нармальнае з'ява. І дэпартацыя Юрава, іншых назіральнікаў — лагічныя дзеянні, бо ўлады краіны не задаволены тым, што прысутнічаюць людзі, якія робяць апэнікі. Баюся, што гэта толькі пачатак, і мы будзем сведкамі яшчэ многіх падобных канфліктаў. Пасля 19 снежня мы жывём у крыху іншай рэчаіснасці, бо апошнія два гады, калі ўзровень рэпрэсіі панізіўся, мы працавалі ў больш спрыяльных умовах. Цяпер вяртанне назад адбываецца ва ўсіх накірунках, дастаткова хаця б узгадаць «чорныя спісы» музыкаў.

▶ РЕАКЦЫЯ

ПАМЫЛКА ЦІ НАЎМЫСНА АДКІНУТЫ КОЗЫР?

Вольга ХВОІН

Кіраўнік беларускай дзяржавы Аляксандр Лукашэнка 15 сакавіка сустракаўся ў Мінску з расійскім прэм'ерам Уладзімірам Пуцінам. Пазней ён заявіў, што ў беларуска-расійскіх адносінах назіраецца «прарыв», аднак гэта не перашкодзіла праз пару дзён дэпартаваць з краіны грамадзяніна Расіі кіраўніка Міжнароднай назіральнай місіі Андрэя Юрава.

Расійскі праваабаронца, кіраўнік Міжнароднай назіральнай місіі Камітэта міжнароднага кантролю за сітуацыяй з правамі чалавека ў Беларусі Андрэй Юраў па патрабаванні беларускіх праваахоўных органаў пакінуў Беларусь раніцай 18 сакавіка. Юраў мяркуе, што падставай была ўвага міжнародных арганізацый да матэрыялаў па Беларусі, якія рыхтавала

місія. «Галоўнае, што мы рабілі, гэта рыхтавалі справаздачы, заявы і рэкамендацыі. Мы прытрымліваліся традыцыі ўсіх буйных, у тым ліку і міжрадавых арганізацый. У гэтым сэнсе мы імкнуліся, каб нашы справаздачы былі збалансаванымі, канструктыўнымі. Былі не істэрыйным лямантам, а ў выглядзе канкрэтных рэкамендацый, у тым ліку і ўладам, што трэба змяніць, каб цалкам адпавядалі міжнародным стандартам, прынцыпам, пагадненням. Нашы справаздачы карысталіся вялікай папулярнасцю ва ўсіх міжнародных арганізацыях — Савет Еўропы, еўрапарламент, АБСЕ і гэтак далей. Я ацэньваю сваю дэпартацыю як вялікае глупства,

што зрабілі, відаць, чыноўнікі сярэдняга звання. Бо калі да гэтага ўлады маглі гаварыць: мы не перашкаджаем міжнародным назіральнікам, то цяпер гэтага козыра няма. Я магу адкрыта заяўляць, што на місію аказваецца вялікі ціск, і яна фактычна знаходзіцца пад пагрозай спынення працы. Тым больш, мы не ведаем, што будзе з іншымі людзьмі місіі, ці знаходзяцца яны ў гэтых спісах», — рэзюмуе Андрэй Юраў.

Ён пацвярджае, што сітуацыя ў Беларусі пасля выбараў змянілася ў горшы бок. «Тут ёсць атмосфера чакання непрыемных падзей. Я асабіста азнаёміўся з анкетами трохсот чалавек з сямісот затрыманых. Мы не ацэньваем падзеі 19

снежня, але тое, што адбывалася з людзьмі падчас затрымання, як праходзілі суды, можна кваліфікаваць як масавае парушэнне правоў чалавека. Масавы характар рэпрэсіі супраць незалежных журналістаў, супраць праваабаронцаў — гэта беспрэцэдэнтна для ўсёй прасторы СНД. Канешне, ёсць краіны, дзе стан выканання правоў чалавека не лепшы, але такога піку рэпрэсіі ў Беларусі не было даўно», — гаворыць дэпартаваны праваабаронца.

Міжнародная назіральная місія не спыняе сваёй дзейнасці нават у сувязі з «неўязным» статусам яе кіраўніка. Важная частка працы місіі (у тым ліку, кіраванне ёю) ажыццяўляецца дыстанцыйна, пры гэтым важная палівая праца будзе працягнутая яшчэ некалькі месяцаў. Андрэй Юраў будзе абскарджваць унясенне яго і іншых праваабаронцаў Міжнароднай назіральнай місіі ў спісы неўязных.

► ГРОШЫ

ВАЛЮТНЫ ШТОРМ

Вольга ХВОІН

Валютны рынак краіны ад пачатку года ліхаманіць — насельніцтва скупляе валюту ў абменніках, прадпрыемствы чакаюць абвалу рубля і загадзя павялічваюць кошты на прадукцыю. Нацбанк у сваю чаргу спрабуе абмежаваць вымыванне золатавалютных рэзерваў, якія растуць не горш за сакавіцкі снег.

Бесплатны крэдыт дзяржаве

За першыя два месяцы міжнародныя рэзервовыя актывы (золатавалютныя рэзервы) Беларусі, разлічаныя па стандартах Міжнароднага валютнага фонду, скараціліся амаль на мільярд долараў — цягам лютага на 319,4 млн. долараў ЗША (7,4%), на 687,7 млн. долараў (на 13,7%) за студзень. На 1 сакавіка золатавалютныя рэзервы склалі 4 млрд. 23,6 млн. долараў супраць 5 млрд. 30,7 млн. долараў на 1 студзеня. Такім чынам, за два месяцы бягучага года золатавалютныя рэзервы знізіліся на 20%.

Праўленне ААТ «Беларуская валютна-фондавая біржа» прыняло пастанову, паводле якой з 16 сакавіка тэрмін рэзервавання сродкаў у беларускіх рублях на пакупку замежнай валюты на біржавых таргах быў часова павялічаны да 30 календарных дзён. Мэтай гэтай пастановы была кансалідацыя асноўнага аб'ёму попыту і прапановы суб'ектаў гаспадарання на пазабіржавым валютным рынку. Такім чынам, па новых правілах кампанія павінна выдзеліць грошы ў рублях для набыцця валюты праз месяц на біржы. Атрымліваецца, што грошы кампаніі цягам месяца знаходзяцца ў абароце, але дзяржаўным — своеасаблівы крэдыт беларускай эканоміцы. Гарантый стабільнасці курса цягам месяца, зразумела, няма.

Праз тыдзень пасля з'яўлення гэтага «інавацыйнага» дакумента старшыня праўлення Нацыянальнага банка Беларусі Пётр Пракаповіч паведаміў, што павелічэнне тэрмінаў рэзервавання сродкаў для набыцця валюты адмяняецца.

То бок банкі змогуць задавальняць попыт насельніцтва за кошт уласных валютных сродкаў або купляць валюту для абменнікаў на біржы. У адпаведнасці з пастановай праўлення Нацбанка ад 22 сакавіка 2011 года №89, з 1 красавіка адмяняецца 30-дзённае рэзерваванне сродкаў у беларускіх рублях на куплю замежнай валюты на таргах ААТ «Беларуская валютна-фондавая біржа». З 1 красавіка рэзерваванне банкамі сродкаў на набыццё валюты будзе ажыццяўляцца ў ранейшым рэжыме — за адзін працоўны дзень да правядзення таргоў.

Салют шэрым схемам!

Яшчэ адзін дакумент, што быццам бы мусіў вырашаць усё тое ж праблемае валютнае пытанне, — пастанова Саўміна і Нацбанка № 240/5 ад 25 лютага «Аб разліках па імпарце некаторых тавараў» — выклікаў хвалю абурэння ў прадстаўнікоў бізнэс-структур, а фірма *Samsung* увогуле заявіла, што спыняе пастаўку тавараў у Беларусь з-за немагчымасці працаваць у такіх умовах. Сэнс пастановы ў тым, што былі абмежаваны на набыццё замежнай валюты для пакупкі тавараў інвестыцыйнага кірунку — не больш за 50 тысяч еўра ў месяц з адным пастаўшчыком. Вядучыя беларускія бізнэс-асацыяцыі звярнуліся з адкрытым лістом на адрас прэм'ер-міністра Міхаіла Мясніковіча і старшыні праўлення Нацыянальнага банка Пятра Пракаповіча. Бізнэсоўцы канстатуюць, што рэалізацыя на практыцы пастановы ўжо прывяла да стварэння «шэрага рынку», а таксама ажыятажнага попыту пры набыцці валюты насельніцтвам. Да ўсяго новаўвядзенне істотна пагоршыла інвестыцыйны клімат краіны. Прадстаўнікі дзелавых колаў звяртаюць увагу і на той факт, што пастанова № 240/5 была прынятая ў парушэнне пункта 09/04 Дырэктывы №4, якім рэгламентавана абмеркаванне найважнейшых дакументаў з удзелам бізнэс-супольнасці. Пастанова Саўміна і Нацбанку выйшла ў аўтаномным рэжыме.

Такім чынам, буйныя вытворцы пазбаўлены магчымасці працаваць на нашым рынку. У прадстаўніцтве кампаніі *Samsung* у Беларусі паведамілі аб поўным

спыненні паставак кандыцыянераў, маразільнікаў, тэлевізараў з убудаваным DVD, манітораў, праектараў, ноўтбукаў, прынтараў, камплектуючых і пыласосаў у Беларусь. «На сённяшні дзень тавару на аптовых складах і ў рознічных сетках засталася прыблізна на месяц. Пасля гэтага пачнецца рэзкі дэфіцыт названых прадуктаў», — падлічылі ў кампаніі *Samsung*. «Прыняцце згаданай пастановы азначае, што функцыянаванне створанай сеткі продажу становіцца немагчымым. Таксама становіцца немагчымым забяспечыць спажыўца сродкамі ІТ-тэхналогій, а арганізацыі — яшчэ і сродкамі камунікацый. Гэта азначае непазбежнае адраджэнне шэрага рынку, істотнае скарачэнне плацяжоў у бюджэт з боку кампаній ІТ-сектара і ўцечку валюты ў сумежныя дзяржавы як следства зрушэння попыту на рынкі Расіі, Літвы і Польшчы. Як больш доўгатэрміновыя наступствы — істотнае адставанне Беларусі ад працэсаў фарміравання інфармацыйнай прасторы, страты канкурэнтаздольнасці», — канстатуюць спецыялісты кампаніі *Samsung*.

«Працаваць з імпартам у нармальным аб'ёмах будзе немагчыма. Калі фірма застаецца на рынку, то яна будзе вымушана стварыць некалькі клонаў, з'явіцца дадатковыя расходы, што будзе адбівацца на коштах тавараў для канчатковых спажыўцоў», — тлумачыць прадстаўнік адной з крамаў па продажу электроннай тэхнікі.

Гэты ж спецыяліст расказаў, што ва ўмовах валютнага дэфіцыту узрос попыт на паслугі ілжэ-прадпрыемльніцкіх структур, якія ўжо паднялі курс долара да 4000–4200 беларускіх рублёў. Фірмы, што займаюцца адмываннем грошай ці канвертацыяй валюты, працуюць на ценявым рынку. Яны «адбеляваюць» тавар, нелегальна завезены з іншых краінаў (часцей за ўсё з Расіі) шляхам выпіскі фіктыўных прыходных накладных. Многія прадпрыемствы звязаныя з падобнымі фірмамі, і гэта, натуральна, адаб'ецца на коштах тавараў і паслуг. Некаторыя аптвыя фірмы некалькі дзён не працавалі ўвогуле, зрабілі перацэнку тавараў і ўжо паступова пачалі закладаць валютныя рызык і кошт прадукцыі.

КАЛОНКА КАНСТАНЦІНА СКУРАТОВІЧА

ГАРВЫКАНКАМ ЗАБАРАНЯЕ

Сёння навіны ў СМІ пякуцца з такой жа хуткасцю, што і батоны на цалкам аўтаматызаваных хлебаваздах. Можна сказаць, што старажытны імператар паспяховага ажыццяўлення ўлады над насельніцтвам цалкам рэалізаваны.

Калі ж улічыць на самай справе татальную экспансію інтэрнэту, то прапанова відовішчаў нашмат перавысіла асартымент хлеба-булачных вырабаў для масавага спажывання. Сёння ў крамах амаль кожны дзень можна набыць хлеб новага гатунку па новай цане. Мусіць, такое паднаўленне асартыменту робіцца менавіта для прыхоўвання падвышэння коштаў. Прыкладам, раней быў чорны, быў белы хлеб і быў батон. Апошні вырабляўся для задавальнення патрэбаў устаноў грамадскага харчавання і той часткі публікі, якая лічыла сябе прасунутай у сэнсе здаровага і смачнага харчавання.

Зараз, прыкладам, біліноў не прадаюць, але прапануюць нешта да іх падобнае пад назвай «аснова для піцы». Таму шмат хто са свядомых ці змушаных халасцякоў купляе «асновы», каб, кінуўшы на гарачую патэльню, з'есці нешта падобнае на «цешчыны біліны».

Блін, ён і ёсць блін

Тое ж самае і з навінамі. Калі дзе ў свеце здараюцца страйкі або іншыя сацыяльныя пературбацыі, беларускае тэлебачанне з раніцы пачынае лямант. Глядзіце да чаго дайшло: настаўнікі адмаўляюцца вучыць дзяцей, урачы — лячыць хворых, а мытнікі — выкрываць кантрабандыстаў, бо лічаць, што ўрад не забяспечвае ім годныя заробкі. Любыць распавядаць, як дзесьці нейкія парламенцкія фракцыі абураюцца палітыкай ці маральным абліччам прэзідэнтаў ды патрабуюць іх адстаўкі. А ў нас — парадак, звесткі з палёў і рэпартажы пра тое, як прэзідэнт націскае на кнопку, што запускае канвеер новага забойнага цэха новай птушкафабрыкі.

Маўляў, людзі заняты мірнай стваральнай працай і маюць на вячэру тлустага каллуна. Дык навошта і супраць каго страйкаваць? Няўжо супраць прэзідэнта, які толькі што даў ход гэтай канвееру бройлернай смерці? Супраць гэтага мужа і добразычлівага чалавека? Быў бы ён чымсьці падобны да нічога не вартых іншых прэзідэнтаў, тады б была іншая справа.

Таму не гняві Бога, жыві і радуйся

Цікава, што такія інфармацыйныя праграмы абапіраюцца на факты, на падзеі, якія на самай справе здараюцца кожны дзень. Для дэмакратычных краін страйкі ды іншыя пратэстныя акцыі супраць уладаў з'яўляюцца звыклым атрыбутам грамадскага жыцця. А ў нас прэзідэнт, калі не гуляе ў хакей або не бяжыць на лыжах, або не дамаўляецца з кімсьці з багатых людзей наконт пільнай пазыкі, сапраўды цікавіцца рэальнымі праблемамі. Шчыруе для народа.

Усё на самай справе мае месца быць. І робіцца так, як умеецца. Лепшага не бывае, а горшага не можа быць. Той, хто гэтага не разумее, — вар'ят, хто не прымае — вораг. З імі немагчыма ні размаўляць, ні дамаўляцца. Як некалі казала адна дзівачка, на тым стаяць і не паступаюцца прынцыпамі.

Як вядома, Беларусь штогод здабывае вялікі ўраджай зерневых культур. Але для патрэб хлебапякарнай галіны змушана купляць пшаніцу цвёрдых гатункаў за мяжой. Тое ж самае і з інфармацыяй. Афіцыйныя СМІ не могуць абмежаваць сябе толькі ўнутранымі падзеямі, бо ў такім выпадку інфармацыйная прастора знікла б сама па сабе, бо дастаткова было б раз на тыдзень друкаваць расклад працы службовых асоб ды дзяржаўных устаноў. У створанай сістэме каардынат загадзя вядома, хто з іх што скажа або зробіць. Нейкую інтрыгу стварае толькі пытанне — дзе? Дзе ён выступіць, дзе ён запусціць у дзеянне той ці іншы аб'ект. Калі гэта папяровы завод — то гаворка пойдзе пра важнасць забяспечэння народа папяровымі сродкамі. Бо нельга больш завозіць туалетную паперу з замежжа — гэта пагражае валютнай бяспецы краіны. Калі радзільны дом, то пра каханне мужчын да жанчын і дэмаграфію.

Карацей, толькі перамяшчэнне аб'екта па інфармацыйнай прасторы робіць яго суб'ектам вытворчасці інфармацыі. Астатняе не мае амаль ніякага значэння, з той нагоды, што не ўплывае на змест паведамлення.

Раней казалі пра газетных качак. Зараз і яны не патрэбныя. Бо сітуацыя развіваецца цалкам прадказальна. Прыкладам, нейкі час таму грамадскія арганізацыі падалі ў гарвыканкам заяўку на правядзенне вулічнага шэсця з нагоды юбілею першай спробы беларусаў стварыць уласную дзяржаву. Але ж дзе тут навіна? Самі ініцыятары, як і іх контрагенты, ведалі, якім будзе адказ. Так і здарылася: Мінгарвыканкам забараніў шэсце. Зрабіў так, як і заўсёды.

Няма навіны і ў тым, што ў нашай краіне, насуперак Канстытуцыі, людзі і грамадскія арганізацыі не могуць скарыстацца сваім правам патрабаваць вызвалення праціўнікаў рэжыму, з якіх робяць крымінальных злачынцаў.

Дзе ж тут навіна?

АСОБА

▶ ТРЭЦІ СЕКТАР

ЯКАЎ БАСІН

Шмат хто лічыць габрэйскую тэму даволі небяспечнай. Магчыма, з гэтай прычыны гучней за астатніх пра беларускіх габрэйў разважаюць альбо рэлігійныя артадоксы, альбо антысеміты. Якава Басіна нельга назваць прыхільнікам моцных заяў, але яго голас добра чуюць і першыя, і другія. І «паліваюць» з абодвух бакоў. Самы дакладны паказчык таго, што чалавек кажа праўду.

Суровы пачатак

Але першае слова Якава Басіна было не пра гэта. Прагучала яно 28 жніўня 1939 года ў Мінску. Магчыма, калісьці таму, хто разгадае сэнс першага чалавечага крыку, дадуць нешта накшталт Нобелеўскай прэміі, а пакуль можна толькі адзначыць тое, што з часам добрае валоданне словам стане амаль галоўным у яго жыцці.

Сям'я Басіна складвалася як бы з дзвюх галін. Дзед па лініі маці, таксама Якаў, быў родам з Волагды. Яго жонка памерла ад «спанкі» адразу пасля грамадзянскай вайны, пакінуўшы яму трох дачок. З імі дзед пераехаў спачатку ў Марыупаль, а потым у Гомель.

Уладкаваўся працаваць на так званым «гарэлае балота», дзе тады месціўся дрэваапрацоўчы камбінат (цяпер раён вакзала) механікам. Слыў мясцовым «кулібіным», бо мог самастойна разбіраць і збіраць такія складаныя прыборы, як арыфмометр. Для самавука, які не меў сур'ёзнай адукацыі, гэта, на сённяшнім слэнгу, было «крута». Адукацыю дзед даў сваім дочкам. У прыватнасці, маці Якава Басіна, Рэвека Якаўлеўна, скончыла Мінскі будаўнічы тэхнікум.

Па лініі бацькі карані Якава Басіна ідуць у Пагост, што пад Салігорскам. Сям'я там была вялікай — дванаццаць дзяцей. Бабуля Якава была самай малодшай, таму, калі ў яе нарадзіўся сын, то амаль адначасова на свет з'явіўся і яго дзядзька. Першы (Зіновій Самуілавіч) стаў бацькам Якава Басіна, другі — стрыечным дзедом.

Як і Рэвека Якаўлеўна, Зіновій Самуілавіч вучыўся ў Мінскім будаўнічым тэхнікуме. Там яны і пазнаёмліліся, пабраліся шлюбам і менавіта адтуль разам паехалі ў Гомель.

Добра вядома, што гэты горад немцы захапілі толькі ў другой палове 1941 года. Бацька Якава Басіна атрымаў «браню» і займаўся эвакуацыяй дзіцячых дамоў, якіх на той час было вельмі багата. Амаль апошнім эшалонам Зіновій Самуілавіч выратаваў ад смяротнай акупацыі і сваю сям'ю. Так Басіны апынуліся ў Ленінабадзе. У родны горад вярнуліся толькі пасля вайны.

Самастойны пачатак

У 1958 годзе Якаў Басін паступіў у Мінскі медыцынскі інстытут. З

трэцяга разу, і толькі дзякуючы таму, што да гэтага вучыўся ў медвучальні, якую скончыў на «выдатна». Пэўныя абмежаванні наконт праславаўтай «пятай графы» былі, як вядома, не толькі ў царскай Расіі, але і ў СССР, хаця там і любілі паразважаць наконт нейкага «пралетарскага інтэрнацыяналізму».

Калі больш глыбока «капнуць» тэму габрэйскіх прафесій, то стане цалкам зразумела, што прырытэты тут узніклі пад уплывам пэўных абставінаў. Тое, што большасць месцаў у медычнай сферы займаюць прадстаўнікі менавіта гэтай нацыі (лепшыя спецыялісты), абгрунтавана адразу некалькімі фактарамі.

Адзін з іх — рэлігійны. У адрозненне ад прадстаўнікоў іншых канфесій (тых жа хрысціян), іудзеі не так моцна баяцца чалавечай крыві і не ставяцца да яе, як да нечага супермагічнага.

Другі — цалкам практычны. Паколькі ў царскіх інстытутах для габрэйў былі працэнтныя абмежаванні, яны, як людзі пераважна заможныя, накіроўвалі сваіх дзяцей атрымліваць адукацыю за мяжу. Вышэйшая адукацыя давала яшчэ адзін «бонус» — дазваляла жыць за межамі «рысы аселасці».

Каб было больш зразумелым, наколькі медыцына была габрэйскім прырытэтам, спашлюся на адзін гістарычны прыклад. У 1492 годзе габрэйў, як вядома, выгналі з Іспаніі. Мала таго, што за сто год гэтая краіна з першых роляў у Еўропе перамясцілася ў «другі эшалон», дык яшчэ і на побытавым узроўні пачалі ўзнікаць казусы. Напрыклад, калі захварэла каралева Ізабэла, яе лячыў... ветэрынар.

У 1963 годзе Якаў Басін ажаніўся з мінчанкай, у 1964-м скончыў медыцынскі інстытут і быў размеркаваны ў адну з участкавых бальніц Мінскай вобласці. Другім урачом. Хто знаёмы з тагачаснай спецыфікай, пацвердзіць — другі ўрач — гэта сапраўдны спецыяліст «шырокага профілю», якому даводзілася быць і хірургам, і тэрапеўтам, і неўрапатолагам.

У хуткім часе яго «забралі» ў Смалевіцкую раённую бальніцу. Рэнтгеналагам, аб чым і марыў.

Магчыма, тады і былі ўпершыню выкарыстаныя самыя эфектыўныя метады барацьбы з любым іншадумствам — раскол і кантроль над «сваімі» структурамі

Але паколькі спецыялістаў і ў раённай бальніцы не хапала, Якава Басіну даводзілася выконваць і функцыі іншых калег. Нават памочніка адзінага ў бальніцы гінеколага.

Апошняе яму вельмі не спадабалася. Басін папрасіў свайго галоўнага Мар'ю Цімафееўну Зубакіну даць яму любую іншую работу. І атрымаў ад яе прапанову стаць намеснікам галоўнага ўрача па арганізацыйна-метадычнай рабоце. Так лёс нечакана вызначыў новы паварот у яго біяграфіі.

Са Смалевічамі для Якава Басіна звязаны і яшчэ адзін даволі значны «момант». Га-

лоўрач прапанавала аднаму навукова-даследчаму інстытуту сваю бальніцу ў якасці базы для вывучэння праблем туберкулёзу. Пospехі былі такімі значнымі, што сёння, калі гэтае ліха паўстае зноў, становіцца нават крыўдна, што напрацоўкі папярэднікаў належным чынам не выкарыстоўваюцца сёння.

Праз некаторы час Якаў Басін са Смалевіч сышоў і ўладкаваўся рэнтгеналагам у абласны туберкулёзны дыспансер. Потым быў санаторый «Крыніца», а апошнія 11 гадоў свайго медыцынскай практыкі ён адпрацаваў у клінічнай бальніцы хуткай дапамогі.

Якім быў спецыялістам, даволі красамоўна сведчыць той факт, што ў 1972 годзе Басіна ўзнагародзілі знакам «Выдатнік аховы здароўя», а праз два гады ён стаў лаўрэатам Усеаюзнай прэміі па барацьбе з туберкулёзам.

На пенсію (для рэнтгеналагаў — 50 гадоў) ён сышоў у 1998 годзе ў якасці ўрача першай катэгорыі.

Нечаканы працяг

На жыццё кожнага з нас аказваюць уплыў самыя розныя фактары. Для Якава Басіна такім

першым фактарам, напэўна, стала рашэнне міністра аховы здароўя СССР аблегчыць работу ўрачоў і ўскласці ўсе «папяровыя» функцыі на сярэдні медыцынскі персанал. Адпаведна, у навучальны працэс сярэдніх медыцынскіх устаноў увялі «Машынапіс», які Якаву адразу спадабаўся.

Другім «фактарам» трэба лічыць гендэрны дысбаланс на курсе Басіна ў медвучальні, дзе на 180 дзяўчынак прыходзілася толькі шэсць юнакоў. Па савецкай традыцыі, у такіх умовах перавага аддавалася «моцнаму полу». Асабліва ў грамадскай дзейнасці. На Якава «павесілі» радыёгазету.

Кожны тыдзень ён рабіў паўгадзінную перадачу, адзін ва ўсіх іпастасях. І таму прыйшлося хутка вучыцца рыхтаваць сцэнары і пісаць тэксты, артыкулы для сваіх праграм. Друкавацца Якаў Басін пачаў з 1957 годзе. З таго часу з пад яго пера выйшлі 5 кніг, у тым ліку манаграфіі, больш за 200 розных артыкулаў. У 1998 годзе Басін стаў сябрам Беларускай асацыяцыі журналістаў, а праз год і Міжнароднай федэрацыі.

Захапленне словам адгукнулася новым захапленнем, калі ён студэнтам па тэлебачанні ўбачыў Клуб вясельных і знаходлівых (КВЗ). Для чалавека, які на многіх канцэртах веў канферанс і нават выпісваў польскія «Шпількі» (мову вывучыў самастойна), гэта сталася сапраўдным адкрыццём, цудам.

Вырашыў стварыць свой КВЗ. Спачатку ў спартовым лагеры, а потым у сваім інстытуце. Далей Басіну, можна сказаць, пашанцавала. Вядомы спартовы аглядальнік Мікола Петрапаўлаўскі, які вучыўся разам з ім, аднойчы прывёў на выступ супрацоўнікаў беларускага тэлебачання. Яны і прапанавалі зрабіць нешта агульнанацыянальнае.

Так КВЗ у сакавіку 1964 года з'явіўся ў маштабах цэлай краіны, а Якаў Басін стаў адным з заснавальнікаў яго ў Беларусі.

Акрамя гэтага Якаў Басін заняўся актыўнай грамадскай дзейнасцю. Стаў рабіць гэта ў рамках габрэйскай абшчыны Беларусі, СССР і на міжнародным узроўні. Нагадаю, што было ўсё ў 1988 годзе, калі яшчэ добра памяталі, хто такія «бязродныя касмапаліты».

З сакавіка 1989 года Якаў Басін стаў сябрам Мінскага аб'яднання габрэйскай культуры. У гэты жа час узяў актыўны ўдзел у падрыхтоўцы першага з'езду Канфедэрацыі габрэйскіх грамадскіх арганізацый і абшчын СССР Ваада (у перакладзе — савет). Быў абраны сябрам прэзідыума. Удзельнічаў ва ўсіх з'ездах гэтай структуры.

У красавіку 1991 года Якаў Басін становіцца сустаршынёй, а з 1993 года намеснікам старшыні

Саюза габрэйскіх грамадскіх аб'яднанняў Беларусі. І бярэ ўдзел у шматлікіх мерапрыемствах Сусветнага, Еўрапейскага і Еўразіяцкага габрэйскіх кангрэсаў, а таксама ў рабоце Сусветнай сіяніскай арганізацыі.

З 1995 года з'яўляецца прэзідэнтам Беларуска-прыбалтыйскай асацыяцыі абшчын прагрэсіўнага іудаізму. Момент вельмі важны для разумення пэўных жыццёвых арыенціраў Якава Басіна. Галоўным паняццем тут з'яўляецца слова «прагрэс».

Працяг, які будзе абавязкова

Магчыма, некаторыя не пагодзяцца з такім меркаваннем, але, на мой погляд, беларускія апазіцыянеры значна страцілі ад таго, што не змаглі зрабіць сваімі сябрамі ўсе габрэйскія структуры. То бок тую частку «трэцяга сектара», якую яны памылкова палічылі непатрэбнай для дасягнення мэты.

Адзін з тагачасных дэмакратычных лідараў, у адказ на ўступ Басіна, тады нават сказаў, што трэба спачатку падняць беларускую нацыянальную самавядомасць і развіць перш за ўсё беларускую нацыянальную культуру. Маўляў, толькі калі «мы станем на ногі самі», дапаможам усім нацыянальным меншасцям. Зразумела, чакаць нешта эфемернае ніхто не хацеў.

Наколькі я ведаю, многім з першай хвалі тагачасных адраджэнцаў сёння вельмі сорамна за свае даўнія памылковыя погляды, але факт застаецца фактам — улады даволі разумна «разыгралі» так званую «габрэйскую карту». Магчыма, тады і былі ўпершыню выкарыстаны самыя эфектыўныя метады барацьбы з любым іншадумствам — раскол і кантроль над «сваімі» структурамі.

Але тут узнікае другое пытанне — наколькі іх можна лічыць «сваімі»? Яшчэ з дзяцінства мы ведаем, што «першае слова даражэй за другое», і, калі кіраўнік дзяржавы агучвае амаль пячэрныя погляды, то сакрэтны бліцкрыг у Ізраіль аднаго з яго ідэалагічных папчэнікаў наўрадці здольны на нешта істотна паўплываць.

Зрабіць выгляд, што ўсе крыўды ў мінулым, яшчэ не азначае адсутнасць падстаў узнікнення іх у будучым. Тым больш, калі гутарка ідзе пра нацыю, якую «ганялі» па свеце амаль дзве тысячы гадоў... І якая ніколі не забудзе, кім быў Адольф Гітлер...

Дзякуй Богу, з часам такія адносінны да «габрэйскага пытання» з боку беларускіх апазіцыянераў змянілася кардынальна. І не толькі таму, што яны не дасягнулі дэмакратычных мэтай, агучаных у мінулым стагоддзі. Проста стала абсалютна зразумелым, што дасягнуць іх можна толькі разам з іншымі.

23 жніўня 2009 года, у дзень 70-годдзя з моманту падпісання сумна вядомага пакту Молатава-Рыбентропа мне пашанцавала пабываць у расійскай Катыві і пачуць выступ там Якава Басіна. Тады ён сказаў, што габрэі, у адрозненне ад славян, якія пра памерлых альбо агучваюць нешта станоўчае, альбо далікатна маўчаць, гавораць толькі праўду.

Асабіста мне такая логіка падабаецца больш.

28 САКАВІКА, ПАНЯДЗЕЛАК

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.05 Навіны.

06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусь!»

07.05, 08.10, 18.50, 00.45 Зона X.

07.30, 08.25, 11.50 «Дзелавое жыццё».

08.30 У свеце матораў.

09.10 Жаночае ток-шоў «Жыццё як жыццё».

10.10 «Здароўе».

10.35 «Культурныя людзі». Інфармацыйна-забаўляльная праграма.

11.05 Серыял «Зацьменне».

12.10 Камедыйны серыял «Вясковая камедыя» (Расія).

14.15 Сінематэка.

15.15, 19.10 Навіны рэгіёна.

15.40 «OFF STAGE LIFE».

16.05 Nota Bene.

16.30 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).

17.25 Серыял «Зацьменне».

18.25 «Акно ў Еўропу». Інфармацыйная праграма.

19.25 «КЕНО».

19.30 «Арэна». Праграма аб спорце.

19.50 «Ход у адказ». Ток-шоў.

21.00 «Панарама».

21.45 «Камандзіроўка. Журналісцкае расследаванне».

22.00 Серыял «Абдуры мяне-2» (ЗША).

23.15 Інфармацыйна-забаўляльная праграма «Праверка чутак».

23.45 Дак. цыкл «Зорнае жыццё».

00.50 Дзень спорту.

01.00 Хакей для ўсіх.

06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30, 23.00 Нашы навіны.

06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».

09.05 Контуры.

10.10 «Мая жонка мяне прычаравала». Шматсерыйны фільм.

11.05, 13.05, 16.10, 18.15, 21.00, 23.15 Навіны спорту.

11.10 Тэлечасопіс «Звяз».

11.50 «Монтэ-Касіна. Доўгі шлях дадому».

12.20 «Дэтэктывы».

13.10 «Кантрольны закуп».

13.45 «Модны прысуд».

14.50 «Зразумець. Прабачыць».

15.25 «Хачу ведаць».

16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыйны фільм.

17.05 «Слова жанчыне». Шматсер. фільм.

18.20 «Зваротны адлік».

18.55 «Хай кажучь».

20.00 Час.

21.05 Ток-шоў «Адчынены фармат».

22.10 «След».

23.20 «Сведкі».

00.20 «Іван Падушкін. Джэнтльмен вышук». Шматсерыйны фільм.

01.10 Начныя навіны.

06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».

06.10 «Міншчына».

06.20 «Раніца.Студыя добрага настрою».

07.40 «СТБ-спорт».

08.30 «Тыдзень».

09.35 «Вялікі сняданак».

10.05 «Пяць гісторый».

10.40 «Трымай мяне мацней». Тэленавэла.

11.40 «Званая вячэра».

12.35 «Фантастыка пад грыфам «Сакрэтна».

13.50 «Зорны рынг».

15.00 Канцэрт М.Задорнава.

16.00 СТБ прадстаўляе: «КультУРА!».

16.50 «Рэпарцёрскія гісторыі».

17.10 «Наша справа».

17.20 «Міншчына».

17.30 «Званая вячэра».

18.30 «Агонь кахання». Серыял.

20.00 «Сталічны падрабязнасці».

20.10 «СТБ-спорт».

20.15 «Добры вечар, маляня».

20.35 Фільм «Фобас». Расія, 2010 г.

22.55 «СТБ-спорт».

23.00 «Сталічны футбол».

23.30 Фільм «Гульня слоў». ЗША, 2005 г.

06.35 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).

07.00 ЛАДная раніца.

08.00 Тэлебарометр.

08.05 Дэтэктыўны серыял «Чыста англійская забойства». Закл. серыя.

09.00 Серыял «Ты маё жыццё».

10.00 Фільм-фэнтэзі «Загадка Сфінкса» (Канада- Вялікабрытанія).

11.40 Пра мастацтва.

12.10 Школа рамонту.

13.05 Гадзіна суду. Справы сямейныя.

14.05 Серыял «Сіла прыцягнення».

15.05 Пазакласная гадзіна.

15.20 Навіны надвор'я.

15.50 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі».

16.45 Дэтэктыўны серыял «Чыста англійская забойства». Заключная серыя.

17.50 Серыял «Ты маё жыццё».

18.55 Хакей. Адкрыты чэмпіянат Беларусі. Фінал. Матч 4-ы. Прамая трансляцыя. У перапынку: Калыханка.

21.15 Тэлебарометр.

21.20 Беларуская часіна.

22.30 «Альбарутэнія».

23.05 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).

23.40 Авертайм.

00.10 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі».

07.00 «Раніца Расіі».

09.00 «Карціна свету».

09.55 Надвор'е на тыдзень.

10.00 «Пакой смеху».

10.25 «Ранішняя пошта».

11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Весткі.

11.30 «Ефрасіння». Тэлесерыял.

12.20 «Кулагін і партнёры».

12.50 «Неўзаемнае каханне. Рыма Казакова». Дакументальны фільм.

13.50 Навіны - Беларусь.

14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.

15.25 Прэм'ера. «З новай хатай!». Ток-шоў.

16.15 «Гарадок». Дайджэст.

16.50 Навіны - Беларусь.

17.20 «Кулагін і партнёры».

17.50 Тэлесерыял «Пяць хвілін да метро».

18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.

19.50 Навіны - Беларусь.

20.30 Тэлесерыял «Варажба пры свечках».

22.20 Тэлесерыял «Аператыўнікі. Хронікі забойнага аддзела. Новая версія».

23.20 «Нічога асабістага».

23.35 Навіны - Беларусь.

23.45 «Весткі.ru».

00.05 «Апошняя роля. Георгій Юматаў». Дакументальны фільм.

06.05 Інфармацыйны канал «НТБ раніцай».

08.35 «Праграма Максімум».

09.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 23.25 Сёння.

10.20 «Кулінарны падынак».

11.20 «Чыстасардэчнае прызнанне».

12.05 «Да суду».

13.25 Серыял «Аўтобус».

15.10 «Справа густу».

15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

16.30 Серыял «Вуліцы пабітых ліхтароў».

18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

19.35 Прэм'ера. Серыял «Мент у законе».

23.50 «Сумленны панядзелак».

00.40 «Школа зласлоўя».

09.30, 14.30 Снукер. Адкрыты чэмпіянат Кітая (Пекін). Дзень 1-ы. Прамая трансляцыя.

10.25 Спартовае вандраванне. Часопіс.

10.30 Тэніс. Турнір WTA у ЗША (Маямі).

13.30, 17.50 Футбол. Эўра-2012. Часопіс.

18.00, 19.45 Тэніс. Турнір WTA у ЗША (Маямі). 1/8 фіналу. Прамая трансляцыя.

19.40 Навіны. Галоўны падзеі дня.

21.45 Вось дык так!!!

22.00 Пра рэстлінг. Агляд WWE.

22.35 Пра рэстлінг. Vintage Collection. ЗША.

23.30 Тэніс. Турнір WTA у ЗША (Маямі). 1/8 фіналу. Прамая трансляцыя.

01.10 Навіны. Галоўны падзеі дня.

01.15 Футбол. Эўра-2012. Часопіс.

07.00 Тыдзень у «Аб'ектыве».

07.30 Фільматэка майстроў: «Удзельнікі турпаездкі», камедыя, 2006, Чэхія.

09.25 Дакументальная гадзіна: «Савецкая гісторыя», дак. фільм, 2008 г., Вялікабрытанія.

10.50 Прэс-экспрэс (агляд медыяў).

11.05 ПраСвет.

11.30 Эксперт.

11.50 Гісторыя пад знакам Пагоні.

12.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).

12.05 «Удзельнікі турпаездкі», камедыя, 2006, Чэхія.

14.00 Дакументальная гадзіна: «Савецкая гісторыя», дак. фільм, 2008 г., Вялікабрытанія.

15.25 Прэс-экспрэс (агляд медыяў).

15.40 ПраСвет.

16.05 Эксперт (інфармацыйна-аналітычная праграма).

16.30 Баснож па свеце (спазнаваўчая праграма).

17.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).

17.05 «Пілі Доўгаяпанчоха», серыял: 10 серыя.

17.30 «Час гонару», серыял: 22 серыя.

18.20 Хто ёсць кім?: Барыс Кіт.

18.40 Прэс-экспрэс (агляд медыяў).

18.55 «Слуцкі збройны чын», дак. фільм, 2008 г., Беларусь.

19.30 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).

19.35 Гарачы каментар (публіцыстычная праграма).

19.45 Калыханка для самых маленькіх.

19.50 Еўропа сёння (тэлечасопіс каналу «Нямецкая хваля»).

20.20 «Новы час», дак. фільм, Боснія і Герцагавіна.

21.00 Аб'ектыў (галоўнае выданне).

21.25 Прыватная калекцыя (агляд культурных падзеяў).

21.55 «Удзельнікі турпаездкі», камедыя, 2006, Чэхія.

23.50 Аб'ектыў.

00.10 Гарачы каментар.

29 САКАВІКА, АЎТОРАК

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 22.50 Навіны.

06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусь!».

07.05, 08.10, 18.50, 00.50 Зона X.

07.30, 08.30, 11.50 Дзелавое жыццё».

08.35 «Арэна». Праграма аб спорце.

09.10 Камедыйная меладрама «Маргоша».

10.05 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).

10.50 Серыял «Зацьменне».

11.40 «Камандзіроўка. Журналісцкае расследаванне».

12.10 Меладрама «Вялікая розніца» (Расія -Украіна).

13.45 «OFF STAGE LIFE».

14.05 «Ход у адказ». Ток-шоў.

15.15, 19.10 Навіны рэгіёна.

15.35 «Патрабуецца».

15.50 Дэтэктыўны серыял «Жураў-2» (Расія). Заключная серыя.

16.50 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).

17.45 Серыял «Зацьменне».

19.25 «КЕНО».

19.30 «Сфера інтэрасаў».

19.55 Камедыйная меладрама «Маргоша».

21.00 «Панарама». Інфармацыйны канал.

21.45 Серыял «Абдуры мяне-2» (ЗША).

23.00 «Чао, блазан!» Крымінальная драма (Францыя).

00.55 Дзень спорту.

06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30, 23.10 Нашы навіны.

06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».

09.05 «Жыць здорава!».

10.20 «Мая жонка мяне прычаравала». Шматсерыйны фільм.

11.05, 13.05, 16.10, 18.15, 21.00, 23.25 Навіны спорту.

11.10 «Смак».

11.50 «Эдзі Рознер».

12.20 «Дэтэктывы».

13.10 «Кантрольны закуп».

13.45 «Модны прысуд».

14.50 «Зразумець. Прабачыць».

15.25 «Хачу ведаць».

16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсерыйны фільм.

17.05 «Слова жанчыне». Шматсер. фільм.

18.20 «Шчаслівая разам». Серыял.

18.55 «Хай кажучь».

20.00 Час.

21.05 Прэм'ера. Шматсер. фільм «Адплата».

22.20 «След».

23.30 «Несакрэтнае матэрыялы».

00.05 «Іван Падушкін. Джэнтльмен вышук». Шматсерыйны фільм.

00.55 Начныя навіны.

06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».

06.10 «Міншчына».

06.20 «Раніца.Студыя добрага настрою».

07.40 «СТБ-спорт».

08.30 «Гаворыць і паказвае Мінск».

09.00 Фільм «Фобас». Расія, 2010 г.

10.40 «Трымай мяне мацней». Тэленавэла.

11.40 «Званая вячэра».

12.35 «Агонь кахання». Серыял.

13.50 «Турысты». Серыял.

14.40 «Рэдакцыя». Серыял.

15.35 «Ваенная таямніца».

16.50 «Сталічны футбол».

17.20 «Міншчына».

17.30 «Званая вячэра».

18.30 «Агонь кахання». Серыял.

20.00 «Сталічны падрабязнасці».

20.10 «СТБ-спорт».

20.15 «Добры вечар, маляня».

20.25 «Пятроўка, 38. Каманда Сямёнава». Серыял.

21.30 Прэм'ера! СТБ прадстаўляе: Сапраўдная гісторыя. «Саюз непарушны?».

22.05 «Аўтапанарама».

22.55 «СТБ-спорт».

23.00 «Хіромант 2». Серыял.

23.55 «Водбліскі». Серыял.

06.35 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).

07.00 ЛАДная раніца.

08.00 Тэлебарометр.

08.05 «Альбарутэнія».

08.40 «Альбарутэнія».

09.15 Серыял «Ты маё жыццё».

10.15 Прыгодніцкі фільм «Капітан Нэма» (СССР). 1-я серыя.

11.45 Авертайм.

12.10 «Халі-галі». Скетч-шоў.

12.30 «Страсці па культуры».

13.20 Гадзіна суду. Справы сямейныя.

14.20 Серыял «Сіла прыцягнення».

15.20 Мультисерыял «Сямейка піратаў».

15.40 Конкурс-віктарына «Дзеці новага пакалення».

16.45 Пазакласная гадзіна.

17.00 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі».

18.00 Серыял «Ты маё жыццё».

19.05 Хакей. КХЛ. Плей-офф. Фінал канферэнцыі «Захад». Матч 4-ы. У перапынку: «Калыханка».

21.25 Тэлебарометр.

21.30 Беларуская часіна.

22.40 «Альбарутэнія».

23.10 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).

23.50 «Спорт-кадр».

00.20 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі».

07.00 «Раніца Расіі».

09.20 «Ефрасіння». Тэлесерыял.

10.10 «Смерць Монтэ-Крыста. Віктар Авілаў». Дакументальны фільм.

11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Весткі.

11.30 «Нічога асабістага».

11.45 «Кулагін і партнёры».

12.15 Тэлесерыял «Варажба пры свечках».

13.50 Навіны - Беларусь.

14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.

15.25 Прэм'ера. «З новай хатай!». Ток-шоў.

16.15 «Гарадок». Дайджэст. Забаўляльная праграма.

16.50 Навіны - Беларусь.

17.20 «Кулагін і партнёры».

17.50 Тэлесерыял «Пяць хвілін да метро».

18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.

19.50 Навіны - Беларусь.

20.30 Тэлесерыял «Варажба пры свечках».

22.20 Тэлесерыял «Аператыўнікі. Хронікі забойнага аддзела. Новая версія».

23.20 Навіны - Беларусь.

23.30 «Весткі.ru».

23.50 Прэм'ера. «Людміла Савельева. Пасля балю». Дакументальны фільм.

06.05 Інфармацыйны канал «НТБ раніцай».

08.35 «Рускія сенсацыі». Інфармацыйны дэтэктыў».

09.30 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 23.25Сёння.

10.20 «Кватэрнае пытанне».

11.25 «Увага: вышук!».

12.05 «Да суду».

13.25 Серыял «Аўтобус».

15.10 «Справа густу».

15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

16.30 Серыял «Вуліцы пабітых ліхтароў».

18.30 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

19.35 Прэм'ера. Серыял «Мент у законе».

23.50 Прэм'ера. Серыял «Тэрмінал».

09.30, 14.30 Снукер. Адкрыты чэмпіянат Кітая (Пекін). Дзень 2-і. Прамая трансляцыя.

12.25 Спартовае вандраванне. Часопіс.

12.30, 20.00 Тэніс. Турнір WTA у ЗША (Маямі). 1/8 фіналу. Прамая трансляцыя.

14.00, 21.45 Снукер. Адкрыты чэмпіянат Кітая (Пекін). Дзень 2-і.

17.45, 18.45 Футбол. Эўра-2012. Часопіс.

18.45 Футбол. Эўра-2012. Часопіс.

18.55 Навіны. Галоўны падзеі дня.

19.00 Тэніс. Турнір WTA у ЗША. 1/8 фіналу.

23.45 Экстрэмальныя выклады спорту. Freeride Spirit. Часопіс.

00.00 Футбол. Эўра-2012. Часопіс.

01.00 Супербайк. Чэмпіянат свету ў Вялікабрытаніі (Донінгтан). 1-ы этап.

01.30 Супербайк. Чэмпіянат свету ў Вялікабрытаніі (Донінгтан). 2-і этап.

02.15 Мотаспорт. Агляд.

07.00 Аб'ектыў.

07.20 Гарачы каментар.

07.30 «Ганна, сем год на лініі фронту», дак. фільм, 2008 г., Расія.

08.50 «Час гонару», серыял: 22 серыя.

09.35 «Пілі Доўгаяпанчоха», серыял: 10 серыя.

10.05 Еўропа сёння.

10.35 «Новы час», дак. фільм, Боснія і Герцагавіна.

11.05 Прыватная калекцыя.

11.35 Хто ёсць кім?: Барыс Кіт.

12.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).

12.05 «Ганна, сем год на лініі фронту», дак. фільм, 2008 г., Расія.

13.20 «Час гонару», серыял: 22 серыя.

14.05 «Пілі Доўгаяпанчоха», серыял: 10 серыя.

14.35 Еўропа сёння.

15.00 «Новы час», дак. фільм, Боснія і Герцагавіна.

15.35 Прыватная калекцыя.

16.05 Хто ёсць кім?: Барыс Кіт.

16.25 «Слуцкі збройны чын», дак. фільм, 2008 г., Беларусь.

17.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).

17.05 «Пілі Доўгаяпанчоха», серыял: 11 серыя.

17.30 «Кансультацыя ў ружовым садзе», серыял: 30 серыя.

18.25 ПраСвет.

18.50 Гісторыя пад знакам Пагоні (спазнаваўчая праграма).

19.00 Два на два (тэледыскусія).

19.30 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).

19.35 Гарачы каментар (публіцыстычная праграма).

19.45 Калыханка для самых маленькіх.

19.55 Праект «Будучыня» (навукова-папулярны тэлечасопіс каналу «Нямецкая хваля»).

20.25 Навігатор (інфармацыйна-публіцыстычны тэлечасопіс).

20.40 «Над Нёмнам» (тэлечасопіс).

21.00 Аб'ектыў (галоўнае выданне).

21.25 Асабісты капітал (эканамічная праграма).

21.40 Рэпартэр (інфармацыйна-публіцыстычная праграма).

22.05 «Доктар Марцін», серыял: 30 серыя.

22.50 Баснож па свеце (спазнаваўчая праграма).

23.15 Аб'ектыў.

23.40 Гарачы каментар.

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

8

30 САКАВІКА, СЕРАДА

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 22.50 Навіны.
06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусь».

07.05, 08.10, 18.50, 00.45 Зона Х.
07.30, 11.50 Дзелавое жыццё.
08.35 «Сфера інтэрасаў».
09.10 Камедыйна меладрама «Маргоша».
10.05 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).
10.50 Серыял «Зацьменне» (Расія-Украіна).
11.40 Відэафільм АТН «Ельска гуканні» цыклу «Зямля беларуская».
12.10 «Кахаць па-руску». Драма (Расія).
14.05 «Акно ў Еўропу».
14.30 «Матухны». Відэафільм.
15.15, 19.10 Навіны рэгіёна.
15.35 «OFF STAGE LIFE».
15.50 Серыял «Ганначка» (Расія). 1-я серыя.
16.50 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).
17.50 Серыял «Зацьменне» (Расія - Украіна).
19.25 «Спортлото 5 з 36». Забаўляльнае шоу.
19.30 «КЕНО».
19.35 Зямельнае пытанне.
19.55 Камедыйна меладрама «Маргоша».
21.00 «Панарама». Інфармацыйны канал.
21.45 Серыял «Абдуры мяне-2» (ЗША).
23.00 «Ідэальныя ўцікі». Трылер (ЗША-Аўстралія).
00.55 Дзень спорту.

06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30, 23.10 Нашы навіны.
06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.05 «Жыць здорава!».
10.20 «Мая жонка мяне прычаравала». Шматсерыйны фільм.
11.05, 13.05, 16.10, 18.15, 21.00, 23.25 Навіны спорту.
11.10 «Смак».
11.50 «Ліст з мінулага».
12.20 «Дэтэктывы».
13.10 «Кантрольны закуп».
13.45 «Модны прысуд».
14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хачу ведаць».

16.15 «Заручальны пярэсёнак». Шматсерыйны фільм.
17.05 «Слова жанчыне». Шматсер. фільм.
18.20 «Шчаслівыя разам». Серыял.
18.55 «Хай кажучь».
20.00 Час.
21.05 Прэм'ера. Шматсер. фільм «Адплата».
22.20 «След».
23.30 Асяроддзе пасялення.
00.30 «Іван Падшукін. Джэнтльмен вышук». Шматсерыйны фільм.
01.20 Начныя навіны.

06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Міншчына».
06.20 «Раніца. Студыя добрага настрою».
07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Пятроўка, 38. Каманда Сямёнава». Серыял.
09.30 «Аўтапанарама».
10.00 СТБ прадстаўляе: Сапраўдная гісторыя. «Саюз непарушны?».
10.40 «Трымай мяне мацней». Тэленавэла.
11.30 «Далёкія сваякі».
11.40 «Званая вячэра».
12.35 «Агонь каханья». Серыял.
13.50 «Турысты». Серыял.
14.40 «Рэдакцыя». Серыял.
15.30 «Хірамант 2». Серыял.
16.50 «Новыя падарожжы дылетанта».
17.20 «Міншчына».
17.30 «Званая вячэра».
18.30 «Агонь каханья». Серыял.
20.00 «Сталічны падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добры вечар, маляня».
20.25 «Пятроўка, 38. Каманда Сямёнава». Серыял.
21.30 «Мінск і мінчане».
22.05 «Дабро пажаліцца».
22.55 «СТБ-спорт».
23.00 «Хірамант 2». Серыял.
23.55 «Водбліскі». Серыял.

06.35 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).

07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 «Альбарутэнія».
08.35 Серыял «Ты маё жыццё».
09.40 Прыгодніцкі фільм «Капітан Нэма» (СССР). 2-я серыя.
11.00 Спорт-кадр.
11.35 «Рэпарцёр «Беларускай часіны»».
12.20 Медычныя таямніцы.
12.55 Медычныя таямніцы +.
13.10 Гадзіна суду. Справы сямейныя.
14.10 Серыял «Сіла прыцягнення».
15.05 Мультисерыял «Сямейка піратаў».
15.30 Конкурс-віктарына «Дзеці новага пакалення».
16.35 Пазакласная гадзіна.
16.50 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі» (Аўстралія). Заключная серыя.
17.50 Серыял «Ты маё жыццё».
18.55 Хакей. Адкрыты чэмпіянат Беларусі. Фінал. Матч 5-ы. Прамая трансляцыя. У перапынку: Калыханка.
21.15 Тэлебарометр.
21.20 Беларуская часіна.
22.30 «Альбарутэнія».
23.05 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
23.40 Рэальны свет.
00.10 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі» (Аўстралія). Заключная серыя.

07.00 «Раніца Расіі».
09.20 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
10.10 «Праклён фараонаў». Дак. фільм.
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Весткі.
11.30 «Кулагін і партнёры».
12.00 Тэлесерыял «Варажба пры свечках».
13.50 Навіны - Беларусь.
14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.
15.25 Прэм'ера. «З новай хатай!». Ток-шоў.
16.15 «Гарадок». Дайджэст.
16.50 Навіны - Беларусь.
17.20 «Кулагін і партнёры».
17.50 Тэлесерыял «Пяць хвілін да метро».
18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
19.50 Навіны - Беларусь.
20.30 Тэлесерыял «Варажба пры свечках».
22.20 Тэлесерыял «Аператыўнікі. Хронікі забойнага аддзела. Новая версія».

23.20 Навіны - Беларусь.
23.30 «Весткі.ru».
23.50 Прэм'ера. «Старэйшы сын Сталіна». Дакументальны фільм.

06.05 Інфармацыйны канал «НТБ раніцай».
08.35 «Гісторыя ўсерасійскага зману».
09.30 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 23.25 Сёння.
10.20 «Дачны адказ».
11.20 «Жаночы погляд».
12.05 «Да суду».
13.25 Серыял «Аўтобус».
15.10 «Справа густу».
15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
16.30 Серыял «Вуліцы пабітых ліхтароў».
18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.35 Прэм'ера. Серыял «Мент у законе».
23.50 Прэм'ера. Дэтэктыўны серыял «Тэрмінал».

09.30 Экстрэмальныя віды спорту. Freeride Spirit. Часопіс.
09.45 Снукер. Адкрыты чэмпіянат Кітая (Пекін). Дзень 3-і. Прамая трансляцыя.
12.25 Тэніс. Турнір WTA у ЗША (Маямі). 1/4 фіналу. Прамая трансляцыя.
14.00 Снукер. Адкрыты чэмпіянат Кітая (Пекін). Дзень 3-і.
14.30 Снукер. Адкрыты чэмпіянат Кітая (Пекін). Дзень 3-і. Прамая трансляцыя.
17.45 Снукер. Адкрыты чэмпіянат Кітая (Пекін). Дзень 3-і.
18.45 Футбол. Эўра-2012. Часопіс.
19.45 Футбол. Эўра-2012. Часопіс.
20.00 Тэніс. Турнір WTA у ЗША (Маямі). 1/4 фіналу. Прамая трансляцыя.
21.50 Падзеі і адкрыцці.
21.55 Конны спорт. Кубак свету (Каралеўства Нідэрланды).
22.55 Навіны коннага спорту.
23.00 Гольф. US PGA. Tour Arnold Palmer.
00.00 Гольф. Еўрапейскі тур (Іспанія).
00.30 Гольф-клуб.
00.35 Яхт-клуб.
00.40 Спартовае вандраванне. Часопіс.

31 САКАВІКА, ЧАЦВЕР

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.40 Навіны.
06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусь».

07.05, 08.10, 18.50, 01.35 Зона Х.
07.30, 08.30, 11.50 Дзелавое жыццё.
08.35 Зямельнае пытанне.
09.10 Камедыйна меладрама «Маргоша».
10.05 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).
11.00 Крымінальная меладрама «Зацьменне» (Расія-Украіна).
12.10 «Кахаць па-руску-2». Вострасюжэтная драма (Расія-Беларусь).
14.05 «Эпоха».
15.15, 19.10 Навіны рэгіёна.
15.35 «Зброя». Цыкл дак. фільмаў.
15.50 Меладраматычны серыял «Ганначка» (Расія). 2-я серыя.
16.50 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).
17.50 Крымінальная меладрама «Зацьменне» (Расія-Украіна).
19.25 «КЕНО».
19.30 Сфера інтэрасаў.
19.55 Камедыйна меладрама «Маргоша».
21.00 Панарама.
21.45 Дэтэктыўны серыял «Абдуры мяне-2» (ЗША).
22.50 «Клуб рэдактараў».
23.50 «Застанься». Містычны трылер (ЗША).
01.40 Дзень спорту.

06.00, 09.00 Нашы навіны.
06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.05 «Жыць здорава!».
10.20 «Мая жонка мяне прычаравала». Шматсерыйны фільм.
11.00 Нашы навіны.
11.05 Навіны спорту.
11.10 «Смак».
11.50 «Смаргонь. Забыты фронт».
12.20 «Дэтэктывы».
13.00 Нашы навіны.
13.05 Навіны спорту.
13.10 «Кантрольны закуп».
13.45 «Модны прысуд».
14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хачу ведаць».
16.00 Нашы навіны (з субтытрамі).

16.10 Навіны спорту.
16.15 «Заручальны пярэсёнак». Шматсерыйны фільм.
17.05 «Слова жанчыне». Шматсер. фільм.
18.00 Нашы навіны.
18.15 Навіны спорту.
18.20 «Шчаслівыя разам». Серыял.
18.55 «Хай кажучь».
20.00 Час.
20.30 Нашы навіны.
21.00 Навіны спорту.
21.05 Прэм'ера. Шматсер. фільм «Адплата».
22.20 «След».
23.10 Нашы навіны (з субтытрамі).
23.25 Навіны спорту.
23.30 «Кіраванне сном».
00.30 «Іван Падшукін. Джэнтльмен вышук». Шматсерыйны фільм.
01.20 Начныя навіны.

06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Міншчына».
06.20 «Раніца. Студыя добрага настрою».
07.40 «СТБ-спорт».
07.45 «Раніца. Студыя добрага настрою».
08.30 «Пятроўка, 38. Каманда Сямёнава». Серыял.
09.30 «Дабро пажаліцца».
09.50 «Вялікі горад».
10.40 «Трымай мяне мацней». Тэленавэла.
11.30 «Далёкія сваякі».
11.40 «Званая вячэра».
12.35 «Агонь каханья». Серыял.
13.50 «Турысты». Серыял.
14.40 «Рэдакцыя». Серыял.
15.30 «Хірамант 2». Серыял.
16.50 «Добры дзень, доктар!».
17.20 «Міншчына».
17.30 «Званая вячэра».
18.30 «Агонь каханья». Серыял.
20.00 «Сталічны падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добры вечар, маляня».
20.25 «Пятроўка, 38. Каманда Сямёнава». Серыял.
21.30 «Праўда».
22.05 «Аўтапанарама».
22.55 «СТБ-спорт».
23.00 «Хірамант 2». Серыял.
23.55 «Водбліскі». Серыял.

06.35 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 «Альбарутэнія».
08.35 Серыял «Ты маё жыццё».
09.40 Прыгодніцкі фільм «Капітан Нэма» (СССР). 3-я серыя, заключная.
11.00 Бітва экстрасэнсаў.
12.00 Дача здароўя.
12.30 «Халі-галі». Скетч-шоў.
12.50 Жансавет.
13.25 Гадзіна суду. Справы сямейныя.
14.25 Серыял «Сіла прыцягнення».
15.20 Мультисерыял «Сямейка піратаў».
15.45 Конкурс-віктарына «Дзеці новага пакалення».
16.50 Пазакласная гадзіна.
17.05 Прэм'ера. Камедыйна меладрама «Анатомія Грэй-5» (ЗША). 1-я серыя.
18.00 Серыял «Ты маё жыццё».
19.05 Хакей. КХЛ. Плэй-оф. Фінал канфэрэнцыі «Захад». Матч 5-ы. У перапынку: «Калыханка».
21.25 Тэлебарометр.
21.30 Беларуская часіна.
22.40 «Альбарутэнія».
23.15 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
23.50 Час футбалу.
00.20 Камедыйна меладрама «Анатомія Грэй-5» (ЗША). 1-я серыя.

06.35 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 «Альбарутэнія».
08.35 Серыял «Ты маё жыццё».
09.40 Прыгодніцкі фільм «Капітан Нэма» (СССР). 3-я серыя, заключная.
11.00 Бітва экстрасэнсаў.
12.00 Дача здароўя.
12.30 «Халі-галі». Скетч-шоў.
12.50 Жансавет.
13.25 Гадзіна суду. Справы сямейныя.
14.25 Серыял «Сіла прыцягнення».
15.20 Мультисерыял «Сямейка піратаў».
15.45 Конкурс-віктарына «Дзеці новага пакалення».
16.50 Пазакласная гадзіна.
17.05 Прэм'ера. Камедыйна меладрама «Анатомія Грэй-5» (ЗША). 1-я серыя.
18.00 Серыял «Ты маё жыццё».
19.05 Хакей. КХЛ. Плэй-оф. Фінал канфэрэнцыі «Захад». Матч 5-ы. У перапынку: «Калыханка».
21.25 Тэлебарометр.
21.30 Беларуская часіна.
22.40 «Альбарутэнія».
23.15 Моладзевы серыял «Універ» (Расія).
23.50 Час футбалу.
00.20 Камедыйна меладрама «Анатомія Грэй-5» (ЗША). 1-я серыя.

18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
19.50 Навіны - Беларусь.
20.00 Весткі.
20.30 Тэлесерыял «Варажба пры свечках».
22.20 Тэлесерыял «Аператыўнікі. Хронікі забойнага аддзела. Новая версія».
23.20 Навіны - Беларусь.
23.30 «Весткі.ru».
23.50 «Паядынак».

06.05 Інфармацыйны канал «НТБ раніцай».
08.35 «Следства вялі...».
09.30 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 23.25 Сёння.
10.20 «Баль на ўвесь свет».
11.20 «Таямнічая Расія».
12.05 «Да суду».
13.25 Серыял «Аўтобус».
15.10 «Справа густу».
15.35 Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
16.30 Крымінальны серыял «Вуліцы пабітых ліхтароў».
18.30 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.35 Прэм'ера. Вострасюжэтная серыял «Мент у законе».
23.50 Прэм'ера. Дэтэктыўны серыял «Тэрмінал».

09.30 Снукер. Адкрыты чэмпіянат Кітая (Пекін). Дзень 4-ы. Прамая трансляцыя.
12.25 Спартовае вандраванне. Часопіс.
12.30 Тэніс. Турнір WTA у ЗША (Маямі). 1/4 фіналу. Прамая трансляцыя.
14.00 Снукер. Адкрыты чэмпіянат Кітая (Пекін). Дзень 4-ы.
14.30 Снукер. Адкрыты чэмпіянат Кітая (Пекін). Дзень 4-ы. Прамая трансляцыя.
17.45 Футбол. Эўра-2012. Часопіс.
18.45 Тэніс. Турнір WTA у ЗША (Маямі). 1/4 фіналу.
20.00 Тэніс. Турнір WTA у ЗША (Маямі). 1/2 фіналу. Прамая трансляцыя.
21.45 Байцоўскі клуб. Прамая трансляцыя.
00.00 Пра рэстлінг. Агляд WWE (World Wrestling Entertainment).
00.30 Пра рэстлінг. Vintage Collection. ЗША.
01.30 Снукер. Адкрыты чэмпіянат Кітая (Пекін). Дзень 4-ы.

07.00 Аб'ектыў.
07.20 Гарачы каментар.
07.30 «Эстонія, маё каханне», дак. фільм, 2004 г., Германія.
09.05 «Доктар Марцін», серыял: 30 серыя.
09.50 «Піпі Доўгаяпанчоха», серыял.
10.20 На колах.
10.45 Госьць «Белсату».
11.00 Без рэтушы: «Алег Бябенін: Я застаюся», дак. фільм, Беларусь.
11.20 Гісторыя пад знакам Пагоні.
11.30 Эксперт.
12.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
12.05 «Эстонія, маё каханне», дак. фільм, 2004 г., Германія.
13.35 «Доктар Марцін», серыял: 30 серыя.
14.20 «Піпі Доўгаяпанчоха», серыял: 12 серыя.
14.50 На колах.
15.15 Госьць «Белсату».
15.30 Без рэтушы: «Алег Бябенін: Я застаюся», дак. фільм, 2010 г., Беларусь.
15.50 Эксперт.
16.15 Сальда (эканамічная праграма).
16.30 Два на два (тэледыскусія).
17.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
17.05 «Школа на санцапёку», серыял.
17.35 «Надвор'е на заўтра», маст. фільм, 1986 г., Польшча.
19.10 Моўнік (лінгвістычная праграма).
19.20 Гісторыя пад знакам Пагоні (спазнаваўчая праграма).
19.30 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
19.45 Гарачы каментар (публіцыстычная праграма).
19.55 Праект «Будучыня» (навукова-папулярны тэлечасопіс каналу «Нямецкая хваля»).
20.25 Невядомая Беларусь: «Гульня ў вайнушку», 2009 г., Польшча.
21.00 Аб'ектыў (галоўнае выданне).
21.25 Рэпартаж (інфармацыйна-публіцыстычная праграма).
21.50 Форум (ток-шоу): «Ці не рана нам у Еўропу?».
22.35 «Трэці афіцэр», дэтэктыўны серыял: 13 серыя.
23.20 Аб'ектыў.
23.45 Гарачы каментар.

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №3 (55)
(сакавік)

www.lit-bel.org www.novychas.gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

Анонс

«НАВІНЫ»: мазаіка літаратурна-грамадскага жыцця.....	с. 2.
«РЭСПУБЛІКА»: «Пралетар на Парнасе: Цішка ГАРТНЫ.....	с. 3.
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: развагі Мікалая АЛЯКСАНДРАВА пра літаратурную цяпершыню.....	с. 4.
«ФОРУМ»: Раман ЛУБКІЎСКІ пра Шаўчэнкавае Слова.....	с. 5.
«ПУБЛІЦЫСТЫКА»: роздум Алеся Гібкаўскага аб пошуках радасці.....	с. 6.
«ПРОЗА»: новае апавяданне Алеся ЖУКА.....	с. 7.
«ПАЭЗІЯ»: анталогія грамадзянскай лірыкі ад Ніла ПЛЕВІЧА...с. 8-9.	
«ПРОЗА»: апавяданне Генрыха ДАЛІДОВІЧА.....	с. 10-11.
«УГОДКІ»: у вянок Тараса ШАЎЧЭНКІ і Лэсі УКРАІНКІ.....	с. 12.
«ЭСЭ»: «Нёман плыве ў вечнасць» Яўгена ЛЕЦКІ.....	с. 13-14.
«ГРАМАДСТВА»: гутарка з паэткай Антанінай ХАТЭНКА.....	с. 15.
«ЛІТАГЛЯД»: ЛеГал пра юбілейны нумар «ДЗЕЯСЛОВА».....	с. 16.

ПАЗІЦЫЯ

КАПІРКА СТРЫВАЕ, АБО ПІСАННЕ АД ВАЛЕРЫЯ ГРЫШКАЎЦА

Мікалай АЛЯКСАНДРАЎ,
пісьменнік, галоўны рэдактар газеты
«Брестский курьер»

Журналісты пішуць для бягучага часу, паспяваючы за падзеямі. Літаратары дзеюць для вечнасці, нават калі гэта ўсяго толькі водгук на «злобу дня». Іх творы па прыродзе сваёй асуджаныя жыццём даўжэй. У тым ліку і тыя, якіх аўтар можа засарамаціцца па сканчэнні дзён. Калі, вядома, мае ён Божую іскру, а не абрыдлую галавешку на папялішчы сумлення.

У № 28 (5191) газеты Савета міністраў Рэспублікі Беларусь «Рэспубліка» зацікавіла мяне публікацыя «Вышэй харугвы дэмакратыі!», ілі «Театр маріонеток» заагрался» Валерыя Грышкаўца, берасцейца-пінчука, пазначыўшага сябе як член Саюза пісьменнікаў Беларусі (не блытаць са старэйшым Саюзам беларускіх пісьменнікаў). Стаў унікаць у тэму і высветліў, што гэты артыкул выйшаў яшчэ раней, 20.01.2011 г., у абласной «Зарэ». А ёй папярэднічала іншая па той жа тэме: «Літпроцэс Некляева і башмакі Миколы Купрэева» (30.08.2010 г.) з перадапавядамленнем: «Для мяня літаратура, творчасць літаратурны працэс — гэта іменна тое, што держит на земле, дает силы жить, не загнётся прежде времени. Короче говоря, литература для меня — мое ВСЁ».

Вось тут спынімся перад тым, як пайсці далей, і спытаем сябе і аўтара: маецца на ўвазе літаратура як асабістая творчасць, спосаб самавыяўлення («маё ўсё») ці як нейкая цэхавая з'ява, у якой аўтар саўдзельнічае ў якасці творцы духоўнай прасторы? Пытанне не дзеля пытання. Бо калі Грышкавец, дагусцім, мае на ўвазе другі складнік, то і свае меркаванні закліканы выказаць па няписаных законах літаратурнай супольнасці (не Саюза!), выпрацаваных лепшымі яго прадстаўнікамі за гады і стагоддзі. А яны простыя.

Назаву галоўныя з іх у меру свайго разумення. Шукай праўду, а не абгрунтаванне сваіх памылак. Не становіся носьбітам «перакананняў па пасадзе» (Дастаеўскі). Ды і проста сумленне май — як дарадчыка і сурэдактара ў творчай справе. Нарэшце, апошняе: не блытай літаратурны цэх з ідэалагічнай кузняй, ахранкай або «міністэрствам праўды». Бо гэта з цалкам розных опер: «істину царям с улыбой говорить» і палюхаць народ страхылкамі аб «сусветным закуліссі». Апошняе асабліва акцэнтую, паколькі бачу ў пісаннях Грышкаўца не вольную гульню думкі (якой магу цешыцца нават пры нягодзе), а завэдзаны з даўніх часоў россып ідэалагічных клішэ. Нават у самой назве «рэспубліканскага» артыкула ўжытыя гэтыя цацкі, якія звякалі яшчэ ў часопісе «Политический

Мікалай АЛЯКСАНДРАЎ

собеседнік» ЦК КПБ, — «харугвы дэмакратыі», «тэатр марыянэтак». Прычым па ўсіх тэкстах Грышкавец ужывае беларускія словы толькі ў двукоссях, надаючы ім гэтакі паганенскі падтэкст і бардэльную фельетоннасць:

«Ура, свершилось! Наконец-то!! Создана «Нацыянальная каардынацыйная рада дэмакратычнай апазіцыі». Ура, ура, ура!!!

Захлебывается «Радые Свабода»; главные советские заповали белорусской поэзии Рыгор Бородулин и Генадь Буравкин в две руки строчат «вершаваную» реляцию на первую полосу «Народной Воли»; бегут на Главпочтамт столицы, повывлезав из всех нор и щелей, «палітолагі» і «праваабаронцы», «акадэмікі» і «старшыні», «аглядальнікі» і «каментатары», «кансультанты» і «экспэрт» і прачыя подстрекатели и провокаторы разного пошиба и толка, отстучать депешу «за межным калегам», а проче говоря, своим содержателям — в Вашингтон и Брюссель, Берлин и Москву, Варшаву и далее по списку».

Памятаецца, у ранейшыя гады гэтак жа «разухабіста» выстрэльвалі ў «Рэспубліц» Эдуард Скобелеў і Яўген Росцікаў, які служыў таксама па ведамстве праханаўскай газеты «Завтра». Адна лінія інтанцый, пазіцый, стылістыкі.

Хоць і не скажаш, што Грышкавец вызнае беларусафобію. Перакладаў жа на расійскую мову вершы Яўгені Янішчыц, Анатоля Сыса, Миколы Купрэева, іншых аўтараў, захапляўся ім. Ці, можа, папросту адбіраў іх з чужой яму «мовы», асвойваў на сваю патрэбу? Складана зразумець. Як і яго злое непрыманне Рыгора Барадуліна: «Какой по большому счету поэт Р. Бородулин? Так, не в меру активный и еще более того плодовитый версификатор» (гэта вынятка з папярэдняй публікацыі ў «Зарэ»). Аўтар лічыць сябе правамоцным выказваць такое меркаванне. Падумаеш, Народны паэт Беларусі! Цыф! І не бачыць, не чуе Грышкавец, што плюе ён на на рэ-

галі чалавека, якога і ўлада не шануе, а на сівізну яго, на творчы лёс, заслужана занесены на скрыжалі народнай любові. І прагаворваецца, чаму плюе: не ў меру актыўны. А дзе ж для паэта вызначаецца — гэтая мера? Вось жа напісаў дзядзька Рыгор яшчэ задоўга да мінулага снежня:

Стогны вязняў
Да сэрца прымае цямяца.
Ды ў няволі каменнай
Каменная воля.
Стогну вязняў
І здрада, і ўлада баіца.
Ў нетутэйшага дрэва
Згінаецца гольце...

І якімі аргументамі карыстаецца Грышкавец, каб зняважыць паэта, запісаць яго ў разрад нячысцікаў «версіфікатараў»? Прыём шматкроць апрабаваны: «Нікак не могу забыць строчки Р. Бородулина: «Летазлічэнне мы вядзём з СЕМНАЦАТАГА года», то есть с Великой Октябрьской социалистической революции. Уважаемый Рыгор Иванович, дорогой «народный поэт Беларуси», так с какого все-таки года «летазлічэнне мы вядзём» — с «октября 17-го» или, как пишут «писменник і гісторык Уладзімер Арлоў» і прачыя нашы местечковыя «несторы», «з 25 сакавіка 1918-га»? Такім манерам лёгка засудзіць і Купалу, і Коласа, і Пастарнака, і Твардоўскага, вырваўшы радкі, напісаныя ў савецкую эпоху.

Гэтак жа аўтар распраўляецца і з Уладзімірам Някляевым, абвальваючы на яго свой галоўны ўдар: «Сегодня немногие помнят: белорусский поэт Владимир Некляев от имени советской молодежи приветствовал XXV съезд КПСС!» (гэта яшчэ з летняга артыкула Грышкаўца «Літпроцэс Некляева і башмакі Миколы Купрэева»). Выключна добрая памяць у аўтара! Як у аднаго з персанажаў Юза Аляшкоўскага, які веў допыт падследнага: «Где моя папочка? Во-от моя папочка!..». У той жа публікацыі Грышкавец пераконвае чытачоў, што Някляеў не проста так рынуўся ў прэзідэнцкую кампанію, а з адмысловым прыцэлам: «Владимир Некляев требует ПРАВДЫ, а скорее всего, сами понимаете, чего душа поэта просит». Чаго ж? Намёк становіцца зразумелым з наступнага тлумачэння, што, маўляў, усё гэта для паэта «не более чем промежуточный этап на стяжание нобелевских лавров». Далей і зусім «грязенько»: «В комитете по присуждению Нобелевской премии, если внимательно присмотреться, как раз-то и любят всякого рода «нетрадиционно ориентированных писателей». Кто стал лауреатом у тех же братьев русских? Как один — антисоветчики! После развала СССР Нобелевскую премию никому из русских писателей не дали, хотя соискатели были. И в ближайшее время, думаю, не скоро кого-то из них удосужат сим вниманием. Спросите: а как же Шолохов? Отвечаю: «Тихий Дон» еще больше антисо-

ветский роман, нежели «Доктор Живаго» Б. Пастернака».

У новым артыкуле Грышкавец працягвае той жа напад, дзіўна кампліментарнічаючы і не меней дзіўна высноўваючы: «Конечно, как всякий большой талант, Владимир Некляев подвержен эпатажу, часто — жажде славы, денег, но... Поэт». — І дадае па-панібрацку, як бы з вышыні свайго літаратарскага вялікадушша: «Потому, Володя, давно простил тебе статейку «На двух стульях не уседёшь!», в которой ты, походя, оскорбил в том числе и меня». А далей і зусім ідзе павучанне ад «мэтра», усёведнага і шматмудрага: «Дорогой Володя, пришло время, когда пора уже думать не о КРЕСЛАХ, а о том, как достойно дожить здесь и ЧТО сказать, когда придется предстать ТАМ. Так что надо никого демонизировать, как ты это делал по отношению к коллегам из Союза писателей Беларуси и его руководства.

Працяг на стар. 4 (12) ▶

ЧЫН

ДЗЕНЬ 25 САКАВІКА

Алеся ГАРУН

Радзіўся Ты у Менску Беларускім,
Пажарам Край дыміўся у вагні.
Наўкол чужыніцы: немец, лях і рускі
Тапталі лепшыя палеткі нашых ніў.

Народ стагнаў, угору ўзносіў рукі,
Лавіў святла недасяжны прамень.
Быў цяжкі час. Сярод нясцёрпнай мукі
З'явіўся Ты, прыгожы, светлы Дзень.

Цудоўнай зоркай ўзняўшыся высока,
Народу шлях да волі асвятліў.
І зашасцелі казкаю асокі,
Мінула славай лес загаманіў.

І край ажыў. Народ памкнуўся к свету.
Ў вачох крынічыць радасці струмень.
І нашых продкаў слаўны заветы
Ўвакрослі ў гэты незабытны Дзень.

Вялікі Дзень! Нічым Цябе не сцерці,
Стагоддзям нат Цябе не перажыць!
Вякі мінуць, а Ты ў народным сэрцы
У песнях-былях будзеш вечно жыць.

1918 г.

НАВІНЫ

10 (2)

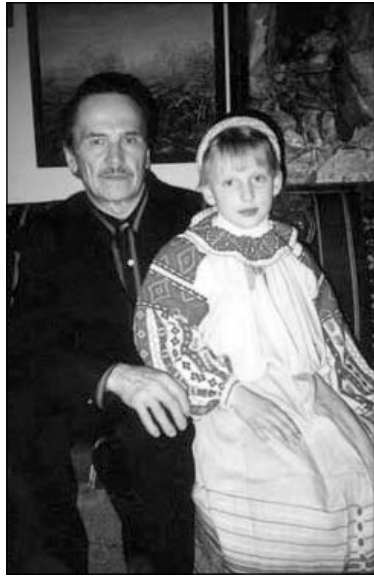
▶ ВІНШАВАНКА

ПАЎЛУ МІСЬКО 80 ГАДОЎ

14 сакавіка сваё 80-годдзе адзначыў вядомы беларускі літаратар, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў Павел Андрэвіч Місько. Сардэчна віншuem юбіяра, зычым яму здароўя і плёну ў творчасці!

Павел Місько нарадзіўся ў 1931 годзе ў вёсцы Старцавічы (цяпер Знамя) Слуцкага раёна Менскай вобласці ў сялянскай сям’і.

Скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (1955). Працаваў адказным сакратаром, намеснікам рэдактара Давыд-Гарадоцкай раённай газеты «Сцяг Леніна». У 1959-1964 гг. — уласны карэспандэнт газеты «Звязда» па Гарадоцкай вобласці, у 1964-1967 гг. — літсупрацоўнік «Сельскай газеты», у 1967-1971 гг. — загадчык аддзела культуры рэдакцыі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», у 1971-1972 гг. — загадчык аддзела навукі і мастацтва часопіса «Полымя». З 1972 г. — загадчык рэдакцыі прозы, у 1976-1980 гг.

— намеснік галоўнага рэдактара выдавецтва «Мастацкая літаратура». Сябра СП СССР з 1968 г.

Першае апавяданне апублікаваў у 1958 г. (альманах «Брэст»).

Аўтар шэрагу кніг прозы і аднаактовых п’ес.

Пераклаў на беларускую мову паэму М.Гогаля «Мёртвыя душы».

▶ MEMORIA

АДЫШОЎ У ВЕЧНАСЦЬ ЯНКА СІПАКОЎ

10 сакавіка на 76-м годзе жыцця спачыў у вечным жыцці выдатны беларускі пісьменнік, заслужаны дзеяч культуры, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі, сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў Янка Сіпакоў.

Іван Данілавіч нарадзіўся ў вёсцы Зубрэвічы Аршанскага раёна. Скончыў аддзяленне журналістыкі філфака БДУ. Першы верш надрукаваў у 1953 годзе ў аршанскай раённай газеце. Аўтар кніг «Сонечны дождж», «З вясны ў лета», «У поўдзень, да вадзь», «Крыло цішыні», «Жанчына сярод мужчын», «Веча славянскіх балад», «Журба ў стылі рэтра». Перакладаў на беларускую паэзію У. Уйтмена, Хо Шы Міна, Ф.Прэшарна, Р.Гамзатава, Д.Паўлычкі.

Развітацца з калегам і сябрам 11 сакавіка прыйшлі многія літаратары. На грамадзянскай паніхідзе выступілі землякі пісьменніка, а таксама Зіновій Пры-

годзіч, Алесь Пашкевіч, Мікола Мятліцкі, Сяргей Законнікаў і іншыя.

— Для мяне гэта жаклівая вестка, — прызнаўся журналістам Геннадзь Бураўкін. — Зусім нядаўна мы разам ляжалі ў бальніцы. Ён трывожыўся за жыццё. Я стараўся вывесці яго з сумнага стану, надаць веселасці. Можна і дарма: трэба было пагаварыць па-іншаму. Але мне не хацелася верыць, што яго хвароба закончыцца так трагічна. Янка Сіпакоў з нашага пакалення шасцідзясятнікаў, пакалення, апаленага вайной. Для мяне ён быў найбольш беларускім па характары і ў творчасці. Ён не быў рэзкім з сябрамі. Не быў радыкальным у іншых пытаннях. Быў мяккім, памяркоўным беларусам. Бог бачыць тое, што не бачым мы, і спрыяе, каб таленты паспелі ўсё зрабіць на зямлі, што ім адведзена. Янка таленавіта і шмат працаваў і ў паэзіі, і ў перакладах, і ў прозе, і ў эсэістыцы. І асабліва за апошнія гады так шмат кніжак падаваў, што я нават па-сяброўску зайздросціў яму. Цяпер разумею, што яму трэба было расказаць пра свае Зубрэвічы, пра сяброў, пра сваю бібліятэку... Дзякуй Богу, што ён паспеў гэта зрабіць... Хочацца папрасіць даравання ў Янкі за тое, што яго імя выкідваецца са студэнцкіх праграм за тое, што ён да канца ціха, але прыныпова любіў Беларусь, што ён не ўяўляе сябе на іншай службе, як Беларусі і яе народу.

У апошнія трыдні жыцця Янка Сіпакоў правёў вечарыну ў роднай Оршы і падарыў гарадской бібліятэцы свой кнігазбор — каля 14 тысячаў тамоў. Чытальная зала бібліятэкі носіць імя Янкі Сіпакова...

▶ АФІЦЫЙНА

САКАВІЦКАЯ РАДА

Адбылося чарговае пасяджэнне Рады Саюза беларускіх пісьменнікаў, на парадку дня якога былі наступныя пытанні: прыём у Саюз новых сяброў, якія прайшлі прыёмную камісію; справаздача старшыні аб праведзенай рабоце; аб старшыні рэвізійнай камісіі; рознае.

Сярод асноўных мерапрыемстваў, праведзеных Сакратарыятам СБП за апошнія чатыры месяцы, у арганізацыйным кірунку сталі:

- дапамога ў правядзенні выступленняў членаў СБП як арганізацыі-сузаснавальніцы грамадскай кампаніі «Будзьма беларусамі!» ў Мінску і рэгіёнах Беларусі (97 сустрэч-паездак);
- кропкавыя акцыі ў падтрымку арыштаваных 19 снежня 2010 г. пісьменнікаў (арганізацыя і публікацыі ў СМІ, інтэрнэт-ресурсах і ў недзяржаўных СМІ);
- удзел у справаздачна-выбарным сходзе Брэсцкага абласнога аддзялення. Вечарына з нагоды 30-годдзя аддзялення і прэзентацыя альманаха «Жырандоля» (№3);
- аб’ядленне і правядзенне грамадскай акцыі «Дапаможам музею Быкава ў Вялікай Севярынцы (Украіна)» (метадычная, навукова-тэматычная дапамога ў стварэнні пры музеі «беларусазнаўчага кутка», перапіска са школьнікамі, збор кніг);
- арганізацыя і правядзенне грамадска-культурніцкіх мерапрыемстваў і публікацый у СМІ з нагоды наступных юбілейў пісьменнікаў: 90-годдзя І.Мележа і І.Шамякіна, а таксама юбілейў Т.Шаўчэнкі і Л.Украінкі (Мінск, Брэст);
- літаратурныя конкурсы і семінары:

- а) заснаванне літаратурнай прэміі імя М.Багдановіча «Дэбют» — у намінацыях паэзія, проза і пераклад (супольна з ПЭН-цэнтрам);
- б) правядзенне конкурсу на лепшую другую кнігу (пераможца атрымлівае магчымасць выдаць яе бясплатна) і інш.
- в) правядзенне семінара «Жанчына ў сучасным грамадстве», прысвечанага гендэрнай праблематыцы.

У кірунку міжнароднай дзейнасці на пасяджэнні Рады быў адзначаны ўдзел СБП у працы Еўрапейскай пісьменніцкай Рады (у траўні 2011 г. адбудзецца Агульнаеўрапейскі кангрэс), а таксама ўдзел у працы Балтыйскага пісьменніцкага саюза (у красавіку 2011 г. запланавана асамблея гэтай пісьменніцкай арганізацыі).

Асноўнымі здабыткамі выдавецка-папулярызатарскай працы СБП сталі:

- перыядычная падрыхтоўка і выданне незалежнага дадатка СБП «Літаратурная Беларусь» у газеце «Новы час» (1 раз на месяц, тыраж 7 000 экз.);
- перыядычная падрыхтоўка, выданне і распаўсюд (папя-

рвовая версія і электронная) супольна з ЗБС «Бацькаўшчына» рэкламнага бюлетэня «Кніганюша» (змяшчае анонсы кніг незалежных выдавецтваў, інтэрв’ю з пісьменнікамі, водгукі і рэцэнзіі на літвыданні); выданне чарговага альманаха Брэсцкага абласнога аддзялення СБП «Жырандоля-3» (пры падтрымцы Сакратарыята СБП).

Падрыхтаваны і здадзены ў друк:

- чарговая кніга прозы і эсэ Альбіны Сямёнавай / серыя СБП «Кнігарня пісьменніка»;
- кніга прозы Лявона Вольскага «Міларусь» / серыя СБП «Кнігарня пісьменніка» (супольна з ЗБС «Бацькаўшчына»);
- кніга перакладаў Э. По / серыя СБП «Кнігарня пісьменніка» (група маладых беларускіх перакладчыкаў);
- кніга-альбом пра Барыса Кіта (супольна з ЗБС «Бацькаўшчына»).

Акрамя таго, працягваецца штодзённае інфармацыйнае напаўненне сайта СБП lit-bel.org, абноўлены ды рыхтуецца да друку тэлефонны даведнік «Саюз беларускіх пісьменнікаў», заканчваецца падрыхтоўка да друку чарговых тамоў Поўнага збора твораў Васіля Быкава (9 і 10 тамы).

На пасяджэнні сакавіцкай Рады СБП шэрагі старэйшай творчай арганізацыі Беларусі папоўніліся пяццю літаратарамі. Імі сталі:

Інеса БАГДЗЕВІЧ (СВАТОК) (празаік, паэт; нарадзілася ў 1971 г. у г.п. Астравец Гродзенскай вобл.; закончыла Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт, працуе журналістам; аўтар кніг «Куфэрнак бабці Ганці» (2005) і «На кухні ў Рэгіны Магдалены» (2009)),

Павал КАСЦЮКЕВІЧ (празаік, перакладчык; нарадзіўся ў 1979 г. у Менску; закончыў псіхалагічна-сацыялагічны факультэт Тэль-Авіўскага Акадэмічнага каледжу; аўтар кнігі «Душпастарскія спатканьні для дачнікаў» (2008) і кнігі перакладаў: «Кіроўца аўтобуса, які хацеў стаць Богам» Этгара Керэта (2007), «Чалавек, які скраў Сцяну Плачу» (зборнік ізраільскіх апавяданняў), «Бойня №5, або Крыжовы паход дзетаку» Курта Вонэгута (2010);

Паліна КАЧАТКОВА (СЦЕПАНЕНКА) (празаік, перакладчык; нарадзілася 26 лютага 1968 г. у г. Орша; закончыла філфак БДУ; суаўтар дакументальнай кнігі «Трагедія на Неміге» (2000),

аўтар калектыўных зборнікаў «Перад маімі вачыма» (1990), «Жанчыны выходзяць з-пад кантролю» (2007) і «Пакахай мяне, калі ласка» (2009), а таксама аповесці «Паэт» (пра юнацкія гады М.Багдановіча) і зборніка навэлаў «Начныя размовы» (існуе ў электронным выглядзе ў беларускай інтэрнэт-бібліятэцы на сайце kamunikat.org).

Уладзімір МАРУДАЎ (паэт; нарадзіўся 4 лютага 1950 г. у г.п. Зэльва Гродзенскай вобл.; закончыў БДУ, працаваў журналістам; аўтар кнігі вершаў «Памяць» у калектыўным зборніку «Напчадкі» (1979) і «Пад небам родным» (1993) і шэрагу публікацый у рэспубліканскім друку),

Сяргей ПЯТРОЎ (празаік, паэт; нарадзіўся 30 красавіка 1937 г. у Пецергофе Ленінградскай вобл., закончыў Беларускі інстытут механізацыі сельскай гаспадаркі і Маскоўскі інстытут навукова-тэхнічнай інфармацыі, працаваў інжынерам-механікам, патэнтаведкам; аўтар зборнікаў вершаў «Свет воспоминаний» (2007), «Подснежник» (2008), а таксама гумарыстычнага рамана «Мейлах в октябре» (2009)).

Рада СБП адзінагалосна прапанавала рэкамендаваць беларускага пісьменніка Уладзіміра Някляева на прысуджэнне Нобелеўскай прэміі, а таксама ў чарговы раз выказала падтрымку двум іншым знявольным літаратарам: Аляксандру Фядуту і Паўлу Севярынцу.

Рада СБП, разгледзеўшы інфармацыю аб паклёпніцкай дзейнасці Васіля Якавенкі ў адносінах да кіраўніцтва творчага саюза (артыкул «Дзе схаваны д’ябал...»: «ЛіМ», 25 снежня 2010 г.), рэкамендавала Рэвізійнай камісіі перабраць яго з пасады старшыні РК (у адваротным выпадку Рада пакідае за сабой права на сваім чарговым пасяджэнні выключыць яго з шэрагу СБП). Раней на сумесным пасяджэнні Рэвізійнай камісіі і Сакратарыята СБП факты, выкладзеныя ў вышэйзгаданым артыкуле, былі прызнаны не адпавядаючымі рэчаіснасці, а сам артыкул — неканструктыўным і скіраваным на дыскрэдытацыю старэйшай творчай арганізацыі краіны.

Сакавіцкая Рада абмеркавала і пытанні, звязаныя з заканчэннем ліквідацыі Беллітфонда і планаваннем чарговага справаздачна-выбарнага 3’езда Саюза беларускіх пісьменнікаў (мяркуецца прайсці восенню гэтага года).

11 (3)

РЭСПУБЛІКА

▶ ПАРТРЭТЫ

ПРАЛЕТАР НА ПАРНАСЕ:
ЦІШКА ГАРТНЫ

Алесь АКУЛІЧ

Першапачаткам Рэспублікі Беларусь сучасная дзяржаўная ідэалогія непахісна дэкларуе абвешчаную ў 1919 г. БССР. Колеры, сімвалы, а часта і метады апошняй леглі ў аснову цяперашняй Беларусі.

Аднак ці ўсё выглядала так «хрэстаматыйна», як дзесяцігоддзямі зацята паўтаралі савецкія гісторыкі ды прапагандысты? І якой сёння бачыцца асоба першага «бацькі» Савецкай Беларусі? Аб тым у «б» і разважае наш аўтар — у сімвалічны дзень 25 сакавіка: дзень абвяшчэння незалежнасці Першай Беларускай Рэспублікі ХХ стагоддзя.

Гэта была ўнікальная фігура.

Выхадзец з беднай сялянскай сям'і (бацька асушаў балоты на Палессі, маці хадзіла да капільскіх багацяў на падзёнку), малаграматны гарбар (адну зіму слухаў «дарэктара», прайшоў двухкласную вучэльню), ён быў не па росце надзелены вялікімі амбіцыямі. Накрэмсаў некалькі вершыкаў — на нібыта расійскай мове — і вырашыў падацца да самога Льва Мікалаевіча Талстога: пра жыццё пагаварыць ды «стихи» паказаць. Праўда, у Тульскую губерню не дапаў, затое апынуўся ў Кіеве — і панёс свае творы ў найбольш прэстыжную тамтэйшую газету «Киевские новости», а па дарозе яшчэ раз прыкідаў, колькі ж гэта яму заплоціць ганару (калі верыць абвестцы, за радок давалі ажно 10 капеек, а ўсяго ж радкоў тых — цэлы штыт на збіраўся!). Ды «ад варот паварот» далі яму не толькі ў «Киевских новостях», але і ва ўсіх іншых кіеўскіх газетах.

А потым — ужо дома — на вочы патрапіла беларуская «Наша ніва» (прыяцель браў яе ў доктара Клейнбарта, вядомага сёння як біёграф Янку Купалу). Вось тады і перастроіцца Дмитрий Жылуновіч на новы лад — і запіша па-беларуску. І на доўга ў большавіцкай, савецкай ды цяперашняй гісторыі літаратуры прапішацца Цішка Гартным. Але не ў нацыянальнай, нашаніўскай... На яго верш «Хто мы» рэдакцыя «Нашай нівы» дашле аптымістычны водгук, аднак з публікацыяй — не спяшацьме. Хоць допісы-карэспандэнцый капільскага хлопца будзе, даправішы-перапісаўшы, змягчаць спраўна.

І падасца тады рабочы геній у Вільню — прасіцца на працу ў «Нашу ніву». На ноч яму прапануюць «атабарыцца» на крывой (якая была) канале ў пярэдняй, а вось працы — не дадуць. І яго зноў адолее крывіда: «Як так?! Не

любяць і тут рабочых». (Гэта пра Аляксандра Уласава, братаў Луцкевічаў, Вацлава Ластоўскага.) Аб тым, што «па вазе» сваёй не падышоў, па таленце ды кругаглядзе — не думалася і не магло думацца Цішка Гартнаму, хоць сам Багушэвіч з Сыракомлем блытаў, пісаў аднаго разу ў лісце: «...калі забудзеце сваю мову, — сказаў нам яшчэ вялікі пясняр беларускі Кандратовіч, — то памрэце», — чуў звон-гук, а што ён з Багушэвічавай «Дудкі...» — хіба ж запомніш... А мудры Уласаў шчыра ж яму тады раіў паступаць у настаўніцкую семінарыю!..

Гнеўную злосьць Цішка Гартны затоіць і на яшчэ аднаго з першых адраджэнцаў: на Вацлава Іваноўскага. Даведаўшыся, што рабочы-беларус шукае працу, той прапанаваў яму службу ў сваім маёнтку; завёз да сябе ў Лідскі павет і — бачыце! — не ў свае палацы хлопца адвёў, а ў хату, дзе жылі работнікі... Парабкам, не раўнуоучы, захацеў зрабіць... А сам жа з дзяўчатамі да позняй начы іграў на раялі! Кленучы Іваноўскага, Цішка Гартны развітаўся і з маёнткам...

І былі расійскія сталіцы, якія, аднак, таксама не далі яму гонару-вядомасці Дзям'яна Беднага, хоць у 1912–1913 гадах Зміцер Жылуновіч друкаваў свае вершы ў большавіцкай «Правде» — і пад сваім прозвішчам, і пад псеўданімам Давид Скорбячий...

Тым не менш... ён стаў такі «першым» на Беларусі: з лютага 1918-га — сакратаром Беларускага нацыянальнага камісарыята пры ўрадзе РСФСР, і галрэдактарам савецкай «Дзяньніцы», а затым — і старшынёй урада Савецкай Беларусі, хоць і часовага, рабоча-сялянскага...

Ужо даўно народная мудрасць заўважыла: «Няма горшага пана, як з мужыкоў». Ачмураныя, падманутыя, пазбаўленыя «ліберальна-буржуазнай» самакрытычнасці, «мяккацеласці», гартныя пачыналі ўсведомляць сябе геніямі і правадарамі. А як жа, калі і «кухарка зможе управяляць страной»? І аднойчы на нарадзе, якая праводзілася пад старшынствам Леніна, пасля запытання «Хто ў беларусаў зможа стварыць урад?» устаў Цішка Гартны і без хістанняў адказаў: «Я ствару!..».

...Бачачы актыўнасць кіраўнікоў абвешчанай яшчэ на пачатку 1918 года Беларускай Народнай Рэспублікі ды падтрымку яе некаторымі заходнімі дзяржавамі, Ленін і Сталін вырашылі «выпусціць беларускую пару»: стварыць фетыш-дублёр у форме сваёй — «савецкай» — рэспублікі. 30 снежня 1918 года ў Смаленску, які падчас нямецкай акупацыі стаў цэнтрам так званай Заходняй вобласці, была склікана VI Паўночна-Заходняя канферэнцыя РКП (б). «Ничтоже сумяшеса», канферэнцыя перайменавала сябе ў Першы з'езд Кампартыі (большавікоў) Беларусі, якая і сфар-

Цішка Гартны

мавала Часовы рабоча-сялянскі ўрад новай савецкай рэспублікі на чале з Жылуновічам. І толькі ўвечары 1 студзеня 1919 года быў абнародваны маніфест гэтага ўрада, якім абвяшчалася стварэнне Сацыялістычнай Савецкай Рэспублікі Беларусі (ССРБ). Вось так па-большавіцку: напачатку ствараецца ўрад-кіраўніцтва, а потым ужо абвяшчаецца тое, чым яно прызначана кіраваць...

Ды каб жа — кіраваць! Усё было распісана загадзя.

За некалькі дзён да склікання вышэйзгаданай канферэнцыі Сталін у тэлеграме на імя старшыні Паўночна-Заходняга абласнога камітэта РКП(б) Мяснікова (у руках якога была ды і засталася сапраўдняя ўлада і сіла) тлумачыў-павучаў: «...вызджаоць у Смаленску беларусы: вязуць з сабою маніфест. Просьба ЦК партыі і Леніна прыняць іх, як малодшых братаў, можа быць яшчэ нявпопытных, але готовых аддаць сваё жыццё партыйнай, савецкай рабоце».

Аўтарам маніфеста быў Жылуновіч-Цішка Гартны. Ён яго і напісаў, пад тым рукапісным тэкстам і ставілі подпісы члены «ўрада» — тэкстам бязграматным, стыльве неахайным, які ў школьных падручніках і па сёння падаюць у паменшанай нечытальнай ілюстрацыі — і побач буйным шрыфтам яго «адаптаваны» варыянт. Ну а як жа інакш, калі нават зацяты дwoечнік падніме тое на смех: «Манихваст Часовага Работніча-Селянскаго Савецкаго правіцьяльства Беларусі». Ну і гэтак далей: пра абагачэнне польскага вяльможнага панства, зламисных грашаўнікоў-купцоў, багацяў-крывасмокаў, расійскае крывавае самадзяржаўе, падманшчыкаў ксяндзоў ды папоў... Словам, усё, што накіпела на душы ў геніяльнага пралетара Цішкі Гартнага.

І праз дзесяцігоддзі забаронаў і замоўчвання, ідэалагічных выкрутасаў ды замбавання той «бэсэсрыый» не могуць зацьміць святло БНР. Ну кожны ж, хто мае вочы, праз усю гісторыю — і ўзад, і наперад — можа супаставіць той саматужны «манихваст» ды ўсю падрата-нявзрабленую ідэалагічную скуру ССРБ-БССР — з наса-

мрэч нацыянальным выяўленнем дзяржаўстваральнай народнай волі, якая была названая Беларускай Народнай Рэспублікай. Толькі некалькі цытатаў з адпаведных Установаў граматаў, прынятых Выканкамам Рады Усебеларускага з'езда: «Беларусь у рубяжох рассялення і колькаснай перавагі беларускага народу абвяшчаецца НАРОДНАЮ РЭСПУБЛІКАЙ... У рубяжох БНР абвяшчаецца вольнасць слова, друку, сходаў, забастовак... безумоўная вольнасць сумлення, незацэпнасць асобы і памяшкання... У рубяжох БНР усе народы маюць права на нацыянальна-персанальную аўтаномію... права прыватнай уласнасці на зямлю касуецца. Зямля перадаецца без выкупу тым, хто на ёй працуе...».

Вось такія Устаўныя граматы БНР — і такія маніфесты Жылуновічавых савецкай Беларусі... Як нацыянальныя неба і зямля, як дзяржаўныя класіка і графаманія...

Новапрызначаны пралетар-старшыня падабраў у сваё «правіцьяльства» слупка-капыльскіх землякоў: камісарам па нацыянальных справах прасіў стаць Фабіяна Шантыра, камісарам працы — Язэпа Дылу. Апошні, дастварваючы казкі-легенды пра БССР, дэталава «ўзгадваў» («Шлях амаль у сотню год»), як на самым пачатку 1919 года з Цішкам Гартным наведалі Янку Купалу (які на той час жыў у Смаленску і служыў упуаўнаважаным Саюзу гарадоў, нарыхтоўваў у вакольных вёсках прадукты для фронту і шпіталаў). Тое, што доўга блукалі па цёмных вулках (і электрычных лампачак не было, і налету нямецкіх аэрапланаў баяліся), выглядае праўдай. Як і тое, што Уладзіслава Францаўна (пазва жонка, шчодрая душа!) засмажыла яечню і сялянскую каўбасу з кменам ды паставіла на стол самаробны сыр. А вось у тое, што Купала і Купаліха «вельмі ўзрадаваліся вестцы пра ўтварэнне БССР» — няма веры (бо нават назва дзяржавы пададзена не тая — не ССРБ). І не сказаў тады гасцям Купала (не мог, нават шчодрэ запіўшы моцным туо каўбасу): «Калі б я раней ведаў, што так хораша вырашыцца наша нацыянальнае пытанне — ужо даўно б звольніўся з гэтай непадыходзячай для мяне службы й паехаў бы ў Менск» — бо і пасля «весткі» застаўся ж працаваць у Смаленску. Як не зманьваў яго на свой бок «прэм'ер»-Жылуновіч...

Не ўгаварылі Янку Купалу Жылуновіч з Дылам — і адны праз некалькі дзён паехалі ў Менск. Там з вакзала — па ўспамінах таго ж Дылы — зайшлі ў прыватную рэстарачню, замовілі кожнаму па дзве порцыі. А затым і нямецкага мёду-эрацу захацелі паспытаць. Гаспадар насцярожана яго прынёс — і пачуў ад Жылуновіча:

— Баіцеся, што новая ўлада адбярэ ў вас гэты мёд?

— А хіба будзе нейкая новая ўлада? — не зразумеў гаспадар.

— А як жа! Ужо ж абвешчана Сацыялістычная Савецкая Рэспубліка Беларусі!

Так сталіца-Менск упершыню даведлася пра новую дзяржаву — з умядованых вуснаў яе першага кіраўніка!..

Дарэчы, у згаданым вышэй «гістарычным і лёсавызначальным» маніфесте Жылуновіча-Гартнага пра аніякую ССРБ новым «правіцьяльствам» не распавядалася! Як, зрэшты, і не думалася аб тым ягонымі лялькаводамі. Ужо 16 студзеня (праз паўмесяца пасля абнародвання «манихваста» аб абвяшчэнні савецкай рэспублікі большавіцкае кіраўніцтва ў Маскве прыняло рашэнне аб яе фактычнай ліквідацыі: да Расіі-РСФСР далучылі Віцебскую, Магілёўскую і Смаленскую губерні ССРБ, а астаткі аб'ядналі з Літоўска-Беларускай ССР! 3 лютага 1919 года Свядлоў, старшыня Усерасійскага ЦВК, абвясціў у Менску пастанова «Аб прызнанні незалежнасці Сацыялістычнай Савецкай Рэспублікі Беларусі» — і ў той жа дзень абвясціў аб стварэнні новай краіны: ЛітБелССР! І, натуральна, глядзеў — як і Ленін са Сталінным — на тое квазістварэнне як на звычайны буфер (ці санітарна-ваенную зону) паміж большавіцкай Расіяй і буржуазным «Захадам»... А пасля сакавіка 1921-га і наогул ад Савецкай Беларусі застанецца толькі шэсць паветаў ды паўтары мільёны чалавек: большасцю беларускага буфернага пірага большавікі адкупяцца ад Польшчы.

А самога гора-кіраўніка Цішка Гартнага — аднаго з першых нацкаларантараў у большавіцкім абозе — праз некаторы час выкінуць на гістарычны сметнік. Перад тым, праўда, ён ледзь не атрымае (першым!) званне народнага паэта Беларусі; яму дазволіць пакіраваць-парэдактарстваваць і ў «Савецкай Беларусі», і ў часопісе «Полымя», і дадуць акадэміка, і прапануюць ачоліць дзяржаўнае выдавецтва. І колькі ён за той кароткі час папсуе нерваў і лёсаў маладых літаратурным талентам! Гэта пры ім ні Уладзімір Дубоўка, ні дзясяткі «ўзвышаўцаў» — цяперашнія сапраўдныя класікі — не змаглі прабіцца ў Беларусі са сваімі кнігамі. Цень-здань Гартнага-выдаўца і па сёння ходзіць па краіне — здань цензура-большавізма! Ходзіць і пацяшаецца ў вачах «чэсных» рэдактараў-пісьменнікаў найноўшага прызыву...

...Наковальню стальную свою
Приготовил давно под удары,
Из железа — смягчилось от жара —
Острый меч для себя я кую, —

яшчэ ў 1912 годзе пісаў Цішка Гартны, і друкаваў тыя радкі ў «Правде», і думаць не думаў, што прарочыў у іх свой лёс... Не вытрымаў ён «стальной» накавальні-рэпрэсій: выключаны з партыі, звяр'яецца — і ў псіхбальніцы завостранай лыжкай прабіў-перарэзаў сабе горла. Усё адно як і не па неахайнасці напісаў быў так: «Острый меч для себя я кую», — не для ворага, а сабе. Толькі не меч (яго нават прароцка-паэтычнай гіпербалай можна назваць) каваў-вастрыў Цішка Гартны ў апошнія хвілі свайго жыцця, а ўсяго толькі сталовую лыжку...

ПУБЛІЦЫСТЫКА

12 (4)

▶ ПАЗІЦЫЯ

КАПІРКА СТРЫВАЕ,
АБО ПІСАННЕ АД ВАЛЕРЫЯ ГРЫШКАЎЦА

◀ Працяг.

Пачатак на стар. 1 (9).

Тот же Н.И.Чергинец помог не одному десятку талантливых людей, от которых вы отвернулись, реализовать свой творческий потенциал. Ты же поэт, носи достойно это звание, для истинного поэта, как я понимаю, оно выше всяких КРЕСЕЛ. Угмонись, Нельсона Манделы из тебя не получится. Да и Шандора Петефи, и Гарсиа Лорки тоже...». Вось табе!

Не, не прабачыў Грышкавец Някляеву. Гэтак адхвастаў з «дзяржаўнай» газетнай трыбуны.

А Някляев, сам таго не ведаючы, адказаў яму яшчэ раней, у 2007 годзе, кароткім вершам:

І слава, і грошы — вадою ў пясок.

І горы ў нізіны, і вусце ў выток.

І ўсё-ткі жыццё — як на святой квіток.

І жар ва ўсіх жылах.

Напружанне.

Ток.

І пайшоў ён, гэты Грышкавец, лесам...

Цяпер дастану і я сваю тэчку. «Бываюць странный сближения...». У 1966 годзе, калі ішоў судовы працэс над пісьменнікамі Сіняўскім і Даніэлем, у «Известиях» выйшаў зласлівы артыкул Д.Яроміна «Перевертыши». На яе адказалі У.Карнілаў і Л.Чукоўская — лістом у рэдакцыю «Известий», які, вядома ж, не быў апублікаваны, перавандраваўшы ў «самвыд». Былі там такія радкі: «От авторского словаря и системы мышления разит тем словарем и тем ходом умозаключений, которым отличались газетные статьи в наиболее острые периоды сталинских кровавых облив на людей... Прежде всего статья Дм.Еремина безнравственна. Наносит публичные оскорбления людям, которые в данную минуту находятся в тюрьме и лишены возможности ответить, — неблагоприятно, низко».

Гэта ж таксама якраз з няпісаных правілаў літаратурнай супольнасці. Але, мабыць, для Грышкаўца «милость к падшим» — пустая архаіка. Ды ў яго і свая шкала каштоўнасцяў маецца, па якой сам карае смерцю і мілуе. Вось як ён у тым жа апошнім артыкуле між іншым прыбіў «пригвоздил» да ганебнага слупа Васіля Быкава і Алесь Адамовіч:

«До гробовой доски не забыть мне день 5 октября 1993 года... Накануне тех трагических событий в газете «Известия» появилось «Обращение творческой интеллигенции к президенту России Б. Ельцину» с призывом самым решительным образом покончить с «засевшими в парламенте подонками». Среди подписавшихся были, как это ни покажется кому-то странным, имена и двух белорусов — это наши «выдающие писменники-гумансты Алесь Адамович и Василь Быкаў»».

Сумленне

Падвёў аўтара «гвоздильный аппарат». Зварот гэты, вядомы таксама як «Ліст 42-х», выйшаў у вядучай маскоўскай газеце не «напярэдадні тых трагічных падзей», гэта значыць разгону расійскага Вярхоўнага Савета 4 кастрычніка, а пасля. І зусім не было ў ім (ды і не магло быць) закліку пакончыць «с засевшими в парламенте подонками». Грышкавец сам прыдумаў і «впарил» чытачам гэтую вынятку нібы з ліста. Пераканацца нескладана, знайшоўшы ў Інтэрнэце гэты дакумент. Так што дарма ён навешвае на Быкава і Адамовіча сваіх «сабак» у духу ўсё таго ж «Политического собеседника», які ганьбаваў гэтых пісьменнікаў за беларускасць, адстойванне незалежнасці і суверэнітэту краіны.

Да таго ж аўтар цалкамвольна, у духу эмацыйных кухонных гутарак, тлумачыць тэа сапраўды

Ну што тут папішаш! Не заехаў у Пінск да вялікага гуру Грышкаўца «искатель денег и чинов» Някляев, не выказаў душу наконт найўных дамаганняў на прэзідэнцкае крэсла!

трагічныя падзеі кастрычніка 1993 года: «Ночью в барже по Москва-реке тайно вывезены десятки трупов (кто их считал?!), защитников Верховного Совета, расстрелянных из танковых орудий среди бела дня 4 октября». Так, ахвяры былі (з абодвух бакоў) — па афіцыйных дадзеных, якія ніхто не хаваў, — не меней 150 чалавек. Каля паўсотні — прырэальным штурме Астанкінскага тэлецэнтра прыхільнікамі Вярхоўнага Савета з ужываннем тэхнікі. Яшчэ частка — на вуліцах пры ўзброеных сутыкненнях. Самая вялікая колькасць загінулых была ля сценаў парламента — пры захопе яго спецназам. Але

ад залпаў танкавых гарматаў, па найўных дадзеных, загінуў толькі адзін малады чалавек. Гэта я да таго, што і ў літаратарскіх пісаных трэба быць дакладным не менш, чым у журналісцкіх.

А вось куды адводзіць Грышкаўца наступны ход яго развагаў: «Вот бы туда, в ту московскую бойню — нет, не под снаряды и пули, а так, «сведками» — Ирину Халип, Яэпа Середича со Светланой Калинкиной, да всех тутешних глашатаев «воли». На всю жизнь «вдохновения» хватило бы!.. Что там «Площадка Независимости» с громом дубинок о щиты омонцевцев? Так, детский сад для капризных детей. Одному-другому дали оплеуху? Что ж, не без этого: другой раз, может, умнее будете... У Верховного Совета РФ, в самом что ни на есть центре 10-миллионной Москвы, предвартельно опутав его тремя рядами

«колючки», бронетранспортеры и тысячами солдат и милиционеров, били из башенных пушек прямой наводкой, лупили из пулеметов и автоматов! По людям — на глазах тысяч других людей. Тех же самых журналистов, дипломатов и прочей, прости Господи, так и хочется сказать, провокационной НЕЧИСТИ... Вот так зрелище, вот так впечатлений бульварным писакам и острословам продажных теле- и радиоканалов, борзописцам расплодившихся в неимоверном количестве «независимых» газет и журналов!..».

Гэта каму і па кім Грышкавец кідае маланкі літаратурнага кра-

самоўства? Ці дарэчныя аналогіі Масквы-1993-га з Менскам-2010-га? Там, у расійскай сталіцы, за пару дзён да разгону Вярхоўнага Савета Аляксандр Руцкой, выкарыстаўшы сотавы тэлефон журналіста, у прамым эфіры радыё «Эхо Москвы» заклікаў: «Товарищи, поднимайте самолеты, летите бомбить Кремль!». А Руслан Хасбулатаў, выступаючы перад прыхільнікамі ВС з балкона, абвясціў: «Я призываю наших доблестных воинов привести сюда войска, танки для того, чтобы штурмом взять Кремль и узурпатора бывшего — преступника Ельцина». Усё гэта дакументальна зафіксавана, а не выдуманна доўгімі языкамі. Розніцу адчуваецца з «Площадкой» у Менску? Расія рэальна стаяла на мяжы грамадзянскай вайны. Нікога не хаду абяляць у той трагічнай гісторыі, абодва бакі грэшныя былі ў супрацьстаянні. Але Ельцын хоць павініўся перад народам, пакідаючы прэзідэнцкае крэсла, папрасіў у яго прабачэння ў тэлевыступе. І, між іншым, праз тры месяцы адсідкі ў Матроскай Цішыні і Руцкой, і Хасбулатаў, і ўсё іншыя ўдзельнікі «заварухи» былі амніставаныя і працягвалі далей заставацца ў вялікай палітыцы. Ініцыятарам амністы быў Сяргей Шахрай, пра якога Грышкавец згадвае ў такім кантэксте: «Как вспомню фамилии ТЕХ «победителей» — Ельцин, Чубайс, Гайдар, Бурбулис, Шумейко, Шахрай (ничего вам не напоминает, любители страшилок «пра трыццаць сёмы год») — так и поньне тошнит!». Якім бокам гэта тычыцца да трыццаці сёмага года — адказ ведае толькі вецер у галаве выдумшчыка, які дазваляе сабе і такія пасажы:

«Вот и лихо «раскрученный» в свое время советский версифика-

тор-флюгер Евгений Евтушенко вступился из штата Оклахома, где давно уже ТВОРИТ, в защиту белорусского коллеги. Что, как по мне, не делает чести Владимиру Некляеву. Впрочем, насколько знаю, оклахомский творец Евтушенко большой специалист по части «заявлений», он их постоянно и делает — то по собственной инициативе, то по «рекомендации» определенного круга. Это именно Евтушенко как раз и стал одним из инициаторов того, печально известного «заявления творческой интеллигенции» в газете «Известия» с требованием «покончить с засевшими в здании Верховного Совета подонками», под которым поставили подписи Алесь Адамович и Василь Быков».

Ізноў жа, атрымліваецца, «марьянетка». І бухнуў жа Грышкавец, не зазірнуўшы ў святцы, гэта значыць у «сумна вядомы» ліст. Няма там прозвішча Еўтушэнкі сярод падпісантаў. Гэта значыць «адным з ініцыятараў» ён аніж не быў. І фразы наконт «покончить с заседавшими...» таксама няма, пра што я ўжо згадаў.

«Но вернемся к Некляеву, — піша ў завяршэнне Грышкавец. — Это перед ним испытываю я чувство и собственной вины, не удержав от дурного соблазна похода за властью...». Ну што тут папішаш! Не заехаў у Пінск да вялікага гуру Грышкаўца «искатель денег и чинов» Някляев, не выказаў душу наконт найўных дамаганняў на прэзідэнцкае крэсла!

А фарысейства працягваецца далей: «Дорогой Владимир Прокопович, дай Бог тебе здоровья! А еще — сил и мужества не только вытерпеть тяготы лишения, что, согласись, ты сам накладывал на свою голову (и не только на свою!), но и прозреть, ибо ненависть затмевает разум еще больше, нежели жажда денег и власти...». Ізноў жа дэжавю — «Барьер политической слепоты» Т. Бумажковой. Як пад капірку пісана: «прозри!»

І ўжо зусім інтымна, як бы на вухка Някляеву: «Мы давно уже не в том возрасте, когда шутят со своим здоровьем, играют в прятки с совестью...».

Мы — таварыш Сальеры і спадар Моцарт...

Пра сябе Грышкавец, падкрэсліваючы сацыяльную чысціню біяграфіі (не з буржуаў!), піша:

«Вся моя молодость (да что там молодость!) прошла в казармах, общаках, бараках, на стройках, в геологии, колхозах-совхозах — в тайге, в степях, у далеких и близких морей. Тем не менее я, в отличие от всяких-разных советских «паэтаў-ляўрэатаў», ни разу не позволил себе не то что плюнуть, дурного слова сказать в адрес Страны, что нас родила, что была нашей Родиной».

А няўжо нешта благое ў адрас краіны Саветаў казалі або пісалі Барадулін, Някляев і іншыя абляяныя Грышкаўцом паэты? І якую Радзіму ён мае на ўвазе, калі яна «была»?..

...У фільме «Халоднае лета 53-га» ёсць такі эпізод. Блатнякі, якія захапілі вёску, шыягаюць са свірана двух «палітычных»: Капальчыка і Луску. Шырокаморды урка хапае Луску за каўнер: «Радзіму не любіш?! Нна-а-а!» — з размаху каленам у твар ды кулачышчам па мазгах.

Таксама ж — патрыятычнае выхаванне...

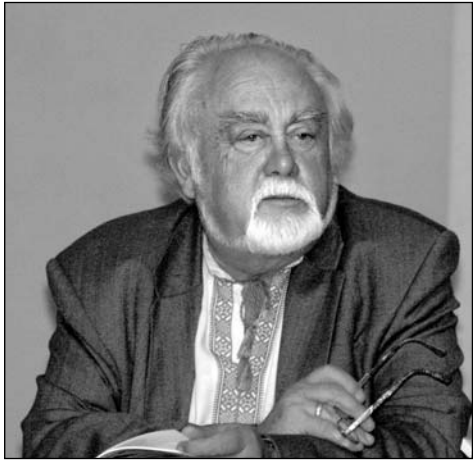
13 (5)

ФОРУМ

▶ СВЕТАЧ

ШАЎЧЭНКАВА «СЛОВО НОВЕ» — НОВАЙ УКРАЇНЕ

Раман ЛУБКІЎСКИ

Ідэал Тараса Шаўчэнкі («Раю светлій... моя Украіно») выплываў з нацыянальнага досведу, страчанага, прыхаванага, нішчанага, а пасля Шаўчэнкі — плюндраванага яшчэ паўтары стагоддзі.

*Погибнеш, згинеш, Украіно,
Не стане знаку на землі,
А ты пишалася колись
В добрі і розкоші! Вкраіно!*

*...Воскресни, мамо! І верніся
В світлицю-хату; опочий,
Бо ти аж надто вже втомилася,
Гріхи синові несучи...*

*...Скажи, що правда оживе,
Натхне, накличе, нажене
Не ветхе[є], не древле слово
Розтленнос, а слово нове
Меж людьми криком пронесе
І люд окрадений спасе...*

(«Осія», раздзел XIV)

Ужо ў адным з ранніх твораў паэт кінуў сваім сучаснікам заклік, які сёння набыў новы змест:

*В Украіну ідзь, дзіці,
В нашу Украіну...*

Наша Украіна, паводле Тараса Шаўчэнкі, гэта бацькаўшчына сэрца, айчына духу, краіна рыцарства, зямля, дзе пануюць дабро, згода, высокая мараль. Віртуальнае, так бы мовіць, утварэнне, заснаванае на гістарычных рэаліях тых часоў, калі Украіна была княжскай дзяржавай, а потым казацкай рэспублікай, і дапоўнена ўяўленнямі пра досвед вядомых дэмакратычных дзяржаў («Чи діждемося Вашингтона з новим і праведним законом?..»), — Шаўчэнкавае бачанне ўкраінскай дзяржавы разам з тым натыйкаецца на многія балявыя парогі розных этапаў украінскага дзяржаватворства, непераадоўнага супярэчнасці, розныя анамаліі і дэфармацыі ў мадэляванні ўкраінскай ідэі, закладзеныя і яе ворагамі, і недалугімі дамарошчанымі ўладарамі.

Шаўчэнкаўскі ідэал самастойнай украінскай дзяржавы — на мяжы дэмакратычнага федэрацыі славянскіх народаў і ліберальна-грамадзянскай супольнасці, досыць невыразнай за сацыяльнымі прыкметамі, але выразнай, адзначым, дужа выразнай нацыянальным характарам, традыцыямі, этычнымі і духоўнымі каштоўнасцямі. Гэта значыць, аўтар «Кабзара» марыў і сніў Украіну іншую, чым яе бачылі сябры-кірыламефодзіеўцы ці патрыёты «каўбасы і чаркі», прыхільнікі «вальнадумства ў шынку». Ён прагнуў, люляў у душы Украіну ўкраінскую, аднак з таго плацдарму пераносіў яе ў страшны, забойчы, ненавісны, самазнішчальны кантэкст расійскай дэспатыі.

Можа быць, у вачах еўрапейскага і сусветнага чытача — ачысцілася нашая вялікая гісторыя, якую стагоддзямі перайначвалі, перахлусілі ды сплюндравалі прыдворныя царскія гісторыкі, публіцысты, папулярызатары «собиранія земель», плакатнікі пра «общее отечество» і хатнія міфатворцы «братной колісцы».

Міжнародная супольнасць нарэшце павінна ацаніць уклад у скарбніцу сусветнай культуры і навукі, які зрабілі ўкраінцы, — ад Юрыя Драгобыча да Івана Пулюя, ад Міколы Гоголя да Сергія Каралёва, ад Аляксандра Архіпенкі да Аляксандра Даўжэнкі, ад Васіля Грашэнкі да Якава Гніздоўскага ды Святаслава Гардзінскага.

Агалошваю тое, бо супраць каго найбольш, як не супраць Шаўчэнкі не толькі ў расійскамоўным асяродку, а і сярод англамоўнага распаўсюджваюцца не зярняты ісціны, а спекулятыўныя, українафобскія сцверджанні і ацэнкі.

Мабыць, прадумана і добра аплочаная кампанія дыскрэдытацыі генія ёсць толькі фрагментам шырайшых і далёкасяжных антыўкраінскіх праектаў...

Але няхай будзе вядома ўсім апанентам нашага выбару: у XX стагоддзі Украіна перайшла Даліну смерці, і нават калі яе змушаюць азірацца, дык яна не спыніцца. Вырываецца на цывілізацыйны прастор са шматстагоддзевых блукання па «розпуттях велелюдных». Адольваем анямю, апатыю.

Вырываецца з палітычнай летаргіі так паспяхова, што палітычныя партыі пладзяцца, як аўстралійскія кралі... І далей бярэцца ў супярэчнасцях — ужо цяперашніх, постмайданавых.

Не зважаючы на прыход амроянай новай улады, дыхаем смурома раскладзенай імперыі, нам тычкаюць у душы саўковай і савецкай настальгіяй.

Не эвакуяваны акупацыйны кантынгент з украінскай інфармацыйнай прасторы, не выведзена на свет божы ўкраінская кніга.

Не паставілі на месца паэта і палітыка Аляксандра Мароза, моўнае пражэктарства якога аб наданні расійскай мове афіцыйнага статусу — не што іншае, як канвульсіўнае намаганне «мацір катувати...».

Тарас Шаўчэнка ўсім сваім подзвігам і таксама ўсім «жытцям після жыття» дамогся нечуванага: поўнай ідэнтычнасці са сваім народам, з гістарычнай і палітычнай сутнасцю вызваленай бацькаўшчыны, з доляй «і мертвых, і живих, і ненароджених» украінцаў. Ён яднае ва ўкраінскай і сусветнай часапрасторы рознаадалены ад сябе пакаленні, згуртоўваючы іх у адзіную і святую «сем'ю вольну, нову».

У творчай спадчыне Аляксея Новакіўскага зберагаюцца эскізныя нарысы задумага жывапісца незвычайнага сюжэта. Гэта меў быць трыптых. У першай частцы, за плячыма ў Шаўчэнкі, які абдымае

двух дзетак, з'яўляецца смерць з касою. У другой — яе ўжо няма: зноў бачым паэта з дзецьмі.

У трэцяй з'яўляецца Анёл. Ён абдымае магутнымі крыламі Шаўчэнку і дзяцей — хлопчыка і дзяўчынку.

Змяняецца відэашэраг, і выява набывае сімвалічны сэнс: перад ШАЎЧЭНКАМ, перад яго вечно жывым, вечно новым заклікам-жаданнем: Сваю Украіну любіць!

ШАЎЧЭНКА.
АЎТАПАРТРЭТ СА СВЕЧКАЙ

Раман ЛУБКІЎСКИ

*Казарма... Ноч... Сцярожка спяць
і сцены, і вузлы, і дзверы.
Ён захацеў намаляваць
сябе самога на паперы.*

*За штрыхам штрых — так лёс-плавец
пад пенай хвалю расцінае...
Ды сілаў сіціснуч алавец
у пальцах зболеных не мае.*

*Няма... Ёсць — ноч. І той мундзір,
і безнадзейнае храпенне.
І плац. І ротны камандзір.
І боль — тупы да атупення.*

*«Цябе няма. Цябе няма!
Ты сам у тых пясках — пясчына.
І знаць не будзе Украіна,
які буран цябе ламаў!»*

*«Як не зламаем, дык сагнём.
Навечна
жыць меш
пад прымомам!»
Гарыць сляза сівым агнём
пад непакорна звільным вусам.
І ўжо казарму, трон і плац
жарэ агонь несамавіты.
Не плач, Тарасе. Цар — заплач:
у тым агні — ты будзеш біты!»*

Пераклад з украінскай А. А.

▶ СУСТРЭЧЫ

ЮБІЛЕЙ БЕРАСЦЕЙСКОЙ ЛІТСЯБРЫНЫ

У пачатку гэтага года споўнілася 30 гадоў Брэсцкаму абласному аддзяленню Саюза беларускіх пісьменнікаў. Урачысты сход з нагоды юбілею прайшоў у актавай зале абласной бібліятэкі імя М. Горкага. Адначасова адбылася прэзентацыя трэцяга нумара альманаха «Жырэндоля», які выдаецца пісьменніцкай суполкай.

Фота Паўла Рывонавіча

Прысутныя ў зале пісьменнікі і прыхільнікі роднага слова аддалі даніну памяці і павягі тым, хто пачынаў распальваць літаратурнае «Берасцейскае вогнішча». У мінулае вярталі відэаматэрыялы пра жыццё і творчасць Уладзіміра Калесніка, Міхася Рудкоўскага, Ніны Мацяш...

Свята стала знакавай падзеяй у культурным жыцці вобласці, засведчыла яднанне нацыянальных творчых сілаў. Неаспрэчна адно: пісьменніцкая сябрына

старэйшая і незалежная творчай арганізацыі жыве, аберагае традыцыі, дбае пра заўтрашні дзень. «Мы ёсць, — сведчылі выступоўцы, — мы нікуды не зніклі і не збіраемся гэтага рабіць». І нават «перабегчыкаў» у прыўладны Саюз (пра гэта зазначыў прысутны ў зале старшыня СБП Аляксандр Пашкевіч) у берасцейцаў менш, чым у іншых аддзяленнях.

Свята атрымалася. Няхай не было ў зале дзяўчат у нацыянальных строях з кветкамі — зіма ўсё

ж, выдаўцоў, рэдактараў перыядычных выданняў (акрамя Мікалая Аляксандрава, рэдактара газеты «Брэсцкі кур'ер», паэта, журналіста, «трымалніка офіса» пісьменніцкай суполкі)... Няхай не было на ўрачыстасці і людзей, што адказваюць за культуру... Напісаў апошняе, і падумалася: нешта не тое, бо менавіта самі юбіляры ў першую чаргу лічаць сябе адказнымі за нацыянальную культуру, імкнучы ўсё зрабіць для таго, каб не ператварылася

яна ў тло. А плён ёсць, бо і сама берасцейская сябрына, як зазначыў Аляксандр Разанаў (ён таксама быў госцем свята), — «выспа неўміручасці», якая, на суперак усяму, убірае ў сябе творчую энергію прасторы і не баіцца балотнай каламуці. (Дарэчы, ні ў адным з вядомых мне слоўнікаў (гэта адказ «Вечернему Бресту») слова «выспа» не перакладаецца як кочка-купіна. У тых, хто на выспе і на купіне, — вельмі розная жывапісца філасофія).

Акрамя названых вышэй гасцей, павіншаваць юбіляраў прыехаў з Менску даўні сябар берасцейскай пісьменніцкай суполкі Анатоль Вярцінскі. Называць госцем сённяшняга менчука Васіля Жуковіча ўжо неяк і не зручна — ён заўсёды заставаўся «сваім».

А яшчэ мы мелі гонар вітаць гасцей з Украіны. У чарговы раз Берасце наведальнікі кіраўнік Валынскай пісьменніцкай арганізацыі Нацыянальнага саюза пісьменнікаў Украіны Ніна Горык і адзін з яе старэйшых — паэт, празаік, дасціпны апавядальнік Іван Чарнецкі. Трэба сказаць, што прыехалі валыняне (які і заўсёды) не з пустымі рукамі — з новавыдадзеным альманахам «Свіцязь», ладнай бібліятэчкай навуковых

і мастацкіх выданняў. А яшчэ са сталовым сервізам, адзін у адзін як у пісьменніцкай рэзідэнцыі, што ў самым цэнтры Луцка. Так што, як гаворыцца, будзем каву піць і вас, шаноўныя суседзі, успамінаць.

Ну і сустракацца, вядома. Украінскія сябры падтрымана ініцыятыва Аляся Пашкевіча на конт таго, каб, прымаючы пад увагу плён сумеснай працы берасцейцаў і валынскіх літаратараў, праводзіць супольны міжнародны літаратурны фестываль. А паколькі і ў нас, і ва Украіне ёсць знакавыя азёры Свіцязь, то і сустракацца добра на іхнім памежжы.

Як і бывае ў добрых людзей, на свяце гучалі песні. Іх, на словы паэтаў Прыбужскага краю, выканалі Аляксандр Паплаўскі і Вольга Сідарук.

«Свята заўсёды было ў народзе школай маралі», — ужо цяпер, калі галоўныя ўрачыстасці закончыліся, прыйшло разуменне глыбіннага сэнсу гэтых слоў Уладзіміра Калесніка. Хочацца спадзявацца, што мы, усе тыя, хто рыхтаваў святочныя мерапрыемствы, улічылі гэты напамін арганізатара і першага кіраўніка нашай пісьменніцкай сябрыны.

Мікола СЯНКЕВІЧ

ПУБЛІЦЫСТЫКА

14 (6)

▶ РОЗДУМ

У ПОШУКАХ РАДАСЦІ,
АБО ЦІ ПАТРЭБНА ВЕРА БЕЛАРУСАМ?

Алесь ГІБОК-ГІБКОЎСКИ

**Вясна, якая пачынае набіраць
моц, прыносіць з сабой і
традыцыйныя веснавыя
святы.**

Усялякія святы, а веснавыя, што сімвалізуюць сабой пачатак новага жыцця, асабліва, падштурхоўваюць да нейкіх зменаў у жыцці, выяўляюць нашыя прыхаваныя таленты і здольнасці, мабілізуюць на добрыя ўчынкi, часам вельмі важныя, чаго ў паўсядзённым жыцці ад нас бывае цяжка дачакацца. Добрыя святы заўсёды пакідаюць у нашым жыцці выразны след — след сапраўднай Радасці, дзеля якой, магчыма, мы і з'яўляемся на гэты Божы свет.

Дзяцінства светлая пара...

Прынамсі з найлепшых успамінаў майго дзяцінства ў мяне засталіся якраз згадкі пра святы. Тыя прыгожыя вясковыя святы, якія яшчэ жылі ў нашых вёсках і вёсачках сваім паўнаважным жыццём. Прычым не толькі галоўныя рэлігійныя: Вялікдзень ці Каляды. Якраз святы і стваралі згаданую Радасць жыцця. (Пішу гэтае слова з вялікай літары, бо яно ўключае ў сябе вельмі значныя духоўныя сэнс, пра які і хочацца пагаварыць ў гэтым артыкуле.) Тую самую Радасць, да якой сёння, моцна ўстрывожаныя эпідэміяй дэпрэсіі ў грамадстве, актыўна заклікаюць павярнуць псіхологі, псіхатэрапеўты і нават псіхіятры. Відавочна, што сёння мы назіраем вялікі дэфіцыт яе ў нашым жыцці. Сёння на вуліцы той жа сталіцы нават элементарную праяву гэтай жыццёвай Радасці — усмешку — сустракаеш нячаста. Агульны выраз нашага народнага твару — заклапочаны і засяроджаны, механістычна-дзелавы. Што ж — які век, такія і мы...

Дык вось, святы майго дзяцінства былі як мае быць напоўнены гэтай самай Радасцю жыцця. Яны запамніліся сваёй асаблівай, нязмушанай атмасферай. А ў сукупнасці з усімі належнымі святочнымі рытуаламі, у тым ліку і з багатымі святочнымі сталамі, на якія выстаўлялася ўсё самае-самае, гэта было нешта незабыўнае. Ды і не была тады яшчэ страчаная тая наша амаль першабытная здольнасць радавацца жыццю проста так, да прыкладу, ад таго, што ты жывы і здаровы, што растуць побач твае дзеці і ўнукі, што поле засеяна, што ў хлявах падае голас жывёла і т.д., і т.п.

І хоць ужо моцна прайшоўся тады па нашых землях балшавіцкі бот, пакінуўшы шмат брутальных слядоў — як вонкавых, так і ў душах, але згаданая Радасць усё яшчэ брала навокал. У такія моманты людзям хацелася выяўляць усё самае лепшае ў сваёй душы, самае чалавечнае. І яны яго актыўна выяўлялі.

Немалую ролю адыгрывалі царква і касцёл. (А ў нашых мясцінах яны суіснавалі на парытэтных пачатках.) Гэтыя, маючыя амаль тысячагадовыя традыцыі, інстытуты нашага быцця хоць і былі тады моцна прыціснутыя дзяржавай, але ўсё ж заставаліся адным з нямногіх апірышчаў ад усяго інфернальнага. Мае ўласныя наведванні з матуляй нашай сельскай царквы, дзе было нека па-вясковаму проста і ўтульна, дзе ніколі не маглі навучыць дрэннаму, таксама з самых цёплых успамінаў...

На мяжы эпох

Зразумела, што і ў мінулыя часы хапала ўсяго — і ўсемагчымых нягодаў, пакутаў, болю. Але яны былі няздольныя цалкам тую нашу дамінуючую Радасць жыцця папсаваць...

А потым... Потым яна, гэтая Радасць, нека адразу знікла... Як мне здаецца, менавіта мае пакаленне, дзяцінства і юнацтва якога прыпадала на канец 50-х-60-я гады мінулага стагоддзя, было апошнім, якое яшчэ зацвела тую нязмушаную прыродную Радасць жыцця, што як эстафету стагоддзямі прымалі мы ад сваіх продкаў. Потым, калі лёс закінуў мяне, 15-гадовага хлопца, у вялікі гарнідар сталіцы, я больш ніколі такога цудоўнага непаўторнага стану не адчуваў.

Хутчэй за ўсё перыяд нашага сталення прыпаў на час нейкай грандыёзнай цывілізацыйнай мяжы, за якой завяршаўся вельмі значны цыкл у жыцці нашага этнічнага арэала. А тое, што надыходзіла, было ўжо зусім новым, зусім іншым. Да нас уладна ўрываўся новая незнаёмая цывілізацыя, якая несла новыя адчуванні. Ранейшыя нязмушаныя праявы няўлоўнай, амаль фантазмагарычнай прыроднай Радасці жыцця, вельмі блізкай, дарэчы, светаўспрымання астатняга жывога свету, да прыродных крыніцаў, раптам некуды зніклі, як скрозь зямлю праваліліся...

Але ці раптам? Вядома, што і асобны чалавек радуецца жыццю, пакуль ёсць добры запас сілаў, энергіі, а потым... Існуе, відаць, нейкі запас энергетычнай моцы і ў душы кожнага этнасу, набіраны не адным пакаленнем. Доўгія стагоддзі гэты запас (па

сутнасці — залаты!) скрупулёзна памнажаецца і беражліва перадаецца нашчадкам. (Тут я маю на ўвазе не этыку, якая па сутнасці ў спадчыну не перадаецца, не назапашваецца, яна кожным пакаленнем фармуецца як бы занова...) У нашым выпадку размова ідзе менавіта пра энергетычны прыродны запас.

Але, відавочна, што тыя ці іншыя прыродныя і гістарычныя катаклізмы, што прыпадаюць на лёс розных пакаленняў, прымушалі той «залаты запас» расходваць. Думаю, што так здарылася і з нашым этнасам, якому калісьці «пашчасціла» апынуцца і пасяліцца на сталае жыццё між двума магутнымі цывілізацыйнымі сіламі. Пэўны час, пакуль тыя сілы «аперваліся», ішоў іх перыяд акліматызацыі і ўрастання ў ландшафт, усё было адносна цяжка. Акурат тады ледзь не сенсацыйна ўзнялася на згаданым цывілізацыйным памежжы першая наша дзяржава — ВКЛ, хутка набрыняла сілай і нават нейкі час магло дыктаваць у пэўнай ступені свае правільны гультні. Але ў суседзях быў значна большы фізічны патэнцыял і аператыўная прастора, так патрэбная для нагульвання «масы цела» — і вынік быў драматычна прадказальным.

Раней ці пазней апрыоры небяспечнае наша «санітарна-кардоннае» становішча мусіла даць свой адмоўны плён. Чужыя ідэалогіі, як небяспечныя вірусы, актыўна атакавалі наш этнічны арганізм, імкліва разнажаліся там і сталі паціху раз'ядаць ягоную душу знутры. Пакутлівы гэта быў стан, які доўжыўся некалькі стагоддзяў. Яго сляды і сёння яшчэ захаваліся ў нашай генетычнай памяці, таму і сёння яшчэ нам часам сніацца кашмары нашых продкаў. А вынік яго быў заканамерным. Што, да прыкладу, адбываецца з кавалкам дзалеца, якое апынулася паміж двума вялізнымі і магутнымі магнітамі? Яго ўнутранная малекулярна-атаманная структура падвяргаецца дэфармацыі, парушаецца яе баланс і ўрэшце кавалак той становіцца непрадатным для добрага вырабу...

Дык вось, згаданы «залаты» запас трываласці, які стагоддзямі не даваў нам загінуць, на мой погляд, практычна скончыўся акурат

у 50-60 гады мінулага стагоддзя. Некалькі дзесяцігоддзяў пасля мы жылі па інерцыі... Акурат тады сталі імкліва працягвацца ўсемагчымыя рысы маральнага і нават фізічнага выраджэння цэлых сацыяльных груп нашага народа...

Антысістэма — як дадзенаць

На першы погляд, у кожнага з нас ёсць выбар усялякіх спакусаў пазбегнуць. Але чалавек па сваёй сутнасці — істота цікаўная, чым усё інфернальнае цудоўна карыстаецца. Адсюль і згаданая небяспека, прычым небяспека не толькі для асобных людзей, але і для чалавечага грамадства ў цэлым.

Якраз дзякуючы вышэйзгаданым тэхналагічным дасягненням, сёння зноў вельмі актыўна выйшла на сусветную духоўную авансцэну так званая «антысістэма».

Аўтарства гэтага тэрміну належыць аднаму з самых цікавых навукоўцаў і філосафаў XX стагоддзя Льву Гумілёву. У сваіх творах ён бліскуча апісаў і ахарактарызаваў гэтую смяротна небяспечную для чалавецтва пачвару. Калі паспрабаваць даць ёй простае вызначэнне, то гэта светапогляд, супрацьлеглы ўласна самому жыццю на Зямлі. Задача ягоных носбітаў — разбурыць усё існае і адправіць яго ў небывыццё. Зразумела, загінуць разам з ім і самім. Нешта накштал бледнай спіракеты, якая трапляючы ў арганізм, за нейкі час з'ядае яго знутры і гіне пры гэтым сама. У тым жа хрысціянстве такая сіла з даўніх часоў слухна носіць назву «нячыстай», і змаганне з ёй — галоўнае поле барацьбы гэтага рэлігійнага вучэння.

Дык вось, яшчэ задоўга да хрысціянства адным са стаўпоў абароны ад наступу «антысістэмы» быў наш жывы інстынкт самазахавання, які сілкаваўся якраз ад прыроднай Радасці жыцця. І што парадаксальна, заўсёды быў найгалоўнейшым саюзнікам хрысціянства ў гэтай барацьбе пасля яго з'яўлення. Пры тым, што ролігія многія праявы згаданай Радасці адносіла да грахоў. Але барацьба з агульным магутным і небяспечным ворагам зрабіла гэтыя дзве вялікія сілы саюзнікамі.

Трэба сказаць, што нашыя продкі заўсёды выдатна адчувалі небяспеку носбітаў «антысістэмных» поглядаў, бачылі за іх сенсацыйнымі «откровениями» разбурэнне і пагібель для ўсяго жывога. Царква проста ўзначаліла гэтую барацьбу, нягледзячы на сваю неманалітнасць на нашых землях. Нават у самых цяжкіх узамных канфліктах між сабой на нашай зямлі ні царква, ні касцёл не спакусіліся звярнуцца за дапамогай да «антысістэмы». І сам па сабе гэты факт для гісторыі ўнікальны, бо ў іншых землях было, мякка кажучы, па рознаму...

Да якога берага плысці?

Дык можа лягчэй адказаць на другое сакральнае пытанне: «Што

рабіць?». Бо асабліва ў людзей майго веку нагатоў шмат рэцэптаў — толькі паспявай запісваць. Але ведаю адно, усе яны будуць крайне суб'ектыўнымі і ад Божай ісціны ў той ці іншай ступені аддаленымі.

Але і зусім прамаўчаць у гэтай сітуацыі не выпадае. Раз зачапіў «ліха», адказвай за свае словы.

Найперш варта было б усім, хто жыве на гэтай зямлі, яшчэ раз успомніць пра свайго галоўнага саюзніка ў вечнай барацьбе з «антысістэмай» — царкву. Яна адрозна ад многіх з нас ніколі тую барацьбу не спыняла. Нават тады, калі на Беларусі дзейсна заставалася толькі дзясятая частка ад усіх храмаў. А, значыць, і веру бацькоў і дзядоў, да якой сёння многія з нас усё ж пахінуліся, захоўвала...

Нехта нагадае мне, што і царква сёння так ці інакш задзейнічана ў супрацьстаянні эліт. Не буду спрачацца... І ўнутры царквы няма маналітнасці. Добра сказаў адзін знаёмы святар: «І ў царкоўнай «дзяржаве» не ўсё спакойна...». Што ж, і там служыць жывыя людзі, у якіх ёсць свае прыватныя погляды і прыхільнасці, як палітычныя, так і духоўныя.

Але па сваім вышэйшым духоўным прызначэнні, у асобе сваіх самых сумленных, самых выбітных сыноў, царква проста абавязана выконваць сваю кансалідуючую функцыю. Прычым на ўсіх узроўнях. Найперш — як рэтранслятар сапраўднай веры. А давайце сумленна адкажам: што ёсць сёння для нас больш важнае, чым вера? Што ёсць у нашым жыцці больш складанае, чым вера? Па сутнасці мы жывем менавіта так, як верым. Гэта яна, вера, актыўна фарміруе наш быт, звычкі і прымхі, нашыя ментальнасць і тэмперамент, нашыя традыцыі і законы... А значыць, і нашу дзяржаўнасць, і нашу будучыню. Мы, бадай, не ўсведамляем, да якой ступені ўвесь лад нашага жыцця прадвызначаны гэтай самай верай. Прычым нават тады, калі нам здаецца, што мы не верым ні ў Бога, ні ў чорта...

Яшчэ адзін мой знаёмы, надзвычай адораны чалавек, філосаф, па духоўных перакананнях — атэіст. Гэта не перашкаджае мне — хрысціянну — сябраваць з ім. Дык вось нават ён, няверуючы, не можа не прызнаць, што калі сёння адпрэчыць у нас хрысціянскае вучэнне, то што ўзамен?..

І насамрэч: што можна прапанаваць сёння ў нашым краі як альтэрнатыву хрысціянству, альтэрнатыву веры? Што можа нас рэальна кансалідаваць у духоўным плане перад тварам прагнай, бязлітаснай «антысістэмы»?

Пішу не ў піку іншым рэлігіям, да якіх стаўлюся з вялікай павагай. Тут вельмі важна абазначыць кантэкст, а ў нас ён менавіта такі...

Перакананы, што калі мы ў рэальнасці зможам выканаць задачу духоўнай кансалідацыі, калі да нас вернецца сапраўдная вера, то беларусам больш не будзе пагражаць духоўная і фізічная анігіляцыя. Маючы пэўнасць у будучыню, мы здолеем ажывіць і тую нашу сапраўдную спаконвечную Радасць жыцця. А ці не так і ў лёсе канкрэтнага чалавека? Пэўнасць дае яму і сілы, і Радасць!

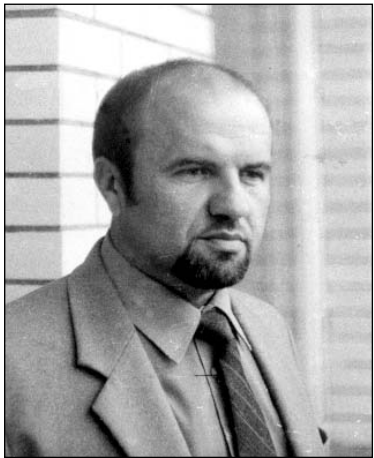
Не магу не паўтарыць тое, з чаго пачаў: а ці не для Радасці мы з'яўляемся на гэты свет?

▶ ВІДАРЫСЫ

НЕ ДЗІВАКІ ЛЮДЗІ
(З КНІГІ «ПА ДАРОЗЕ ДАДОМУ»)

Алесь ЖУК

Прайшлі дзясяткі гадоў, многае сцерлася і сціраецца з памяці, здавалася б значнае, сур'езнае. А дзяцінства помніцца светла, востра і нават балюча, ажно да тых па-сутнасці бяскрыўдных дзіцячых крыўдаў. Забываюцца нават абліччы аднавяскоўцаў. Згадваюцца яны найбольш з-за вясёлых ці недарэчных прыгод, якія з імі здараліся.

Спрадвечны конюх Іван Іванавіч па мянушцы Дзед дужы. Успамінаецца гэты Дзед дужы найперш у вясёлай сітуацыі: будучы на падпітку зайшоў да нас у двор, дзе за яго ўзяўся невялікі, але надта ядавіты і ўчэпісты чырвоны Шарык. Дзед дужы рашыў адмахнуцца ад нягрознага з выгляду сабакі, шмаргануў са штаноў зробленую з конскае збруі пагоністую сырамятную папужку, але не ўспеў прытрымаць рукою штаны. Нагнуцца па іх не даваў сабака, і ходу са спусчанымі штанамі з двара не было. Пачаў клікаць дапамогу. Калі я ўслед за бацькам выбег на двор, то ўбачыў Дзед дужага без штаноў, які адмахваўся ад сабакі сваёй фірмоваю папужкаю...

А вось прыхожыя людзі запомніліся і памятаюцца. Найперш старац дзядзька Аніска. Быў ён вышэй сярэдняга росту, касцісты, валасы даўгаватыя, сівыя, твар злёгка зарослы ні то пасівелай барадой, ні то даўгаватай шчэпцо. На ім і ўлетку была суконная, вынашаная і парыжэлая світка амаль да каленяў, гэтакая ж парыжэлая суконная летняя шапка, на баку вялікая палатняная торба, у руках акораны дубовы кій з убітым на канцы цвіком. Дзядзька Аніска не кулягаў, а толькі злёгка накульгаў, хаця было заўважна, што нага яго не зусім слухаецца.

Ён чамусьці заўсёды прыходзіў у вёску праз мост. Якою дарогаю і калі Аніска сыходзіў, ніхто не бачыў.

Аднойчы і мне давалося дапамагаць дзядзьку Аніску дабрацца к нам у вёску.

Наша невялікая рэчка Лакнея нават пасля таго, як яе скалечылі меліяратары, — каналізавалі — першыя гады не хацела змірацца і пакарацца, устроівала вясновыя паводкі: залівала пойму з кіламетр шырынёю вадой, гнала крыгі і на пацеху нам, дзецям, зносіла мост. Дзякуючы насыпу быллой вузкакалейкі мы маглі падыходзіць амаль да самага моста і назіраць, як гэта адбываецца.

Спачатку адна вялікая крыга ўпіралася ў палі пад мостам, падплывала другая, нырала пад яе, потым трэцяя, крыгі грувасціліся, і ўжо пасля абеду, калі з палёў сама імчалі ручаі, вада ў рацэ падымалася, мост пачынаў патрэскаваць, потым трашчаць, і ўрэшце не вытрымліваў напоры льдзін, зрываўся з паляў.

Льдзіны вырываліся на чыстую ваду, адны імчалі далей па плыні, другіх зносіла на мелкую ваду. Яны пасля паводкі раставалі на поплаве. Мост, на якім за зіму набіваўся тоўсты пласт льду, не рассыпаўся на асобныя плахі, пагойдаўся на вадзе, як паром з парэнчамі. Мужчыны выцягвалі яго на мелкае і ставілі на прыкол. Так ён і стаяў, пакуль не спадала вада і не расставалі ледзяны набой на ім і насціл не рассыпаўся на асобныя плахі. Тады з іх выкладвалі мост навава, мацавалі скобамі да наступнае паводкі.

Пад вясновым сонцам пачыналася адскокваць маладая трава на прырэчнай аселіцы, жаўцела амаль суцэльным дываном лотаць. У гэту пару ўжо выпускалі з канюшняў скудлачаных за зіму коней і дзеля травы, і пагрэцца, абветрыцца на сонцы.

У той дзень была мая чарга быць падпаскам у Дзед дужага. Пасьба была лёгкая, мы з Іванам Іванавічам палезвалі на вузкакалейчым насыпе, калі пачулі, што з другога берага нехта кліча.

На тым беразе стаяў Аніска і махаў кіем.

Моста яшчэ не было, на палі была толькі пакладзена з двух шырокіх і тоўстых дошак часовая пераправа над ужо спакойнаю і неглыбокаю рэчкаю.

Мы падыйшлі да дзядзькі Аніска, ён патлумачыў, што па гэтай хісткай пераправе яму не перайсці. І побач не станец, каб падтрымаць.

Іван Іванавіч пакалупаў пагаўём зямлю і сказаў:

— Ну во, Аніска, гэта табе не паказаваць, як Дзед дужы дадому п'яны ідзе. І ў брод не палезеш, вада халодная і глыбакавата. — І да мяне: — Ты, Сашка, ідзі на той бок, за каўнер яго дзяржаць будзеш, каб у рэчку не ўпаў. Аніска, сядзеш верхам на дошкі, на світку сваю садзіся і полы дзяржы. Дошкі не габяванья, стрэмка ў с... улезе. Нага твая хворая балець не будзе, калі за яе цягнуць буду?

— Не, Ванька, балець не будзе. — А світка яшчэ не гнілая, выдзержыць?

— Сукно яшчэ моцнае. У мяне і новая ёсць, ляжыць у Шуляках.

Дзядзька Аніска сеў на дошкі, азірнуўся па баках — ці ніхто не бачыць.

І мы паехалі. Іван Іванавіч за каны, Аніскавы ногі за аглоблі, палатняная торба збоку, кій у руках. Пасля пераправы

напсыдзелі на дарожным адхоне, Іван Іванавіч скурываў самакрутку, Аніска расказаў анекдот і, злёгка пакульгваючы, пакіраваў у вёску.

Іван Іванавіч задумёна паглядзеў яму ўслед і сказаў:

— Вось жа жыве чалавек. Нашто жыве? — І да мяне: — Абыдзі наўкруга, стабунуй троха іх, а то па ўсёй аселіцы распаўзліся.

Вёска наша выцягнулася ў адну вуліцу ўздоўж рэчкі, рабіла гэтакія ж крывуліны, як і рэчка: пляцы ад кожнае хаты сыходзілі да рэчкі, у канцы пляцоў агароды, бо капуста любіць расці на нізкім. І дзілілася вёска на «гэты канец», на «гару», на «той канец». «Гэты канец» быў ад дарогі, якая вяла ад рэчкі, «гара» — сярэдзіна вёскі, на пагорку, «той канец» — зноў у лагчыне. Адтуль былі дарогі толькі ў поле.

Напачатку Аніска атабарваўся ў «гэтым канцы». Не маглі ж уся доўгая вёска адразу збірацца ў адным месцы. Канцэрты пачыналіся вечарам, калі людзі вярталіся з работы і ўходжваліся па гаспадарцы.

Доўгія яны і цёплыя, вясновыя вечары, гудуць майскія жукі, з поля павявае цёплага ралёю, маладою рунню — ды ўсё ў такіх вечары пахне вясною і поўніцца жыццём. І пакуль не заспяваў першы салавей, не горай за яго цешыў спевам Аніска. А потым паказваў голасам, як ляцелі дзікія гусі, жураўлі. Яшчэ высветляў шпаком, паказаў і як шпак перадражнівае сабаку: гаўкае з галіны на сабаку, сабака пачынае брахаць на шпака. На вэрхал выходзіць гаспадар. Аніска пад аглушны рогат паказаў і гаспадара, як той усмірае шпака і сабаку. Прытым гаварыў голасам каго-небудзь з прысутных мужчын. Усё гэта перамяжоўвалася анекдотамі, жартам, вясёлымі прыказкамі. І гэтак дапазна, пакуль нас, дзяцей, не праганялі спаць. На другое аддзяленне Аніскавага канцэрта нас не дапускалі. Там было ўсяго многа, нават як і Сталін з Гітлерам сварыўся, але нам, малым, больш хацелася б паслухаць, як сварачца бабы ў Аніскавым выкананні.

Раніцаю ён доўга спаў у хляве на сене пад кажухом. І мы цікавалі, калі ён устане, выйдзе на двор, сядзе ў цянічку, выпянуўшы свае нечакана белыя ногі, даючы ім адпачыць ад цяжкіх скураных бацінак.

«З гэтага» канца Аніска перабіраўся на «гару», там ладзіў свае канцэрты, потым у «той канец».

І аднойчы раніцаю, калі мы ўставалі, Аніска ў вёсцы ўжо не было. З «таго канца» кудысьці ў поле вяла палявая дарога, па ёй і ішоў Аніска далей. У вёсцы паціху заціхалі і Аніскавы світкі, бо высыхала ліпавае кара.

Калі прыедзе ў вёску другі чаканы дзятвою, ды і не толькі дзятвою чалавек, мы прыкладна ведалі. Вестка, што кіноперасоўка прыехала з вясёлым кіноперасоўшчыкам Міцькам, імгненна аблятала вёску, і мы кмунлі да пачатковае школы, якая служыла і вясковым клубам.

На першым часе кіноперасоўку прывозіў на падводзе дзядзька з суседняе вёскі. Пакуль мы наперагонкі насілі ў будынак даволі цяжкія металічныя, пагнутыя і абшарпаныя скрынькі з лентамі, Міцька з дзядзькам здымалі з воза «дзінаму» — невялікі электрагенератар, які, пакуль ішло кіно, стракатаў матарам на ўсю вёску. Праўда, часам замаўкаў, і тады кіно рабіла перакур, пакуль Міцька корпаўся ў ім.

Быў Міцька сярэдняга росту, чарнамазы, круглатвары, вясёлы і мацюкальны. Старэйшым хлопцам ён расказаў пра свае бясконцыя любоўныя прыгоды. З сабою ён вазіў рулон афішаў. Скручанаю ў трубку папераю пісаў вучнёўскім чарнілам на афішах назву фільма і пачатак сеанса. Кому пашчасціла разнесці афішы, той меў права бясплатна глядзець кіно. Таму вакол Міцькі мы і гужаваліся, пакуль ён не ішоў да цёткі Марусі. У Марусі спыняўся не толькі ён, але і розныя там рэвізоры, якія прыязджалі ў калгасці правяраць сельпоўскую краму. Калі б рэвізоры, ці той жа Міцька спыніўся ў нейкае іншае ўдавіцы, то ўся б вёска перамывала косці і тае ўдавіцы, і тых пастаяльцаў. А ў Марусі чамусьці можна было. Працавала яна тэхнічкаю ў школе, менавіта тэхнічкаю, а не прыбіральшчыцаю, была заўсёды неяк святочна адзета: у вышыванцы, у чорнай спадніцы, з тугою чорнаю касою. На той заробак тэхнічкі і здабытак з прысядзібнага ўчастка Маруса гадала дачку і сына. Яны не былі прыжытыя з пастаяльцамі, а былі дзецьмі таго камандзіра, за якім Маруса была замужам да вайны, калі ў суседняй вёсцы стаяў у колішняй панскай сядзібе кавалерыйскі полк. Камандзір пайшоў на вайну, Маруса перажыла вайну ў бацькоўскай хаце і так і не дачкалася свайго камандзіра.

Міцька пад расшпіленаю на грудзях рубашкаю насіў марацкую цяльняшку, на руцэ, на вялікім пальцы ў яго быў выкаланы якар, і сваёй флюккацыю Міцька ганарыўся не меней, чым сваімі любоўнымі прыгодамі. Кіно круціў спраўна, нават будучы і пад мухаю лоўка склейваў ленты, рамантаваў «дзінаму».

Потым у яго работу прыйшла палёгка: у вёску правялі электрычнасць, затым і кінапраектар памянчалі на вузкаплёначны, і ўвесь фільм умяшчаўся на дзвюх вялікіх лёгенькіх бабінах. Дзякуючы Міцьку і яго кіноперасоўцы мы ў дзяцінстве пабачылі тое, што цяпер называюць класікай савецкага кіно, пабачылі таго ж «Тарзана», «Ночы Кабіры», індыйскага «Валацугу»...

Але час кіноперасоўка канчаўся. Мянучку Сашка-Машка ён даў сам сабе. Мы дзецьмі баяліся падыходзіць да яго, калі ён п'яны летнім днём спаў у цяньку пад платом проста на вуліцы. Беглі гаварыць дарослым, што ў вёску прыйшоў Сашка-Машка. Ён быў нязлосны і п'яны, гэты рослы мужчына ў храмавых ботах і галіфе нават улетку, з густою прыкаратка стрыжанаю шавялюраю. У яго п'янага губілася адмысловая павязка, якая закрывала выбітае вока, і нас, дзяцей, найбольш палохала чырвоная бяздонне пустой вачніцы.

Ад бацькі я меў інструкцыю: дзядзькі Сашкі-Машкі не баяцца, калі прыйдзе і п'яны, але перш чым пусціць у хлёў спаць на сене, забраць запалкі і папярсы.

Дзядзька Сашка пакорліва аддаваў мне і папярсы, і запалкі, і залягаў спаць да вечара.

Зарабляў дзядзька Сашка на жыццё краўцоўствам. Ён умеў шыць і світкі, і штаны, нават тыя ж галіфе. Шыў кажухі. Умеў пераліцоўваць старое адзенне: распорваць старое і шываць яго навыварат, нявынашаным бокам вонку. Шыў і летнія шапкі.

Потым, калі забаранілі качаваць цыганам, якія кожнага верасня спыняліся за нашай вёскай на аселіцы табарам, дайшла чарга і да такіх вольнікаў, як дзядзька Сашка. Мясцовы актыў, яшчэ ў большасці былыя партызаны — старшыня сельсавета, старшыня калгасаў — прыпісалі Сашку ў вёску да адзінокае бабулькі і выправілі яму пашпарт. Нават болей: знайшлі грошай і адправілі з'ездзіць на радзіму, у Расію, дзе згодна расказаў Сашкі ў яго былі браты і сёстры.

Прайшло тры гады, і ўсе прывыклі, што Сашкі ўжо болей не будзе. Можна і не даехаў да тае свае радзімы, прапаў дзе-небудзь у дарозе. Але ён нечакана з'явіўся ў нязменным галіфе, у храмавых ботах, у акуратна пашытай куртцы. З'явіўся ў сельсавет. Паказаў і новы свой пашпарт, і новыя дакументы. Радню ён знайшоў, яна прыняла яго, клапацілася праз венкамат і праз архівы, каб пацвердзіць яго франтавое мінулае. Ён атрымаў і дакументы франтавіка-інваліда, нават пенсію. Але потым занудзіўся без вольнага жыцця, захацеўся сюды, на сваю другую радзіму. І прыехаў.

Апошні раз бачыў я дзядзьку Сашку, вярнуўшыся з войска і будучы ў вёсцы ў бацькоў. Ён ішоў па сваёй звычцы пасрод вуліцы ў сваім нязменным адзенні. Толькі густая шавялюра была зусім белая.

Ён пазнаў мяне, падышоў, павітаўся, прысеў на лаўцы побач. Мы пакурывлі. Курыві ён ужо цыгарэты. Я запрасіў яго зайсці ў хату выпіць чарку. Ён адмовіўся, сказаў, што ідзе ў суседнюю вёску дамаўляцца шыць, а выпіўшаму ісці дамаўляцца на работу нельга.

Памёр дзядзька Сашка нахаду, не хварэючы. Сельсавет пахаваў яго згодна месца прапіскі на вясковых могілках.

Кіноперасоўшчык Міцька кудысьці надоўга прапаў. Потым быў аб'явіўся ў вёсцы, нейкі пастарэль, азызлы, прыбіўся на першым часе да цёткі Марусі. Але праз нейкі тыдзень тая выправіла яго з хаты, і ён назаўсёды згубіўся ў свеце. Аказваецца, ён быў родам з аднае вёскі з дзядзькам Аніскам, васьм чаму мы бачылі апошнім часам на Аніску Міцькаў панашаны зялёны кляёнчаты плашчык, прыкараткі на дзядзьку. Вёску іхнюю ў час вайны карнікі спалілі разам з людзьмі. Міцька, які выпратаваўся, пасля вайны трапіў у дзетдом. Уратаваўся і дзядзька Аніска, а жонку і дзяцей спалілі. Яго пасля карнікаў знайшлі людзі ў кустах за вёскай, параненага і непрытомнага.

Для мяне Дзядзька Аніска так проста аднойчы і пайшоў, можа, да свае былое вёскі паміраць.

Нам, дзецям, тыя людзі здаваліся дзівакамі, бо былі непадобныя на аднавяскоўцаў. Цяпер ведаю, што былі яны звычайнымі людзьмі, якім вайна пакінула жыццё, але ўзяла сваю плату — кожнаму па-свойму паламала і скалечыла жыццё.

▶ ВЕРШЫ

«ЛЁС ТВОЙ — СВАБОДА»

ВЫБРАНАЕ З ВЫБРАНАГА (1994–2010)

Ніла ГІЛЕВІЧ

Устаялі пад ветрам любым, —
Абзываюць фашысцкай падонкі.

І ніхто не заткне ім раты,
Не абсадзіць раз'юшанай банды.
Да чаго ж дажылі мы, браты?
Да якой папуціліся ганьбы?

Колькі будзем яшчэ мы цярынец
Гэты здзек, гэты глум, гэта гадства?
Ці нам суджана так і згібець
Ад дурнога свайго далікацтва?

Народ

Народ! Калі ты ёсць народ,
А не бязвольны раб дармовы, —
Не дай пусціць сябе на звод:
Не выракайся роднай мовы!

Яна не горшая нічоў
За мовы іншых слынных нацый.
Таму — адрыв, адпрэч, адгудзь
Майстроў хлусні і махінацый!

Каб не загналі без пары
Цябе ў магілу злыдні-юды, —
Загавары, загавары
На роднай мове скрозь і ўсюды!

Загавары — каб свет наўсцяж
Пачуў твой голас валадарны!
Тады на дзедзюскай касцыях
Уздыдзе лёс — як дзень бяжмарны.

Не падайце духам, хлопцы!

Не падайце духам, хлопцы!
Адкіньце суздром сумнеў!
І гнеў не тапіце ў стопцы —
У сталь загартуйце гнеў!

Не трацьце надзей і веры,
Пакутнай зямлі сыны!
На вежах званіц збуцвелых
Мы ўдарым яшчэ ў званы!

Яшчэ мы абудзім сілы,
Што спяць да пары ў касцыях.
Яшчэ мы на Шлях Гусіны
Уздымем наш Герб і Сцяг!

Каб бачыла ўся планета,
Каб ведала людства ўсё,
Якая вядзе нас мэта,
Што ў сэрцах сваіх нясём.

Не падайце ж духам, хлопцы!
Адкіньце суздром сумнеў!
І гнеў не тапіце ў стопцы —
У сталь загартуйце гнеў!

Дзе вы?

— Дзе вы? Што робіце вы, Беларусі сыны?
— П'ём, залажыўшы сумленне ў ламбард
Сатаны.

— А ці яшчэ вы не ўсё, што ільга, прапілі?
— Не! Дапіваем яшчэ. Вось — ізноў налілі.

— Дзіўна! Па-мойму, вы ўсё прасцулячылі
ўжо!
— Не! У запасе — барыш ад прадажы
крыжожу.

— Тых, што на храмах? Што нам сцера-
гуць небасхіл?
— Тья пасля. Напачатку — з дзядоўскіх
магіл.

Не пытаюся...

Не пытаюся, бо знаю, Маці,
Знаю, што ім трэба ад Цябе —

Гэтым нелюдзям жандарскай масці,
Гэтай прагнай, хцівай галыцьбе.

Знаю, чым Ты іх так угнявіла,
Адчаго і шал на іх найшоў:
Воля, воля ім Твая няміла,
Увакрэсішая з магіл Дзядоў!

Не да смаку ім, што праўды светач
Азаруў Тваіх вякоў прастор,
Што, як роўная, Ты з цэлым светам
За адзін усаджваеш стол.

Ім нялюба, што на вольнай волі
Дыхаць робіцца Табе лягчэй,
Што дала Ты клятву — больш ніколі
Не ўгінаць перад ярмом плячэй.

Дык трымайся ж гэтай мужнай клятвы!
Не сагніся, Маці, і не ўкленч!
Не зважай, што нейкі найміт платны
Прымярае адэкватны фрэч.

На сваёй зямлі адвечнай, Маці,
Не дадзім мы ўкрыжаваць Цябе —
Гэтым нелюдзям жандарскай масці,
Гэтай прагнай, хцівай галыцьбе!

Браты! Ачніцеся! Няўжо вам
Не чутна, хоць бы і скрозь сон,
Як прамаўляе божым словам
Да вашых сэрцаў вешчы звон?
Як кліча ён знайсці свой Кіцеж,
Паўстаць з прадоннай нематы...
Дык не праспіце ж, не ўпусціце ж
Час, Богам дадзены, браты!

Родная мова! Ты воч не расі!
Лёс твой — свабода.
Іменна ты незалежнасць дасі
Духу народа.
Ты — чыя веліч, і моц, і краса
Толькі ўзыходзяць.
Ты — чыя слава наперадзе ўся,
Ў тысячагоддзях.

Ізноў брыдота слоў пустых!
Ізноў з экраннай рамкі цеснай
Якісь нявысветлены тып
Бялкамі бліскае злавесна.

Ізноў крычыць пра Беларусь,
Маўляў: люблю і ганаруся,
Але ў вачах яго чамусь
Зусім не бачна Беларусі.

Каб хоць бы што ад той зямлі,
Што ўся замешана на ласцы,
На дабрыні, на цеплыні,
На мроях, светлых, як у казцы.
Пра Беларусь крычыць, аднак,
Як доўга слухаць я ні мусяў —
Каб хоць адзін маленькі знак,
Што гэта голас Беларусі.

Каб хоць бы што ад той душы,
Што ўся збалелася ад болю,
За гвалты дзякуй даючы,
За крыўды плацячы любоўю.

О, краю мой! Ты столькі знёс
Абраз — хапіла б на паўсвету.
Яшчэ і гэту ўскінуў лёс.
Няўжо знясеш яшчэ і гэту?

Усё гэта будзе абярнута ў міф
Судом, што не хібіць ніколі.

І стлеюць паперы, паводле якіх —
Народу гібець у няволі.

Усё ператворыцца ў тлен спакая,
Што мела трываласці знакі.
І здраднікаў косці адрыве зямля,
І іх парасцягнуць сабакі.

Сярод разнамоўных на свеце плямён
Ёсць рэдкі феномен — пачвары.
Па мове іх тут пазнавалі здавён,
А можна пазнаць і па твары.

У чым іх адметнасць, іх код племянны?
У тым, што, адрокшыся мовы,
Якой даражылі іх продкі, яны
І продкаў зрачыся гатовы.

Таму і гукае галоўны іх жрэц
Амаль што не з кожнай трыбуны:
«Пачвары! Тутэйшая мова — сырці,
Не годны для будучай Думы.

Ніякае літасці к ёй, ні спагад!
З касцыямі гламзайце ікласта!
З карэннем карчуйце! Як хмыз на лугах.
Як з сэрцаў — Вялікае Княства.

Карчуйце, пачвары, жывей і смялей,
Да ейнага плачу аглушыць!
І будзе ісіці трымфальна далей
«Язык наш, із лудшых найлудшых!»

Нават з амбону

Божжа праведны! Нават з амбону
Бласлаўляецца ўладным крыжом —
Не Свабода, не святасць Закона,
А душы беларускай паэром.

Пра якое яднанне ён кажа —
Гэты знаны вялебны святар?
Злыдзень рукі вяроўкаю вяжа,
Што паклалі вянок на алтар.

Пра якую духоўнасць вяшчае?
Пра якую маральнасць гудзе?
Злыдзень мову народа знішчае
І на вусны мне плямбу кладзе.

Пад якою харугвай святою
Ён пяе — каб і я падахпіў?
Злыдзень бруднай, паскуднай пятою
На святыні мае наступіў!

Для чаго ж, нібы дыму з кадзіла,
Напускае імглы ягамосць?
Каб забыў я, што наша Радзіма —
Гэта наша Радзіма і ёсць?

Марна, марна ішчыруе вялебны!
Беларусь на планеце — адна.
Нашы продкі ў змаганнях палеглі
Не затым, каб згібела яна.

А затым, каб насуперак гвалту
Нейчай волі нялюдскай, сляпой,
Узрасла і набралася гарту
Пад уласнай харугвай святой.

Умяшанне ў чужую размову

Ну так, на Парнасе не дзіўнае штось —
І графаманы, і фальсіфікатары.
І блазны з пароды юродзівых ёсць.
І нават, шануючы вас, правакатары.

Усякіх хапае. Ды што — графаман
Ці блазен? Пашліце іх к чортавай матары
І будучы грымець вам на ўсю глухамань
Бясспрэчныя таленты і... правакатары.

Па чым іх адрозніць — ці гэны, ці не?
Па рэчу, што коціцца ўдал з перакатамі.
Так ёсць і так будзе, дзе вечна ў цане
Даносчыкі, сышчыкі і правакатары.

Змешчаныя ніжэй вершы народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча належаць, на думку аўтара, да ліку лепшых у ягонай грамадзянскай лірыцы найноўшага часу.

Вось-вось і трэцяе з Хрыстовай веры
Тысячагоддзе ступіць на парог.
І пойдучь прахам д'яблавых хімеры,
І блаславіць нас на змаганне Бог.

І запануе воля ў нашым стане,
Жыццё памкне свабодна, як рака.
І першым святам Бацькаўшчыны стане
Дзень Дваццаць Пятага Сакавіка.

Мой гнеў прарос са слёз майго дзіцяці

Панок, што ў нашы дні па ўласнай хэнці
Як дысідэнт падаўся на чужыну,
Прылюдна збэсціў крык душы збалелай,
Што даляцеў здаля, з шасцідзясятых.

Шасцідзясятых... Я помню, помню,
Як прыбягаў дадому з горкім плачам
Малы мой сын: «Там хлопчыкі ў двары
Б'юць кулакамі ў твар мяне за тое,
Што я на-беларуску гавару!»

Ён мне крычаў з такою крыўдай гэта
І так глядзеў праз слёзы на мяне,
Як быццам я ва ўсім быў вінаваты.

Я суцяшаў, як мог, малага сына,
Як мог, дзікуства хлапчукоў тлумачыў,
А на душы ў самога закіпала
Святая лютасць: «Ну, чакайце, злыдні,
Правадыры ішчаслівай Беларусі,
Манкуртаў хросныя бацькі! Яшчэ вам
Гісторыя належнае аддасць!»

Мой гнеў прарос са слёз майго дзіцяці.
І страшна мне было за лёс ягоны.
Але, да ганьбы, ведаў я, не дойдзе:
Бацькоўскай мовы не зрачэцца сын!

Табе, панок, не зразумець тых слёз,
Хоць і равеснік ты майму нашчадку:
Яшчэ з калыскі вызвалены быў ты
«От грубога, простаго языка».

Панок!.. А ты часом не быў, прабач,
У тым двары і разам з хлапчукамі
Маё дзіця за мову не грумячыў?
Чаго ж бо так узяў цябе за рэбры
Мой успамін пра той дзіцячы плач?

Ці не годзе?

Вось і вылез з іх жыл і касцей
Дух нядобры, смуродны, агідны:
Беларускай ідэі дзяцей
Абзываюць фашыстамі злыдні.

Нашу мову, што продкі-дзяды
Звеку пецілі ў долі суровай,
Янычары, манкурты, злябы
Абзываюць фашысцкаю мовай.

Нашу песню, якою народ
Волю-шчасце гукаў на прадвеснях,
Ачмурэлы ад лютасці зброд
Абзывае фашысцкаю песняй.

Нашу памяць, што з нетраў-глыбінь
Прарасла, каб нашчадкі-патомкі

Перспектыва

*Як жыём і выжываем? Крадзем!
Цягнем так, што аж займае дух!
Тут даўно мы ўжо, калі напраўдзе,
Разгарнулі усенародны рух.
Многія, аднак жа, як ні дзіва,
Ні рубля не крадучы, жывуць.
Так што ёсць у нас і перспектыва:
Трэба ў рух і гэтых уцягнуць.*

*Чым і як душу харчуем? Хлусім!
Хлусім — скрозь, бязбожна і штодня.
З краю ў край па ўсёй па Беларусі
Несусветная ідзе хлусня.
Праўда, шмат яшчэ і недарэкаў,
Што не ўмеюць ёй душу лячыць.
Перспектыва ў тым, каб і няўмекаў
Да хлусні татальнай далучыць.*

*Што ж у выніку? Цынiзму пошасць.
Яд знявер'я. Запраданства блуд.
Адзiчэласць. Прымітыў і пошласць.
Бруд паклёпаў. Віжавання бруд.
А ў садок, пабраўшыся за ручкі,
Чысты-чысты тэпае народ.
Так што ёсць пад небам беларускім
Перспектыва. Дзейнічай, звырод!*

Скажы!..

*Калі хоць кропля гонару жывая
Ёсць у тваёй істоце, беларус, —
Скажы: няўжо душа твая стрывае
Над ёй, жываю, гэты гвалт-прымус?*

*Няўжо ў далей цягнець ты будзеш здзекі —
Над горам Маці дзікуноў азарт?
І прымеш стан нікчэмца-недарэкі,
Які нічога сам сабой не варт?*

*О, братка мой! Якой віхурай-бурай
Цябе ўзбудзіць, ускальхнуць, падняць,
Каб ты расстаўся з немагчы панурай,
Каб ты свой лёс у рукі змог узяць?*

Крык выгнанніка на Радзіме

*Ці ранак, ці поўдзень, ці вечар,
Куды ні пайду, ні ступлю —
Ні следу ад той векавечнай,
Што кроўнай любоўю люблю!*

*Ні слова на мове народа!
Ні гуку на мове зямлі!
Прыблуды, манкурты, звыроды
Амаль даастатку звялі.*

*Ад дум у душы халадзе.
Трыванне на частачкі рэу.
Панове начальнікі! Дзе я
Праз вашу ласку жыву?*

*Куды, у якую дзяржаву,
Наяве, а быццам у сне,
На гібель, на здзек і няславу
Вы выгналі з дому мяне?*

*Куды, паяднаўшы ў хаўрусе
Усякую погань і енось,
З дзяржавы маёй — з Беларусі
Вы выгналі прэч Беларусь?*

Ужо сам Бог сказаў

*На стыку двух вякоў
І двух тысячагоддзяў
Гісторыяй самой
Наканавана нам —
Згадаць наказ дзядоў
І, з воляй іх у згодзе,
Адбудаваць свой дом
І асвяціць свой храм.*

*За тысячы гадоў
Мы столькі крыўдаў знеслі,
Спазналі столькі бед,
Паклалі столькі страт, —
Што ўжо сам Бог сказаў:
«Народзе! Уваскрэсні!
І перайнач жыццё
На свой уласны лад!»*

*Калі ж і гэты шанц
Упусцім мы бяздарна
І ў новы ступіць век
Бязмоўнымі, як скот, —*

*«Няўжо, — спытае Бог, —
І я браў слова марна?
Дык што ж за людзі вы?
І што вы за народ?»*

Усё жыццё

*Усё жыццё к братэрству зваў —
З мальбой удзень, з плачом уночы, —
І толькі сэрца надарваў,
І толькі сплакаліся вочы.*

*А хоць бы хто, а хоць бы дзе
Азваўся словам забалелым —
У незлічнай грамадзе,
У неаглядным свеце белым.*

*Куды ж яшчэ з маёй журбой,
З маёй бядой прыйсці на споведзь,
Каб расказаць, як крыўда-боль
Ізноў душу мне есць упоедзь?*

*У цёмны лес пайду і там
Апошні раз нагаваруся.
Скажу ўсё дрэвам і кустам,
Хто ёсць я ў роднай Беларусі.*

*Скажу: «О дрэвы і кусты,
Яшчэ з гадоў маленства мне вы
Былі як сёстры і браты —
Маёй зямлі кусты і дрэвы.*

*Пачуйце ж голас-кліч бяды —
Пакуль хаджу, пакуль жывы я.
Пачуйце! Нават і тады,
Калі душа ваўком завые!»*

Брату беларусу

*Не драмі, беларус, не драмі —
Схамянiся, аглядзься відушча.
Што табе ўгатавана, зірні,
Каб зайшоўся хутчэй ад дудушча.*

*Мала цынкавых тун-дамавін
Атрымаў ты з чужацкіх фарпостаў?
Зноў гатовы хадзіць да магіл,
Што пачнуць курганец на пагостах?*

*Знецярпеўшы глядзець у журбе
На знябытасць тваю і гібенне,
Бог наважыў даць волю табе,
Даць адхланне, ад гнэту збавенне.*

*Не праспі ж, беларус, не праспі
Гэты лёс, гэты дар легендарны.
Разламі, разварочай, разбі
Векавую шкарлупіну ганьбы!*

*Глянё, як вольны шыкуецца свет,
Як жывуць пабрацімцы-славяне,
Супакойныя тым, што павек
Квет свабоды ў іх сэрцах не звяне.*

*Не дазволь жа і ты, не дазволь
Над свабодай занесці сякеру!
Акрывавіць адвечны твой боль.
Апаганіць твой гонар і веру.*

Кліч да беларускай моладзі

*Новы век
Азарыў небасхіл.
«Чый ён будзе?» —
Прарокі гамоняць.
Будзе наш —
Калі выстарчыць сіл
У цябе,
Беларуская моладзь!*

*Значыць,
Трэба па долю ісці
З цвёрдай верай,
Што версты не змораць.
Дык не страць,
Не ўступі,
Не ўпусці,
Гэты шанц,
Беларуская моладзь!*

*Хай за зданню
Пачварыцца здань —
Сілу волата
Цені не зломаць.
Час прабіў:
Уздыміся
І стань*

*У шыхты,
Беларуская моладзь!*

*Веру:
Выпаўзні з чорнай начы
Дух твой вольны
На здраду не змоваць.
Раздрузгоч,
Раскрышы
І змяці
Іх кубло,
Беларуская моладзь!*

*Помні:
Волю ў змаганні бяруць,
А не просяць,
Не кленчаць,
Не моляць.
Толькі ты
Зберажэш Беларусь!
Толькі ты,
Беларуская моладзь!*

Нясмертны дух слова

*Ці гляну навокал, ці памяць крану —
І чую і бачу: па гуку, па слову
Стараюцца злыдні пакласці ў труну
Маю беларускую мову.*

*Стараюцца! Сотні ўжо гэтак гадоў —
Па гукі, па слову, па выразу цэлым —
І душаць, і душаць, і зноўку, і зноў, —
Каб стаўся наш край анямелым.*

*Ад злосці пры гэтым шалеюць ажно.
Аж кожны з іх зекры на лоб вырачае:
«Якая жывучасць! Дзе ўсмерцяць адно —
Там сем узамен вырастае!»*

*І лезе, і лезе — куды ні паглянь —
То гукам, то словам, то цэлай прымоўкай,
Як лезе стаквецце на ўлоннях палян
Ці ў пойме, цяпльнню прамоклай.*

*І злыдням ужо не хапае разваг:
Што здумаць-прыдумаць,
каб справіцца з ёю?
Ну хоць ты суцэльны будуй саркафаг
Над гэтай праклятай зямлёю!*

*Не цямяць чужыныцы, не кемяць свае,
Што тут не паможэ і покрыў бетонны.
Любыя прыдумы ўзарве і сарве
Нясмертны дух слова бунтоўны!*

Як жа сталася?

*Не павераць, напэўна, нашчадкі,
Што такія былі ў нас парадкі,
Што дурнілі нас так верхаводы —
Ненавіснікі нашай свабоды,
Нашай мовы, і кнігі, і песні,
Нашых скарбаў і нашых святынь, —
Усяго, што мы ў душах пранеслі
Праз стагоддзяху смяротную стынь.*

*Як жа сталася, як гэта выйшла,
Што пад выжлаю шчэрыцца выжла,
А пад быдлам скацініцца быдла,
А пад хлусам крыўляецца хлус,
А пад злодзеям хмыліцца злодзея,
А пад лёкаем мыліцца лёкай,
А пад гнусам капошыцца гнус,
А пад гэтым усім — беларус?*

А павінны, а мусім...

*Беларускую справу
Трэба, хлопцы, рабіць
Не цяп-ляп, а на славу.
Справу трэба любіць!*

*Цяпам-ляпам, паспешна,
Мы і цэлым гуртом
Не збудзем належна.
Беларускі наш дом.*

*А павінны, а мусім
Так яго збудаваць,
Каб майстроў Беларусі
Свет з'яжджаўся вітаць.*

*А павінны, а мусім
Так свой гонар явіць —
Каб у дом Беларусі
Бог зайшоў блаславіць.*

Пачуйце!

*Магчыма, і гэты мой кліч
Далёка не дойдзе: заглохне
У нетрах муроў — камяніц,
У зараслях чартапалоху.*

*Магчыма... І ўсё-ткі, і ўсё ж:
— Пачуйце! Пачуйце! — гукаю. —
Імперцы прыставілі нож
Да горла няшчаснага краю!*

*Пачуйце ж, о дзеці зямлі,
Што ваша павек, і не дайце,
Не дайце, каб род ваш звялі
Апрычнікі і запраданцы!*

Пытанне

*Беларус!
Ты і дуэжы, і зграбны,
І кемны, і ў працы не зломак.*

*Дык чаму ж
Ты жывееш, як бяздарны,
Нікчэмны лайдак-пустадомак?*

*Дзе твой дух?
Дзе твой гонар? Твой голас?
Твой чын беларускі?*

*Ці ты гакнеш...
Ну хоць кулаком па сталі —
Каб на дробныя друзкі!?*

Беларускаму дзецюку

*Што дрыпаеш гэтак дробна
На падагнутых нагах?
Роўна хадзі, брат, роўна!
І кроку прыдай размах!
Шырока ступай і цвёрда!
Паставу ў хадзе змяні!
Годна трымайся ў горда!
Ты — на сваёй зямлі.*

*Што ты пагляд паньылы
Пад ногі ўпіраеш, у дол?
Што: табе — край нямілы?
Родны прастор наўкол?
Смела, а не як злodgeй.
На свет і людзей зірні!
Годзе трымцець, брат, годзе!
Ты — на сваёй зямлі.*

*Што ты ўсё шэптам, шэптам
Ды і на вуха яшчэ,
Нібы махляр з геішэфтмам:
Крый Бог — сакрэт «працячэ».
Прэч адкінь гэту боязь!
І праўду перад людзьмі
Кажы, брат, на поўны голас!
Ты — на сваёй зямлі.*

А маладых усё хапаюць...

*А маладых усё хапаюць,
Усё хапаюць і хапаюць —
Па двух, па трох,
Па пяць, па дзесяць, —
Усё хапаюць і хапаюць,
І ў ізалятар запіхаюць,
І люта палкай лупяць-месяць,
Каваным ботам б'юць пад дых —
«Закон» вучаць маладых.*

*Ізноў хапаюць і хапаюць,
А маткі бедныя ўздыхаюць
І горка плачуць: гора нам!
Але сваім арлам-сынам
Вымоў-папрокаў не кідаюць,
Бо добра ведаюць яны —
Калі ў пакутах слёзы роняць, —
Што толькі мужныя сыны
Іх гонар матчын абароняць.*

Абман і фальш

*Абман — вядзе? Ці фальш — вядучы?
І той, і той. Як герб і сцяг.
Фальш даастатку выеў душы.
Хлусня — і ў жылах, і ў касцях.*

*Цацанкаў шмат. Гавэнды многа.
За святам свята — на асфальт.
А не мяняецца — нічога:
Абман і фальш. Хлусня і фальш.*

▶ ЛЕТАПІС

ДЗЯДЗЬКА І ПЛЯМЕННІК

УРЫВАК З АПАВЯДАННЯ «ЯРАСЛАЎ»

Генрых ДАЛІДОВІЧ

Сёлетні год багаты на юбілейныя гадавіны беларускай гісторыі і культуры, літаратуры, навукі. Каб пералічыць іх, юбілеі, спатрэбіцца нямала газетных старонак. Ды дзве юбілейныя даты, спалучаныя з адной буйнай нашай асобаю, бясспрэчна, асабліва вылучаюцца.

1010 гадоў таму за князіў у Полацку Рагнедзін унук, Рагвалодаў праўнук Брачыслаў. 990 гадоў ад нашых дзён адбылося ягонае рашучае сутыкненне з дзядзькам, вялікім кіеўскім князем Яраславам. Тую сутычку царкоўныя летапісцы, а за імі свецкія царскія гісторыкі падалі як параженне Брачыслава і яго такія баязлівыя ўцёкі з поля бою, што з-пад ног яго камя ажно пыл курэў.

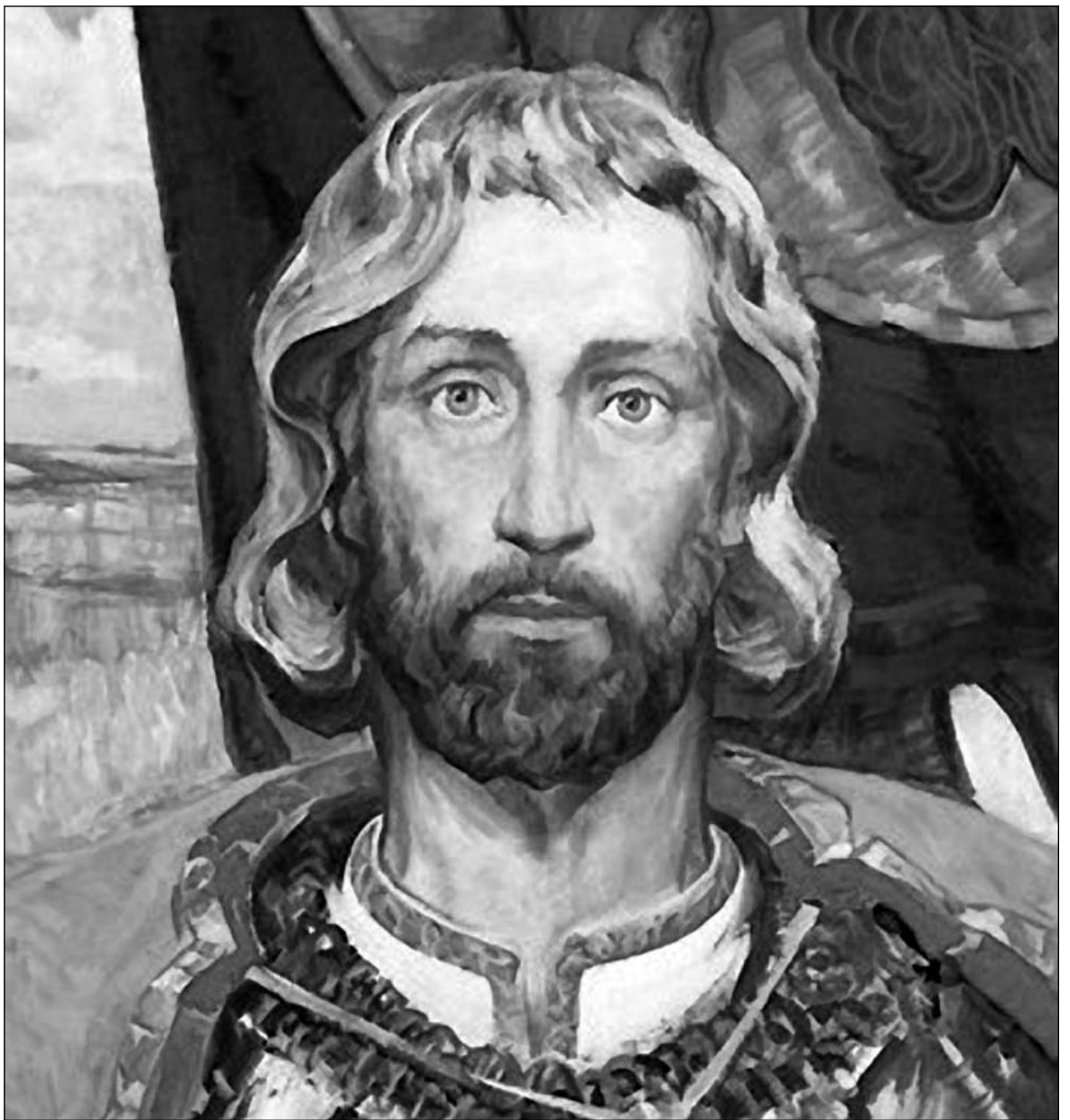
Ды... Брачыслаў не толькі не страціў пядзі полацкай зямлі, а яшчэ... вярнуў Віцебск, Усвяты, іншыя воласці! Вось дык параз! Паболей іх, такіх, было б у нашых князёў! Пераможцы не суступаюць — дыктуюць свае ўмовы! Гэтая акалічнасць дала падставы некаторым нашым сучасным даследчыкам меркаваць, што той бітвы ў 1021 годзе... не адбылося! Была мірная дамова! Наконт чаго? Думаю, такі погляд у пасляслоўі гэтай публікацыі можна падмацаваць развагай С. Салаўёва (1820—1879), якога не без слухнасці савецкія энцыклапедыі адносілі да ліку «русского историка государственной школы».

...Полацк даўно ўжо, з часу «сватання» Уладзіміра да полацкай князёўны, ні з кім не ваяваў, дык больш чым за сорок гадоў абагацеў. Яго князь, сынавец (пляменнік; у гэтым выпадку Яраслава) Брачыслаў, як той малады воўк, набраўся развагі, спрыту, сілы. Яму мала было ўжо таптацца каля лагава, хацелася адыйсціся, пусціць у ход меч, кап'ё, лук. Вось ён, Яраслаў, і падумаў, каб залучыць таго сабе ў спадручнікі ды спажыць яго малады запал, хітра заманіў: памажы распраўца з Каінам (маецца на ўвазе вялікі князь кіеўскі Святаполк, бітва з ім адбылася ў 1019-м, пасля яе Яраслаў

зноў вярнуўся ў Кіеў. — Аўтар.). Пасля там удвух у згодзе, у памяць добрую да ўсіх нашых «пакудзель» будзем правіць Руссю. Брачыслаў, канечне, разважаў, раіўся з баярамі і ў дамоўлены час прайшоў узбоч Заходняй Дзвіны па сушы, мінуў рэчку Абалянку, сустрэў яго каля Ршы (Оршы), дзе смаленскі Дняпро рэзка паварочвае на поўдзень, імкнучыся да Панційскага мора. Святаполк, печанегі былі ўшчэнт разбітыя; пасля Брачыслаў на радзе з баярамі і дружыннікамі сядзеў побач з ім і меў важкі голас таксама вялікага князя. Яму ў Кіеве пабудавалі хорам, а месца вакол назвалі Брачыслававым дваром. Тут ён мог сам-насам прымаць самых розных гасцей. Праўда, не грашыў гэтым, у многіх варунках, дзях не ўладнічаў паасобку, раіўся з ім (вось яму Прадслава і Праміслава (сёстры Яраслава; цёткі Брачыслава; былі заняволены і вывезены польскім вялікім князем Баляславам у Кракаў. — Аўтар.) пісалі, казалі, што і як робіцца на іх новых землях, як складваецца жыццё ў іх саміх).

Свет вялікі і заадно малы; асабліва на мацерыку, дзе здаўна пракладзены заваёўніцкія і гандлёвыя пуцявіны; далёка дачуліся: у Кіеве разам з дзядзькам уладзіць малады, прыгожы, разумны і, галоўнае, магутны князь-халасцік. Адусюль пайшлі сваты — так-так, у розведы да Брачыслава з багатымі дарункамі ад уладароў плямён і краін, каб аддаць за яго сваю дачку. Вось паслы і з Даніі ад Кнута Вялікага, які падкаленіў не толькі Данію, але і Нарвегію ды англійскія землі, да «караля Русі» прывезлі паклон: ці не мог бы ён ашчаслівіць яго малодшую сястру Эстрэль? Няма слоў, Данія тады была моцная дзяржава; Эстрэль на партрэце спадбалася; яна з вялікім пасагам прыбыла ў Кіеў; маладыя шчыра пакахаліся. І тут...

Як яму нашэптвалі прыстаўленыя ім да Брачыслава выведнікі, ім адразу ж захапілася Ірына (шведская прыноўца Інггерда, Яраславава маладая жонка), схіляла яго да блізкасці, ды ён не паддаўся на жаночыя спакусы. Ірына затаіла злосць. Эстрэль яна сустрэла прыязна: багатыя дары дасталіся і ёй, а яшчэ якія амаль зямлячка, маглі вёсці бяседы на зразумелай мове і праслаўтыя подзвігі іхніх землякоў, спяваць любімыя песні. Ды, як кажуць, чорная кошка прабегла і між імі (мо і з-за таго, што малодшая Эстрэль хацела быць нароўні з ёю). Як жонка таксама вялікага і, на яе думку, больш галоўнага князя; тады яшчэ не зналі, што і як учыніла яе, мякка кажучы, натурыстая маці са збеглым у Данію самым малодшым братам Яраслава Усеваладам. Яны ўсё больш і больш пачыналі сустракацца, а калі бачыліся, дык між імі апаноўвалася халодная ветлівасць. Ірына дзень за днём нагаворвала яму, Яраславу, на Брачыслава і ягоную жонку, у праваслаўі Анастасію (у гонар Рагнеды, Брачыслававай бабулі-манашкі): гадуў-гадуў змеяў

на грудзіне! Рана-позна ўджаліць! Мабьць, няма страшнейшай сілы, чым жаночыя нашэпты, папрокі, абразы, а ўрэшце і слёзы!.. Яраслаў пацярпеў пляменнікаву роўнасць, пачакаў, пакуў у яго зноў збярэцца сіла, перамовіўся з баярамі, дружыннікамі і аднойчы на радзе не даў сесці побач з сабою. «Вось што, сынавец, — сказаў пагрозліва. — Стала мне ведама: задумы цёмныя супроць мяне і маёй сям'і выношваеш! За здраду мог бы цябе знявольць. Ды не буду дзеля памяці светлай усіх, хто нам радня «па кудзелі!» Вяртайся ў свой Полацк і сядзі там ціха!». Карацей, агаварыў. Як некалі Ірынінага жаніха перад яе бацькам.

Брачыслаў пакінуў Кіеў. Канечне, без славы вялікай. Як змоўшчык супраць дзядзькі, «які прытуліў яго як сына». Кажуць, яго Анастасія не вельмі загаравала, што з Кіева патрапіла ў Полацк, паразумелася з Брачыслававай маці, і яе там не толькі прызналі за жонку іхняга падманутага князя, але і палюбілі. І вось... Брачыслаў — на Ноўгарад!.. Канечне, гэта — не проста так скачок Полацка... Трэба ісці і, як каза Ірына, збіць пыху з сарвігалавы! Каб іншым не панадна было падняць галаву, забунтаваць! Хоць... Хоць гэты ўжо за ім, Яраславам, — новая варажасць Ноўгарада і Кіева з Полацкам... Мо і далёка наперад... Што ж, каб ён быў полацкі князь, як брат Ізяслаў і пляменнік Брачыслаў, то мо таксама паводзіўся

б, як яны. Але ён не полацкі, ён — вялікі князь Русі. Дык мо і варта было б падначаліць, як і ў Ноўгарадзе, полацкую гордасць...

«Паглядзім, — падумаў. — Без бітвы не абыйсціся. А яна калі не ўсё, то многае пакажа і рошыць...»

Першы ўлегцы (без абозу) са сваёй варажскай дружынай паімчаўся з Кіева Эймунд (вараг-швед, Яраславаў ваявода, неаднойчы памагаў яму сілай заняць кіеўскія вялікакняжскі пасады. — Аўтар). Яраслаў нават здзівіўся: у таго ледзь не ўспыхнулі агнём вочы ад радасці, калі пачуў пра Брачыслава ўварванне ў Наўгародскую зямлю. Прадзед, Рагвалод, самае вялікае асмельваўся пасля смерці Святаслава і пры малалетнім ноўгародскім князі Уладзіміры нападаць на памежныя плескаўскія (пскоўскія) землі, два-тры разы заскочыў у наўгародскія, а вось праўнук... Яраслаў палічыў: заўсёды незадаволены, хмурны Эймунд (а засмучаны таму, што яму мала заплацілі за апошнюю перамогу над Святаполкам і печанегамі) адчуў пах здабычы — яе, канечне, будзе везці Брачыслаў, дык вось можна перахапіць на рабаванае першаму і добра пажывіцца.

Яраслаў не развітаўся з Ірынай (казалі, што яна з дзецьмі раптоўна выехала ў Берастова) і паволі, везучы з сабой правізію, таксама пакінуў Кіеў. На гэты раз падаўся з дружынамі не па Дняпры (нялёгка веславаць супраць

цячэння), а ўздоўж яго на конях. Балазе шлях быў дагледжаны перад яго апошнім паходам сюды — дрэвы і кусты павысяканы, балоты і балоты вымашчаны, а па прыдняпроўскіх рэчках перакінутыя масты. За Любечам трусіў пад ціхім і цёплым дажджом у сярэднямесячны дзень, далей — пры яркім сонцам і парнасці, і не мог па-новаму не здзіўляцца. Дрыгавіцкае звычайна вельмі ажыўленае прырочча было абязлюдзенае — ні начных вогнішчаў пастушкоў коней на гуртавым лузе, ні раніцай на сенажацях касцоў у лапцях, зрэбных кашулях і партах ды ў саламяных капелюхах, ні босых, у белых касынках вясёлых жанок каля падсушаных пракосаў, ні копаў і стагоў, а ў паселішчах — ні душы, толькі чуўся мляўкі сабачы брэх. Пахаваліся насельнікі. Сям-там сустракалі з хлебам, малаком, яйкамі, засмажанымі курамі, зялёнай цыбуляй толькі пастаўленыя ім старасты, цівуны, падвойскія, знатныя людзі са сваёй чэлядзю. Ад іх і даведаўся, што люд затаіўся не проста з-за варажасці, а з-за Эймундавых пабораў коней і ежы («Сам злучыў мярзотніка») і што для Брачыслава пад назіркам яго вояў гацяць балотцы, наводзяць масты праз рэчку Судому паблізу паселішчаў Дуброўка і Парэчча (так у М. Карамзіна; хутчэй за ўсё Брачыслаў перапраўляўся праз раку Ловаць: сённяшняе пскоўскае Парэчча якраз паблізу яе. — Аўтар.). Калі робяць гаці і

масты, значыць: будзе сюдой везціся, сапраўды, вялікая здабыча і ісці вялікі палон.

Прылужа з нечапаным сіўцом, вытаптаная каровамі, коньмі і асабліва авечкамі паплавана, а бліжэй да ракі прасторны, ужо скошаны, але яшчэ амаль без атавы, з рэдкімі чорнымі кравінамі луг, абпал лісцевы, а далей хваёвы лес па абодва берагі здался не зялёны, высокае неба — не блакітнае, сонца — не яркае, а ўсё паціямнела ўваччу: да новага з акораных бярвёнаў маста вось пад'ехаў... Эймунд на чале сваёй дружыны. І ў гарачыню ў даспехах, з мячамі. Значыць, чакалі, што на сёмы дзень Брачыславава паходу ён, Яраслаў, можа апынуцца тут. Хоць маглі сутыкнуцца за Ловаццю, ужо на віцебскіх абшарах. Эймунд запяніў каня, прыклаў руку да лоба і пачаў пазіраць сюды. Да яго дружыны пад'ехалі полацкія воі, а за імі паказаліся коні, запрэжаныя ў высока напакаваныя дабрам калёсы, а за імі — людзі. І іх усё большала і большала. Як стала хутка бачна, іх была не адна тысяча. Маладыя мужчыны і жанчыны, дзеці. Пярэднія згледзелі яго раць, загаласілі. А хто не нёс неўмаля, ускінулі рукі ўгору. Зразумела. Хто хоча ісці ў палон, быць не гаспадаром на сваёй зямлі, а рабом? Сціснулася сэрца: значыць, Ноўгарад разрабаваны, а то і спалены. Калі нападзе Мсціслаў (Яраславаў брат; княжыў у далёкай Т(ц)мутаракані — сёння ад Украіны Паазоўе; пасягаў на бліжэйшы да Кіева ўдзел. — Аўтар.), то на гэты раз ужо не будзе ад Ноўгарада помачы. Вось пад'ехаў і стаў каля Эймунда Брачыслаў. Мо і шапталіся яшчэ ў Кіеве? Брачыслаў — рослы, русывы (валасы доўгія, на высокім лобі і зашыўку бел-чырвоная стужка), з русывымі вусамі, але па маладосці яшчэ безбароды, у вышываных ботах з уабранымі ў іх палатнянікам, расшпіленай па грудзіну белай шаўковай сарочыцы. Ён і ў Кіеве не прагнуў ні ў чым раскошы. Казалі, такімі былі і ягоны бацька і прадад па Рагнедзе Рагвалод. Прайшло толькі паўгода, як яны не бачыліся, але здаецца: ён рэзка амужнічыўся. Пасуровей. Пазірае спадылба. Але і гэта яго, прыгожага, зусім не брыдчыць. Надае нават вялікаснае аблічча. Быў бы ўсім такі ягоны Ілля! Каля пярэдніх ног Брачыслава гнядога каня стаяў высокі рыжаваты, з цёмнаватай спіною ваўкадаў (некаторыя князі пры сабе на час сну трымаюць маленькіх сабак-абярэгаў: тыя пры падыходзе чужога чалавека ўсчынаюць пранізлівы ях).

Па абодва бакі ракі воі стаялі моўчкі, не дражнілі адны адных. Толькі лемангавалі запалоненья, рваліся сюды, ды ім перагарадзілі дарогу коп'ямі полацкія дружыннікі.

«Брачыслава з Эймундам мне не адолець, — зеляніна і светлата ў вочы, а свядомасць у галаву пачалі вяртацца да Яраслава. — А калі і паб'ём, то гэта будзе Пірава перамога, а я — палкаводзец без арміі. Тады Мсціслаў возьме Кіеў голай рукою. Хочаш ці не хочаш, а трэба ісці на перамовы. Але як і пра што дамаўляцца?»

Эймунд штосьці гарача гаварыў Брачыславу, паказваў сюды рукою. Мабыць, угаворваў напасці, пераконваючы, што ваенная ўдача, а з ёю і багатая здабыча будзе за імі. Яраслаў азірнуўся,

даў знак, каб яго дружыны былі непарушныя, а сам адзін падаўся да маста. Запыніўся. Гукнуў:

— Сынавец, давай перамовімся.

Было ўжо чуваць, як гарачыўся Эймунд: не-не, не ідзі. Давай знак трубіць на бой. Мы адужаем яго. І Палацек табе нізка паклоніцца! А пазней рушым на Плескаў! Або на бліжэйшыя землі радзімічаў ці дрыгавічоў! На яцвягаў альбо пашукаем выйсця да Варажскага мора! Палацеская дзяржава разрасцецца! Будзе моцная славянскасца!

— Сынавец, — папрасіў ужо Яраслаў. — Не слухай яго. Не вер юдам. Прадаў мяне — прадасць і цябе. Будзе служыць таму, хто больш заплаціць.

Брачыслаў павагаўся. І, здаецца, не вельмі слухаў Эймундавы ўгаворы. Апусціў руку на хораша ўпрыгожаны дамаскі меч, паправіў яго і тузнуў каня. Ехаў спакойна, у вачах — ніякай боязі. Запыніў каня ўзбоч. Не павіталіся. Не міргаючы, пазіралі адзін аднаму ў вочы. Блакітныя ў Брачыслава, яны вылучалі дабрыню. Толькі цяпер суровую. І ніякай віны ў іх.

— У спіну ўдарыў, сынавец, — падакараў Яраслаў. — Адпомсціў?

— Ты ж паклікаў на перамовы, — безуважна адказаў Брачыслаў, — а не на малібоны (папрокі). А калі гаварыць пра помсту, то яна — наўгарадцам. За тое, што прададзена, прабабулю з сынамі забілі, многіх паланілі і прадалі ў рабства, а Палацек разрабавалі і спалілі. Я, каб ты ведаў, больш міласцівы: многіх наўгарадцаў пабіў, у палон вяду, але горад не падпаліў. Я — баявы князь, а не варвар-дзікун. А пра перамовы маё слова такое, вуй (дзядзька па бацьку): давай разыздемся мірна. Табе нас не адолець. І кіеўскага пасада больш нават не бачыць...

— «Мірна разызся!» — нярвова перакрываў ён. — Які мір, калі напалі на маю дзяржаву!

— Што ж, — пачуў спакойны адказ. — Калі лічыш мяне вінаватым, то спрабуй пакараць. Бой — дык бой! Мае воі поўныя рашучасці пастаяць і за мяне, абылганага табой і выгнанага з Кіева, і за Палацек!

— Спажываеш выгадны шанец!

— А хіба гэта не логіка дзяржаўцы? Рагвалодавіча і «па кудзелі», і па духу? І хіба так лёгка не паслухацца Радзі і веча? Яны прынялі на службу — яны за пралікі ды няўдачы і прагнаць могуць... — Усмійнуўся. Гарэзна.

Не зважаючы, што ён усё ж маладшы, пляменнік. — Яшчэ ёсць адно, што цябе змусяць пайсці на перамовы... Твая Ірына з дзедзі ў Палацеску... Хацела падацца з Эймундам у Ноўгарад, але я не ўзяў... Так што ёсць пра што перамаўляцца! — І строга: — Сяцёр ты лёгка аддаў на ганьбу, а любімую жонку з дзедзі, думаю, пашкадуеш?

У Яраслава адняло мову. Не, не за тое, што пляменнік вось гэтак смела і калюча сцябае па вачах. Ды Эймунд — Эймундам: хцівец. А вось Ірына?.. Што за яе выбрык? (У летапісах будзе тлумачыцца гэта тым, што яе сілай прывёз да Брачыслава Эймунд. — Аўтар.) Сышла ад яго? Ён — муж-пакідалец?

— Давай прысядем, ногі замлелі за доўгую дарогу, — папрасіў Яраслаў, першы спешыўся, махнуў рукою свайму дворнаму. А калі той падбег, загадаў: — Прынясі лаўкі, стол. Квасу халоднага, — медавухі ці віна не наказаў падаць: ведаў, што пляменнік, як і бацька, не п'е моцных напояў.

Хутка тое, паходнае, стаяла тут. Слуга прыпадніў накрывку з глінянага збана і наліў рудога ад падсмажаных хлебных скарынак пітва ў гліняныя конаўкі. Сеўшы, Яраслаў адціў першы: не атручана. Доўга маўчаў. Утаймоўваў думкі і разгубленасць. А каб схаваць гэта, марудна цацкіў квас.

— Дык як мірна мы можам развязаць завязаны табой вузел? — запытаў праз некалькі хвілін.

— Як Македонскі — горадзіеў... — Брачыслаў бачыў ягоную пакуту. Пацяшаўся.

— Што і па чым, па-твойму, нам секчы?

— Ты — вуй, старэйшы і мудраўшы. Дык падказвай сваё выйсце.

— Здабыча — здабычай, Бог з ёю, — уголас пачаў разважаць Яраслаў. — А вось палон адпусці. Ірыну вярні ў Кіеў.

— Ясна, — сказаў Брачыслаў. — Гэта — выйсце для цябе. А што — мне ўзамен?

— А што ты хочаш?

— Вяртаю я — вярні і ты. Віцьбеск, Усвяты, — Брачыслаў загнуў на левай руцэ мезенец, а пасля пачаў загінаць і большыя пальцы. — Дай заруку, што Смаленск не будзе пасягаць на Ршу і Копысь. Пацвердзі наша права на Менск, Нямігу і Лагожаск. Пакуль што гэта — усё. Але ні ў чым не саступлю. Інакш мір будзе знаходзіць меч. Выбірай.

Яраслаў і зазлаваў, і заадно ўразіўся пляменнікавай рашучасці і настойлівасці. А тады:

— Дарагую плату хочаш.

— Не вельмі. Тым больш, што я ўсё роўна буду мець названае. Ты калі не страціш дружыны сёння — страціш хутка ў бітве са Мсціславам... — пацешыўся як пераможца: — Так што пішы, давай грамату, інакш больш запатрабую, скажам, на дрыгавіцкай зямлі! (Мсціслаў, Яраславаў брат, тады князіў у Цьмутаракані, што была за сённяшнім Азоўскім морам, і дабіваўся княжання бліжэй да Кіева, у больш знаных гарадах. Але Яраслаў яго ў іх не дапускаў. — Аўтар.)

— Вымагаецца! — здаўся Яраслаў.

— А мне, вуй, не выпадае быць іншым... Ды не столькі я вымагаю, колькі вымагаюць палацескія інтарэсы! Інакш, кажу, мне не даруюць. Ні цяпер, ні пазней. Палічаць баязлівым ці бесталковым, а то проста абалтухам!

— Яны, гэтыя вашы інтарэсы, павядуць цябе і на латгаліскія і іншыя землі? Не выпадкова ж ты памежны горад Браслаўль збудаваў! Думаю, і на яцвяжскія землі, на Літву зырыўся! (Здаецца, без значных гарадоў паселішчы той, летапіснай, Літвы былі паміж сённяшнімі Мінскам, Навагрудкам, Слонімам і Маладзечна.

Пазней там будзе некалькі дробных княстваў, але шмат князёў і міжусобнай барацьбы між імі. Іх мірным шляхам падпарадкуе Навагарад, запрасіўшы да сябе князю Мяндога ці Міндоўга, які мог быць выхадцам з полацкіх зямель. — Аўтар.)

— Як, вуй, у святой кнізе напісана: дасць Бог новы дзень — дасць і ежу!.. — Быў поўны маладой радасці Брачыслаў, ужо не прадуцваючы, а ўпэўніўшыся, што выводзіць Полацкую дзяржаву на новы ўздым. — А ваяўнічыя Яцвязія ды Літва — спакусна смачныя скібы!.. І не для аднаго мяне. Не так, вуй?

— Ладна, — скурушліва перамовіў Яраслаў. — Пра Яцвязію, Літву ды пра іншых пагаворым пазней. Цяпер хачу пачуць ад цябе іншае. Калі на мяне нападзе Мсціслаў, на чым баку будзеш?

— На сваім... — Брачыслаў не пакідаў усмеху.

— Памажы мне, — папрасіў Яраслаў. — Як-нітак мы з табой ужо добра знаёмыя. Я на вялікія ўступкі для цябе пайшоў. Мсціслаў — таксама вуй табе, але ўсё ж незнаёмы чалавек... Не думаю, каб у выпадку перамогі ён запрасіў цябе ў Кіеў...

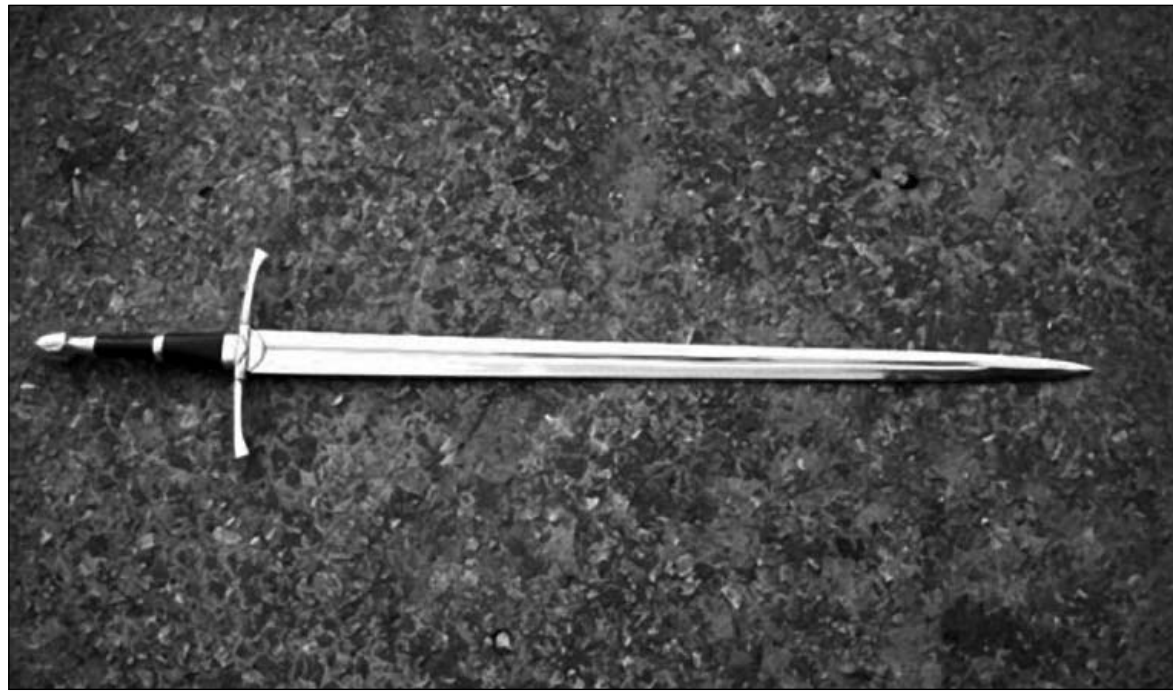
— Ды не патрэбен мне ваш Кіеў! Мне і ў Палацеску ўсяго хапае. Адно скажу пэўна і цяпер: меч першы на цябе не падыму, — ужо засур'езнічаў пляменнік. — А пра тваю просьбу пра падмогу пагавару на Радзе, а то і на вечы. Гэта ў вас вечна мала значыць, а ў нас яно моц мае. Дае срэбра і да срэбра — я трачу. Каб цяпер узяць гэтага Эймунда, таксама буду гаварыць з вечам. Думаю, пашлем яго пасадыкам у адну з валасцей.

— Ну, і за гэта дзякуй, — схіліў галаву, але не шчыра і не радасна Яраслаў. — А Эймунда аддай мне. Я яго пашлю... на неба. Ці, лепш сказаць, у пекла. Ці сыйдзі і пакінь яго тут.

— Не. Ён зрабіў для мяне вялікую паслугу... Каб не яго пераход, ты са мной так спакойна не гаварыў бы! Нягоднік, але патрэбны мне. І мо не толькі сёння... Ну, кліч, вуй, пісца, давай грамату складаць ды падпісваць. З-за яе гатоў сёння і медавухі альбо інша-земнага віна конаўку выпіць!..

P.S. С. Салаўеў у асноўнай сваёй працы «История России с древнейших времен» таксама, як В. Тацішчаў ды М. Карамзін, для «шырокага чытача» паўтарыў «истолкование» царкоўнікаў і імперчыкаў пра доблесць упаданага імі Яраслава (пазней названага Мудрым), але ў дадатку-каментарыі (туды зазіралі і зазіраюць найперш даследчыкі) аспярожна заўважыў аспярожнае: тыя (у 1021 годзе) падзеі маглі адлюстраваць «желание Ярослава заключить союз против Мстислава». Словам, дзядзька мог мірна саступіць пляменніку, якога тады яму нельга было адолець мячом. А пазней, зноў жа лічычыся, запрашаць у сумесныя паходы на летапісную Літву і яцвягаў, што было выгадна абодвум...

P.P.S. У красавіку Міколу Ермаловічу — 90. Напісаць і мне пра яго? Чарнавік ёсць. Даць даволі рэдкія здымкі? «І мне» азначае, што публікацыя не павінна абмяжоўвацца строгім фарматам у адным нумары. Яго Асоба заслугоўвае некалькіх публікацый розных аўтараў у некалькіх нумарах. Не так?!

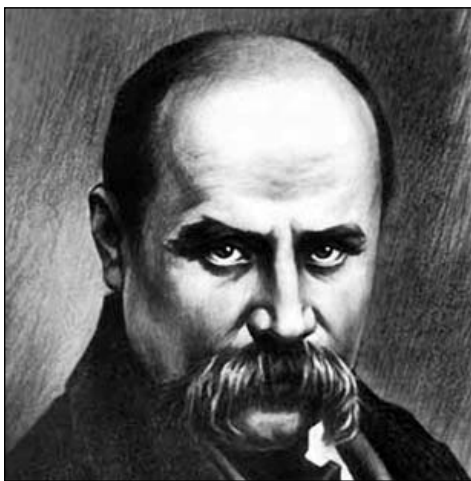
▶ ПЕРАКЛАД

«І ВОЛЯ, І СЛАВА»

Беларуская грамадскасць адзначыла юбілей суветна вядомых украінцаў: 150-годдзе з дня смерці Тараса Шаўчэнкі і 140-годдзе з дня нараджэння Лэсі Украінкі. Адна з яркавальных вечарын з гэтай нагоды пад назваю «Тарас Шаўчэнка, Лэся Украінка: паэзія і лёс» адбылася ў Музеі гісторыі беларускай літаратуры, праведзеная намаганнямі Саюза беларускіх пісьменнікаў, пасольства Украіны ў Рэспубліцы Беларусь, харавога калектыва «Крыніца» (кіраўніца М. Кучук), супрацоўнікаў музея. Прысутныя з цікавасцю паслухалі выступленні вядомых беларускіх пісьменнікаў Міколы Аўрамчыка, Генадзя Бураўкіна, Анатоля Бутэвіча, Генрыха Далідовіча, Леаніда Дранько-Майсюка, Васіля Жуковіча, Сяргея Законнікава, Міхася Кеньку, Арсеня Ліса, Сяргея Панізніка, Вячаслава Рагойшу, Валерыя Стралко, Сяргея Сыса, Міхася Тычыны. Сваімі думкамі падзяліліся таксама Надзвычайны і Паўнамоцны пасол Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Раман Бяссмертны, прадстаўнікі украінскай дыяспары: член прэзідыума Украінскай суветнай каардынацыйнай рады Валянціна Логвін, гісторык Уладзімір Гуленка. «Крынічане» цудоўна праспявалі песні на словы юбіляраў, бліскуча правяла вечарыну паэтэса Аксана Спрычан.

Арганізатар вечарыны Валерыя Стралко выступае ў сённяшнім нумары «b» з новымі перакладамі вершаў Тараса Шаўчэнкі і Лэсі Украінкі.

ТАРАС ШАЎЧЭНКА (1814–1861)

Псалмы Давыдавы

1. Муж блажэнны да няшчырых
Не імкне на раду,
І не ступіць на шлях злога,
І з лютым не сядзе.
У Гасподняга закону
Яго сэрца й воля
Вучыцца; і стане ён —
Бы на добрым полі
Над вадою схіленае
Дрэва зелянее,
Плодам спее. Так і муж той
Сэрцам добрым спее,
А няшчырых і бязбожных
І след прападае, —
Бы той попел, над зямлёю
Ветрам раскідае.
І не ўстануць з праведнымі
Злыя з дамавіны,
Справы добрых закрасуюць,
Справы злых загінуць.

12. Ці мяне Ты, Божа правы,
Навек забываеши,
Позірк ясны ўбок адводзіш,
Мяне пакідаеш?
Дакуль мучыцца яшчэ мне
І сэрцам хварэці?
Дакуль будзе вораг люты
На мяне глядзеці
І смяцца?.. Душу, Божа,
Ратуй мне і долю,
Каб не баяў люты вораг:

«Я яго адолеў».
І каб злыя не паклілі,
Калі траплю ў рукі,
Рукі ворага. Ратуй жа
Ад лютае мукі,
Ратуй мяне, — памалюся,
Апяю нанова
Тваю славу чыстым сэрцам,
Псалмам ціхім, новым.

43. Божа, нашымі вушамі
Чулі Тваю славу,
І дзяды апавядаюць
Пра пажар крываваы
Летаў лютых: як рукою
Цвёрдаю сваёю
Развязаў Ты нашы рукі
І пакрыў зямлёю
Трупы ворага. І сілу
Тваю мы ўсхвалілі,
Твае людзі, і ў спакоі
Добра адпачылі,
Бога славячы!.. Сягоння ж
Кожны зноўку гіне:
Зноўку Ты пакрыў нас ганьбай...
Ворагі ж другія
Раскрадаюць, як курэй, нас
І жаруць!.. Без платы,
Без цаны аддаў, есі Ты,
Ворагам праклятым;
Нас пакінуў на суседзяў,
На іх перасуды,
Нас пакінуў, як у прытчу
Неразумным людзям.
І смяюцца, мелюць твая
Злымі языкамі,
І штодзённа, штохвілінна
Ганьба наша з намі.
Абакрадзены, у глуме,
У пугах канаем,
Багам іншым не молімся,
Цябе ж умаляем:
«Памажы перамагчы нам,
Збаў нас ад нядолі,
Зваліў першыю Ты сілу
І другую здолей,
Найлюцейшую! Дзей, Божа,
Годзе Табе спаці,
Не звязаць на нашы слёзы,
Жалі забываці!
Скарылася душа наша,
Ліха ў нашых хатах!
Стань жа, Божа, памажы нам,
Стань ізноў на ката».

52. Утрапёны ў аслабленні
Бога адмаўляе,
Беззаконіць, мізарнее,
Добрасць не стварае.
Азірнуўся Бог, а дзе ж той,
Хто б усцешыў Бога?
Ды няма штось дабрачынцаў,
Няма анікога!
Калі яны, нясытыя,
Грахі ўразумеюць?
Ядуць люд заместа хлеба,
Не па-боску дзеюць,
Там страшацца, там пасуюць,
Дзе й страху не будзе.
Самі так сябе баяцца
Няшчырых людзі.
Хто ж паішле нам паратунак,
Верне людзям долю?
Неяк верне Бог нам волю,
Разаб'е няволю.
Усхвалім жа Цябе, Божа,
Хваленнем усякім;
Будзе рады ўсёй Ізраіль
І святы Іакаў.

53. Вазьмі, Госпадзе, мяне Ты
Пад Сваю ахову.
Малю, Божа, утлумач ім
Вуснаў маіх словы.
На душу чужыя ўсталі
Гора-дабрадзеі —
Над сабой не чуоць Бога,
Чын зламысны дзеюць.
Але Бог мне памагае,

Верай ахінае
І ім праўдаю Сваёю
Злое іх вяртае.
Памалюся Богу шчыра
Сэрцам адзінокім
І на злоснікаў пагляну
Нязлым маім вокам.

81. Між царамі й судзіямі
На радзе вялікай
Стаў зямных царкоў судзіці
Нябесны Ўладыка:
«Дакуль вам хіжа грабіць хаты
І кроў нявінную смактаць
Людзей убогіх, а багатым
Судом ілжывым памагаць?
Развязаў убогай памажыце,
Не засудзіце сіраты
І выведзіце з цеснаты
На волю ціхіх, заслانیце
Ад рук нясытых». Не карціць
Спазнаць, развезіць цьму няволі, —
І марна — Госпада патоля,
І марна — хісткае зямля.
Рабы, цары — аднолькавы
Сыны перад Богам;
Памруць усе — і цар, і князь,
І ваш раб убогі.
Судзі ж, Божа, свет нягожы
І судзіць няправых.
На ўсім свеце Твая праўда,
І воля, і слава.

ЛЭСЯ УКРАІНКА (1871–1913)

На гадавіну [Шаўчэнкі]

Яе хто толькі не любіў...
Спрадвечна Украіну
Паты славілі наўздзіў,
Бы красную дзяўчыну.

Век ад яе ўбіралі смех,
Жартоўных вех званочкі,
І песні, байкі, быццам квет,
Уплётвалі ў вяночкі.

Хто даўніну ў ёй пакахаў,
А хто — пльнь мрой святую.
Ён першы палюбіў яе,
Як сын сваю матулю.

Ды хай была б старой, крывой
І ні на што не годнай,
Для сына вернага яна
Была адзінай, роднай.

Ці хай была б яна сляпой,
Калекай разубогай, —
Ў ім ранай, полымем гарыць
Любоў, што ўся ад Бога.

Украіна бачыла не раз
Дзялкоў замілавання,
Што нанач забывалі ўсё,
Аб чым спявалі ўранні,

Што бралі ў ёй дары, і ішлі
Да іншага прыколу,
І знаць не зналі гэты знак —

Любіць яе да скону.

Ён першы за сваю любоў
Здабыў сабе кайданы,
Але да смерці ёй служыў,
Быў да канца адданы.

Усё яна перамагла,
Яго любові сіла.
Таго вялікага агню
І смерць не пагасіла.

Легенды

У легендах старажытных
Справядлівасці не знойдзеш,
Мова ідзе там пра ахвяры
Ды крываваы падзеі.

У легендах тых чытаем,
Як ружовая кроў дзетка
Раны гоіла на целе
Жабрака, старога дзеда;

Як убогая дзяўчына
Крыжаносца ўратавала
Ад праказы сарацынаў,
Свайго сэрца кроў аддаўшы;

Як людзей ліхія чары
Перайнавалі на камень,
Але кроў невінаватых
Ажыўляла зноў з каменя.

Чырваную легенды,
Бы раскошная барвоасць,
Пурпур бы высакародны,
Ад крыві людзей нявінных.

Ды ў мяне крываваць сэрца,
Толькі я іх прыгадаю, —
І супроць легенд чырвоных
Бледным белы свет здаецца.

Адкуль пайшло: аслабла я,
Скараюся нядолі? —
Хіба трыміць рука мая
Ці я пяю не тое?

Магчыма, чулі, як звяла
Я стогны, галашэнні?..
То ж бура весня была —
Не шум дажджу асенні.

А восенню... Адкуль журба,
Як хто цвіце ці вяне? —
Тады й плачучая вярба
Ўся залатою стане.

Калі ж суровая зіма
Пакрые барвы квету,
На іх труне яна сама
Рассыпле самацветы.

Агні дасвецця

Ноч цёмная люд абняможаны ўкрыла
Пад чорныя змрочныя крылы.
Агеньчык нідзе не міне,
Усе спачываюць у сне,
Уладна ўсіх ноч пакарыла.

Скарыцца любы мусіць вусцінай сіле.
Шчаслівы, хто сон мае мілы!
Ды мой сон благі, бы слама,
Вакол — цяжкі змрок, немата,
Вакол усё спіць, бы ў магіле.

Мне здані ліхія душу калацілі,
Змагацца ж не мела я сілы...
Ды раптам яснаста ў акне
Ад сну прабудзіла мяне, —
Дасвецця агні засвяцілі!

Дасвецця агні пераможна-прароча
Развешваюць жудасці ночы.
Яшчэ промні сонейка спяць,
Дасвецця агні ўжо гараць,
То свеціць іх творца, рабочы.

Устань, хто жывы, чыя думка паўстала!
Гадзіна для працы настала!
Не бойся імглы на зямлі, —
Дасвецця агонь запалі,
Хутчэй каб зара запалала!

Пераклад В.Стралко

▶ ЛЁСЫ. НЁМАН ПЛЫВЕ Ў ВЕЧНАСЦЬ

Юген ЛЕЦКА

Аўтар прапанаваў свой матэрыял — як прадмову да падрыхтаваных ім успамінаў Ніны БУЛАЎКА «Пішу і плачу...», як прадмову да сімвалічнага і паказальнага заходне-беларускага лёсу. Яна ж паказалася рэдакцыі «Б» самастойнай публікацыяй: ці пачаткам-накідам рамана, ці — прынамсі — эсэ. Згаданыя ж успаміны чытайце ў наступных нумарах...

Надзвычай прыгожая наднёманская вёска... А мо і мястэчка, бо хатаў і людзей было там багата. Купіск (туэйшныя людзі называюць Купіцк, ці Купіцак) дзвюма доўгімі паралельнымі вуліцамі выцягнуўся ўздоўж Нёмана. Адзін канец, ад Любча, падступаеца да ацалелай у нягодах замкавай вежы. Яна на ўзвышшы, а таму і відаць здалёку...

Купіцкая паўшэхная (як яе звалі тады, бо было гэта за польскім часам), што па-беларуску абазначае пачатковая школка. Усе прадметы, апрача польскай мовы, тут вучылі па-свойму. Але палякам тая беларускасць была не да носу. А таму яшчэ да пачатку заняткаў прыехаў прадстаўнік адміністрацыі, нейкі важны службовец, па-польску ўжэнднік, і пачаў агітаваць, што для добра саміх людзей трэба перавесці школку на польскую мову.

...Так ужо заведзена, што ў нас на Беларусі частуюць гасця, няхай сабе дасюль і незнаёмага. Ну, а тут у прыдачу яшчэ і важная асоба, ужэнднік з самой Варшавы. Дзякаваць Богу, не зломкі і абібокі, а людзі працавітныя, шмат да чаго здатныя жылі ў Купіцку. І хоць цяпер быў прыканец лета і шмат чаго смачнага з'елі сенакос са жнівом, але не бяды: нішчымнымі, а тым больш у хаце настаўніка, ніколі не заставаліся. На гарышчы ў падстрэшы ў вялізным, на два абхваты лазовым кашы, што, апустелы, злёгка пагойдваўся пад самай страхою, яшчэ дасюль датрывалі дзве пары шкільндаў — важкіх, напханых у тоўстыя кішкі каўбасаў, якія могуць вісець і да першай свежаніны. А яшчэ ў кашы ацалеў ладны, як булавата галава, каўбух, які ў Прынямонні называюць паўхіром. Дзеля гэтага выкарыстоўваюць самы звычай-

ны свіны посік, кажучы не вельмі мілагучна, каструбавата, але ж «па вучонаму», мацавы пузыр, які праз адтуліну выпягваюць навыварат, старанна саскрабаюць тупаватым нажом мяздру, каб быў чыстым і без усякага паху, потым мнуць на сталі, некалькі разоў надзінаюць паветра, каб расцягнуўся да патрэбнага памеру, раскочваюць далонямі па стольніцы. Потым праз тую самую адтуліну ёмістасць набіваюць самым лепшым: любівым, без плекак і сала, мясам, — і ўрэшце кругляк робіцца падобным на тугі футбольны мяч.

Клеман абрэзаў почапку, беражна павагаў каўбух у далонях. Ім ён і наважыў пачаставаць ганаровага гасця, спадзеючыся, што ўсярэдзіне, не дай Божа, не завяліся чэрві ці плесень, і паўхір да гэтага ўрачыстага моманту як належыць датрываў. Беражна прыціскаючы каўбух да грудзей, асцярожна спусціўся па драбінах у каморку, выйшаў праз сені ў хату на кухню, паставіў каўбух на сталі, паляпаў далоняй па круглай бакавіне, ласкава паглядзіў, быццам паддобраваючыся. Потым узяў з прыпечку вялікі, яшчэ пазалетаў адмастачаны ў купіцкай кузні са скоска, гэта значыць касы, што адслужыла гаспадару свой век, востра адточаны нож і, прымружыўшы вока, прыкінуў, які кавалак адчваліць, і (была не была!) разануў напрапалу. Ладны кавалак бакавіны адваліўся ад кругляка, Клеман з палёгкай уздыгнуў. Асцярожгі, дзякаваць Богу, былі марнымі, каўбух удаўся на славу: чырванюшчы, як сёння напханы. Пах ад розных гародных і лясных прынадаў напоўніў хату так, што ў мужчынаў адразу слінку пагнала. Кот, які цёрся аб нагу ды мурлыкаў сваю нязменную песню, узрадаваўся, перакуліўся на спіну, задрыгаў лапкамі і аж замяўкаў ад пажаднасці, просячы смачнага.

На сталі тым часам з'явіліся грыбы трох гатункаў: гэта паласаченькія, як тыя далёкія заморскія зебры, шчодрэ палітыя самаробным (на недалёкім адсюль нёманскім прыпылыве хуткаччай рэчцы Валоўцы былі ў млынах айлейні, дзе з льянога семенні ціснулі залацісты алей) заменікам тлустасці, ды аздоблены тонкімі скрыльчэкамі цыбулькі рыжыкі. А ў другой глінянай місцы раскашавалі ў смятане лахмаченькія ваўнянікі. Тут ужо падаспела і патэльня са смажанымі баравічкамі, чырвонагалавікамі і лупенікамі — падымаўся пахучы ад цыбулі і ўкропу, і яшчэ нейкіх зёлак парок.

А яшчэ ж была рыба, бо як без яе абывіліся, калі ціхімі пагодлівымі вечарамі яна гуляе так, што аж ходырам ходзіць Нёман. Таму і грэх не чарпануць з таго нічыёго, але для людзей, багачы. Радаваў вока невялікі, кіло на паўтара, падвэнджаны сомкі, ды два ладныя залацістыя ліні. Следам пасярод стала заняла ганаровае месца апаньва з падсмажанымі на свіным тлупчы невялікімі, іх тут называюць сцізорыкамі, шчучэчкамі.

Дарэчы, рыбу ў Прынямонні смажылі толькі тую, якая толькі што зракі, яшчэ жывая. Спытаеце, а адкуль ёй было тут жывой узяць-

ца, калі гаспадар марнаваў перад гэтым цэлы вечар на сходзе. Але ж, шанюўныя, перад гэтым была раница, і ўлоў настаўнік пакінуў у кустоўі, дзе была крынічка, у драцяным садку, адкуль рыбу і прынёс пасланец. Прынадна выгладзілі і скрылькі жаўтлявага, таксама дома зробленага на могіне (сычыгу) з маладзенькага цяляткі, швейцарскага сыру. Ну і, як без іх такою парою абыздзешся, мала-сольныя агурочкі ды парэзаныя чырвоныя і жоўтыя памідоры...

— Ну, пане Казак, я вам скажу, маеце чым страўнік пацешыць — жывяцё, нічога не скажаш, няблага. А скажыце, — хіравата прыжмуркуў вока, — чаго гэта мужыкі бунтуюць, каб далучыць нашу, Заходнюю, Беларусь да Саветаў? Няўжо вы думаеце, што беларускі савецкі настаўнік можа сабе дазволіць такое? — абвёў рукою стол школьны службовец і змоўк, чакаючы адказу.

— Ай, што тут доўга казаць... Давайце лепш спачатку для знаёмства зробім па кілішку, каб ахвотней гаварылася. Я во тут для ганаровага гасця прызапасіў кручок «Польскай выбаровай». Каб было нашае застолле не проста так, а афіцыйна, як належыць у нашым паньстве. То здраве, Васпана!

Дзедуюкі кульнулі невялікія чарачкі, якія тут называлі напарсткамі, крактанулі, падчпілі на відэльцы тое, што кожнаму было дастападобы. Перыпыненую гаворку павёў настаўнік:

— Што я вам, пане Баляслаў, адкажу на ваша пытанне: не быў, не бачыў, што і як у тых Саветах. А гавораць і пішуць, самі ведаеце, усяляк. Але скажу вам па шчырасці: каб мець, трэба рабіць. Бо нічога з неба не зваліцца. А наш народ працавіты. Мы ж усе графскія, не ведаю ці чулі... Шчорсы адсюль, як напасткі, мо верст дзясць, не болей. Паншчыны, прыгону ў нас за графам ніколі не было, чыніш з гаспадарак яму плацілі, бо ён жа ўсіх сваіх падданных адпусціў на волю яшчэ задоўга, як зрабілі гэта ў Расеі паводле царскага дэкрэта ў 1861 годзе. Асабліва людзям да душы быў стары граф, па-мойму Літавор Храбтовіч. Людзям спрыяў у няшчасці. Калі, скажам, мор на скаціну нападзе, ён дапамагаў чалавеку акрыяць і зноў на ногі стаць: даваў на развод маладняку. Ды якога, спытаеце?! Не нейкіх прасяцкіх, а завадовых парасят і цялят самай чыстай пароды, завезенай ім сюды з самой Галандыі. Мо бычылі дзе ў дварох, бо ў нас свіней на выган не выпускаюць. Парода і да гэтых пор датрывала: прырэта, чорна-белая з кароткімі задзірастымі лычамі, чаплавухая, з доўгім тулавам на кароценькіх ножках. Такого як выкарміш, заколеш — мяса і сала нават на вялікую сям'ю да Калядаў хопіць. А потым, пасля свята, людзі колюць другога. За Вялікдзень хапае. Бо яшчэ ж і авечак, і гусей рэжуць. А на прадвесні, а то і пад Сёмуху хто падгадуе, то цялё. Каровы ж таксама з графскага статку, чорна-белыя альяндэркі. Во, зірніце на масла, бачыце, як красок жоўценькае. І малака маладая дае літраў пад дваццаць, старая, бо ўжо ў гадох, трохі меней. Але

скажу вам, пане Баляславе, яшчэ раз паўтаруся, каб мець — трэба на гаспадарцы працаваць з раницы да вечара, ад цямна да цямна. А гэта не кожнаму пасуе. Вось агітатары і падбухторваюць народ, што ў саветах у тых калхозах надта добра жывеца: адрабіў восем гадзін — і хоць трава не расці: як хачу, так сваім вольным часам распараджаюся. І галава не баліць, што дождж сена ў пракосах змочыць, што засуха выпаліць увесь ураджай, а ў мокры год усё ў лагчынах пагніе. Адным словам, як той казаў, жыві і радуйся, бо там чалавек свабода...

— Вы што, пане Казаку, жартуеце, ці што?.. Свобода! Дзе свабоду знайшлі! Ды там усе як пад шнур ходзяць, баяцца адхінуцца ці ўправа, ці ўлева. Але ўсё адно органы выяўляюць ухілы адзін за адным. І, паверце, па галоўцы за гэта не глядзяць. А вы — свабода!.. Наконт таго, што весела пры той свабодзе жывеца, дык ад веселасці той заскачаш. Толькі, ведаеце, як той мядзведзь на патэльні, да чырвона распаленай...

— Яно, мабыць, так і ёсць. Ну, а што там беларуская мова нібыта паўсюль у пашане, што ўся адукацыя, знізу да верху, толькі на сваёй беларускай мове. Што вы пра гэта скажаце?..

— Вучаць там ого як удала і паспяхова! Асабліва ў такой вышэйшай навучальнай установе, як НКВД. Месяц-два актыўна-інтэнсіўнай вучобы, пасля чаго выпісваюць дакумант на беларускай мове аб паспяховым завяршэнні вучобы і адразу псылаюць удасканалвацца ў суседняю Матушку-Расею, у далёкія сіберныя краі. Вось там-та ўжо грунтоўна, як нідзе ў свеце, адукацыя атрымаеш. Каму дзясць, каму пятнаццаць, а каму і ўсе дваццаць пяць гадоў бясплатнае вучобы гарантуюць...

— Няўжо праўды? — замаркоціўся Казак. — Няўжо ўсё гэта, што вы, пане Баляславе, кажаце — праўда?

— Яшчэ якая праўда! Чыстая праўда. Паверце мне, пан Кліменцій. Была там, што таксама праўда, так званая беларусізацыя. Сёй-той ад радасці і шчасця аж рот разавіў, крычучы: «Няхай жыве савецкая ўлада і яе мудры правадыр, бацька ўсіх народаў Сталін!» Наіўныя! Уся гэтая беларусізацыя была патрэбнай бальшавікам, а гэта тыя самыя расейскія імперыялісты, толькі што ў чырвоны колер перафарбаваныя, каб выявіць сапраўды нацыянальна свядомых беларусаў, а потым зрабіць з імі тое, што мы і бачым. Вось так, пане Казача!..

— А вы? Хто ж вы самі такі, пан Баляслаў? Вы на зборні сябе выдавалі за заядлага паляка, агітавалі, каб людзі перавялі беларускую школку на польскую, самі па-польску размаўлялі, а тут, чаму я вельмі адразу здзівіўся, гаворыце па-беларуску не горш, чым я, спрадвечны беларус, а да ўсяго і настаўнік беларускай мовы. Неяк не ўкладваецца, выбачайце, у маёй мужыцкай галаве...

— Іх-хе, браце... — Баляслаў неяк раптоўна абв'яў, куды і падзелася ягоная яршыстасць. — Расказаць... Дык я і так занадта шмат

гавару... А ты... — ён пільна, нібы працінаючы наскрозь, паўзіраўся настаўніку ў вочы. — Але, бачу, не зтых... Ды, ладна, я, здаецца, яшчэ ў людзях не памыляўся... Што ж, паспавядаюся. Тым больш, што ў споведзі даўнавата не быў...

Засяродзіўшыся ў сябе, Баляслаў распавядаў пра сваё жыццё, Кліменцій, напачатку верачы і не верачы, уважліва слухаў, усё больш пранікаючыся чутым...

Выявілася, што па нараджэнні гэты ўжэнднік з Варшавы быў нікім не палякам, а самым сапраўдным, з крыві і каспі, беларусам. Нават праваслаўнага веравызнання з радавітай, хоць і небагатай тутэйшай шляхты. Ягоны продак браў удзел у паўстанні Каліноўскага, адбыў пасля паражэння пакаранне ў Сібіры і да скону жыцця цікавіўся ўсім беларускім: запісваў ад сялянаў песні, казкі, паданні, усё пра даўнейшае чутэ, ды і сам часам пісаў беларускія вершыкі ў народным складзе. Ці не пад яго ўплывам Болек (тады яшчэ Тодар) паступіў у Віленскую беларускую гімназію, а потым на гістарычны факультэт універсітэта імя караля Стэфана Баторыя. Але там беларушчыны нават і заваду не было, усё дыццпліны выкладалі па-польску, больш таго, усё пранізваў польскі дух, і Тодар пару семестраў меў праблемы са сваім, як потым выявілася, уніяцкім імем, і беларускім невыгодным вымаўленнем. Шмат хто са студэнтаў, а таксама выкладчыкаў глядзеў з-за гэтага на яго як на непаўнацэннага, крыху прыпыленага, хоць вучыўся ён старанна і шмат каму са сваіх насмешнікаў мог уцерці нос. Але пачуццё сораму і брыдкасці за свой акцэнт, як пракаліць, увесь час над ім вісела, і, каб неяк яго пазбыцца, ён з трэцяга курса перастаў ездзіць да бацькоў да хаты, каб здзерці і змыць з сябе ў горадзе, як яму тады здавалася, усю гэтую заразу, з-за якой ён мо папсаваць сабе ўсё далейшае жыццё, бо пра які службовы рост можна было казаць і марыць з яго імем, верай, нацыяй і мовай...

З першымі трыва складнікамі бяды ён даў рады. Праз неймаверныя душэўныя пакуты, пераадолюючы страх перад вышэйшымі нябеснымі сіламі, ён стаў прэчрыстам: перапісаўся з беларуса на паляка, з праваслаўнага на каталіка, змяніў імя Тодар на Баляслаў. Заставалася толькі мова, дакладней вымаўленне, бо з лексічнага гледзішча ён размаўляў па-польску бездакорна. Стыль маўлення ён таксама засвоіў, можна сказаць, на выдатна, хоць пры гэтым меў нямала клопату, бо пабудова фразы, інтанацыя, правільнае ўжыванне натуральнага менавіта для гэтай мовы сінтаксісу — шмат значыць для класічнага валодання вуснай гаворкай. Для таго, хто, вядома, у гэтай тонкай, нават далікатнай справе разбіраецца. Бо большасць людзей гаворыць так, як ім ад нараджэння, на генным узроўні ад продкаў перадалося. Кожнаму народу і яго асобным прадстаўнікам родная мова ад Бога дадзена, і як на ёй гаварыць — ад роду напісана.

Працяг на наступнай стар. ▶

▶ ЛЁСЫ

НЁМАН ПЛЫВЕ Ў ВЕЧНАСЦЬ

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 21 (13).

Але калі слабейшы народ падпадае пад панаванне мацнейшага, то і імкнецца пад захопнікаў падладжвацца, ды і гаворыць не на сваёй мове, а на мове прыхадняў. Іякімі ж наівамі выглядаюць тыя, хто засвойвае пару соцень слоў чужой мовы і, пазбыўшыся сваёй, карыстаецца імі, наіўна спадзеючыся, што ён размаўляе на мове іншага народа, скажам, расійскай ці польскай. А насамрэч гэта штосьці дзікунскае і ненатуральнае, карыстаючыся чым можна паразумецца ў справах бытавых, нават тэхнічных, але не духоўных, асвечаных вышэйшым сэнсам. Таму жалю вартымі выглядаюць тыя, хто на мове не свайго, а іншага народа стараецца выявіць сваю душу, стварыць вышэйшыя духоўныя каштоўнасці. Атрымліваецца падробка, імітацыя, бо вышэйшую сілу не ашукаеш. Кожнаму народу ад Бога — свая мова, а іншае — ад нячыстага...

Да гэтых, цяпер для яго бяспрэчных ісцін, Баляслаў прыйдзе пазней, а пакуль што ягоную душу раздзіралі сумненні, распач, пакуты. Хто ведае, кім бы ён мог стаць у нянавісці да свайго, беларускага, з якім ён так дарэшткі не мог звалоцца і ад яго пазбыцца так, каб ніхто не мог здагадацца, што ён прэрхрыст і прэрэварацень. Самыя змрочныя думкі апаноўвалі яго, пачынала нарастаць пачуццё саманянавісці, ён перабіраў сваё жыццё ад пачатку — і ўсё больш знаходзіў у ім такога, што сведчыла пра яго нікчэмнасць і неадпаведнасць духоўным ідэалам як продкаў, так і ўласнай маладосці...

Усё гэта разам, з дня ў дзень нарастаючы, урэшце магло прывесці да самагубства, бо думка пра тое, каб скончыць усё раз і назаўсёды апаноўвала яго вельмі востра, спараджаючы ўпадак духа, дэпрэсію, што цяжкім гнётам ціснула на яго з сярэдзіны, пазбаўляла адчування жыццёвай перспектывы і радасці змянога існавання. У такія часіны зняверанасці нічога яму было няміла: ні забавы з адна-

годкамі, ні лобшчы з паненкамі, да чаго раней ён быў ахвочы і здатны, ні яшчэ штосьці. Нібы злы дух намертва ўпіўся вострымі кіпцюрамі ў яго знявераную і спакутаную душу, цягнучы гвалтам яе ў свае цяньці...

Збавенне прыйшло звонку: напрыканцы вучобы ва ўніверсітэце яму надарыўся чалавек, які перавярнуў нанова амаль усё ягонае жыццё, ягоныя погляды на свет, самаўсведамленне найперш у стаўленні да сябе самога і адначасова да нацыянальнага лёсу беларусаў.

Сам па сабе Зэнэк быў разумным і глыбока дасведчаным у гісторыі роднага народа, рашучым і бескампрамісным, зняважлівым да тых, хто не падзяляў ягоных поглядаў і перакананняў. Яго здольнасці да навукі заўважлівыя, пакінулі працаваць на кафедры новай польскай гісторыі і для доктарскай дысертацыі зацвердзілі тэму польскіх паўстанняў XIX стагоддзя супраць Расійскай імперыі на землях колішняга ВКЛ, а цяпер так званых Крэсах Усходніх. Здавалася б, Зэнэка падсадзілі на каня, які вывезе верхніка ў далёкі і надзвычай перспектывуны жыццёвы шлях. Бо абраная тэма была надзвычай выйгрышна для кар'еры ў санацыйнай, што адраджалася, Польшчы. Зэнэку, з улікам ягоных асаблівых здольнасцяў, свяціла бліскавая навуковая будучыня, пашана і слава сярод сучаснікаў. Польская прафесура ўсялякім чынам падтрымлівала свайго ўлюбёнца, спадзеючыся, што дактарант у тэрмін напіша такую навуковую працу, якая апраўдае патрачаныя намаганні і спадзяванні.

Наконт асобы маладога навукоўца сумненняў не ўзнікала: па веравызнанні каталік, па дакументах — паляк. Тое, што меў досыць выразны тутэйшы акцэнт — асабліва не насцярожвала, бо Віленшчына, як і сама Вільня, былі заселены зборным народам, у пераважнасці беларусамі.

Сякія-такія неспадзяванкі часамі вытыркаліся з ранніх публікацый Вазьняка і насцярожвалі прафесуру. Ды хто ў маладосці

не спатыкаецца, а тым больш не памыляецца...

Аднак тое, што ён паклаў на кафедру ў якасці доктарскай дысертацыі для ўніверсітэцкіх навукоўцаў, сталася сапраўдным шокам і жахам. Гэта ж трэба да такога даўмеца: антыцарскі вышваленчы рух на «крэсах усходніх» Зэнэк асэнсоўваў з гледзішча не польскіх, а беларускіх нацыянальных інтарэсаў, у першую чаргу як змаганне за аднаўленне дзяржаўнасці Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага да вуні з Польшчай, якая паводле дысертанта, непасрэдна спрычынілася да трагедыі беларускага народа, што доўжыцца да нашага часу...

Унія тая, паводле дысертанта, нічога добрага ў прычыне даць беларусам не магла, бо само яе заключэнне абазначала перамогу мацнейшага над слабейшым. Толькі наівы ад палітыкі ці здраднікі свайго народа спадзяюцца і разлічваюць на нейкую ідылію сужыцця двух народаў у адной дзяржаве, на роўнасць іх культуры і моў, пашаноўнае стаўленне да гістарычнай спадчыны абодвух народаў, паміж якімі ў гісторыі ўсяго было: сварак і звадак, крывавае сечаў, перамогаў і паразаў аднаго народа над другім. Тое, што ў адных выпадках з'яўляецца для аднаго святам і ўрачыстасцю, для іншага — жальбой і трагедыяй. Дык як гэтыя гістарычныя даты адзначаць у адной дзяржаве на дваіх? І хто і як ёю будзе кіраваць? Па чарзе, ці што, будучы выбіраць альбо прызначаць прадстаўнікі народаў? Безліч па сутнасці невырашальных пытанняў, на якія немагчыма адказаць на ўзроўні не толькі гэтых канкрэтных дзяржаў, але і на ўзроўні ўсяго чалавецтва, бо ўсе спробы аб'яднанняў заканчваліся поўным крахам, адасабленнем ці паглыннем слабейшых мацнейшымі...

Наколькі ж раўнапраўнай для абайх народаў выявіла сябе Рэч Паспалітая, можна было зразумець і на гэтым канкрэтным факце стаўлення прафесуры да доктарскай дысертацыі Зэнэка Вазьняка. Здавалася б, павінна была разгарэцца вострая гарачая

дыскусія, у якой погляды Вазьняка будуць разматлошыны ў пух і прах. Ды ці мала што можа здавацца? Абмеркаванне калі і было, дык патаемнае, без самога вінаватага. Нават, казалі, гарачыя галовы патрабавалі перадачы дысертацыі ў судовыя органы і абвінавчвалі яе аўтара у дзяржаўнай здрадзе. Але абыйшлося, пераважыла памяркоўнае, гэта значыць ліберальнае стаўленне: Вазьняка ўсяго толькі звольнілі з універсітэта за неадпаведнасць пасадзе, якую ён займаў... Пасля гэтага знайсці сабе працу па спецыяльнасці стала ў прычыне немагчымым. Трэба было выбіраць з двух адно: альбо вяртацца на бацькоўскую котліну і працаваць на зямлі (да чаго Зэнэк быў ужо няздатны, бо горад яго хлебабожскую натуру сапсаваў), альбо перабываць з хлеба на соль выпадковымі заробкамі ў Вільні. Вазьнюку пашанцавала: апрача гісторыі было ў яго яшчэ адно моцнае, хоць пакуль што аматарскае захапленне: фатаграфія. А ў той час славай як майстар-фатограф на ўсю Вільню карыстаўся выхадзец з Наваградчыны Ян Булгак. Ён і ўзяў пад сваю апеку Зэнэка. Усё было б добра, майстар пачынаў глядзець на свайго падмайстра як на магчымага пераемніка і наступніка. Але таго падвяла апантанасць беларушчынай. Цяпер ён бачыў сваё прызначэнне ў тым, каб вярнуць сусветнаведомага майстра ў сваё спрадвечнае беларускае лона. Аднак натыкнуўся на глухое непрыняцце. Скончылася тым, што пан Ян папрасіў пакінуць яго ў спакой: я, сказаў, пачуваюся стопрацэнтным палякам, як па мове, культуры, так і па адукацыі, па поглядах. Зусім верагодна, што ў часы Вялікага Княства Літоўскага нашы продкі належалі да стопрацэнтнай беларускай шляхты, але ж чалавек жыве не мінулым, а сённяшнім днём. Я маю любімы занятак, прызнанне ва ўсёй Польшчы, маю спакой у душы і не бачу ніякай патрэбы ламаць праз калена свой лёс і перажыць тое, што, шаноўны пан Зэнэк, напалкала вас...

На тым і развіталіся. Па апошніх звестках Баляслава Вазьняк

пару гадоў таму ўзяў манаскі пострыг і цяпер знаходзіўся ва ўніяцкім марыянскім кляштары. Бо не знайшоў сабе прымянення ў жыцці свецкім. Быў па натуры лідэрам, ідэолагам, але органы дзяржаўскай і яго абклалі так, што ні пра якое грамадскае паўнакроўнае жыццё не магло быць гаворкі. Пра тое, што збіраецца ісці ў манастыр, Баляславу не прызнаўся, бо, зусім верагодна, і сам не быў упэўнены ў слупнасці такога рашэння. Але пры той іхній апошняй сустрэчы выказаў некалькі важных для Баляслава думак. Кожны свядомы беларус, меркаваў ён, павінен сам перад сабой паклясціся ў вярнасці Бацькаўшчыне і жыць з верай у яе адраджэнне як паўнаватарскай еўрапейскай дзяржавы. І рабіць усё ад кожнага залежнае на яе карысць, на памнажэнне адданых ёй прыхільнікаў і абаронцаў. Рабіць гэта па магчымасці патаемна, бо і тут, у Заходняй, а пра Усходнюю і казаць няма чаго, усё адсочваецца тайнымі і яўнымі агентамі спецслужбаў. У гэтай сітуацыі татальнай слежкі кожны сапраўдны патрыёт Беларусі павінен быць на вагу золата. Бо немінуча прыйдзе час, калі зазвоняць вечавыя званы з заклікам на ўсенароднае рухэнне за вольную і незалежную Беларусь. І тады зноў высокая ў неба ўзляціць і ўзаўсёды наш святы, бо гэта сцяг збаўцы роду чалавечага Ісуса Хрыста, бел-чырвона-белы сцяг, наш спрадвечны герб «Пагоня», на якім кржыць нябеснай апякункі беларусаў Еўфрасіні Полацкай. І як бы д'яблы ні дралі кіпцюрамі зямлю, як бы ні бэсцілі нашыя святыя сімвалы — служкам апраметнай ніколі не падолець светлыя нябесныя сілы. З верай у гэта і будзем жыць!

Зэнэк моцна пачіснуў Баляславу руку, павярнуўся і, нічога больш не сказаўшы, знік у накірунку да Вострай Браны...

Было пазнавата, шэрая гадзіна, зямлю агортваў лёгкі прыцмак.

Назаўтра раніцою Баляслаў сеў на прысланую солтысам падводу і ад'ехаў ва Уселоб. Больш у тутэйшых мясцінах ён не паяўляўся. Але шмат чаго, пра што ён гаварыў з настаўнікам, спраўдзілася...

▶ MEMORIA

СПАЧЫЛА ТАДЗІЯНА КЛЯШТОРНАЯ

2 сакавіка, на 79-ым годзе жыцця, памерла старэйшая дачка расстралянага ў Курапатах Тодара Кляшторнага Тадзіяна Кляшторная.

У Тодара і яго жонкі Яніны (у дзявоцтве Германовіч) было тры дачкі. Усім ім давалі новаўтвораныя ў духу часу і з паэтычным ухілам імёны: старэйшай — Тадзіяна (ад першых складоў імянаў бацькі і маці), сярэдняй — Весналіна (ад «вясна»), і малодшай — Мая (ад назвы месяца). Ды лёс іхні склаўся, як вядома, далёка не павясноваму, непагодна, як лёс сям'і «ворага народа». Дзеткі-малалеткі спаўна адказвалі за бацьку. Яніну з чатырохмесячнай Майяй саслалі

ў «Алжир» (Акмолинский лагерь жен изменников родины). Старэйшымі апекавалася некаторы час сястра Тодара Александрына, а затым іх адправілі ў розныя, з улікам узросту, дзіцячыя дамы Мардовіі...

Пасля вайны Тадзіяна (у роднай вёсцы бацькі Парэчча яе звалі Тадзіяна) скончыла Лепельскую педагагічную вучэльню. Настаўнічала некалькі гадоў на Браслаўшчыне, дапамагала як магла гадавацца і набываць веды малодшым сёстрам. Мела ўласную сям'ю, і сама стала маці траіх дзяцей — двух сыноў і дачкі. Пасля заўчаснай смерці мужа давялося расціць іх адной. І яшчэ — выходзіць чужых у дзіцячым садку (апошняе месца працы). Словам — дзедці. Таму і першыя

вершы былі пра дзяцей і для дзяцей, таму нават нейкі час вяла дзіцячы літаратурны гурток пры Віцебскай гарадской бібліятэцы. А калі задумвалася ў вольную часіну пра сваё жыццё-быццё, клаліся на паперу радкі: *Шчасце — гэта дабрата людская, Усё, што іншым ты зробіў, аддаў. Ведай, што тады яно спаткае, Калі сам яго ты будаваў.*

Мы пазнаемліся ўпершыню ў рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва»: Тадзіяна зайшла да нас, каб аддаць адзін свой вершаваны водгук на публікацыю З. Пазьняка і Я. Шмыгалёва «Курапаты — дарога смерці». Потым сустрэліся, калі рыхтаваўся да друку ліст за подпісам усіх трох дачок Тодара Тодаравіча Кляшторнага, — ліст, якім газета

распачынала размову пра тое, якім быць помніку ў Курапатах. Ён варты таго, каб згадаць яго тут. «Цяжкія нагоды выпалі на наша жыццё, на жыццё сям'і «ворага народа», — пісалі сёстры Кляшторныя, — але варта было іх цярэць і жыць хоць бы дзеля таго, каб дажыць да гэтых дзён — дзён Праўды і Справядлівасці. Курапаты — гэта кавалачак шматпакутнай нашай Радзімы, гэта наш боль, наш смутак, наша горкая непазбыўная памяць...»

Гэты ліст друкаваўся ў лютым 1989 года. А з самой Тадзіянай Тодараўнай мы бачыліся ў апошні раз увесну 2008 года ў мястэчку Камень, дзе пачынаў вучыцца ў яшчэ земскай школы яе бацька і якое суседнічае з яго родным Парэччам. Адзначалася 105 гадавіна з дня нараджэння паэта. На святаванні былі запрошаны з Мінска і мы: Мая Тодараўна, я і Аляксей Пашкевіч як кіраўнік пісьменніцкага саюза і да таго ж укладальнік зборніка

выбранных твораў Тодара Кляшторнага «Сляды дарог». З Віцебска прыехала Тадзіяна Тодараўна. Таварыская, ветлівая. Гучалі са сцэны вершы паэта-юбіляра ў выкананні старшакласнікаў, выступалі яго землякі, з асаблівай цеплынёй і цікавасцю ўспрымаліся словы яго дачок — Тадзіяны і Маі. Тадзіяна чытала верш «Душа» — пра сваё адчуванні на роднай Лепельшчыне, пра патрэбу прадаўжаць «сэрца светлую песню», недапетую бацькам.

І вось яе не стала. Яна пайшла ў той, лепшы, свет — да бацькі. Думаю: што адкажа яна, калі бацька спытаецца пры сустрэчы: «Як там, што там чуваць на нашай Беларусі, дачушка? Па-ранейшаму лепшых сыноў абвясчаюць «ворагамі народа» ці, можа, усё змянілася да лепшага?» Думаю, цяжка будзе ёй, Тадзіяне Кляшторнай, адказаць на гэта пытанне. Бязрадасным будзе яе адказ.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

23 (15)

ГРАМАДСТВА

▶ ГУТАРКА

Антаніна ХАТЭНКА: «БЕЛАРУСКАГА НЕ СТАЛА МЕНЕЙ, АЛЕ ЯНО ПРЫХАВАНАЕ»

ЭТНОГРАФ З КАНДЫТАРСКАЙ ФАБРЫКІ. — ДЗІВА-ДЗІЎНАЕ НА «ЎКОНЕ». — КАМЕРЦЫЯ ПЛЮС КУЛЬТУРА. — ПАЭЗІЯ ЦІ «ЦУКЕРКАВЫ ФЭСТ»?

Прапануем чытачам размову з Антанінай Хатэнка — паэткай, этнакультуралагам, якая займае рэдкую для айчыннага вытворчага прадпрыемства пасаду вядучага спецыяліста па этнаграфіі на кандытарскай фабрыцы «Ўкон».

З ініцыятывы спадарыні Антаніны, падтрыманай кіраўніцтвам фабрыкі, у 2010 годзе ў мястэчку Івянец адбыліся два феерычныя цудоўныя мерапрыемствы: «Цукеркавы фэст» і «Творчы кірмаш» — з цукеркавымі дарункамі, этнічнымі строямі, дзівоснымі вырабамі народных майстроў, з русалкамі, музыкамі і князем Вітаўтам. Безумоўна, адметная атмосфера свята ў значнай ступені тлумачылася адметнасцю самога Івянца: утульныя вузкія вулкі, дом з надпісам «Жыве Беларусь!» на даху, беларуская мова...

Фота: Кірыла Дробава

— **Спадарыня Антаніна, як атрымалася пераканаць кіраўніцтва «Ўкона» ў мэтазгоднасці ўвядзення пасады вядучага спецыяліста па этнаграфіі?**

— Дзіва-дзіўнае, але прапанова ішла не ад мяне, а ад гэтай кампаніі. Так здарылася, што я з імі што-нішто рабіла, былі нейкія тэарэтычныя размовы. І вось атрымалася, што я працую на «Ўконе» ўжо каля года. «Ўкон» імкнецца, каб праз прывабліванне людзей да традыцыйных рэчаў паступова гучала і сама кампанія. Адна з іх мэтаў мне якраз пасуе: судачыненне людзей, якія займаюцца камерцыйнай, з нацыянальнай культурай. Пакуль што такіх прыкладаў у нас мала, яны рэдкія і выключныя. Так, на пачатку дзевяностых, калі ўтвараліся прыватныя кампаніі, хараша займала гэтую нішу кампанія «Дайнова». Там былі нацыянальна свядомыя, беларускамоўныя людзі. Цяпер штосьці па-беларуску робіць шмат хто з вытворцаў, а калі казаць пра практычныя культурныя, этнічныя ўгрунтаваныя, то нашыя спробы тут ці не першыя.

— **Ваша справа — менавіта арганізацыя этнаграфічна-культурных мерапрыемстваў, альбо плануецца нейкім чынам улічваць беларускія традыцыі ў назвах цукерак, у дызайне абгортак, пры афармленні цукеркавых набораў?**

— Я, вядома, думала, што перакуль свет дагары нагамі, усе цукеркі стануць беларускімі, з беларускім дызайнам абгортак, але так яно не выходзіць, і не таму, што хтосьці вельмі ўпіраецца: ёсць рэальная эканамічная сітуацыя, і немагчыма штурмам усё перайначыць, бо тут ёсць рызыка для кампаніі. Пакуль з усіх прапаноў, што я давала па назвах цукерак, прайшлі толькі дзве — не таму, што яны беларускія, а таму, што ёсць свае механізмы, якія рухаюцца вельмі павольна, — стандартызацыйныя механізмы. Назву цукеркі, дызайн абгортакі трэба зацвердзіць у камітэце стандартызацыі — там адбываецца працэдура па вышук аналагічных назваў, каб яны не паўтараліся ў нас і ў арэале бліжніх краінаў.

І такі сёння мы пачалі вырабляць цукеркі з беларускімі назвамі: «Верас» і «Ласунак». У кожнай з іх свая рэцэптура — і ў «Верас» наша галоўная тэхналагія ўваля міндальны арэх. Цукеркі прыгожа абгорнутыя, купалаладобныя, як гэта цяпер папулярна.

— **З якімі цяжкасцямі вы сутыкаецеся на працы?**

— Вельмі цяжка, надзвычай цяжка штосьці прапаноўваць людзям, якія забылі карані, у якіх глыбока загнаны нейкі энергетычны клін, што беларускае — гэта занябанае, някаснае, прыніжальнае. Гэты бар'ер немагчыма так хуценька ўзяць і перайсці, гэта і не патрэбна, бо з'явіцца альбо пустэля, альбо агрэсія, і таму я ўсё прапаноўваю вельмі павольна — нават калядную аздобу ў офісе — каб гэта было зразумела, каб прынялося, а не ўспрымалася так, нібы ўсе падэксперыментам. Гэта вельмі тонкая псіхалагічная праца. Напрыклад, у нас ёсць свой сайт. Напачатку я памкнулася прыўнесці туды этнічную рысу: апавадаць нейкія гісторыі пра Івянец, калі тут знаходзіцца наша вытворчасць і мы лічым гэты гарадок сваім — але пакуль гэта не прынялося, бо на ментальным узроўні яно чужое.

Мне падабаецца, што ранейшае здзіўленне: «Ага, нам прапаноўваюць штосьці экзатычнае, давайце паспрабуем, паэксперыментуем!» — пачало пераходзіць у роўнае пачуццё павагі да беларускай культуры, у памкненне падмагчы гэтай культуры. Ёсць некалькі ідэй адносна таленавітых, майстравітых людзей, якіх хацелася б падтрымаць не толькі на кірмашах, але і рабіць нейкія перасоўныя выставы. «Ўкон» задумаўся, што можа ўклацаць у гэты грошы. Але ўсё гэта акупляецца не наўпрост — павяртаннем грошаў — а духова, нейкай унутранай годнасцю, ці што... Да таго

ж ствараецца культурны арэол вакол прадпрыемства...

— **Калі трапляеш у Івянец, то разумееш, што гэта мястэчка вельмі своеасаблівае. У чым яго адметнасць?**

— Менавіта ў маленькіх мястэчках, скуль узрасталі абрады, скуль жывіцца ўся наша культура, — менавіта там трэба ладзіць культурніцкія, этнічныя з'явы. Там людзі раскрываюцца. У Менску гэта відовішча: людзі стаяць, разяўляюць раты, і свята — гэта нешта адасобленае, як яно цяпер і існуе ў цывілізаваным свеце. У Івянцы мы не сягнулі ідэальнай варыяцыі: каб выканаўца з гледачом былі аднымі і тымі ж, — але, прынамсі, там няма моўнай мяжы. Івянец — унікальнае мястэчка ў тым сэнсе, што людзі толькі на працы, дзе змушана атмосфера камунікацыі, пераходзяць на расійскую мову. Я вяртаюся адтуль нажыўлена сапраўднай беларускай мовай: мелодыкай, рэгіянальнымі слоўцамі. Мова там вельмі блізкая да літаратурнай, і людзі захоўваюць гэта — ім так камфортна.

Да таго ж у Івянцы шыкоўныя дамы з кветкамі, новая культура жытла, аздоба двара, новыя адносіны да свайго гаспадаркі. Насамрэч не новыя — традыцыйныя, але ўсё гэта было да такой ступені зруйнавана і ў побыце, і ў нашай ментальнасці, што адкрыццё мясцовай побытавай культуры агаломшыла мяне больш, чым тое, што івянчукі гавораць па-беларуску. Мова вельмі чэпкая, яна каранямі трываецца, а дзіўна тое, што гэтае маленькае мястэчка дагледжанае на ўзроўні чэшскіх ці славенскіх вёсчак. Так, тут ёсць «Ўкон», керамічная фабрыка, маленькае прадпрыемства «Няштун», якое вырабляе накруўкі для кансервавання. Але людзі навучыліся зарабляць так, як мы не ўмелі за сацыялізмам: не адпрацоўваюць патрэбныя гадзіны, а ўкладаць свой талент і здольнасці ды атрымліваюць з гэтага дывідэнты, якія можна ўклацаць у свой побыт, камфорт жыцця. Там дастаткова людзей, якія рызыкнудзі распачаць сваю справу на агрэсідзібах, і яны абавязкова прыўносяць красамоўныя, яркія этнічныя элементы. Гэтыя ідэі новыя па форме, але ўгрунтаваныя ў народнае мысленне.

Івянчукі сталі больш мабільнымі, вышукваюць шляхі самарэалізацыі: не чакаюць, што хтосьці прыйдзе і адкрые тут вытворчасць, з'явіцца працоўныя месцы і беспрацоўе само па сабе знікне — не, тут абудзілася заходнебеларуская жылка: гаспадарлівае. На ўсходзе больш захапіліся сацыялізмам, калгаснай формай жыцця. А калектывізацыя бывае ўсялякая: талака, дзе адбываецца заўсёды абмен. Сёння зробім табе — заўтра мне, і тое і гэта ператворым у свята. Гэта ў калгасе знікла і перайшло ў нудную абавязалаўку. Нам патрэбна не чаканне шчодрай рукі, а спроба паверыць у самога сябе, і гэта шмат у каго атрыма-

лася. Таму Івянец ператварыўся ў еўрапейзаваны гарадок, туды памкнуліся культурныя лініі, бо там камфортна раскрыцца творчаму патэнцыялу.

— **Што было галоўным у зладжаных вамі святах?**

— «Цукеркавы фэст» быў заснаваны на паданнях пра Івянец. У мястэчку свая мова, свае спрадвечныя законы — але людзі не ведаюць гістарычных паданняў, увесь гістарычны пласт ляжыць асобна. Калі мы звярнуліся да яго, гэта было адкрыццём, і людзі гэта прынялі. Івянец быў заснаваны князем Вітаўтам, і Вітаўт адыгрываў аб'яднальную ролю ў сюжэце свята. Праз гістарычнае мы выстраілі рамантычную апавесць, узвёўшы ў статус таёмнага, рамантычнага коду нашу цукерыну «Світалю», якую адшукваюць як шыфр, як купальскую кветку. Кропелькамі, жменькамі мы збіраем адтуль, здалёк, святло гісторыі, якое дапаможа нам перажыць крызісы, непаразумеіні, хістанні цывілізацыі...

Увогуле, летні фэст быў падарункавы: мы проста раздалі паўтары тоны цукерак. Але гэта справакавала скавапнасць: людзі пачалі прыходзіць з кошчыкамі, вёдрамі, бралі столькі, колькі могуць панесці, і ў нас ужо не атрымлівалася абмяжоўваць гэтую справу...

Дамінантай «Творчага кірмашу» было памкненне дапамагчы народным майстрам. Можна было навезці бульбы, морквы, людзей, якія б весялілі, і гэта быў бы кірмаш як па сучасных, так і па даўнейшых варунксах. Але плануючы менавіта творчы кірмаш, мы разлічвалі, што там пазнаёмяцца майстры, якія працуюць у розных тэхніках і жанрах, дзякуючы гэтаму стануць рухаць новыя праекты, людзі пачнуць ствараць новыя лініі ўзаемаадносінаў. І сапраўды кірмаш адбыўся не толькі як кароткачасовая з'ява плюс абмен прадукцыі на грошы, а як абмен ідэямі і магчымасць іх рэалізоўваць.

— **Ці ўсё падчас свята атрымалася так, як вы планавалі?**

— На «Творчым кірмашы» мы праводзілі «Творчую пілігрымку», да якой, як я спадзявалася, далучацца ўсе, хто прыйшоў на свята — ператворацца ў русалак, лекараў, цыганоў, разняволяцца, пачнуць жартаваць, спяваць. Мясцовыя людзі прыгадаюць, старэйшыя перакажуць маладзейшым... Але гэтага не адбылося, і справа тут у пачуванні сябе маленькім чалавекам. На сваім двары чалавек ужо выяўляе ўнутраную годнасць, спрабуе прыгожа жыць, але на ўзроўні камунікацыі з іншымі ёсць нейкая скаўтасць. Нават уключыць людзей у нейкую гульню вельмі цяжка, бо ім замінае комплекс непаўнаватраснасці.

— **Як спалучаецца праца на «Ўконе» з вашымі ўнутранымі патрэбамі? Беларускія свята — больш дзейсны сродак нагадаць людзям пра іх гісторыю і**

традыцыі ў параўнанні з пісаннем кніг, музейнай працай?

— Для мяне самая актыўная фаза творчага выяўлення — калі адкінуць літаратуру і іншыя камерныя з'явы — была праца за дзевяностымі гадамі ў Беларуска-кім фондзе культуры, калі мы думалі, што пераніцуем увесь свет, комплексна адродзім усю культуру, адразу ўзбагацім беларусаў тым, што яны мелі тысячу гадоў таму. У нейкім сэнсе ўсё пайшло па вітку: час працы ў літаратурным музеі Янкі Купалы альбо сем гадоў на тэлебачанні падаюцца мне кансерватыўным. Гэта былі творчыя пасады, але адбываўся збор інфармацыі, яе запапашванне, а не выяўленне. Фонд культуры, цяпер «Ўкон» — магчымасць напоўніць выявіць тое, што я сёння магу аддаць. Фаза аддавання — вельмі прыемная, адно што раней з усімі сваімі ідэямі я была ў асяродку беларускамоўных людзей. А тут я патрапіла з утульнай цёплай сферы ў чужамоўны, чужамысленчы асяродак, дзе я незнаёмка — не зусім чужая, але збоку прыпёку. Я не дазваляю сабе штурмам прапаноўваць тое, што я хацела б прапанаваць: прыходзіць у кожны кабінет і казаць «а давайце зладзем Каляды». Я чакаю, пакуль людзі самі выявляць памкненне нешта рабіць іначай. Улетку мы прымяркуем цукеркавы фэст да адкрыцця новых ліній, запросім шмат замежных партнёраў — з Літвы, Латвіі, Польшчы. Гэта будзе мікраміжнародны ўзровень — з захаваннем гістарычнасці, рамантычнай лініі пра пошук ішчасця.

— **Як змянілася стаўленне беларусаў да свайго гісторыі, культуры з часу выхаду вашай кнігі «Зніч крыжовых дарог» (1992 год)?**

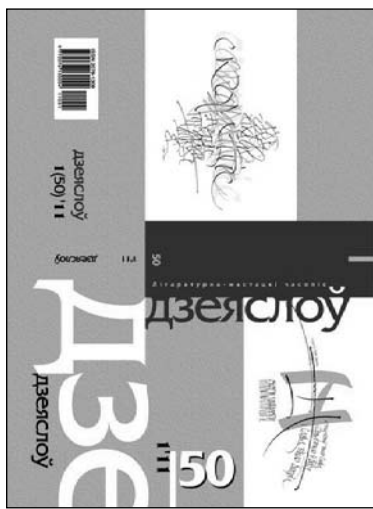
— Хваля дзевяностых, якая захапіла нас этнічнымі, гістарычнымі ведамі, сыйшла вельмі хутка, і новыя пакаленні ўжо не могуць ухапіць той энергетыкі — яна цяпер дыскрэтная, разнесена па лакальных тусоўках. Ёсць шмат маладых людзей, якія прадаюць беларускі этнічны тавар, прычым робяць гэта здорава, хараша, — прыкладам, ладзяць княжыя турніры. Але знікла беларуская дзяржаўнасць. Беларускага не стала меней, але яно прыхаванае. Калі я выкладала раней, моладзь была раскрытая да ведаў па этнаграфіі, міфалогіі, цяпер яна — адсланёная. Разам са мной у кабінете працуюць дзве дзяўчыны маркетологі, якія завочна скончылі тэхналагічны ўніверсітэт. У атмасферы кампанейскіх стасункаў яны зважаюць на тое, што «ага, вы нешта цікавае ведаеце, а раскажыце нам...». А калі размова адбываецца на афіцыйным узроўні, замочак адразу замыкаецца, усе ключыкі пахаваныя. Гэта людзі, якіх выдрэсіравалі казаць: «А нашто гэта нацыянальнае, яно не нада». Раней нацыянальнае было рызыкаўным, сёння для некаторых яно ўжо не патрэбнае.

Аляся Чарнавокая

▶ ЛІТАГЛЯД

«НАБЫТКУ НЕ ВЕРЫЛА СТРАТА»

Юбілейны пяцідзясяты нумар «Дзеяслова» зачынаецца прасторнай нізкай новых вершаў слыннага паэта Рыгора Барадуліна пад агульным назовам «Анёл спагады». (Найбольш яскравы і падыходны радок я нават скраў для загалюка свайго артыкула.) Цікава, што сучасная літаратура, хоч не хоч, а цесна знітавана з грамадскай думкай і палітыкай. І прыўладныя літаратары, і незалежныя (ці апазіцыйныя) — адны службай, а другія супрацівам — не могуць абмінаць гістарычных дзей сучаснай Беларусі.

Так ці іначэй, але наступныя пакаленні не будуць абдзеленыя ні афіцыйнымі дакументамі, ні літаратурнымі помнікамі сённяшніх дзён. Рыгор Іванавіч — сціслы мудры паэт нацыі, які ведае пану хімернаму і сапраўднаму, хоць, што казаць, бывала, і ён спакушаўся. Але не сёння, таму разумее і не крыўдуе:

*Жыццё мне і не заўважыць
Цябе ў спрадвечнай мітусні.
Не шмат усё тваё заважыць
На шлях зла і дабрны.
Твой лёс затоіць са спагадай
Усмішку сумную ў вачах.
Гўцяміш, ашуканы здрадай,
— Агонь патух і жар ачах.
Адстануць ад цябе заганы.
Быць светлым стоціцца гзмін.
І застанешся, смуткам гзаны,
Сабе самому на ўспамін...*

Нечаканы праявілі раман паэта **Славаміра Адамовіча** «Цана Еўропы, альбо гісторыя Вільмана» ўяўляе з сябе задакументаваны і літаратурна падрэдагаваны тэкст ліставання з умоўнымі Сястрой і Братам і, як для абазначаных, то з мала прыхаванымі імёнамі і месцамі дзеяння. Нешта тыпу «нон-фікшн». Цікава, што і краіна (адна з найбольш дэмакратычных, цывілізаваных і сацыяльна абароненых у свеце), куды збягае аўтар у пошуку, як ён зазначае, не так палітычнага прытулу, як матэрыяльнага набытку, аказава-

еца для яго ледзь не таталітарнай душылкай... Пры гэтым чытач даведваецца, што аўтар атрымлівае там дармавыя 400 даляраў на месяц, харчуецца нарвежскімі пратэрмінованымі выкінутымі прадуктамі, збірае шклатару, забірае для спажытку чужую хатнюю жывёлу — і з усяго гэтага мае навар для будучага жыцця... (Дарэчы, апісанне забойства маладой авечкі, як і некаторыя іншыя месцы ў рамане, проста выдатныя, пры чытанні іх пераймае дых не толькі ад голага натуралізму, але і ад не надта прыхаванага душэўнага раздраю самога пісьменніка.) Між іншым, аўтар хваліцца, што падобным чынам за два гады змог сабраць 7000 даляраў. Аднак пры гэтым пафасна дадае наступнае: «Гэты рэжым, як і рэжым дома, не хоча бачыць цябе, ён баіцца, што ты парушыш іхні адладжаны механізм пажырання, ператварэння добра і красы ў горы дрэн... Ты чужы, чужы на іхнім свяце жыцця! Яны здзекваліся, смяяліся з тваіх змагарных памкненняў, яны даслалі табе адмову ў прытулку на твой дзень нараджэння, а калі ты не спужаўся, яны далі табе права на работу, але не прызналі ў табе палітычнага байца...» Тэкст названы раманам, у якім толькі асобныя кавалкі з'яўляюцца мастацкай прозаю. Што гэта за жанр? Але — дачакаемся працягу. Шмат людзей ведаюць перыпетыі біяграфіі паэта С. Адамовіча — хто захапляецца ім, хто ставіцца да яго з іроніяй — але трэба аддаць належнае, паэт паказвае сябе такім, якім ён ёсць (хоць бы ў сваім уяўленні). Мы ўжо чыталі яго турэмны дзённік і запісы з амерыканскай вандроўкі. Але гэты тэкст, як для мяне, — авантурны раман аўтара з уласным лёсам. «Славамір застаецца самім сабой», — дадаў бы наўслед, каб у адначасе з гэтым «раманам» не чытаў яго нядаўна выдадзены зборнік вершаў «Рым»... У пераважнасці гэта сацыяльная і грамадска-палітычная лірыка. Хоць, безумоўна, ёсць і адметныя паэтычныя творы. І тут няма чаму здзіўляцца, аўтар даўно вядомы і адназначна таленавіты. Таму адзначу, што як у вершах, так і ў рамане, нібыта ў вядомым вершы «Нате!» У. Маякоўскага, літаратурныя тэксты падаюць публіцы Адамовіча-пакутніка і змагара з уласным лёсам ды акаляючым яго грамадскім ладам. Часам яго шкада, часам ён выклікае пачуццё спачування, часам — паразумення, але ніколі — поўнага даверу. Яго ўнутраны свет (у тым ліку і мастацкі) такі ж катэгарычна цвёрды, але не сцверджаны, як і яго былыя (ды і сённяшнія, чытанья ў ЖЖ) нацыяналістычныя заклікі. Ён — крэсіва, іскры ад якога не падпаліш вогнішча. Яго хапае на агеньчык для раскурвання фіміама. Мне здаецца, што Славамір гэта разумее. І ўзрос, і здароўе, і энергетыка, і недабраны ў спланаваных акцыях мастацкі плён даюцца ў знакі.

Сыходзячы з таго, што талент не прагуляеш і не прап'еш, аса-

біста я спадзяюся, што далейшае ўнутранае духоўнае змаганне Славаміра Адамовіча яшчэ выкрасіць-такі тую паэтычную іскры натхнення, якая, калі і не ўзаўвядуцца высокім зыркцім пільмам, то хоць распаліць агмень ці паходню, якія павядуць яго чытачоў на пошуку паэзіі чыстай красы.

У вершах вядомага паэта **Андрэя Хадановіча** няма ні чалавечага болю, ні трагедыі. Але яго творы цікава і нават займальна чытаць і з інтэлектуальнага і з лінгвістычнага бакоў. Свет, створаны арыгінальнай метафарай, раптам аказваецца таксама па-свойму жывым і пачуццёвым. Да таго ж гэты своеасаблівы метасвет вызначаецца сваім версіфікацыйным раскладам жыцця, і ператварае ў некаторых момантах гэтыя неардынарныя тэксты ў самую што ні на ёсць Паэзію:

*Я куплю ў букніста гадзіну
парыжскага сну
сорак восем хвілінаў спякоты й
дванаццаць залевы
каб накрывішыся мапай,
бы коўдрай, гадзіну адну
наварочвацца з правага берагу
Сены на левы*

Мяккім беларускім лірызмам, добрай мовай і чыгальным стылем уразіў сваёй рыбацкай прозаю таленавіты віцебскі пісьменнік **Сяргей Рублеўскі**. Вядома, найперш тых, хто найчасцей карыстае свой вольны час не для рыбалкі, а для чытання мастацкай літаратуры. Не выключай, што з часам яго чытачы могуць стаць ягонымі хаўруснікамі ў рыбацкай лоўлі.

«Калі плывеш адзін па рацэ і спінігуеш, дык здаецца, што Бог стварыў гэты свет наўмысна для цябе. Мусіць, так здаецца таму, што зусім не адчуваеш адзіноцты, а твая павязь з наваколлем зводзіцца да нігачкі. Па гэтай нігачцы-шнур-лёсцы бяжыць нязводным сэрцавым токам прадчуванне дзіва. Плынеш і круціш шпулю зусім паволі, таму што баішся прапусціць шчаслівае імгненне. А ўсё адно ўдача нечаканая, хоць і шчасліва непазбежная, у рэшце рэшт, як першы папалунак.»

Адклаўся праходным ценем на сонечнай і неабсяжнай пляне гульнявога фармалізму **Аксаны Спрычан** (жаночкі раман і крыху гною «Беларускі дурань») аповед **Сяргея Верацілы**, аўтара, які раз-пораз узнікае ў сучаснай прозе нечакана і з ніадкуль. На першы погляд, здавалася б, яго апаўданне «Сержык» вельмі просценькае, але ў той жа час даткліва-тонкае ў псіхалагічным плане — з лірычнай асновай жыцця і ў сваёй смерці... Адметны твор гэтага нумара.

Шукае сябе ў фэнтэзііных сюжэтах малады празаік **Юрый Несцярэнка**, а паэт з Наваполацка **Алесь Аркуш** спрабуе наладзіць сувяз паміж рэальнасцю і мроямі ў сваёй нізцы верлібраў. Вершы цяперашняга пражаніна (былога берасцейца) **Макса Шчура** эспрэсіўныя, аддаленыя і вычуваюцца як не заўсёды

разборлівае адчайнае рэха (распачны голас эмігранта ў глухую сцяну Айчыны). Гэтыя радкі тое амаль пацвярджаюць:

*Я цвік праграмы — у труне
ўсяе паэзіі сучаснай.*

*.....
калючкі ж будуць разжаваны
ўсяедным крытыкі вярблюдам,
а рэшта выльецца ўпясок...
Якая прагнасць — зняць прылюдна
з сарамачення паясок!*

Гомельскага паэта **Віктара Яраца** і віцебчаніна **Уладзіміра Папковіча** гэта абсалютна абходзіць — яны, наадварот, трымаюцца ўтаптанага традыцыйнага шляху і спадарожнага суб'яднага гоману, а то і паўшэпту. Як у гэтым радку Яраца:

*Чуецца ў свеце сумётаў голас
адчыненых весніц.*

Альбо прагі паразумення, як у Папковіча:

*Я чытаю чужога паэта...
Адчуваю: па духу ён свой.*

Фарс-казка **Вольгі Гапеевай** «Кардыяграма: гісторыя адной нязгоды» досыць арыгінальная і, па ўсім відаць, сцэнічная, дзе ў ролях «лобоўнага трохкутніка» выступаюць Розум, Сэрца і Амур.

А вось дэбютанты гэтага нумару (проза **Марыі Паўлоўскай** і вершы **Змітрака Кузменкі** і **Віктара Сямашкі**) найбольш уразілі мяне творам апошняга з вышэйшых — «Здарэнне», тым самым як бы пацвердзіўшы асноўную характэрную рысу Паэзіі: не пастаянства, а — выпадковасці.

Затое гэтым разам парадавалі пераклады. Чытанне «энастэйнай» навэлы немца **Даніэля Кельмана** «Разалія едзе паміраць» у перакладзе Веранікі Дзядок доўга яшчэ не адпускала мяне, не зважаючы на спланаваную аўтарам завершанасць тэкста і героя аповеда. Грузінскія паэты (Шота Іяташвілі, Давід Рабакідзэ, Зв'яд Ратыяні і Майя Сарышвілі) сталі блізкімі беларусаму чытачу, як вытрыманае вінаграднае віно, дзякуючы творчай дэгустацыі Андрэя Хадановіча.

Паэт **Сяргей Законнікаў** у сваіх успамінах «Мета скарпіёна» распавядае пра жыццё і працу ў студэнцкіх атрадах на цаліне, якія, як ён зазначае, не супалі з тым, што пісаў у сваім першым паэтычным зборніку «Маладзік над стэпам» Рыгор Барадулін. Тэкст чытаецца ненавязліва, але прыцягальна, так як па ходу яго адкрываецца шмат малавядомых старонак таго далёкага часу. Праўда, падаецца мне, што ў тых гадах і С. Законнікаў пісаў бы не пра «скарпіёнаў», а пра сваё «шчаслівае цаліннае студэнцтва». Усё пазнаецца ў параўнанні: і час і чалавек. Але добра ўжо тое, што мы азіраемся і шчыра пераглядаем гісторыю свайго прамінулага жыцця.

Аднафамілец, малады паэт **Алесь Емяльянаў** распавядае пра свайго поўнага пёзку, ужо ады-

шоўшага паэта Алеся Емяльянава, і прапануе чытацкай увазе невядомыя творы з яго літаратурнай спадчыны. А няўтомны збірльнік літспадчыны **Сяргей Шапран** выдрукоўвае архіўныя рэкамендацыі маладым творцам для ўступлення ў Саюз пісьменнікаў, якія калісьці даваў незабыўны Уладзімір Караткевіч. Сярод аднастайнасці гэтых адметы лабараторыі змаймы, вартыя чытацкай увагі. Андрэй Масквін свой чарговы дыялог вядзе з вядомым пісьменнікам Уладзімірам Арловым. Апроч таго, што раскрываецца некаторыя творчыя адметы лабараторыі змаймы літаратара і паэта, расоўваецца тэрыторыя мастацкіх, спраўджаных і няспраўджаных, задум, выяўляецца і характарызуецца шырокае калегіяльнае кола полацкай школы краснага пісьменства.

Вельмі цікавы нарыс узаемаадносін Масковіі і Вялікага Княства Літоўскага на пачатку XVII стагоддзя (у супярэчнасці з поглядам на гэта расійскіх гісторыкаў і палітыкаў) друкуе ў часопісе доктар гістарычных навук **Анатоль Грыцкевіч**. Магіяй імён прыцягнуць чытачоў да сваіх тэкстаў Ціхан Чарнякевіч (з гісторыяй аповесці Міхася Стральцова «Конь гуляў на волі») і Юры Станкевіч (разважаючы над творчасцю японскага кінарэжысёра Акіра Курасавы).

У гутарках дзвюх журналістак Кацярыны Безмацерных і Кацярыны Казаковай гаворка вядзецца пра бесцэнзурны выхад «Ладзі Роспачы» Уладзіміра Караткевіча, які здзейсніў малады паэт Глеб Лабадзенка, і пра погляды на творчасць мастакоў Тамары і Уладзіміра Васюкоў.

Крытык **Маргарыта Аляшкевіч** у сваёй забытанай крыжаванцы («Улюблёная гульня»), кажучы пра магчымасці і адметы беларускага постмадэрнізму (тыпу: ці ёсць жыццё на Марсе?), сама ўпадае ў магнітнае поле ўласна створанай аўры і, як на дэтэктары хлусні, выкладвае чытачам усе вядомыя ёй імёны і тэксты, блізкія да вышэйшай згаданай з'явы. Постмадэрнізм — гэта ўспрыняцце свету як тэксту, таму часта пра яго гавораць як пра творчы стыль, скіраваны на літаратурную спадчыну. І трэба сказаць, што М. Аляшкевіч, прынамсі, контурна азначыла межы гэтага працэсу і замалявала зоны іх актыўнага ўздзеяння на сучасную беларускую літаратуру.

З рэцэнзіямі выступаюць **Марыя Мартысевич** (на кнігу Валерыя Гапеева «Урокі першага кахання») і **Марына Вяселуха** (на кнігу Дануты Бічэль «Мост святога Францыска»).

Завяршае нумар рубрыка «Архіпелаг Беларусь» з анатацыямі новых выданняў, што пабачылі свет у незалежных беларускіх выдавецтвах.

Як бачым, выбар мастацкіх твораў і літаратурных тэкстаў у чарговым нумары «Дзеяслова» шырокі і разнастайны. На ўсе густы. Ёсць з чаго выбіраць. Прыемнага ўсім чытання.

Легал

1 КРАСАВІКА, ПЯТНІЦА

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.50 Навіны.
06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусь!».
07.05, 08.10 Зона Х.
07.30, 11.50 Дзелавое жыццё.
08.35 Сфера інтэрасаў.
09.10 Камедыйная меладрама «Маргоша».
10.05 Серыял «Маршрут літасці» (Расія).
10.55 Крымінальная меладрама «Зацьменне» (Расія-Украіна).
12.10 «Кахаць па-руску-3. Губернатар». Вострасюжэтная драма (Расія-Беларусь).
14.05 «Школа доктара Камароўскага». Токшоў (Украіна).
14.30 Кулінарнае шоу «Кухар дома» (ЗША).
15.15, 19.10 Навіны рэгіёна.
15.35 Патрабцеца.
15.50 Серыял «Ганначка». 3-я серыя.
16.50 Жаночае токшоў «Жыццё як жыццё».
17.55 Крымінальная меладрама «Зацьменне» (Расія-Украіна).
19.25 «КЕНО».
19.30 «Зона Х». Вынікі тыдня.
19.50 Камедыйная меладрама «Маргоша».
21.00 Панарама.
21.45 Актуальнае інтэрв'ю.
22.00 Баявік «Параграф 78. Фільм другі» (Расія).
00.00 Інфармацыйна-забаўляльная праграма «Праверка чутак».
00.30 Дак. цыкл «Неразгаданая гісторыя».
01.25 Дзень спорту.

06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30 Нашы навіны.
06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.05 «Жыць здорава!».
10.20 «Мая жонка мяне прычаравала». Шматсерыйны фільм.
11.05 Навіны спорту.
11.10 «Смак».
11.50 «Прыгажосць па-савецку. Выпрабаванне модай».
12.20 «Дэтэктывы».
13.05 Навіны спорту.
13.10 «Кантрольны закуп».
13.45 «Модны прысуд».
14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хачу ведаць».

16.10 Навіны спорту.
16.15 «Заручальны ярэсцёнак». Шматсерыйны фільм.
17.05 «Слова жанчыне». Шматсерыйны фільм.
18.15 Навіны спорту.
18.30 «Поле цудаў».
20.00 Час.
21.00 Навіны спорту.
21.05 «Што? Дзе? Калі?» у Беларусі. Вясковае серыя гульні.
22.25 «Фабрыка зорак. Вяртанне».
00.45 «Наша Беларусь».
01.20 Начны навіны.

06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Міншчына».
06.20 «Раніца. Студыя добрага настрою».
07.40 «СТБ-спорт».
07.45 «Раніца. Студыя добрага настрою».
08.30 «Пятроўка, 38. Каманда Сямёнава». Серыял.
09.30 «Аўтапанарама».
10.00 «Пяць гісторый».
10.40 «Трымай мяне мацней». Тэленавэла.
11.30 «Далёкія сваякі».
11.40 «Званая вячэра».
12.35 «Агонь кахання». Серыял.
13.50 «Турысты». Серыял.
14.40 «Рэдакцыя». Серыял.
15.30 «Хірамант 2». Серыял.
16.50 «Рэпарцёрскія гісторыі».
17.20 «Міншчына».
17.30 «Званая вячэра».
18.30 Токшоў «Лёс».
20.00 «Сталічны падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добры вечар, маляня».
20.35 Фільм «Беэуважлівы». Францыя, 1970 г.
22.55 «СТБ-спорт».
23.00 «Гарачы лёд».
23.30 «Відзьмо-невідзьмо». Агляд міжнароднага шоу-бізнэсу.
00.15 Фільм «Незабытае». ЗША, 1996 г.
02.15 «Сакрэтныя матэрыялы». Серыял.

07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 «Альбарутэнія».

08.40 Серыял «Ты маё жыццё».
09.40 «Халі-галі». Скетчшоў.
09.55 Лірычная камедыя «Цешча».
11.15 «Халі-галі». Скетчшоў.
11.35 Час футбольнага.
12.05 «Лабірынты: невядомая Літва». Фільм другі.
12.35 Кінаспробы.
12.55 Жывы гук.
13.40 «Халі-галі». Скетчшоў.
14.00 Гаспадар.
14.25 Гадзіна суду. Справы сямейныя.
15.30 «Халі-галі». Скетчшоў.
15.50 Пазакласная гадзіна.
16.05 Камедыйная меладрама «Анатомія Грэй-5» (ЗША). 2-я серыя.
17.00 «Халі-галі». Скетчшоў.
17.20 Усё аб бяспецы.
17.50 Серыял «Ты маё жыццё».
18.55 Хакей. Адкрыты чэмпіят Беларусі. Фінал. Матч 6-ы. Прамая трансляцыя. У перапынку: Калыханка.
21.15 Тэлебарометр.
21.20 «Рэпарцёр «Беларускай часіны»».
22.10 «Альбарутэнія».
22.45 «Бітва экстрасэнсаў».
23.50 «Пра мастацтва».
00.20 Дыялогі аб рыбалцы.
00.50 Камедыйная меладрама «Анатомія Грэй-5» (ЗША). 2-я серыя.

07.00 «Раніца Расіі».
09.20 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
10.10 «Мой сэрэбны шар».
11.00 Весткі.
11.30 «Кулагін і партнёры».
12.00 Тэлесерыял «Варажба пры свечках».
13.50 Навіны - Беларусь.
14.00 Весткі.
14.30 «Аб самым галоўным». Токшоў.
15.25 Прэм'ера. «З новай хатай». Токшоў.
16.15 «Гарадок». Дайджэст. Забаўляльная праграма.
16.50 Навіны - Беларусь.
17.00 Весткі.
17.20 «Кулагін і партнёры».
17.50 Тэлесерыял «Пяць хвілін да метро».
18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыял.
19.50 Навіны - Беларусь.
20.00 Весткі.
20.30 «Юрмала». Фэст гумарыстычных праграм.
22.25 Камедыя «Добры дзень, я ваша цётка!».

00.25 Навіны - Беларусь.
00.35 «Маналогі на ўсе часы».

06.05 Інфармацыйны канал «НТБ раніца».
08.35 «Вочная стаўка».
09.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сёння.
10.20 «І зноў добры дзень!».
11.15 «Развод па-руску».
12.05 «Да суду».
13.35 «Суд прысяжных: галоўная справа».
15.05 «Прафесія-рэпарцёр».
15.30 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
16.30 Серыял «Вуліцы пабытых літароў».
18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.35 «Следства вялі...».
20.35 «Надзвычайнае здарэнне. Расследаванне».
21.05 Прэм'ера. «Пугачыха. Фільм-лэс».
23.05 Прэм'ера «Ала і Максім. Усё працягваецца!».
00.15 Парадыйная камедыя «Знаёмства са спартанцамі».

09.30 Снукер. Адкрыты чэмпіят Кітая (Пекін). 1/4 фіналу. Прамая трансляцыя.
12.30 Тэніс. Турнір WTA у ЗША (Маямі). 1/2 фіналу. Прамая трансляцыя.
14.00 Снукер. Адкрыты чэмпіят Кітая (Пекін). 1/4 фіналу.
14.30 Снукер. Адкрыты чэмпіят Кітая (Пекін). 1/4 фіналу. Прамая трансляцыя.
17.45 Снукер. Адкрыты чэмпіят Кітая (Пекін). 1/4 фіналу.
18.30 Тэніс. Турнір WTA у ЗША (Маямі). 1/2 фіналу.
20.00 Снаборніцтва лесасекаў (Аўстрыя).
20.30 Снаборніцтва лесасекаў (Аўстрыя).
21.00 Самыя моцныя людзі планеты. Гранпры ў Швецыі (Гётэборг).
22.00 Бокс.
00.00 Снукер. Адкрыты чэмпіят Кітая (Пекін). 1/4 фіналу.
01.15 Экстрэмальныя віды спорту. Freeride Spirit. Часопіс.
01.30 Футбол. Эўра-2012. Часопіс.
07.00 Аб'ектыў.

07.20 Гарачы каментар.
07.30 «Надвор'е на заўтра», маст. фільм, 1986 г., Польшча.
09.10 Праект «Будучыня».
09.35 «Школа на санцапёку», серыял: 18 серыя.
10.00 Форум (токшоу): «Ці не рана нам у Еўропу?».
10.50 Рэпартэр.
11.15 Моўнік (лінгвістычная праграма).
11.25 Невядомая Беларусь: «Гульні ў вайнушку», 2009 г., Польшча.
12.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
12.05 «Надвор'е на заўтра», маст. фільм, 1986 г., Польшча.
13.35 Праект «Будучыня».
14.05 «Школа на санцапёку», серыял: 18 серыя.
14.30 Форум (токшоу): «Ці не рана нам у Еўропу?».
15.15 Рэпартэр.
15.45 «Троіца», фільм-канцэрт
16.25 Невядомая Беларусь: «Гульні ў вайнушку», 2009 г., Польшча.
17.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
17.05 «Таямніца Сагалі», серыял: 18 серыя.
17.30 «Трэці афіцэр», дэтэктыўны серыял: 13 серыя.
18.20 Форум (токшоу): «Ці не рана нам у Еўропу?».
19.05 Маю права (прававая праграма).
19.30 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
19.35 Гарачы каментар (публіцыстычная праграма).
19.45 Калыханка для самых маленькіх.
19.50 На колах (аўтамабільны тэлечасопіс каналу «Нямецкая хваля».)
20.15 Гісторыя пад знакам Пагоні (спазнаваўчая праграма).
20.25 «Вызваленне», дак. фільм, 2008 г., Беларусь: ч. 1.
21.00 Аб'ектыў (галоўнае выданне).
21.25 Госьць «Белсату».
21.40 Невядомая Беларусь: «Свята на нашай вуліцы», дак. фільм, 2007 г., Беларусь.
22.00 «Літбуль», серыял: 5 серыя.
22.50 Жаўтуха (сатырычна-забаўляльная праграма).
23.15 Вагон (сатырычна-забаўляльная праграма).
23.20 «Калыханка» ад Сашы і Сірожы (сатырычная праграма).
23.30 Аб'ектыў.
23.55 Гарачы каментар.

2 КРАСАВІКА, СУБОТА

06.40 Мультфільм.
07.30 Існасць.
07.55 «Добрай раніцы, Беларусь!».
09.00, 12.00, 15.00, 19.00 Навіны.
09.10 Здароўе.
09.45 Кулінарнае шоу «Кухар дома» (ЗША).
10.15 «Школа доктара Камароўскага». Токшоў (Украіна).
10.45 Камедыйны серыял «Сваты-4».
12.10 Кінараман «Дарагі мой чалавек» (СССР).
14.20 «Час Саюза». Грамадска-палітычнае токшоў.
15.10 Навіны рэгіёна.
15.30 Вакол планеты.
16.15 Nota Bene.
16.45 Дакументальны цыкл «Атлас «Дыскаверы» (ЗША).
17.40 Відэафільм АТН «Кіраўск» цыклу «Зямля беларуская».
17.55 «Ваша лата».
18.45 Латарэя «Пяцёрка».
19.25 «КЕНО».
19.30 «OFF STAGE LIFE».
19.45 Камедыйны серыял «Вясковае камядзя» (Расія).
21.00 Панарама.
21.40 Нацыянальны адборачны тур Міжнароднага конкурсу маладых выканаўцаў «Новая хваля-2011» і «Дзіцячая Новая хваля-2011». Гала-канцэрт.
00.35 Драма «Празорлівая» (Расія).
02.20 Дзень спорту.

07.00 «Суботняя раніца».
08.00, 09.00 Нашы навіны.
09.05 Камедыйны серыял «Мая выдатная няня», 2004 год.
09.45 «Здароўе».
10.35 «Смак».
11.15 «Чатыры міфы пра здаровы лад жыцця».
12.15 «Разумніцы і разумнікі».

13.00 «Зачараваны хлопчык». Мультфільм.
13.55 АНТ прадстаўляе: «Гарады-героі. Брэсцкая крэпасць».
15.00 Прэм'ера. «Станіслаў Гаварухін. Месца сустрэчы...».
16.00 Нашы навіны (з субтытрамі).
16.15 Навіны спорту.
16.20 Прэм'ера. Фільм «Пасажырка».
18.00 АНТ прадстаўляе: «Адзін супраць усіх».
18.50 АНТ прадстаўляе: «Я спяваю».
20.30 Нашы навіны.
21.00 Навіны спорту.
21.05 Дабрачынны канцэрт «Міхаіл Гарбачоў - чалавек, які змяніў свет».
23.05 «Пражэктарперысхілан».
23.45 «Што? Дзе? Калі?».
01.00 Фільм «За што?».

06.30 «Анфас».
06.45 Фільм «Міхаіла Ламаносаў. Брама вучонасці». СССР, 1986 г. 1-я серыя.
08.05 Фільм «Беэуважлівы». Францыя, 1970 г.
09.35 «Давай паспрабуем?».
10.30 «Мінск і мінчане».
11.05 СТБ прадстаўляе: «КультУРА!».
11.40 «Салдаты. Залатыя серыі».
12.40 «Новыя падарожжы дылетанта».
13.15 «Відзьмо-невідзьмо». Агляд міжнароднага шоу-бізнэсу.
14.00 Фільм «Акселератка». СССР, 1987 г.
15.45 «Вялікі горад».
16.30 «24 гадзіны».
16.45 «Наша справа».
16.55 Чэмпіянат Рэспублікі Беларусь па футболе: «БАТЭ» (Барысаў) - «Нёман» (Гродна). Прамая трансляцыя.
19.30 «24 гадзіны».
20.00 «СТБ-спорт».
20.10 «Зорны рынг».
21.30 Фільм «Шосты дзень». ЗША, 2000 г.
23.55 Фільм «Успаміны нябачнікага чалавека». ЗША - Францыя, 1992 г.
01.45 «Сакрэтныя матэрыялы». Серыял.

06.55 Нашы тэсты.
07.25 Усё аб бяспецы.
07.50 Рэальны свет.
08.25 Дыялогі аб рыбалцы.
09.00 «Альбарутэнія».
09.35 Жансавет.
10.15 Дача здароўя.
10.55 Тэлебарометр.
11.00 «Ты і Я-2». Забаўляльнае токшоў.
12.05 «Страсці па культуры».
12.45 «Лабірынты: Лявон Вітан-Дубейкаўскі».
13.15 Фільм-казка «Стары Хатабыч» (СССР).
14.40 Футбол. Чэмпіят Англіі. Прэм'ер-ліга. Вест Хэм - Манчэстэр Юнайтэд. Прамая трансляцыя.
16.45 Хакей. КХЛ. Плэй-офф. Фінал канферэнцыі «Захад». Матч 6-ы.
18.50 Тэлебарометр.
18.55 «Смешныя людзі». Гумарыстычная праграма (Расія).
19.30 Конкурс-віктарына «Дзеці новага пакалення».
20.30 Трылер «Кліент» (ЗША).
22.45 Жывы гук.
23.35 Канцэрт Rod Stewart. Live at Royal Albert Hall (ЗША-Вялікабрытанія).

07.00 Мультфільм.
07.15 «Юрмала». Фэст гумарыстычных праграм.
09.00 Фільм «Алеша».
10.20 «Ранішняя пошта».
11.00 Весткі.
11.10 «Суботнік».
11.50 Камедыя «Добры дзень, я ваша цётка!».
13.45 Мультфільм.
14.00 Весткі.
14.15 «Гарадок». Дайджэст. Забаўляльная праграма.
14.45 «Сумленны дэтэктыў».
15.20 Прэм'ера «Сведкі».

16.50 «Пакой смеху».
17.40 «Суботні вечар».
19.00 «Карціна свету».
19.55 Надвор'е на тыдзень.
20.00 Весткі ў суботу.
20.45 Прэм'ера. Тэлесерыял «Сваты-4».
00.30 «Дзяўчаты».
01.05 Фільм «Лікап. Здым без правіл».

07.35 «Агляд».
08.00 Сёння.
08.20 «Авіатары».
08.50 «Выратавальнікі».
09.20 «Жывуць жа людзі!».
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сёння.
10.20 «Галоўная дарога».
10.50 «Кулінарны паядынак».
11.55 «Кватэрнае пытанне».
13.20 «Увага: вышук».
14.00 Прыгодніцкі баявік «Мальтыйскі кржж».
16.20 «Развод па-руску».
17.20 «Вочная стаўка».
18.25 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».
19.30 «Прафесія-рэпарцёр».
20.00 «Праграма Максімум».
21.10 «Рускія сенсацыі». Інфармацыйны дэтэктыў.
22.10 «Ты не паверыш!».
23.15 «Музычны рынг НТБ».
00.35 Камедыя «Яна ненавідзіць мяне».

09.30 Снукер. Адкрыты чэмпіят Кітая (Пекін). 1/2 фіналу. Прамая трансляцыя.
12.30, 17.45 Тэніс. Турнір WTA у ЗША (Маямі). 1/2 фіналу.
14.00 Снукер. Адкрыты чэмпіят Кітая (Пекін). 1/2 фіналу.
14.30 Снукер. Адкрыты чэмпіят Кітая (Пекін). 1/2 фіналу. Прамая трансляцыя.
19.30 Тэніс. Турнір WTA у ЗША (Маямі). Фінал. Прамая трансляцыя.
21.15 Снукер. Адкрыты чэмпіят Кітая (Пекін). 1/2 фіналу.

23.00 Кёрлінг. Чэмпіят свету ў Канадзе. Мужчыны. Прамая трансляцыя.
01.30 Ралі. Абу-Дабі. Прамая трансляцыя.
01.45 Снукер. Адкрыты чэмпіят Кітая (Пекін). 1/2 фіналу.
07.00 Аб'ектыў.
07.20 Гарачы каментар.
07.30 На колах.
08.00 «Трэці афіцэр», дэтэктыўны серыял.
08.45 «Таямніца Сагалі», серыял: 5 серыя.
09.10 Калыханка для самых маленькіх.
09.35 Басаноў па свеце.
10.05 Прыватная калекцыя.
10.35 Эксперт.
11.00 Маю права (прававая праграма).
11.20 Госьць «Белсату».
11.40 Хто ёсць кім?: «Барыс Кіт».
12.00 Асабісты капітал.
12.15 Два на два (тэледыскусія).
12.40 На колах.
13.10 «Таямніца Сагалі», серыял: 5 серыя.
13.35 Калыханка для самых маленькіх.
14.00 Невядомая Беларусь: «Свіцязь, горад на дне возера», дак. фільм, 2010 г., Беларусь.
14.25 Бэз рэтушы: «Алег Бябенін – я застаюся», дак. фільм, 2010 г., Беларусь.
14.45 «Вызваленне», дак. фільм, 2008 г., Беларусь: ч. 1.
15.20 Форум: «Ці не рана нам у Еўропу?»
16.05 «Ранча», серыял: 45 серыя.
17.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дня).
17.05 «Загадкі Мэрдака», серыял.
17.55 «Курдыстан зблізку», дак. фільм, 2007 г., Германія.
19.45 Калыханка для самых маленькіх.
19.55 Еўропа сёння.
20.30 «Расія. XX стагоддзе. Погляд на ўладу», 2009 г., Расія: ч. 5.
21.00 Аб'ектыў (галоўнае выданне).
21.15 Два на два (тэледыскусія).
21.40 Суботнік: «Узломшчыцы сэрцаў», камедыя, 2001 г., ЗША.
23.40 Прыватная калекцыя.
00.10 Аб'ектыў.

▶ ВЯСЕЛЛЕ

ДАЛОЎ ШЛЮБ ПАРАЗІТАЎ

Іван Біч

Брытанскія рэспубліканцы збіраюцца сарваць прызначаную на 29 красавіка цырымонію шлюбу нашчадка брытанскай кароны прынца Уільяма і Кейт Мідлтан.

Вялікабрытанія — хрэстаматычная канстытуцыйная манархія, і, на першы погляд, ніякіх настраў на карысць змены дзяржаўнага ладу тут не існуе. Сапраўды, каля 70–75 працэнтаў брытанцаў стабільна выступаюць за захаванне цяперашняй мадэлі. Аднак ёсць і тыя, хто супраць. Як сведчаць сацыялагічныя апытанні, у грамадстве прысутнічае сталая група антыманархістаў — прыкладна 18 працэнтаў.

Не любіць каралеву і яе сям'ю ў брытанцаў ёсць падстава. Палітолагі называюць як мінімум тэзін папулярных міфаў, на якіх трымаецца мясцовы рэспубліканскі рух. Іх можна падзяліць на традыцыйныя і сучасныя.

Традыцыйныя. Са старажытных часоў караля абвінавачвалі ў тым, што: а) манархія супярэчыць прынцыпу дэмакратыі (свабоднае і празрыстае абранне народаў свайго кіраўніцтва), б) манархія шкодзіць парламентарызму, в) утрыманне каралеўскага двара дорага абыходзіцца бюджэту. Для даведкі: у сярэднім сям'і Віндзараў, каб утрымаць інфраструктуру сваіх палацаў, маёнткаў, трымаць слуг, дарадцаў і г. д., патрэбна штогод каля мільярда долараў. Праўда, кансерватыўная прэса вылічыла, што сярэднім брытанскаму падданаму ўтрыманне Яе Вялікасці з атачэннем каштуе не больш за адзін фунт на год.

Сучасныя. Апошнім часам крытыка інстытута манархіі стала больш разнастайная. Пачнём з таго, што, на думку антыманархістаў, існаванне караля (каралевы) парушае прынцып роўнасці этнасаў, з якіх складаецца брытанскае грамадства. Цяжка нават уявіць, што на троне можа апынуцца брытанскі грамадзянін

— выхадзец з былых афрыканскіх або карыбскіх калоній Вялікабрытаніі. Расавы код для кандыдата на карону вельмі жорсткі. Каралём або каралевай можа быць выключна белы чалавек. Як прыклад — няма ніводнага прэцэдэнта міжрасавага шлюбу нават сярод тых асобаў каралеўскай сям'і, шансы якіх пераехаць у Букінгемскі палац нульвыя.

Відавочна, зачынены шлях у каралі вернікам іншых канфесій. Англііскі манарх аўтаматычна выконвае функцыі главы англіканскай царквы.

Феміністкі, натуральна, крытыкуюць манархію за дыскрымінацыю жанчын. Карона ў Вялікабрытаніі, у адрозненні ад некаторых еўрапейскіх манархій, перадаецца па мужчынскай лініі.

Наступныя рэспубліканскія забавоны: манархія нішчыць індывідуальнасць асобаў каралеўскай фаміліі. Усім, хто нарадзіўся ў сям'і Віндзараў, прад'яўляецца жорсткі этычны кодэкс. Любая публічная выхадка, якая псуе імідж дынастыі, караецца выклікам да каралевы, якая выконвае функцыі галоўнага гаранта сямейнага гонару. Перманентны самакантроль за сваімі эмоцыямі і паводзінамі нявечыць, як лічаць рэспубліканцы, чалавечую псіхіку.

Апошнім часам у Вялікабрытаніі папулярная ідэя пра тое, што шлюбы паміж прадстаўнікамі арыстакратычных сямей вядуць да выраджэння нашчадкаў. Рэспубліканцы намагаюцца давесці, што тыя ж дзеці Дыяны маюць нейкія псіхічныя дэвіцыі.

Нарэшце, некаторыя палітолагі сцвярджаюць, што манархія як архаічны, кансерватыўны інстытут у прынышы тэрмізіць грамадскую дыскусію і развіццё брытанскага грамадства.

Аднак, думаецца, што з усіх джокераў рэспубліканскай прапаганды самыя эфектыўныя называюцца «прынц Чарльз». Фігура цяперашняга нашчадка кароны не карыстаецца вялікай любоўю сярод простых людзей. Адрозна ўзгадваюць снабізм прынца. Акрамя таго, яму не могуць прабацьці трагедыю Дыяны. Версіі пра тое, што менавіта Чарльз замовіў забойства былой жонкі, рэгулярна з'яўляюцца на старонках жоўтай прэсы.

Цікавая рэакцыя брытанскіх манархістаў на феномен руху рэспубліканцаў. Увогуле, рэспубліканскія традыцыі ў Брытаніі дастаткова моцныя. Аднак толькі ў 1848 годзе пад уплывам працоўнага руху чартыстаў урад задумаўся наконт рэспубліканскай пагрозы. Быў прыняты закон аб

забароне рэспубліканскай прапаганды, парушальнікі караліся высылкай на катаргу ў далёкую Аўстралію.

Канчаткова забарона друкаваць рэспубліканскія памфлеты была ліквідаваная толькі ў 2003-м. Аднак гэта не значыць, што з 1848 па 2003 гады ў краіне не існавала рэспубліканцаў.

Па-першае, усе ірландцы прынышова разглядаюць свой нацыянальны рух як рух супраць манархіі. Канцэпцыі незалежнай Шатландыі і Уэльса таксама базіруюцца на рэспубліканскай ідэі.

Па-другое, рэспубліканскія лозунгі характэрныя для ўсіх левых. У іх асяроддзі ў сярэдзіне XIX стагоддзя нават быў распрацаваны сцяг брытанскай рэспублікі — зялёна-бела-чырвоны трыколор (копія цяперашняга венгерскага сцягу).

Аднак па ходу таго, як лейбарысты — галоўная левая партыя — інтэграліся ў сістэму, антыманархічны прыбамбасаў рабілася ўсё менш і менш. У партыі былі і ёсць фанатычныя рэспубліканцы, аднак генеральную лінію фармуюць не яны.

Рэвізіянізм лейбарыстаў спрыяў таму, што рэспубліканскі рух у цяперашняй Англіі вельмі мазаічны і існуе галоўным чынам у выглядзе клубаў і ініцыятыў. Напэўна, найбольш вядомая ў гэтым спісе група «Рэспубліка», якая займаецца зборам кампрамата на прадстаўнікоў Віндзараў. Сябрамі ініцыятывы, дарэчы, з'яўляюцца некалькі лордаў. Менавіта ў нетрах «Рэспублікі» нарадзілася ідэя сарваць цырымонію шлюбу, прызначаную на 29 красавіка.

У гэты дзень у англійскай сталіцы плануецца антыманархічны марш. Ягоная задача-мінімум: давесці, што не ўсе брытанцы ў захапленні ад вяселля Уільяма і Кейт. Задача-максімум (з гэтай ідэяй носіцца анархісцкай фракцыя) — прарвацца ва ўрадавыя кварталы Заходняга Лондану і ўчыніць там бойку. Дарэчы, у 1984 годзе анархістам удалося сарваць вяселле аднаго з прынцаў. Пагромы прайшлі пад лозунгам: «Далоў шлюб паразітаў!»

Прэса Яе Вялікасці «чорныя меткі» рэспубліканцаў ігнаруе. У праграме ўрачыстасцяў, якая была складзеныя яшчэ ў мінулым годзе, ніякіх змен не адбылося. Аднак праграма, 29 красавіка аб 11-ай гадзіне ў Вестмінстэрскім абацтве адбудзецца цырымонія заключэння шлюбу. Адзіная навінка — пасля цырымоніі Уільям і Кейт праедуць па вуліцах Лондану на машыне, а не ў коннай карэце, як заўсёды рабілі прынцы раней.

Пасля вандроўкі іх і мноства гасцей каралевы чакае прыём у Букінгемскім палацы. Дарэчы, адпаведна прагаколу, на мерапрыемства афіцыйна запрошана маці Уільяма — Дыяна Спенсер. Яшчэ пазней адбудзецца вячэра ў больш вузкім коле. Для параўнання: у Вестмінстэры будзе 1900 чалавек, на прыёме ў палацы — 600, а на вячэры — толькі 300.

Магчыма, адзіная відавочная саступка рэспубліканцам: Віндзары паведамілі, што шлюб Уільяма і Кейт не будзе аплачаны з бюджэту. Усе выдаткі бяра на сбе каралевы.

Ці змогуць рэспубліканцы сарваць гістарычнае вяселля (лічыцца, што Уільям, а не Чарльз атрымае карону пасля смерці Елізаветы), мы ведаем праз месяц.

І яшчэ адзін момант. Як ні парадасальна, лепшы аргумент манархістаў супраць рэспубліканскіх тэорый — гістарычны вопыт. Як вядома, з 1649 па 1658 год у Англіі была рэспубліка. Той рэспубліканскі эксперымент не выклікаў у тагачасных брытанцаў ніякага захаплення. Справа ў тым, што Олівер Кромвель, лідар рэспублікі, лёгка даў бы фору шматлікім дэспатам з роду Цюдорфаў. У дадатак лорд пратэктар — такі быў тытул Кромвеля — думаў перадаць пасля смерці сваю пасаду сыну. Да таго ж Кромвель быў фанатычным пратэстантам. Усе формы забавак, уключаючы цырк, скачкі, алкаголь і нават калектыўныя спевы на Каляды, былі забароненыя. Таму вяртанне манархіі шматлікія англічане віталі, бо зноў атрымалі справядлівае права піць піва ў пабах пад акампанемент музыкаў.

▶ ЯНЫ ПРА НАС: ЗАМЕЖНЯЯ ПРЭСА ПРА БЕЛАРУСЬ

«На роўным месцы Украіна апынулася на мяжы міжнароднага скандалу», — так адгукнуліся каментатары на паведамленне аб адмове кіраўніка Еўракамісіі Жазэ Мануэля Барозу прысутнічаць на чарнобыльскай канферэнцыі ў Кіеве, у выпадку, калі там будзе Аляксандр Лукашэнка. Скандалам запахла ўжо дзякуючы стылю самой уцечкі інфармацыі: катэгарычны тон паведамлення, які прыпісваецца еўрапейскаму палітыку, досыць зневажальны для ўспрымання адрадатам. Па-другое, калі паведамленне адпавядае рэчаіснасці, то Кіеў «нарываецца» або на зрыў юбілейных акцый з-за невыканання сакрэтных патрабаванняў ЕС, або на дэмарш з боку Беларусі. Украінскія эксперты неадназначна каментуюць сітуацыю, сумняваючыся, што Барозу мог выказаць ультыматум у такой не вельмі дыпламатычнай форме, як яго падаюць у СМІ. Але сыходзяцца ў меркаванні, што такое выказванне з'яўляецца некарэктным у адносінах да краін, найбольш пацярпелых ад Чарнобыля, — Украіны і Беларусі.

ForUm (Украіна)

Аналізуючы змест інтэрв'ю Лукашэнка і Расійскім СМІ, эксперты адзначаюць, што ў дадзеным выпадку ставілася задача не выказаць сваю незадаволенасць афіцыйнай Масквой, як гэта было раней, а, наадварот, запэўніць яе ў лаяльнасці. Фармаванне пазітыўнага фону расійска-беларускіх адносін — адзін з крокаў, закліканых падрыхтаваць Маскву да выдчы займаў. Эканоміка Беларусі з-за глыбока адмоўнага сальда знешняга гандлю знаходзіцца ў крытычным стане. У краіне дэ-факта забаронена набываць і прадаваць валюту. Дзейнасць кампаній, якім патрэбна замежная валюта, фактычна паралізаваная. Праблемы маюцца і ў банкаў, з якімі іх пазычальнікі не могуць разлічыцца па валютных крэдытах. Насельніцтва ў паніцы атакавала абменнікі. Калі хуткім часам улады краіны не змогуць прыцягнуць неабходнае фінансаванне, ім давядзецца прымаць непапулярныя эканамічныя меры, сярод якіх і дэвальвацыя, чуткі пра якую ходзяць ужо больш за месяц.

Безумоўна, пагаршэнне эканамічных праблем — большая пагроза для ўлады Лукашэнка, чым палітычныя рэпрэсіі.

Полит.ру (Расія)

З інтэрв'ю Міхаіла Саакашвілі: «Ці павіншавалі Вы Аляксандра Лукашэнка з перамогай на прэзідэнцкіх выбарах? Якія адносіны паміж Грузіяй і Беларуссю?» — «Так, я яму даслаў ліст. У гэтай вобласці шмат пытанняў і праблем, але, думаю, Беларусь дасягнула пэўнай геапалітычнай раўнавагі, і ўсе мы выдатна ведаем, каму было б карысна гэту раўнавагу разбурыць. Мы памятаем, што адным з самых галоўных чыннікаў канфлікту паміж Мінскам і Масквой было непрызнанне акупацыі Паўднёвай Асеціі і Абхазіі. Таму сітуацыя вельмі спецыфічная, і важна зразумець, якая заўзятая закулісная барацьба ідзе. Мы выдатна разумеем логіку ЕС і ЗША, якія прытрымваюцца рэжым Лукашэнка, але дзіўна, што тыя ж самыя правілы чамусьці не ўжыва-

юцца да Расіі. У Расіі ёсць такія ж праблемы дэмакратыі».

«Вальстибе» (Літва)

Рашэнне пра будаўніцтва АЭС, хутчэй за ўсё, было выклікана тым, што Літва збіралася ўсе магільнікі і новую АЭС будаваць на беразе возера, траціна якога належыць Беларусі. Гэта абсалютна палітычнае рашэнне — калі вы так нам, то і мы так вам. Пра гэта Лукашэнка сказаў нашаму прэзідэнту. Калі так каза сам Лукашэнка, відаць, гэты фактар меў значэнне. Расія на беларускай АЭС выйграе найбольш: яна дае грошы і такім чынам фінансва прывяжа да сябе Беларусь. Тут ёсць відавочна палітычная цікавасць: у цябе ёсць шмат грошай, каб даць іх у пазыку беднаму суседу, а той усё жыццё плаціць адсоткі. Дзіўная гульня, наколькі беларусы дэкларуюць намеры зменшыць залежнасць ад Расіі, але пры гэтым усё будзе залежаць ад яе: паліва, нагляд, запчасткі».

DELFI (Латвія)

МІЖНАРОДНЫЯ НАВІНЫ

УЗБЕКІСТАН. РЭПЕРЫ ЛЮБЯЦЬ КАРЫМАВА, А РОКЕРЫ — НЕ

У лютым на ўзбекскім тэлебачанні выйшаў шэраг гнеўных перадач на адрас рэпа і рока як «сатанінскіх рухаў». У сакавіку ўлады прынялі рашэнне стварыць Рату рэп-выканаўцаў. На днях у эстрадным аб'яднанні «Узбекнаво» прайшоў круглы стол, у якім прынялі ўдзел адказныя службоўцы, а таксама мастацтвазнаўцы, паэты, кампазітары, выканаўцы, рэдактары радыёстанцыі і прадстаўнікі СМІ. Галоўнае рэзюме сустрэчы: «выканаўцы рэпу павінны спяваць пра нашу Радзіму, незалежнасць, пра прыроду Узбекістана, пра свет і спакой, пра дабро, а песні, якія супярэчаць нашым маральным каштоўнасцям, выконвацца не павінны». Музыкам было даручана скласці поўны спіс рэп-выканаўцаў, сфармаваць базу дадзеных, кожны месяц збіраць спевакоў і праводзіць круглыя сталы, каардынаваць іх дзейнасць. Рэперы пагадзіліся на такія ўмовы. А вось з рок-музыкамі аказалася цяжэй. Стварыць раду рокераў не ўдаецца. «Уладам для свайго ж спакою можна было б паспрабаваць стварыць падобную асацыяцыю рокераў, якія б спявалі «пра бязмежныя абшары Радзімы», — кажа адзін з ветэранаў мясцовага рок-руху, — але баюся, што з гэтага ў іх нічога не атрымаецца».

Па матэрыялах узбекскай прэсы

ЛІВІЯ. ЧАМУ КІТАЙ ПРАГАЛАСАВАЎ ЗА САНКЦЫІ?

Уся заходняя аналітычная супольнасць дыскутуе наконт пытання, чаму Кітай падтрымаў рэзалюцыю Саўбезу ААН супраць Лівіі? Раней, нагадаем, Пекін катэгарычна выступаў супраць вайсковай інтэрвенцыі ў абарону правоў чалавека. Акрамя таго, Кітай нядаўна падпісаў дамову з Трыпалі пра будаўніцтва двух нафтаправодаў. Прадугледжвалася, што працаваць там павінны 36 тысяч кітайцаў. Яшчэ адна праблема: падчас нядаўніх пратэстаў супраць палкоўніка шмат кітайскіх дарядчыкаў і рабочых былі збітыя паўстанцамі. І на гэтым фоне Кітай галасуе за напад войскаў НАТО супраць Кадафі. Чаму? Ёсць шмат версій. Сярод іх дзве больш-менш лагічныя. Першая — Пекін мае добрую сетку інфарматараў у Лівіі, якія ведаюць, што рэжым Кадафі доўга не працягне. Другая — Кітай зацікаўлены ў тым, каб пазбавіцца ад канкурэнта ў Афрыцы. Зараз Пекін праводзіць курс падпарадкавання шматлікіх афрыканскіх урадаў, даючы ім крэдыты. Праціўнікам тут усюсна выступаў Трыпалі, які намагаўся стварыць адзін афрыканскі інтэграцыйны праект накшталт Еўрапейскага Саюза — так званы Афрыканскі Саюз. Пасля краху Кадафі Пекін сапраўды атрымлівае вялікія шансы ўзмацніць свой уплыў на чорным кантыненте.

Па матэрыялах еўрапейскай прэсы

ІТАЛІЯ. ІТАЛЬЯНЦЫ АБ'ЯДНАЛІСЯ ДЗЯКУЮЧЫ ЗАХОПУ ЛІВІІ?

Італія адзначыла гадавіну аб'яднання. Роўна 150 гадоў таму ў сакавіку 1861-га ў Турыне было абвешчана стварэнне Італьянскага каралеўства. Юбілей, аднак, атрымаўся вельмі дзіўным. Усё з-за партыі «Ліга Поўначы», якая выступае за стварэнне асобнай аўтаноміі, у склад якой павінны ўвайсці паўночныя правінцыі краіны. Напярэдадні святкаванняў «Ліга Поўначы» выступіла з ініцыятывай пачаць працэс федэралізацыі дзяржавы. Паколькі паўночнікі ўваходзяць у склад ураду, правакацыя мела вялікі рэзананс і падмачыла ўрачыстасці. Сучасны канфлікт Поўначы супраць Поўдня даў нагоду гісторыкам шукаць іншую дату аб'яднання. Спыніліся на дні 4 кастрычніка 1911 года, калі Італія пачала інтэрвенцыю ў Лівію, якая тады належала туркам. Гэта была першая акцыя, у якой удзельнічалі прадстаўнікі ўсіх італьянскіх рэгіёнаў. Каля ста тысяч салдат высадзіліся на афрыканскі бераг або ўдзельнічалі ў падрыхтоўцы дэсанта. Падчас вайны газеты праводзілі нацыяналістычную кампанію наконт вялікай цывілізацыйнай місіі нашчадкаў старажытнага Рыму. Пачуццё нацыянальнага адзінства яшчэ больш вырасла пасля таго, як 24 кастрычніка туркі і іх саюзнікі-берберы разграмілі нейкі аванпост італьянцаў. Уся нацыя праводзіла герояў у апошні шлях, патрабуючы крыві дзікуноў. Тое, што юбілей фармальнага аб'яднання краіны прыпаў на пачатак вайны ў Лівіі, выклікала шмат каментароў. Некаторыя палітолагі дзеля жарту заклікаюць урад зноў аб'яднаць італьянцаў у рамках паходу на Афрыку. Аднак наўрад ці новы італьянскі дэсант у Лівіі зможа вырашыць праблему супрацьстаяння рэгіёнаў. Большасць італьянцаў скептычна ацэньваюць перспектывы цяперашняй кампаніі.

Па матэрыялах італьянскай прэсы

ВАЙНА

ЛІВІЙСКІ ЦУГЦВАНГ

19 сакавіка з санкцыі ААН самалёты шэрагу краін НАТО пачалі бамбардзіроўкі пазіцый войскаў Кадафі. Канфлікт у Лівіі перайшоў у новую стадыю. Пра ягоня асаблівасці і магчымыя сцэнары журналіст «Новага часу» Алег Новікаў размаўляе з Аляксандрам Валодзіным, былым беларускім студэнтам у Трыпалі.

— Прыкладна за тыдзень да пачатку атак НАТО здавалася, што лёс рэжыму Кадафі ўжо вырашаны. Арэал паўстання пашыраўся хуткімі тэмпамі. Паўстанцы атачылі сталіцу. У самім Трыпалі людзі выходзілі на вуліцы. Ірантам усё змянілася. Літаральна за пару дзён Кадафі і яго жаўнеры не толькі адбілі атакі апазіцыі, аднак перайшлі ў контрнаступленне і нават ледзь не ўзялі Бенгазі — апазіцыйную цытадэль. Што здарылася?

— Мяркую, што міжнародныя назіральнікі і заходнія эксперты проста недацанілі кланавы характар лівійскага грамадства. Адны з плямёнаў традыцыйна падтрымліваюць Кадафі. Іншыя — наадварот. Раней гэты міжкланавы падзел не асабліва праяўляўся, а зараз зноў стаў актуальным. У Кадафі, між тым, вялікая падтрымка сярод кланаў Захаду і Поўдня. Яго любяць у Трыпалі, які стаў сталіцай менавіта пасля вераснёўскай рэвалюцыі 1969 года. Так, у горадзе Гадамис, які ўваходзіць у зону, дзе пануе племя саюзнікаў Кадафі, увогуле з самага пачатку паўстання не было ніводнага стрэлу. Акрамя таго, палкоўнік апошнім часам актыўна заняўся раздачай сацыяльных ільготаў — адмяніў падаткі, выдаў кожнаму грамадзяніну па 500 дынараў (400 долараў). Наколькі я магу меркаваць, вялікае значэнне для лівійцаў мела дыскусія на Захадзе аб неабходнасці інтэрвенцыі ў Лівію. Шмат хто раптам пачаў баяцца, што прыйдуць амерыканцы і ўсё забяруць. Усё ж лівійцам ёсць што губляць. Дапамога па беспрацоўю складае 700 долараў на месяц. Не зразумела таксама, хто стаіць за апазіцыйным урадам.

— Што ўвогуле вядома пра Нацыянальны савет (назва галоўнага аргану апазіцыі)?

— Практычна нічога. Я размаўляў з лівійскімі студэнтамі ў Мінску, якія падтрымліваюць кантакты з радзімай (дарэчы, лівійская камуна ў Мінску раскалолася амаль пароўну па сімпатых да апазіцыі або да Кадафі). Аднак нават самыя заўзятыя апазіцыянеры не ведаюць ніводнага чалавека з тых, хто ўваходзіць у склад Нацыянальнага савету. Магчыма, там ёсць нехта са старой палітычнай эміграцыі, аднак лівійцам гэта нічога не гаворыць.

— Кадафі сцвярджае, што за апазіцыйнай стаіць «Аль Каїда»

— Сапраўды, шмат выхадцаў з Бенгазі змагаліся ў Афганістане на баку талібаў. Год таму ў горадзе злавлілі двух тэрарыстаў-шахідаў. Аднак вялікай розніцы паміж Бенгазі і Трыпалі, што тычыцца маштабаў веравызнання, я не заўважыў. І там, і там дастаткова жорсткія норавы з пункту гледжання еўрапейца: алкаголь, дыскатэкі, казіно і нават кіно — усё пад забаронай.

— Што ўяўляе сабою лінія фронту паміж інсургентамі і праўладнымі войскамі?

— Мяркую, што ніякай лініі фронту ў класічным сэнсе слова няма. Ёсць горад Сір. Ад яго на 300 кіламетраў цягнецца траса на Бенгазі. Гэта пустыня, амаль мёртвая зона. Ніякіх магчымасцяў трымаць тут абарону няма. Таму фронт так хутка наблізіўся да Бенгазі. І таксама хутка можа адкаціцца назад.

— Які, на твой погляд, магчымы сцэнар развіцця падзей?

— Цяжка сказаць. Ёсць шмат момантаў, якія вызначаюць сітуацыю. Для лівійцаў тэма бамбардзіровак вельмі балючая. Шмат хто памятае пра авіяналёты ЗША і Вялікабрытаніі ў 1980-х. Гэта можа дадаць Кадафі некалькі пунктаў папулярнасці. Аднак цалкам аднавіць кантроль над краінай ён ужо не здольны. Горад Заўя войскі палкоўніка бралі амаль тыдзень, хаця яго насельніцтва складае каля 50 тысяч чалавек. У Бенгазі жыве каля мільёну. Мала верагодна, што Кадафі пойдзе на штурм, тым больш не маючы магчымасці падключыць авіяцыю.

— На што спадзяюцца на Захадзе?

— Адзінае, што можна дабіцца з дапамогаю ўдараў з паветра, аслабіць армію Кадафі. Магчыма,

прымусяць яе адступіць ад Бенгазі. Аднак наўрад ці паўстанцы змогуць замацавацца ў раёнах, дзе жывуць лаяльныя Кадафі плямёны.

— Атрымліваецца проста патавая сітуацыя. Лівіі пагражае падзел на дзве зоны. Які выхад?

— Магчыма, смерць Кадафі, аднак не факт, што ўсё яго лагер адразу пачне махаць белым сцягам. У Кадафі ёсць сыны, якія могуць працягнуць супраціў. Кіраўніцтва можа ўзяць на сябе Рух Рэвалюцыйных Камітэтаў (РРК) — нешта накшталт інтэрнацыяналу прыхільнікаў ідэй Зялёнай кнігі. Дарэчы, шмат хто з афрыканцаў, якія змагаюцца на баку Муамара, не наёмнікі, а сябры РРК з Чаду, Малі, Нігеру і Нігерыі. У гэтых краінах РРК кантралююць уплывовыя партыі.

— Пратэсты ў арабскіх краінах працягваюцца. Рэакцыя спробе падавіць бунты ў Бахрэйн, Сірыі, Амане. Прагназуюць хуткія выступы на палесцінскіх тэрыторыях супраць ураду Арганізацыі вызвалення Палесціны. Раней маніфестанты патрабавалі ўстанаўлення дэмакратыі. Пасля пачатку бамбардзіровак Лівіі іхняя праграма можа змяніцца ў бок крытыкі Захаду?

— Наўрад ці. Лівія Лівіяй, аднак павестка дня ў кожнай краіне будзе фармавацца сыходзячы з сітуацыі на месцах. Галоўным патрабаваннем на дадзеным этапе насельніцтва ўсё роўна застаецца дэмакратыя. Тэма барацьбы з Ізраілем амаль не агучваецца. Выключэннем можа быць толькі Палесціна, дзе ролю апазіцыі АВП, якая даўно акапалася пры ўладзе, выконвае ісламісцкі рух ХАМАС.

▶ РЕВАЛЮЦЫЯ

У ПОШУКАХ НОВАГА СТРАЛАЧНІКА

Алег НОВІКАЎ

Тэктанічныя палітычныя рухі ў Паўночнай Афрыцы на вачах мяняюць заходнюю палітычную дыскусію. Галоўнымі ахвярамі Тахрыра сталі еўрапейскія расісцкія і правыя радыкальныя партыі, якія традыцыйна будавалі сваю прапаганду на антыарабскіх лозунгах.

Цяперашнюю рэвалюцыю ў Паўночнай Афрыцы часта называюць постісламскай. Яе вядучы актёр — моладзь, якая адмаўляецца ад рыторыкі ісламскіх рэвалюцыянераў папярэдніх двух дзесяцігоддзяў. Усходмяняе імідж. Гэта не можа не турбаваць той фланг еўрапейскіх палітыкаў, які доўгі час састрыгалі купоны на тэме арабскай пагрозы, забуючы выбаршчыкаў заклінаннем, што кожны араб — ісламскі фанатык.

Масавыя рухі ў Магрыбе, рост сімпатый Еўропы да арабскага свету прымушае радыкальных правых шукаць новыя падыходы. Вынікі гэтых дэбатаў, безумоўна, паўплываюць на выбарчы імідж партый і агульны палітычны працэс.

Самая цікавая дыскусія наконт падзей у Паўночнай Афрыцы мае месца ў Францыі, гістарычна звязанай з краінамі Міжземнага мора.

Так, Марына Ле Пен — старшыня французскай партыі «Нацыянальны фронт» — выкарыстала тэму рэвалюцыі ў Тунісе як рубаж атакі на ўрад Сарказі, які аказаўся «некампетэнтным». Некампетэнтнасць Нікала, на яе думку, праявілася ў няздольнасці яго адміністрацыі «прызнаць прагу туніскага народа да свабоды». Як вядома, у першыя дні пратэстаў у Тунісе Парыж яскрава сігналізаваў, што выступае супраць адстаўкі Бен Алі.

Але значна арыгінальнай была наступная «туніска» заява Марыны. Пасля таго, як Бен Алі збег з Тунісу, ягоны самалёт узяў курс на Францыю. Аднак французскае МЗС адмовілася прыняць экздыктатара са спасылкай на пазіцыю туніскай дыяспары. Франтавікі адразу атакавалі Сарказі за тое, што суверэнам у Францыі з'яўляецца не туніскае эміграцыя, а французская нацыя.

На цяперашні дзень «Нацыянальны фронт» гуляе ў вельмі тонкую для нацыяналістаў гульню, калі пратэсты арабаў, якія, адпаведна партыйным агіткам, уяўляюць сабою амаль абсалютнае зло, трактуюцца ў пазітыўным свеце. Старшыня «Нацыянальнага фронту» кажа, што ў Тунісе і Егіпце адбываецца пратэст супраць сістэмы, палітычнага істэблішменту, старых партый. Пры гэтым робіцца праекцыя на французскую сітуацыю. На носе прэзідэнцкія выбары, на якіх Марына будзе пазіцыянаваць сябе як антысістэмны палітык. Адсюль

такая нечаканая любоў да арабаў. «Абуджэнне народаў становіцца модай, і французы могуць быць наступнымі», — прызналася Марына ў інтэрв'ю аднаму швейцарскаму часопісу.

Пры гэтым нацыяналісты не жадаюць цалкам адмаўляцца ад правэранных гадамі антыэмігранцкіх лозунгаў. Так, 25 лютага Марына Ле Пен заклікала еўрапейскія ўлады адпраўляць назад у нейтральныя воды ўсе караблі нелегальных эмігрантаў, якія плывуць з Тунісу. Дарэчы, Марына не адзінокая ў сваіх фобіях наконт магчымай навальі эмігрантаў з краін, дзе перамаглі рэвалюцыі. На старонках правай прэсы актыўна насаджаецца тэрмін «*La valise ou le cercueil*». Так называлі працэс у посткаланіяльным Алжыры, калі шмат людзей беглі ў Францыю і Еўропу падалей ад рэвалюцыйных рэалій. У лексіконе правых зараз любімае слова «Лампедуза» — транзітны востраў на шляху нелегальных эмігрантаў з Туніса на Апеніны.

Пазіцыя «Нацыянальнага фронту» дастаткова супярэчлівая, асабліва з улікам таго, што дыктатуры ў Лівіі, Тунісе, з аднаго боку, сапраўды душылі «прагу да свабоды», з другога — за грошы ЕС змагаліся з трафікам нелегалаў.

Той факт, што эмігрантаў яны фільтравалі дастаткова эфектыўна, прымусяць шматлікіх правых выступіць у абарону дыктатур. Пры гэтым, натуральна, ніхто не кажа пра тое, што Мубарак быў дыктатарам. Гаворка пра тое, што ён культурна бліжэй егіпецкаму народу, чым удзельнікі пратэстаў. Так, Бернар Люган (Bernard Lugan), адзін з лідараў французскага «Руху за ідэнтычнасць», назваў рэвалюцыю ў Егіпце «катастрофай» егіпецкага народу. На яго думку, да ўлады ў Егіпце рвуцца «гарадскія япі, культурна звязаныя з масавай амерыканскай культурай».

У той жа час аб'ектывы заходніх каналаў не бяруць у фокус «простых людзей». У сваіх каментарых шмат месца адводзіцца феномену «Baltagiya» — атрадам прыхільнікаў Мубарака, якія спантанна ўзніклі ў Каіры ў час пратэстаў і спрабавалі перахапіць ініцыятыву ў яго апанентаў. Па словах Люгана, у Паўночнай Афрыцы мы назіраем парадокс. Сярэдні клас, студэнты, адукаваныя ГТР — людзі, што выходзяць на вуліцы, — сацыяльны прадукт палітыкі эканамічнай мадэрнізацыі, якую запустылі менавіта Бен Алі і Мубарак.

Ідэі Люгана выклікалі скандал, паколькі ён капае пад яшчэ адзін папулярны правы міф — арабы пагалоўна ісламскія фанатыкі.

Аднак і тут ёсць праблема. Так, французскія нацыяналісты даўно маюць зуб на Кадафі. У 1984 годзе Францыя і Лівія знаходзіліся фактычна ў стане вайны. Кожная краіна падтрымлівала свае фракцыі ў Чадзе. Калі саюзнікі Кадафі перайшлі ў наступ, на перадавую давалася дасылка «Міражы» французскіх ВПС. Антылівійскі комплекс аказаўся настолькі мо-

цным, што амаль уся нацыяналістычная прэса Францыі вітала паўстанне супраць палкоўніка, які, па ідэі, з'яўляецца меншым злом, чым непазбежная пасля яго краху ісламская альтэрнатыва.

Аднак не ўсе супраць Кадафі. Еўрапейскія нацыянал-бальшавікі, цэнтр якіх знаходзіцца ў Брусэлі, распаўсюдзілі 17 лютага заклік да абароны лівійскай Джамахірыі. Калі верыць дакументу, мяцеж у Лівіі быў арганізаваны «ісламскімі фашыстамі», якія знайшлі сабе саюзнікаў сярод заходніх імперыялістаў. Прапагандуецца версія пра тое, што паміж ісламістамі і Захадам існуе ідэалагічны пакт супраць Муамара, які вядомы сваімі сацыялістычнымі настроямі.

Пячэрныя ж антысеміты Еўропы пабачылі ў падзеях у Паўночнай Афрыцы крах праамерыканскіх рэжымаў і зорку новага наступу арабаў на Ізраіль. Карычневая носяцца з утопіяй стварэння на базе арабскіх нацыянальных дзяржаў адзінага «мусульманскага Рэйху». Яго фюреры, як пішуць правыя сайты, маюць намер павесці арабскі свет супраць Ізраілю. Калі пражэкт будзе рэалізаваны, Еўропа і Усход змогуць стварыць геапалітычны блок супраць Злучаных Штатаў.

Тэзіс, што паўстанні маюць антыамерыканскую прыроду, не даюць еўрапейскім нацыстам спакою. Нямецкая Нацыянал-дэмакратычная партыя (NPD) пабачыла ў падзеях на плошчы ні што іншае, як «польны народнай нянавісці супраць лакеяў Вашынгтону, Брусэля і Тэль-Авіва». Не абшылося без праекцыі на ўнутрыпалітычнае жыццё Германіі. Цытата з партыйнай заявы: «Федэральны канцлер Ангела Меркель толькі зараз пачала разумець, што прабіў апошні час для праамерыканскіх дыктатараў і ворагаў нацыі. Рэха Тунісу і Каіра выклікае гістарычныя змены ў Берліне». Нацыянал-дэмакраты прыдумалі яшчэ адну арыгінальную тэорыю, адпаведна якой грошы нямечкіх падаткапальцаў ішлі на ўтрыманне праамерыканскіх «сукіных сыноў» у арабскім свеце.

Цікавыя пасажы тэкстаў правых, у якіх спрабуюць параўноўваць сацыяльны стан арабскай і нямецкай моладзі і прыходзіць да высновы, што вялікай розніцы няма. Адсюль патрабаванне глабальнай рэвалюцыі супраць капіталістычнай глабалізацыі. «Шанс такой рэвалюцыі далі апошнія турбуленцы ў Паўночнай Афрыцы», — гаворыцца ў той жа заяве NPD. Заканчваецца дакумент феерычна: «Афрыку — афрыканцам. Германію — немцам».

Каша ў галовах лідараў і тэарэтыкаў правых партый дазваляе казаць пра некаторую эрозію ў грамадстве ксенафобскіх міфаў наконт мусульман, што ў сваю чаргу разбурае ідэнтычнасць правых радыкалаў. Аднак хаваць правых рана. У мазгах іх палітычных апанентаў падзеі ў Паўночнай Афрыцы выклікалі не меншы хаос і анархію.

▶ ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

АЛЕКС САЛМОНД

Лідар шатландскіх нацыяналістаў, старшыня SNP — партыі, якая на працягу апошніх 5 гадоў фармавала ўрад Шатландскай аўтаноміі, распустыў мясцовы парламент. Гэта фармальна працэдура перад пачаткам выбарчай парламенцкай кампаніі. Наступныя выбары могуць адказаць на пытанне: будзе ці не ў бліжэйшы час абвешчана незалежнасць Шатландыі. Калі нацыяналісты перамогуць, то ў рэгіёне адразу ж будзе абвешчаны рэфэрэндум пра пачатак працэдуры выхаду Шатландыі са складу Вялікабрытаніі. Праўда, пакуль такія сцэнары не праглядаюцца. Па апытаннях электарату, партыя Салмонда будзе другой у парламенце. Першымі ж, з разрывам у 3–4 працэнты, акажуцца лейбарысты, якія і створаць урад. Лейбарысты не збіраюцца выводзіць Шатландыю са складу Вялікабрытаніі. Аднак разрыв паміж нацыяналістамі і лейбарыстамі не крытычны. Таму Салмонд адначасова з роспускам парламента заклікаў прыхільнікаў шатландскай незалежнасці мабілізавацца і вырваць перамогу. Выбары адбудуцца на пачатку мая.

УДА ФОЙГТ

Старшыня Нацыянал-дэмакратычнай партыі Германіі і яго неанацысты праігралі выбары ў зямлі Саксонія-Анхальт. Гэтыя выбары яны самі называлі вырашальнымі для лёсу партыі і ўсяго руху правых радыкалаў. Ультраправыя набралі 4,6 працэнта галасоў, якіх, аднак, не хапае, каб мець сваю фракцыю (праходны бар'ер у ФРГ — 5 працэнтаў). Такі вынік ставіць пад вялікі сумнеў тэзіс аб магчымасцях неанацыстаў скарыстацца ўнікальным гістарычным шансам — цяперашнім эканамічным крызісам, каб стаць партыйнай палітычнага істэблішменту. Варта згадаць, што нацыстам не дапамаглі нават вялікія грошы: партыя ўклала ў кампанію фантастычную па сваіх мерках суму — 250 тысяч еўра. Пакуль не вядома, якія канкрэтныя наступствы будзе мець для NPD правал у Магдэбургу (сталіца зямлі). Затое свята прыйшло на вуліцу Ангелы Меркель (Саюз хрысціянскіх дэмакратаў). На выбарах у Саксоніі-Анхальт яе партыя атрымала адносна большасць і тым самым дала зразумець канкурэнтам, што проста так уладу са сваіх рук яна не выпусціць. Нагадаем, што апошнім часам усе нямецкія палітолагі прагназавалі хуткі крызіс кіруючага кабінета і нават новыя выбары з-за серыі правалаў хрысціянскіх дэмакратаў на мясцовым узроўні.

ГАБДУЛА ГАЛІУЛІН

Самы вядомы нацыяналістычны апазіцыйны муфці Татарстану кінуй выклік уладзе, выставіўшы сваю кандыдатуру на пасаду галоўнага муфці Татарстану. Афіцыйнае духавенства тым часам пачало актыўна прасоўваць кандыдатуру свайго цяперашняга лідара Ілдуса Файзава, які з'яўляецца выканаўцам абавязкаў старшыні Духовнага ўпраўлення мусульман Рэспублікі Татарстан. На гэтым этапе, быццам, перамагае праўладны кандыдат. Габдула не трапіў у спіс трох кандыдатаў, з якіх непасрэдна будзе абірацца муфці. У адказ ён напісаў ліст пракурору Расіі Юрыю Чайку з просьбай «прыпыніць рашэнне пленума Духовнага ўпраўлення мусульман Татарстана ад 13 сакавіка 2011 года», на якім вызначаліся прэтэндэнты на муфты Татарстан. Ён лічыць, што працэдура вылучэння кандыдатаў была незаконнай, і на пачатку красавіка абяцае арганізаваць вялікі мітынг сваіх прыхільнікаў. Гэта не пустая пагроза. У мячэцях шматлікіх гарадоў ужо пачалася мабілізацыя ў падтрымку Габдулы. Выбары татарскага муфці адбудуцца 13 красавіка.

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

30

▶ СПАДЧЫНА

БЕЛАРУСКІ СЛЕД МАСТАКА

Сяргей ГВАЗДЗЕЎ

Адны даследчыкі вызначаюць прыналежнасць Мсціслава Дабужынскага як «літоўска-рускую», другія як «руска-літоўскую». Беларус Сяргей Харэўскі сцвярджае, што ў радаводзе Дабужынскага былі і полацкія князі. У спадчыне, што пакінуў па сабе мастак, ёсць каліва беларускага даробку.

Відавочна, што Мсціслаў Дабужынскі (1875–1957) — фігура сусветнай культуры. Дух яго вольна лунаў у першай палове XX стагоддзя па-над усёй Еўропай насуперак геапалітычнай ваенна-рэвалюцыйнай завірусе. Мала знойдзена еўрапейскіх гарадоў на кантыненте, дзе б ён ні бываў, ні працаваў.

Выдатны графік-станкавіст і жывапісец, Дабужынскі, быў бліскучым ілюстратарам, педагогам, тэатральным мастаком, даследчыкам, паэтам і эсэістам, заснавальнікам аб'яднання «*Мир Искусств*». Мастак высокай гуманістычнай культуры, са светлым, інтэлектуальна-засяроджаным тварам, з трохкі прыхаванай «іншасветнай», па выразе С. Макоўскага, усмешкай, быў спадчынікам шляхецкага роду, што паходзіў з мястэчка Дабуж у Вілкаморскім павеце. З дзяцінства Мсціслаў змушаны быў шмат вандраваць. Новыя ўражанні не толькі спрыялі сталенню характару, але і ўзмацнялі цікаўнасць да наваколля.

Набытыя ў 2-й Віленскай гімназіі (1889–1895) веды былі сціплыя, але ратавала прага да чытання і самаадукацыя, звычка працаваць, жаданне і здольнасць быць карысным. Па ўрачыстасцях з нагоды заканчэння гімназіі аднакашнікі гуртам выйшлі за браму і першым чынам паздзіралі з форменных фуражак срэбныя значкі ў выглядзе лаўровых лістоў і літараў «В. 2. Г», і без усялякіх шкадаванняў папшурлялі іх у канаву ля ходнікаў. Не маючы сумневу ў залічэнні ва ўніверсітэт, «чорашні» гімназіст пераўвасобіўся ў маладога чалавека...

Сцэжка маладога чалавека

Малады чалавек насуперак спакусам узросту скіраваўся на сцяжыну адукацыі. Кола яго «цікаўнасцяў» было значна шырэйшым за мастацтва. Да прыкладу, ад 1902 года разам з Іванам Луцкевічам быў вольным слухачом Археалагічнага інстытута.

Шмат захапленняў зведаў ён у прафесійным жыцці. Зазнаў «смак» неўласцівых яму кубізму, футурызму, шукаў сябе ў імпрэсіянізме. Але пры ўсёй шырыні творчага дыяпазону здолеў захаваць свой «ўласны» голас, годнасць і цэльнасць асобы, у фармаванні якой значную ролю адыгрывалі рознагаліновыя веды

культур свету, праз якія ён успрымаў рэчаіснасць.

Адзін час (1918–1919 гады) па запрашэнні былога вучня, камісара Шагала, ачольваў Народную мастацкую вучэльню ў Віцебску. Але леварадыкальныя эстэтычныя захады калегі не ўспрыняў і мусіў быць з імі развітацца. Там жа, у Віцебску, ён быў сябрам і адным з заснавальнікаў Калегіі выяўленчага мастацтва, удзельнічаў у арганізацыі мастацкага музея, а таксама музея абразоў горада.

На зломе часу

Сумленную асобу мастака Дабужынскага балюча раніла «недасканаласць» рэчаіснасці, яе сацыяльныя і нацыянальныя супярэчнасці. Хоць па натуре ён не быў ні барыкадным барацьбітом, ні «гарланам-завадатарам», але першым у Расіі зрабіў палітычную сатыру на цара Мікалая, а за ўдзел у студэнцкіх хваляваннях быў адлічаны з універсітэта.

Зразумелая тая жарсць і энергія душы, што спарадзілі выбух яго грамадзянскай і творчай актыўнасці: ад 1917 года Дабужынскі — чалец і сябра процьмы культурніцкіх камісіяў, камітэтаў і падкамітэтаў. Зразумелы зараз і той глабальны зман кастрычніцкага перавароту, які рэхам скалануў свет. Тады ж, мяркуючы па колькасці і «значнасці» сацамоваў, што натуральна ўпісваліся ў рэвалюцыйную рэчаіснасць, з новай уладай у мастака ўсё і складалася не горшым чынам. Але нечакана ён робіць радыкальны крок.

«Крок — і няма мяжы»

Яму было пад пяцьдзесят, калі ў 1923 годзе па дарозе ў Берлін ён завітаў у Коўна. Суразмерны і сугучны чалавечай асобе гарадок еўрапейскага кшталту ў гатычна-рэнесансным убранні заінтрыгаваў. Цёплы прыём літоўскай творчай і палітычнай элітай, набыццё Ковенскім музеем сарака ягоных твораў, запрашэнне пераехаць у Літву — усё змушала да раздуму. Намер і падставы з'ехаць з радзімы маці, дарэчы, сваячкі Льва Талстога, меліся даўно. Але «ўверцюра» атрымала свой працяг толькі ў красавіку 1924 года. Пры спрыянні ўплывовага дыпламата, паэта, «містыфікатара па жыцці», сябра юнацтва Юзаса Балтрушайціса, Дабужынскі перамяніў месца жыхарства.

У Коўна Мсціслава сардэчна вітала сябра беларускіх эмі-

грантаў (па большасці з «палітычных»), з якімі ён сябраваў з пецярбургска-віленскіх часоў.

Коўна

Сталіца тагачаснай Літвы ў 20-я гады была заўважнай выспай «беларушчыны». Невялікая, параўнальна з карэннымі жыхарамі, прысутнасць беларусаў-эмігрантаў падтрымлівала цяпельца арганізаванага нацыянальнага жыцця. На хвалі перавароту 1917 года ў Коўна была ўтворана «Беларуская грамада», паўстала вайсковая адзінка, падпарадкаваная, праўда, літоўскаму камандаванню, дзейнічала выдавецтва імя Францішка Скарыны, выходзіла газета «Варта Вацкаўшчыны», часопісы «Наша зямля» і «Часопісь». Няблага працавала «Беларускае таварыства Чырвонага крыжа» і інш. Урад Літвы да пэўнага часу спачувальна ставіўся да пытання незалежнасці беларусаў, аказваў рэальную дапамогу. Тут, да ад'езду ў Прагу ў лістападзе 1923-га, месцілася Рада і ўрад БНР.

У коле даўнейшых прыцяляў

Душой беларускага асяродку была выключная постаць паплетніка Купалы, былога прэм'ера БНР, пазней аднаго з першых акадэмікаў Беларусі — Вацлава Ластоўскага (1883–1938), даўняга знаёмца мастака. Паўна невядома, ён альбо Клаўдзіў Душ-Душэўскі, які па самапрызнанні быў «аўтарам беларускага нацыянальнага сцяга», яшчэ да афіцыйнага пераезду Дабужынскага, прапанавалі яму стварыць вокладку для часопіса «Крывіч».

Часопіс літаратурна-мастацкай скіраванасці шмат увагі надаваў мове, гісторыі. Разлічаны на маладую беларускую інтэлігенцыю, ставіў за мэту мацаванне

яе духу і дапамогу ў «адшуканні шляхоў к самавызначэнню Беларусі ў сферы духоўнасці, бо... у час рэвалюцыі ўсе сілы былі скіраваны ў старану абароны палітычных пазіцый... Ніва ж культурнай працы была пакінутая... У выніку атрымалася значнае папярэджанне працы палітычнай перад культурнаю».

Дабужынскаму імпанавала разважліва-незалежніцкая пазіцыя Вацлава Ластоўскага, пільнага даследчыка і далікатнага рэдактара, здольнага адрозніваць «палітыку ад культуры» і таму ён адгукнуўся на яго прапанову ахвотна і аператыўна.

Датычнасць мастака да беларускіх спраў тым не абмяжоўвалася. Паміж клопатамі над тэатральнымі пастаноўкамі ў розных краінах, работай па аздабленню кніг, выставамі і шматлікімі паездкамі за мяжу ён знаходзіў час і на іншыя беларускія праекты. Паспехам сталася выдадзеная коштам Беларускага цэнтру ў Літве «адціснутая ў друкарні Сакалоўскага і Лана» ў 1926 годзе «Гісторыя беларускай (крыўскай) кнігі».

«Спраба паясніцельнай кнігопісі» — фундаментальная праца, прааробная цягам некалькіх дзесяцігоддзяў у найскладанейшых варунках волатам духу Вацлавам Ластоўскім. Здзейсніць яе было хіба пад сілу акадэмічнай установе. І па сёння яна не мае сабе роўных. Калі што ставіць побач з ёй, дык гэта Біблію Францішка Скарыны ці Статут ВКЛ — лічаць даследчыкі. Фаліянту (776 стар. фармату большага за «А-4», 29,5 x 31,5), у якім у храналагічнай паслядоўнасці — ад X да пачатку XIX стагоддзя — размеркавана выяўленая аўтарам вялізная колькасць старабеларускіх тэкстаў (фрагментаў) і каментараў, Дабужынскі мусіў надаць адметны, векапомны твар.

«Помнік кнізе» тутэйшай

Пергаментны абшар вокладкі (поля) праштэмпеляваны кутнімі вінеткамі-застаўкамі («ліст з гронкамі жалудоў»), акрэслены падвоенай графічнай рамкай, нараджае адчуванне глыбіні і ўтварае кінематаграфічны эффект «напльву» кампазіцыі. Прозвішча аўтара, перададзенае кірылічным шрыфтам, стылізаваным пад графічны стыль, сцверджаны Скарынам. Ніжэй адбіўкі — фрагмента арнаментальнай кампазіцыі — прапісанымі літарамі чырвона-цаглянага колеру «таго ж шрыфту» пададзена частка назвы працы. Цэнтральная частка акцэнтуюцца ўпэўненымі, больш буйнымі па памеру антрацыдна-чорнымі радковымі літарамі. Падсумоўвае графічна-шрыфтавую кампазіцыю сэнсава дамінанта.

Мяркуем, спрычыніўся мастак і да ўнутранага ўбрана: адбору і размеркавання заставак, фрагментаў старадрукаў, гравюраў з выданняў, нумізматычнага, сфрагістычнага і іншага матэрыялу.

За зробленую «не мімаходзь» працу, пра што сведчаць працоўныя матэрыялы ў рукапісным фондзе бібліятэкі Мажвідаса, яму было не сорамна. Не здарма ж у завяршэнні кампазіцыі, у перабіўцы, паміж месцам і годам выдання, мастак змясціў уласны «знак якасці» — манаграму «МД». Закампанаваная ў разамкнёнае кольца, яна ўспрымаецца натуральна і асацыюецца са Скарынавым знакам «Сонца з квадрой», змушае ў спалучэнні з сімволікай лістоў з гронкай жалудоў да большых рэфлексій.

Пошук глебы...

На досвітку «эміграцыйна-рэпатрыяцыйных» часінаў Дабужынскі пакутліва шукаў уласныя вытокі, сваё нацыянальнае апірышча. Вялікае Княства Літоўскае з адзінай геапалітычнай, этна- і сацыякультурнай прасторай на той час існавала хіба ў свядомасці мастака і ўяўлялася той метафізічнай Айчынай, па якой нудзілася душа. Выразна ўвасоблена гэта ў карціне «Князь Вітаў».

Твор з гісторыі ВКЛ пісаў майстар, узгадаваны ў XX стагоддзі, ва ўлонні «срэбрапага веку». Атмасфера сімвалізму з яе паэтыкай недагаворанасці, прыхаванымі аналогіямі, супастаўленнямі, якія часам парушалі рэалістычна-вонкавую цэльнасць вобраза, была натуральнай і блізкай мастаку інтуітыўна-лірычнага светаўспрымання. Вялікае Княства пазыга сярэднявечча з агульнаеўрапейскімі ідэаламі — культам Чароўнай Пані, рыцарствам, абаронай Айчыны, служэннем каралю і г. д. — чымсьці перагукалася з мадэрновымі этыка-эстэтычнымі павеямі пачатку XX стагоддзя і індывідуальнымі пошукамі многіх пагодкаў Дабужынскага.

Рэпрэзентатыўны партрэт-карціна, прапанаваны творцам, нязвыклы па стылістыцы і пабудаваны (у чым няма выпадковасці) на зваротах да розных традыцыяў — «парсуны», «сармацкага»,

ДАБУЖЫНСКАГА

рэалістычна-псіхалагічнага партрэта, неапрымітывізму.

Вялікі князь Вітаўт па-над усім

Першы варыянт твора быў напісаны па замове МЗС Літвы ў сакавіку-красавіку 1926 года для літоўскай амбасады ў Берліне (захоўваецца ў фондах Віленскага мастацкага музея). Дзяржаўна-ідэалагічная сутнасць такой замовы ў часы станаўлення нацыі не патрабуе тлумачэнняў. «Княжанне Вітаўта лічаць усе летапісцы росквітам Княства Літоўскага, нашага краю, і называюць той век залатым...» — дэкламаваў Мікола Гусоўскі ў «Песні пра зубра».

У вялікакняжскай манты чырвонага атласу, падбітай гарнастаямі, з сімваламі ўлады, на фоне горада і прывідным «Верхнім Замкам» воддаль, годна і велічна высіцца Вітаўт. Перадусім чалавек, а не скамянелы ідал. З «літаратурным прачытаннем» Дабужынскім вобраза Вітаўта — палітыка і ваяра, усё «больш-менш» зразумела. Пытанні выклікае акаляючая яго мастацкая прастора.

На першым плане, долу, з правага боку — сімвалічны шчыт з выявай коннага рыцара ў брані з паднятым мячом — «Пагоня»,

скіраваная на «Усход». Каб «Пагоня» адпаведна традыцыі была арыентавана на «Заход», кампазіцыя мела б больш «замкнёны» і завершаны характар. Выява ўзброенага верхніка — знака роду Вітаўта — бярэ свой пачатак ад славянскага Ярылы ці хрысціянскіх святых, лічаць адмыслоўцы. Аднак пад «Пагоняй», юрыдычна замацаванай пазней на гербе ВКЛ, мы бачым дадатак у выглядзе «Каломнаў» — радавы знака Гедыміна. Гэта пакідае мажлівасць шматварыянтнасці прачытання: ад указання на паганскую аснову народа да геаграфічнага, паўночна-заходняга, вызначэння яго паходжання.

Правая частка «люстэркава» ўраўнаважана выявай пергаментнага скрутку. Гэта дэталёвы вымагае інтэрпрэтацыі. Эрудыт Дабужынскі, хутчэй за ўсё, даў тут «адсылку» да «Мемарыяла Вітаўта». Ці не адзінага аўтабіяграфічнага дакумента, насычанага беларусізмамі, які створаны «пад голас князя» нямецкім рыцарам-храністам у XIV-XV стагоддзі. Мастак, відаць, быў знаёмы з «нямецкай» публікацыяй яго 1863 года альбо з польскім варыянтам, выдадзеным у 1924-м. (Літоўскі варыянт пад назвай «Скарга Вітаўта» быў выдадзены ў 1939). Без сумнення, вялікі ўплыў на

разуменне Дабужынскім вобраза князя зрабіў Ластоўскі.

Нерукатворны краявід, музычная мелодыя яго пагоркаў падаецца ўмоўна-абагульнена. Судзіць вялікі князь больш канкрэтная і прапрацаваная. Горад за спіной князя, апануты ў камень, мае ўяўныя прыкметы рэнесанснай (еўрапейскай) забудовы, чаго не магло быць у часы Вітаўта. Не быў каменным адвольна «рэканструяваным» мастаком (зноў жа не з-за адсутнасці «дакументаў» ці па недасведчанасці) Верхні Замак з бел-чырвона-белым сцягам. «...*Во времена Витовта, башня и замок были деревянными*», — адзначаў Дабужынскі ў сваёй друкаванай працы, адмыслова прысвечанай гісторыі архітэктуры і «пошукам стылю». У дадатак някідкае, але выразнае мудрагеліста-карункаванае наверша адной з вежаў «Ніжняга Замку» — успрымаецца як самастойны, аўтаномны твор мастацкага кавальства, што спалучае ў сабе сімволіку паганскага Сонца, хрысціянскага Крыжа і мусульманскага Паўмесяца.

«Цьмяныя» мясціны скіроўваюць да думкі, што сканструяваны «краявід і яго насычэнне» змяшчаюць у сабе канцэптуальнае разуменне Дабужынскім зместу гісторыі і будучыні гэтай зямлі.

Найперш, ураўнаважанасці беларускай і літоўскай галінаў у дзяржаўным утварэнні і накіраванасці агульнай будучыні народаў.

Невядома, як быў успрыняты твор замоўцам — МЗСам Літвы. А вось рэцэнзія сучасніка Сяргея Горнага — эмацыяна пэўная і ў той жа час цвяроза аналітычная: «Экспрэсія, насычанасць, глыбіня, пераадоленне наўнага натуралізму і юнацкага сімвалізму, і разам з гэтым высакароднасць сапраўднай традыцыі». Добразычлівыя рэцэнзіі з’явіліся ў выданнях рускіх эмігрантаў «Руль», «Наше эхо».

Спад у беларускім руху, ад’езд Ластоўскага і шэрагу іншых дзеячаў у БССР, каб паспрыяць там палітыцы беларусізацыі, падштурхнулі Мсціслава Дабужынскага наладныя 5-7 гадоў да працы на ніве літоўскага нацыянальнага будаўніцтва. Ён быў актыўным сябрам камісіі па распрацоўцы літоўскай дзяржаўнай сімволікі, адным з мастакоў — стваральнікаў нацыянальнага тэатра, аўтарам шматлікіх доследаў па гісторыі культуры і архітэктуры, творцам шэрагу карцін па сюжэтах гісторыі ВКЛ.

Аднак у 1936 годзе, не абцяжараны валізкамі, мастак пакідае Літву. Эдзе, здавалася, усяго толькі ў чарговую замежную камандзіроўку. Аказалася — назаўжды.

Другая сусветная вайна перакрэслівае, перакройвае лёсы мільёнаў. «Грамадзянін сусвету» Мсціслаў Дабужынскі, той Гамлет, для якога «любая дзяржава» падалася б турмой, спачывае ад 20 лістапада 1957 года на Нью-Ёрскіх гарадскіх могілках.

P.S. У чаканні беларускіх даследчыкаў

У Коўне, на праўду, ён яшчэ некалькі быў. Праездом. Але асабісты архіў не забраў. Па другой сусветнай вайне, Ковенскаму Інстытуту ўжытковага і дэкарэграфічнага мастацтва дасталася тэатральная частка спадчыны. Рукапісы ж былі ўлучаны ў калекцыю Рэспубліканскай бібліятэкі (зараз ЛІНБ імя Мажвядаса) і перавезены ў Вільню. У аддзеле рукапісаў ЛІНБ захоўваецца таксама тая частка архіва, што знаходзілася на ўласнасці сына мастака — Усевалада, які падараваў яе ў 1998 годзе Літве.

Пры спрыянні літоўскай амбасады ў Францыі ў Літву былі перададзены дакументы «нелітоўскага перыяду»: дзённікі і дзённікавыя запісы, малюнкi «раняга перыяду» (2 шпэткі для замалёвак), больш за 30 альбомаў і каля 1000 асобных малюнкаў розных жанраў і тэхнік. Краявіды Рыгі, Пецярбурга, Лондана і Тарту, Віцебска, Вільні, эскізы народных строў, замалёўкі арнаментыкі, значная колькасць сцэнаграфічных рашэнняў, а таксама рэпрадукцыі ды негатывы на шкле, аўталітаграфіі.

Скарб, які не мае цаны, паранейшаму чакае беларускіх даследчыкаў.

НОВАЯ ПАВЕВЫ

ГАЙДА, СЯБРЫ, НА КВАТЭРНІК!

Анатоль МЯЛЬГУЙ

Вось ужо праўду людзі кажуць: усё новае — добра забытае старое. Не паспела наша грамадства асэнсаваць з’яўленне новых «чорных спісаў» айчынных і замежных выканаўцаў і дзеячаў кіно і тэатра, як у нашым штодзённым культурным жыцці адраджаліся з’явы з гісторыяй яшчэ ад часоў «перабудовы». Маю на ўвазе вяртанне ў айчынны культурны кантэкст канцэртнай формы «кватэрніка», які стаў рэакцыяй на гэтыя самыя «чорныя спісы».

Менавіта ў пачатку 1990-х гадоў разам з лідарам гурта «Блізняты» Андрэем Івановым давялося паўдзельнічаць у маскоўскім кватэрніку, які праходзіў у пакоях вядомага расійскага музыканта А. Ліпніцкага з удзелам Сяргея Бугаёва (памятаеце «Афрыку» з кінастужкі «Асса»?) і эпажнай Жаны Агузаравай.

Прайшлі гады, прыйшла новая эпоха, але на мінскі кватэрнік ХХІ стагоддзя я ішоў з хваляваннем і з вялікай цікаўнасцю. Тым больш, што яго галоўнай дзеючай асобай павінен быў стаць вядомы беларускі бард, якія цяпер жыве

Сяржук Сокалаў Воюш

на эміграцыі ў ЗША, Сяржук Сокалаў-Воюш.

Трэба адзначыць, што правядзенне кватэрніка — не такая простая справа. Яна патрабуе выканання некаторых умоў і правілаў. Па-першае, кватэра павінна быць дастаткова ўмяшчальнай, каб усе, хто трапіў у яе, пачувалі сябе зручна і нязмушана. Па-другое, лепш, каб яна знаходзілася на апошнім паверсе дома, а падлога была засланая дабротнымі дываанамі. Для як мага больш шчыльнай гукаізаляцыі. Ну і, канешне, кватэрнік павінен завяршыцца не пазней 23 гадзін!

Гэтыя ўмовы арганізатарамі кватэрніка С. Сокалава-Воюша былі выкананы, і яго дзеянне распачалося традыцыйна — выкананнем знакамітага лірычнага гімна маладых адраджэнцаў ХХ стагоддзя — песняй «Аксамітны летні вечар».

(не лічачы з тузін маладзёнаў, якія гулялі з гаспадарскім катом і частаваліся марожаным і сокамі, што назапасіў для іх дзядзька Сяржук), заспявалі дарагую іх сэрцу мелодыю і незабыўныя словы: *Аксамітны летні вечар ахінуў зямлю. Я азёрную сінечу вуснамі лаўлю. Моўчкі слухаю ў росах песню салаўя. Над маім лунае лёсам Беларусь мая.*

Далей Сяржук Сокалаў-Воюш распавёў, што правядзенне канцэрта-кватэрніка для яго не навіна. Такую форму і раней, і цяпер ён выпрабаваў у вельмі блізкім, амаль родным Наваполацку, у іншых гарадах краіны. Цяпер спявае для сталічных прыхільнікаў. А яшчэ гэты кватэрнік стаў нагодай для прадстаўлення новых песень і будучы альбомаў барда. Сяржук паведаміў, што ў яго на падыходзе новая кружэлка

пад назвай «Граблі». Лейтматыў галоўнай песні альбома прыблізна такі: «Наступаць на граблі да поўнай перамогі!» Па словах аўтара, новая яго праца будзе спробай глянуць на праблемы беларусаў трошкі з боку, некалькі адасоблена, але зацікаўлена і з гумарам.

Яшчэ адзін напрамак творчасці барда — пераклады на беларускую мову тэкстаў вядомых песень і рамансаў. Некаторыя з іх вельмі артыстычна і пранікнёна выканала спявачка Таццяна Матафонава. Гэта і знакаміты «Паланэз Агінскага» і «Свяціся, зорачка мая», якая з’яўляецца ні чым іншым, як раманс «Светы, светы, мая звезда». У беларускім перакладзе Сокалава-Воюша гэтыя творы набылі новага, незвычайна свежага адцення і блізкую беларусам эмацыянальную глыбіню. Дарэчы, Таццяна Матафонава разам з сынам Адаем пад шчырыя апладысменты слухачоў выканала шэраг песень з ужо вядомага «Дзіцячага альбома».

Спрактыкаваны арганізатар канцэртаў-кватэрнікаў Сяржук Сокалаў-Воюш запрасіў да сябе ў госці шмат выканаўцаў, якія адрозніваюцца па музычных і паэтычных прыхільнасцях, працуюць на іншых стылістычных дзятляках. Адным з такіх гасцей стаў музыкант гурта «Стары Ольса», стваральнік гурта «Ceilidh Ceol» Аляксей Чумакоў, удзельнікі якога выконваюць ірландскую, шатландскую і брэтонскую старажытную музыку па-беларуску. Асабліва захапіла ў выкананні А. Чумакова балада на ірландскую мелодыю «Рудніцкая пушча», героем якой стаў адзін з удзельнікаў паўстання 1863 года Л. Нарбут. Горача віталі слухачы лірычна-гераічныя ірландскія песні, якія, дзякуючы перакладам Аляся, сталі набыткам і беларускай музычнай культуры — балады

«Аніколі болей», «Мяне ты клічаш, мая Радзіма», «За Радзіму, за герояў», «Стары слаўны час» на верш Роберта Бёрнса.

Ноту разнастайнасці ў хаду кватэрніка С. Сокалава-Воюша ўнёс малады бард Р. Яраш, які ў гэты вечар граў у дуэце з музыкантам гурта «Князь Мышкін» Віктарам Сямашкам. У незвычайнай манеры выканання — трошкі запаволеная-астэнтычная — Раман прадставіў слухачам свае інтэрпрэтацыі паэзіі Караткевіча («Быў. Ёсць. Буду»), пераклады з Б. Грабеншчыкова. Прышчгнула увагу слухачоў і ўрбаністычная паэма на вершы В. Сямашкі «Мінскі метрапалітэн», якую выканалі Раман і Віктар.

У перамяшчку са спевамі Сяржук Сокалаў-Воюш распавёў пра сваё супрацоўніцтва з айчыннымі музыкантамі, з землякамі з Латвіі, знаёміў са сваімі перакладнымі творами. Завяршалі кватэрнік такія знакамітыя песні мінулага часу, як «Журавы», «Зямлянка», «Ёсць толькі мах» («*Есть только мих*») Л. Дзержынева і А. Заціпіна. Таццяна Матафонава замацавала канцэртны ўражанні выкананнем рамана з фільма «Гадзіннік спыніўся апоўначы» ў беларускім перакладзе С. Сокалава-Воюша. Якраз у той момант, калі стрэлкі нашага гадзінніка набліжаліся да афіцыйна дазволенага 23.00.

Дзеці, нагуляўшыся, ужо ціхенька прыладкаваліся каля імпрывізаванай сцэны, адкуль спяваў дзядзька Сяржук. Гаспадарскі кот стаміўшыся ад мітусня, з высокай шафы ў паўвока назіраў за гасцямі. Сфатаграфаваны ў памяць, наведвальнікі кватэрніка ціха разыходзіліся. У добрым настроі ад сустрэчы са старымі сябрамі, ад дэкананання да сапраўднага мастацтва. Мастацтва, якому не страшны аніякія «чорныя спісы».

▶ ПАЗЭІЯ

«РЫМ» СЛАВАМІРА АДАМОВІЧА

Аляксей ХАДЫКА

15 сакавіка сябра Саюза беларускіх пісьменнікаў Славамір Адамовіч прэзентаваў сваю шостую паэзію «Рым».

Кніга — не пра Італію, а пра той складаны духоўна-псіхалагічны стан неспакою і прадчування падзеі, які выказваецца словам «рымец» — дакладней, створаным паводле яго аддзяслёўным назоўнікам.

Моц і выразнасць радка Адамовіча — у той традыцыі, якую прадстаўляе паэт. Прыгадаем, што Славамір здаўна належыць да групы, якую называюць «сыятнікі». То бок, прыхільнікі стылёвай манеры незабыўнага Анатоля Сыса. Для якіх, у адрозненне ад «глабустнікаў» (паэтычная група Адама Глобуса), па меркаванні аднаго з прысутных на прэзентацыі, больш важным аказваецца напята сэнсавай энергіяй змест, чым адшліфаваная форма. Не выпадкова ў прадмове да вы-

дання прэзіяк Васіль Якавенка назваў Адамовіча «адчайным і рашучым, простым і шчырым, адораным і адукаваным, суцэльным і моцным». І прынцып творчага падыходу, сфармуляваны Адамовічам у звароце да сваіх прыхільнікаў-чытачоў, вельмі празрысты: «як жывеш — так і пішаш». Не цураючыся чорнай працы, якая часам патрабуецца для ўвасаблення задуманага. Прыгадаем, як Адамовічу закідалі тое, што, эміграваўшы ў Нарвегію, дзе і была напісана значная частка кніжкі, ён жыў коштам збірання пустых пляшак. Але ж грошы з таго пайшлі на выданне чарговай кніжкі! Гэта маніфест творчага чыну, мэта якога — адстойванне годнасці і гонару чалавека. І таму натуральнымі гучалі словы падтрымкі і салідарнасці Славаміра Адамовіча, сказаныя гвалтоўна арыштаванаму беларускім рэжымам кандыдату ў прэзідэнты і паэту Уладзіміру Някляеву.

Зараз Адамовіч працуе над прэзіячным творам — раманам «Цана Еўропы», частка якога з'явілася на старонках першага нумара часопіса «Дзеяслоў».

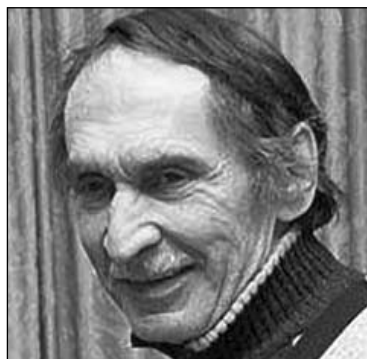
▶ ГАДАВІНА

ПАМ'ЯЦІ КАСТУСЯ ТАРАСАВА

Год таму, 22 сакавіка беларускае грамадства скаланулася ад трагічнай весткі: на 70-м годзе жыцця памёр Канстанцін Тарасаў. Письменник і журналист. Широка вядомы. І гэта не эпітэт з рытуальнага развітання, не заўсёдная ветлівая даніна памяці. Гэта — канстатацыя факта.

Менавіта факты, людзі, падзеі ў іх панарамнай шырыні, максімальна магчымай паўнаце і ўзаемасувязі, без ідэалізацыі і штучных прыхарошванняў — аснова гістарычных рэканструкцый Канстанціна Тарасова, якія і прынеслі яму шырокую вядомасць і павагу.

Зборнік гісторыка-літаратурных эсэ «Памяць аб легендах», які выйшаў у 1984 годзе, разышоўся імгненна. Без усялякай рэкламы. Дакладней, дзякуючы самай хуткай і дзейснай рэкламе — вуснай пошце ад сябра сябру, ад знаёмага знаёмаму. Кніга па

сутнасці падняла з бездані акіяну забыцця Атлантыду ўласна беларускай гісторыі, наўмысна затопленай тайфунамі савецкай гістарыяграфічнай міфалогіі, тарнада ідэалагічнай нецярымасці. Праз два гады, у працяг тэмы, Косця выдае яшчэ адну кнігу — «Пагоню на Грунвальд».

Дзве кніжкі — у самы патрэбны момант. Ён як быццам бы прадчуваў інтуіцыяй свайго талента гістарычныя перамены ў лёсе сваёй краіны. І менавіта на яго кнігах фармавалася новая нацыянальная самасвядомасць авангарда беларускага грамадства, які ініцыяваў і дамогся адраджэння беларускай дзяржаўнасці.

Кастусь Тарасаў вельмі перажываў за паразу дэмакратыі ў Беларусі, за адкат да аўтарытарызму, што, магчыма, і сталася адной з прычын інсульту. Неверагодным напружаннем волі ён змог пераадолець хваробу і вярнуцца да творчай працы. На ранейшым узроўні свайго магутнага талента. Эсэ за эсэ, нарыс за нарысам, аповесць адна, другая. Ён прынёс іх у «Новы час» з дакладным азначэннем: аповесці — на сайт, эсэ — у папяровую газету. І ўсміхаючыся сваёй непаўторнай іранічна-добрамыслівай усмешкай жартаваў: «А куды ж яшчэ адрасаваць гістарычныя творы, як не новаму часу».

Ён вельмі спяшаўся паспець зрабіць задуманае. На вялікі жаль і смутак, лёс распарадзіўся інакш. Але цяпер ужо відавочна: галоўную справу свайго жыцця ён выканаў.

У тым і ёсць шчырая і доўгая, дзейная памяць пра Канстанціна Тарасова: яго творы належаць новаму часу. Назаўсёды — сёння, заўтра, праз год, праз дзесяць, праз...

ГЭТАГА НЕ ПАКАЖУЦЬ НА БТ

ЦЯПЕР ЯШЧЭ БОЛЬШ СВЕЖЫХ НАВІНАЎ

«Аб'ектыў»

а 12:00 | 17:00 | 19:30 | **галоўнае выданне >> заўсёды а 21:00**

«Гарачы каментар»

да апошніх падзеяў >> кожны будны дзень а 19:35

АБ'ЕКТЫЎ

ТОЛЬКІ ІНФАРМАЦЫЯ – НІЯКАЙ ПРАПАГАНДЫ

Глядзі бясплатна праз спадарожнік «Астра 4А» і ў інтэрнеце на www.belsat.euБЕЛСАТ tv
BELSAT

«Астра 4А» (былы «Сірыус») пазіцыя 5° E | палярызацыя H | частата 12 380 мгц

БЕСКАМПРАМІСНАЯ ПУБЛІЦЫСТЫКА

новае ток-шоу «Два на два»

ЧАЛАВЕЧАЕ АБЛІЧЧА ПЛОШЧЫ дакументальны серыял «Сцяна»

www.belsat.eu

Фонд «Wolność i Demokracja» Польша, 00-480 Варшава, вул. Вейска 13/3. Рэгістрацыйны нумар: 7010004121.

Новы Час

Агульнапалітычная штотыднёвая газета
Выдаецца з сакавіка 2002 г.Галоўны рэдактар
Кароль Аляксей Сцяпанавіч

Зарэгістравана Міністэрствам інфармацыі РБ. Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі № 206 ад 20 ліпеня 2009.

ЗАСНАВАЛЬНІК: Мінская гарадская арганізацыя ГА ТБМ імя Ф.Скарыны. Адрас: 220005, г. Мінск, вул. Румянцава, 13. Тэл.: 284—85—11.

ВЫДАВЕЦ: Прыватнае выдавецкае унітарнае прадпрыемства «Час навінаў». Пасведчанне №64 ад 12.01.2007 г.

АДРАС РЕДАКЦЫІ І ВЫДАЎЦА:

220113, г. Мінск, вул. Мележа, 1-1234.
Тэл.: +375 29 651 21 12, +375 17 268 52 81
novychas@gmail.com; www.novychas.orgНАДРУКАВАНА ў друкарні УП «Плутас-Маркет»
г. Мінск, вул. Халмагорская, 59 А.

Замова № 314

Падпісана да друку 25.03.2011. 8.00.

Наклад 7000 асобнікаў. Кошт свабодны.

Рэдакцыя можа друкаваць артыкулы дзеля палемікі, не падзяляючы пазіцыі аўтараў.

Пры выкарыстанні матэрыялаў газеты спасылка на «Новы Час» абавязковая.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе мастацкія творы. Чытацкая пошта публікацыя паводле рэдакцыйных меркаванняў.